HÖGVÖRDIGA

PRESTE-STÅNDETS

PROTOKOLL

vid

Lagtima Riksdagen i Stockholm

ÅR 1851.

Sjette Bandet.

STOCKHOLM.
TRYCKT HOS ISAAC MARCUS.
1851.

Den 24 April 1851.

Plenum kl. 10 f. m.

§. 1.

Justerades Protokollet för den 17 dennes e. m.

§. 2.

Fortsattes föredragningen af *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 87, angående regleringen af utgifterna under Riks-Statens Sjette Hufvudtitel.

I ordningen härvid förekom:

Jordbruket, handeln och näringarna.

a) *Undervisnings-anstalter för jordbruk och landtmannanäringar.*

7:o. *Utskottets första hemställan pag.* 10:

Biskop *Hallström*: Icke för att bestrida den äskade förhöjningen i anslaget har jag begärt ordet, utan derföre att jag, i likhet med Reservanten, motsätter mig den af Utskottet tillstyrkta förminskning i antalet af fri-elever. Genom 1 §. af de

för Institutet utfärdade Stadgar har detsamma fått sig ålagdt att "bibringa de kunskaper, så i theoretiskt som practiskt hänseende, hvilka erfordras för ett landtbruks rätta skötsel", och att, "för vinnande af detta mål, följa landtbrukets utveckling och framsteg äfven i andra länder samt genom försök pröfva och tillämpa hvad som för Sverige kan vara användbart". Institutets syfte är således förnämligast att uppdraga elever, skicklige att öfvertaga och ställa sig i spetsen för ett större landtbruk. Bildandet af rättare-lärlingar åter tillhör de lägre Landtbruks-Skolorna. Att nu öka antalet fripladser för de sednare på samma gång man minskar detsamma för de förra, synes mig vara att frångå idéen för Stiftelsen. Väl kan jag inse fördelen för Institutets Föreståndare af att fri-lärlingarnas antal ökas; ty desse, förut vanligen vande vid jordbruksarbete, återgälda, genom sitt deltagande deri, kostnaden för den undervisning, de vid Institutet åtnjuta. Men då denna enskilda fördel ej står tillsammans med det allmännas eller låter sig förenas med vinnandet af det ändamål, hvarför Institutet hufvudsakligen synes mig grundlagdt, föranlåtes jag yrka återremiss af denna punkt af Utlåtandet.

Contracts-Prosten *Forssell* instämde uti hvad Biskop Hallström yttrat, under åberopande tillika af Grefve Mörners vid denna punkt afgifna reservation.

Doctor *Gumœlius*: Den gamla striden i Utskottet är på väg att upprifvas. Jemväl der yrkades ett oförminskadt bibehållande af fri-elevernas antal, oaktadt det visade sig, att, äfven med förökadt anslag och fri-elevernas förminskning, förhållandet emellan inkomst och utgift icke mer än nätt och jemt går ihop. Om 2 elever till antoges, så blefve anslaget otillräckligt, åtminstone skulle denna tillökning förorsaka svårigheter. För yrkandet härpå låg ett stort misstag till grund, och

mig förekommer besynnerligt att den värde Reservanten ej ville taga skäl. Fri-elever äta upp anslaget, hvaremot Institutet genom fri-lärlingarnes arbete drager en mot kostnaden svarande förmån. Men denna enskilda förmån för Institutet är icke den enda. En annan mera allmän uppkommer äfven derigenom, att medelst de från Institutet utgående rättare-lärlingarne den stora mängdens uppmärksamhet vändes åt Institutet och ett allmännare intresse sprides för dess gagneliga verksamhet. Bevis på detta stigande intresse kan man redan nu skönja i ett ständigt tillopp af sökande från aflägsna provinser, ja till och med ända från Skåne. Just med afseende på allmogens behof ville man hafva förminskning i antalet fri-elever, men ett ökadt antal fri-lärlingar. — Om man derföre nu yrkar och lyckas utverka återremiss, så gör man visserligen dermed en tjenst åt en och annan enskild, som möjligen skulle få begagna en sådan friplats, men lemnar dervid både det allmänna och Institutets intresse åsido. Jag afstyrker derföre på det kraftigaste den ifrågaställda återremissen och yrkar bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Med Doctor Gumælius förenade sig Professor *Wahlberg* och Prosten *Melén*.

Doctor *Sandberg*: Jag instämmer med Doctor Gumælius. Företrädesvis bör man afse danandet af skickliga rättare-lärlingar, som sjelfve kunna åstadkomma och hos allmogen vända hågen till dugligt arbete. Det synes mig af hög vigt att ej frånträda Utskottets tillstyrkande, och med samma eftertryck, som förenämnde Talare, yrkar jag derföre bifall till detsamma.

Lector *Wallman*: Då redan Doctorerne Gumælius och Sandberg båda förordat Utskottets tillstyrkande, inskränker jag mig att förklara, både det jag med dem instämmer, och att jag

skulle anse ändamålet med anslaget förfelas, om ändring i användandet deraf beslutades i den syftning, som nu här blifvit yrkad.

Efter härmed slutad öfverläggning och af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* framställd proposition, fann Högv. Ståndet godt att Utskottets ifrågavarande hemställan bifalla.

Utskottets andra hemställan pag. 10:

Vice Talmannen, Biskop *Holmström*: Denna Utskottets hemställan om en underdånig skrifvelses aflåtande är visserligen oskyldig, om man så vill; en förebråelse mot Styrelsen öfver Institutet synes den mig dock innebära. Då man vet, att skulden tillkommit för uppförandet af behöfliga byggnader, hvarå arbetet ej kunnat afbrytas, derest Institutet skulle komma i verksamhet, samt att byggnadsbehofvet nu är uppfylldt och således ej mer återkommer, tror jag den föreslagna skrifvelsen saklöst kunna uteblifva och yrkar derföre afslag å Utskottets hemställan.

Häruti instämde Professor *Lindgren*, Prosten *Schram* och Lector *Wallman*.

Doctor *Gumælius:* Jag hade visserligen önskat, att förslaget om den underdåniga skrifvelsen uteblifvit; och om nu afslag yrkas å Utskottets hemställan derom, vill jag ej sätta mig deremot. Men dervid ber jag likväl få upplysa, att Utskottet icke så helt och hållet saknade anledning till sitt förslag, som Herr Biskopen och vice Talmannen tyckes förmoda. Institutets byggnadsbehof är verkligen icke ännu fylldt; ännu återstå betydligare arbetsföretag, såsom t. ex. ladugårdarnes fullbordande, — en vigtig del af byggnaderna, såvida en god dejeri-hushållning der skall kunna införas — och dertill måste medel väl på något sätt af Institutets Styrelse beredas. Detta in-

verkade på Utskottet, att icke gå saken med tystnad alldeles förbi; men någon förebråelse var likväl alls icke åsyftad.

Doctor *Sandberg*: För principens skull önskar jag bifall till Utskottets hemställan och i följd deraf att den föreslagna skrifvelsen afgår. Det kan icke annat än anses olämpligt, att en Statens Inrättning utan vederbörligt bemyndigande får fortfarande skuldsätta sig, hvarigenom ofelbart grundläggas framtida anspråk på Statsverkets skyldighet att betala skulden. Då man nu beviljat ett så betydligen höjdt anslag, utan att på samma gång öka antalet fri-elever, synes mig nödvändigt och välbetänkt af Utskottet att söka förekomma Institutets vidare skuldsättning. — Utskottets hemställan kan jag för min del icke finna innebära någon förebråelse, blott en nödig försigtighet, som bör tillstyrkas.

Med Doctor Sandberg förenade sig Doctor *A. Nordström*, Prosten *Lundblad* och Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*.

Lector *Wallman*: Icke allenast för den förebråelse, som uti den underdåniga skrifvelsen skulle ligga, finner jag den olämplig, utan äfven emedan den föreslagna underdåniga skrifvelsen, åsyftande, att *Styrelsen öfver Ultuna Landtbruks-Institut varder i Nåder förständigad att för framtiden undvika större utgifter än tillgångarne medgifva,* skulle kunna medföra en skadlig inskränkning i Institutets förvaltning, anläggningar och företag, då derigenom ett hinder i förväg lägges för Institutet att vid större företag anticipera på ett kommande års inkomster. Åtskilliga byggnadsarbeten vid Institutet återstå ännu och af det föreslagna förbehållet blefve en följd, att dessa arbeten icke kunde med den drift och skyndsamhet, som kunna vara erforderliga, utföras, till mehn för Inrättningen. Rättigheten till en sådan anticipering bör i viss mån vara medgifven Styrelsen öfver en nybildad anstalt, hvars organiserande alltid medför större utgifter under de första åren än som de följande kunna komma

i fråga. Jag vill visst icke motsätta mig nödiga garantier för allmänna ärenders behöriga vårdande och den controll som medelst den underdåniga skrifvelsen sökes, men jag befarar att i närvarande fall en så sträng föreskrift, som den föreslagna, lätt skulle kunna bringa Styrelsen i förlägenhet, och derföre biträder jag yrkandet på afslag å Utskottets hemställan.

Biskop *Heurlin:* Jag åter biträder Doctor Sandbergs yttrande. Det är naturligt, att Institutets Styrelse ej kunnat skuldsätta sig utan beräkning på framtida hjelp af Rikets Ständer. Derföre väcktes ock i Utskottet fråga att heldre nu betala den redan åsamkade skulden än bevilja förhöjning i anslaget. Då man bestämde sig för det sednare, jemväl af Styrelsen föreslagna alternativet, ansåg man sig likväl ej kunna stillatigande förbigå den anmärkta skuldsättningen, utan trodde en antydan böra lemnas Styrelsen att ej bygga mer än tillgångarne medgåfvo. Då alltså förslaget om en underdånig skrifvelses aflåtande tillkom blott emedan man föredrog att bevilja ökadt anslag i stället för att betala den för handen varande skulden, ligger i densamma ingen förebråelse, utan bör man deri endast se en åtgärd, hvarigenom Utskottet velat betrygga Staten för framtida undsättnings-anspråk.

Contracts-Prosten *Almqvist*: Tillståndet vid Ultuna lärer icke vara uti sådan författning, som man skulle önska. Directionen har gjort en ganska betydlig skuldsättning, ända derhän att Stats-Utskottet funnit sig föranlåtet föreslå en underdånig skrifvelse i syftning att förständiga Styrelsen att ej fortgå på samma bana. Men då jag anser att Directionen icke kunnat åsamka Inrättningen skulder i annan mening än att sjelf vidkännas betalnings-skyldighet, så skulle jag för min del anse den ifrågaställda skrifvelsen till och med farlig, då den liksom

gifver på hand å Rikets Ständers sida förbindelsen att ansvara för Inrättningens skuldsättning. Bakom skrifvelsen ligger otvifvelaktigt en sådan reserverad tanke, så vida man icke annars skall antaga att Rikets Ständer vilja utöfva ett obehörigt förmynderskap. Jag afstyrker bifall till den föreslagna underdåniga skrifvelsen.

Biskop *Heurlin:* Den gjorda anmärkningen vore riktig, om här vore fråga om en enskild egendom. Den kan träffa in på de lägre, smärre Landtbruks-Skolorna, hvars Styrelser opåtaldt må skuldsätta sig, men ej på Ultuna, som är en gammal Kungsladugård och Statens tillhörighet.

Doctor *Gumœlius*: Ultuna är visserligen Statens egendom, men byggnaderne äro det ej mindre. Då dessa mottogos af Styrelsen, voro de så förfallna, att de ej utan betydliga reparationer kunde begagnas. Deraf är lätt förklarligt att Styrelsen ej kunde hjelpa sig utan skuldsättning. Denna skuldsättning har dock ej skett så, som skulle Styrelsens ledamöter vara pligtige betala; de hafva blott iklädt sig ansvaret att skulden på ett eller annat sätt blir godtgjord. — Lector Wallman har, som mig synes, ganska rätt anmärkt, att, om behofvet af byggnader fortfarande gör sig gällande och års-anslaget finnes otillräckligt, man ej bör betaga Styrelsen utvägen att anticipera på ett kommande års tillgångar. Jag vill derföre ej yrka ovilkorligt bifall till Utskottets hemställan och skall finna mig nöjd med den återremiss, som möjligen beslutas, utan att jag derföre nu vill tala derför.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* proposition å bifall till Utskottets förevarande hemställan blifvit med blandade Ja och Nej besvarad och votering begärd, uppställdes och godkändes följande voterings-proposition:

Den som bifaller Stats-Utskottets nu discuterade hemställan, röste Ja; den det ej vill, röste Nej. Vinner Nej, har Ståndet samma hemställan afslagit.

Voteringen, som nu anställdes, befanns, efter rösternas summering, hafva utfallit med 30 Ja mot 13 Nej; och hade alltså Högv. Ståndet ifrågavarande hemställan bifallit.

8:o. Bifölls.

9:o. Bifölls.

10:o.

Doctor *Grafström* anhöll om ordet och yttrade: Stats-Utskottet har afslagit Riksdagsmannen Nils Larssons från Jemtlands Län motion om en Landtbruks-Skolas inrättande i Jemtland, på det besynnerliga skäl, att Jemtlands egendomliga naturförhållanden föranleda ett från andra orter så olika jordbruk att en sådan Landtbruks-Skola, som de i Riket hittills inrättade, ej torde vara för denna provins ändamålsenlig. Detta skäl att afslå synes mig hafva bordt tvärtom tagas såsom skäl för tillstyrkande, ty om icke endast i Jemtland utan i Norrland i allmänhet klimatiska och andra natur-förhållanden vålla att jordbruket der i vissa delar, både i afseende på odlingssätt och redskap, måste annorlunda bedrifvas än på södra orterna; och då undervisningen i der befintliga Skolor endast är lämpad för södra Sverige, så synes just derföre en Landtbruks-Skola inom de norra Länen vara af högsta behof påkallad. Det har händt, att ett och annat Landthushållnings-Sällskap i Norrland, oaktadt det långa afståndet och den dryga kostnaden, skickat elever till ett eller annat af de i södra Sverige befintliga Landtbruks-Institut, men då de återkommit hafva de ej för sin hembygd kunnat använda många af de eljest goda kunskaper, som de i landthushållningen inhemtat. En Landtbruks-Skola inom Norrland, hvilken meddelade undervisning, huru ett landtbruk der borde

på ändamålsenligt sätt skötas, och som gåfve kännedom om de nya uppfinningar, som vore der användbara, skulle blifva af den största nytta. Mången okunnighet skulle derigenom häfvas, mången fördom öfvervinnas, för ett bättre sätt att gå tillväga vid jordens skötsel. Norrland saknar i allmänhet större landtegendomar, och rika herremän, som genom föredömen kunna leda allmogen till något bättre i detta fall. Föga kunna Landthushållnings-Sällskaperna med sina ringa tillgångar oaktadt all god vilja uträtta. Allmogen är öfverlemnad åt sig sjelf, åt sin egen omtanka och uppfinningsförmåga. Prestgårdarna äro i allmänhet de enda, från hvilka en bättre landthushållning blifvit spridd, men det är bedröfligt att tänka, huru långsamt kunskapen om det gagneliga framgår och huru många fördomar ännu qvarstå. Landets odling skulle både fortare och säkrare befordras, om något å Statens sida gjordes för att lätta enskildas bemödanden. Kostnaden dervid skulle mångdubbelt ersättas genom införande af ett mera ändamålsenligt åkerbruk, hvarigenom hindret af klimatiska förhållanden alltmer skulle aflägsnas. Af dessa skäl önskar jag att Höglofl. Stats-Utskottet måtte taga motionen i närmare öfvervägande och behjerta det behof, som Norrland har af ett sådant nu föreslaget Institut, och äfven fästa uppmärksamhet derpå, att norr om Upsala icke finnes för norra delen af Riket någon undervisningsanstalt för åkerbruket.

Biskop *Bergman*, Doctorerne *Sandberg* och *Säve*, Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*, Prosten *Melén* och Lector *D. Söderberg* tillkännagåfvo sig häri instämma.

Prosten *Lundblad:* Det lönar väl knappt mödan att yrka återremiss, men icke dessmindre instämmer jag med Doctor Grafström i yrkandet derpå. Motionären har begärt anslag till en Landtbruks-Skola i Jemtland, utan att dervid fästa vilkoret af dess organiserande såsom de hittills i Riket inrättade. Såsom

ett bland skälen för motionen anger han väl Jemtlands aflägsenhet af 50 à 70 mil från de orter, der Landtbruks-Skolor redan finnas; men att den ifrågaställda nya läroanstalten skulle organiseras i likhet med förut i södra Sverige befintliga dylika antyder han ej med ett ord. Och likväl har Utskottet understuckit ett sådant vilkor såsom grund för tillstyrkandet, att Motionärens framställning ej måtte till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda. — Beträffande Jemtlands åberopade egendomliga naturförhållanden, skulle jag tro att just dessa äro egnade göra en Landtbruks-Skola i provinsen så mycket mer nödvändig. Säkerligen finnas der och kunna dit införas flera slags nyttiga växter, hvarom allmänheten nu är okunnig, men hvarom kännedomen borde blifva spridd, liksom sättet för deras ans och skötsel; och undervisning häri är just hvad Motionären begärt, men derå har Utskottet ej haft ett ord till svar. Hvad angår slutet af Utskottets hemställan i nästföregående 9:de punkt, eller hänvisningen till möjliga besparingar å der tillstyrkta anslag för bildandet af en Landtbruks-Skola i något af de nordligare Länen, så gäller ej detta särskildt om Jemtland, och ovisst är i alla fall om några besparingar för antydda ändamålet blifva att tillgå.

Biskop *Heurlin*: Jag vill ej motsätta mig en återremiss, ehuru jag tror att dermed intet vinnes. Till och med Ledamöterne af Bonde-Ståndet i Utskottet ansågo Jemtland, som ej är en sädesbärande provins, vara olämplig ort för en Landtbruks-Skolas anläggande. Mera nytta trodde man tillskyndas provinsen, om åtgärder vidtogos för spridande af kännedom om ängsvattnings-methoden, hvarigenom den mera naturliga näringsgrenen, boskapsskötseln, kunde vinna kraftig förkofran; och i sådant hänseende upplystes, att till Kongl. Maj:ts disposition voro ställda medel för aflöning af skickliga personer, som

reste ikring och meddelade folket den häruti erforderliga kunskap. Deremot ansåg man en Landtbruks-Skola kunna med mera fördel anläggas i någon annan del af Norrland. Men härom var ingen motion väckt och bestämmandet af stället tillhörde ej Utskottets pröfning. Derföre hemställde Utskottet att, i händelse besparingar å det i föregående punkt tillstyrkta förhöjda anslaget 10,000 R:dr, till de lägre Landtbruks-Skolorna, skulle uppkomma, dessa finge af Kongl. Maj:t användas för bildandet af ytterligare en Landtbruks-Skola i något af de nordligare Länen. Att sådana besparingar skola uppkomma är jag öfvertygad kan tagas alldeles för afgjordt. Med all säkerhet kan man nemligen förutse, att den medgifna maximi-anslagsförhöjningen af 1000 R:dr för hvarje af nu befintliga Skolor ej kommer att utgå, och att alltså besparingar, kanske ej så obetydliga, blifva för Kongl. Maj:t att disponera. Att Utskottet behjertat Motionärens framställning och, så vidt möjligt, gått hans önskan till mötes, torde häraf vara klart; och förebråelser för sitt åtgörande i denna sak är väl hvad Utskottet minst förtjenat.

Professor *Wahlberg*: En föregående Talare har redan anmärkt att Utskottet i denna fråga snarare synes förtjena bifall än förebråelse. Detta är äfven min åsigt. Gerna medgifver jag att motiverna för Utskottets afstyrkan äro mindre lyckligt valda, men detta hindrar mig icke att anse resultatet, hvartill det kommit, fullt riktigt. De norra orterna äro visserligen redan, och blifva mer och mer, i behof af undervisning i landtbrukets rationella bedrifvande, men en Landtbruks-Skola bör förläggas der den, enligt locala och öfriga vederbörande Auctoriteters pröfning, visar sig bäst kunna gagna, och icke der en Motionär af enskilda eller tillfälliga omständigheter önskar henne förlagd. De egendomliga naturförhållanden Utskottet för

Jemtland åberopar, bestå väl hufvudsakligen deruti att landet är beläget långt mot Norden, är uppfylldt af höga berg och fjell, samt hvilar på s. k. öfvergångs-formation. Dessa egenheter förefinnas, om icke alla i förening, likväl äfven i flera andra Svenska landskap, och påkalla väl icke för sig en särskild Landtbruks-Skola. Hvad Jemtland för närvarande i första rummet behöfver, är en förbättrad ängs-cultur och en väl ordnad ladugårds-skötsel. Insigtsfullt utförda afdikningar och ängsvattningar äro de vigtigaste förberedelserna härtill, och i sådant afseende äro äfven från Statens sida nödiga åtgärder vidtagna. Skicklige personer äro nemligen för ändamålet anställde och kunna hvar som helst i Riket, således äfven i Jemtland, till upplysning och biträde vid ifrågavarande arbeten påräknas, när de af Läns-Styrelserna eller enskilde genom Landtbruks-Akademiens Förvaltnings-Committé requireras. För ett större åkerbruk torde Jemtland åtminstone ännu icke på längre tid vara tjenligt, och en Landtbruks-Skola för de Norra Länen derföre, liksom med anledning af provinsens frånskiljda läge, ej heller nu derstädes vara lämplig. Snarare torde en sådan böra förläggas i något af de närmare kusten och från fjellen aflägsnare belägna landskapen, der sädesodling med större framgång bedrifves. Utskottet synes mig derföre hafva handlat välbetänkt, då det afstyrkt bifall till motionen, enär en fullständigare undersökning bör föregå innan särskilda medel anvisas. Genom de för dylikt ändamål i allmänhet lemnade anslag torde för öfrigt utväg icke saknas att snart uppfylla de Norra Länens behof, sedan tjenlig ort och plats blifvit funna och de föreskrifter iakttagna, som för Landtbruks-Skolas erhållande äro bestämda. Jag tillstyrker således bifall till Utskottets förslag.

Doctor *Annerstedt*: Sedan Biskop Heurlin redogjort för Utskottets förhandlingar rörande denna punkt, kan jag inskrän-

ka mig till att med honom instämma och vill blott tillägga i afseende på Utskottets motivering, om hvilken här en gång blifvit yttradt, att man ej borde taga den så noga, och för hvilken jag icke heller vill ikläda mig försvaret, att det motiv, som mest blifvit klandradt, inlades just af den Representant i Utskottet, som bör vara mest intresserad för de Norrländska provinsernas utveckling och förkofran.

Contracts-Prosten *Holm*: Jag förenar mig med Prosten Lundblad och delar hans fruktan, att inga besparingar skola blifva att tillgå. Derföre synes mig återremiss ej vara ur vägen för att komma till öfvertygelse om det ej läte sig göra att få särskilda medel till en Landtbruks-Skola i Norrland. Jag kan åberopa 27:årig erfarenhet som landtman. I nästan alla Rikets provinser har jag varit och på få ställen funnit så god och fruktbar jordmån som i Ångermanland. Bättre cultur blir derföre der af högsta nödvändighet, och dertill kan Landtbruks-Skola i Norrland mycket bidraga. Kännedom om ängsvattning är en sak för sig, som väl är ganska bra, der den kan tillämpas, hvilket likväl ej låter göra sig allestädes i Norrland.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen erinrade, att Utskottets yttrande blott rörde ifrågaställdt anslag till inrättande af en Landtbruks-Skola i Jemtland, och att alltså Crontracts-Prosten Holms yttrande, i hvad det angick inrättandet af en dylik Skola i Ångermanland eller annorstädes i Norrland, innefattade en ny motion eller åtminstone utvidgning af den förevarande.

Prosten *Melén:* Jag har redan instämt med Doctor Grafström, men kan dock icke underlåta öppet uttala, att jag icke kan förlika mig med de motiver Höglofl. Stats-Utskottet anfört för afslag af Riksdagsmannen Nils Larssons motion, rörande en

Landtbruks-Skolas inrättande i Jemtland. Väl har Biskop Heurlin sökt sammanföra denna 10:de punkt med den nästföregående, för att försvara Höglofl. Stats-Utskottet. Men hvad Hr Biskopen nu munteligen anfört, hade bordt förekomma i motiverna, för att åtminstone på något sätt söka tillfredsställa Motionären. Utskottet har hänvisat till besparingarne af det i föregående punkt tillstyrkta förhöjda anslaget, 10,000 R:dr, till de lägre Landtbruks-Skolorna, och derigenom erkänt behofvet af en Landtbruks-Skola i Norrland; men också, i och med detsamma, affärdat motionen. Nog är detta ett lika lätt, som ofta begagnadt, sätt att komma ifrån billiga anspråk på Statsanslag; jag kan dock icke godkänna begagnandet af denna utväg att komma ifrån saken, helst det är nogsamt bekant, huru litet för allmänna företag är att påräkna af besparingar å så ringa summa, som den här uppgifna, hvilken de redan inrättade Landtbruks-Skolorna nog taga i anspråk. Man har äfven, under discussionen här, framhållit att tillfälle till upplysningar i landthushållningen kan erbjudas genom kringresande, i yrket kunnige personer. Ja, nog är äfven detta ett skäl, men hurudant, lemnar jag derhän. Att Norrland, så väl i detta som i många andra hänseenden, i likhet med öarna, är vanlottadt, i jemförelse med de mera befolkade provinserna af Riket, torde väl svårligen kunna bestridas. Jag hade derföre väntat, att Högl. Stats-Utskottet skulle fästat åtminstone något afseende å ifrågavarande motion, och icke så knapphändigt afspisat densamma. Jag yrkar derföre återremiss af denna 10:de punkt af Betänkandet, på det att Höglofl. Stats-Utskottet måtte komma i tillfälle att åtminstone uppgifva mera antagliga motiver för afslag af ifrågavarande motion.

Doctor *Grafström:* Med erkännande af den stora nytta, en mera spridd kännedom om ängsvattnings-methoden medfört,

kan

kan likväl med skäl anmärkas, att den icke allestädes låter använda sig, utan fordras dertill egna localförhållanden, som på många orter och t. ex. äfven i mina hemtrakter alldeles icke anträffas. I alla fall vore det hårdt för en landsort, der hågen för åkerbruk på sednare tider tilltagit och som, då den blifvit skonad från missväxter, icke blott lemnat nöjaktig afkastning utan någon gång äfven kunnat hålla säd till afsalu, att gå tillbaka, igenlägga åkern och nöja sig med ängs- och ladugårdsskötsel. Den kostnad, som till beredande af undervisning i landthushållning nu utgår genom utsändande af elever, kunde besparas eller, rättare sagdt, nyttigare användas om en Landtbruks-Skola inrättades inom orten. Statens bidrag skulle ock genom ett vidgadt åkerbruk mångfaldigt återgäldas. Jag omfattar derföre Prosten Meléns förslag, att, om inrättandet af en dylik i Jemtland ej finnes fullt ändamålsenligt, något annat af de Norrländska Länen måtte utses och särskildt anslag för ändamålet bestämmas. De förespeglade förhoppningarna om tillgång till möjliga besparingar finner jag mindre säkra, och jag förnyar fördenskull min anhållan om återremiss.

Contracts-Prosten *J. C. Söderberg:* Till de nästföregående Talarnes yttranden ber jag få lägga blott några få ord. Jag finner desse Talare lika behörige att yrka särskildt anslag för en Landtbruks-Skola i någon af de Norrländska provinserna, som Stats-Utskottet varit befogadt att, utan föranledande af någon motion, tillstyrka de i föregående punkt omförmälda besparingarnes användande till bildande af ytterligare en Landtbruks-Skola i något af de nordligare Länen. På Regeringen ankommer i förra, som i sednare fallet att bestämma hvar Skolan ändamålsenligast bör anläggas, om i Ångermanland, på sätt nu här föreslaget blifvit, eller annorstädes. Då ännu ingen Landtbruks-Skola finnes i hela det

vidsträckta Norrland, der likväl så mycket återstår att göra för jordbruket med Norrlands så högst betydliga nyodlingslägenheter och der jordmånen i vissa trakter är utmärkt bördig, bördigare till och med än i flera af Rikets sydligare landskaper, synes mig, när frågan nu en gång kommit å bane, hinder ej böra uppställas för dess framgång. På möjliga besparingar bör man icke lita. Derföre biträder jag yrkandet på återremiss af denna punkt och anser minst 2,000 R:dr böra för ändamålet anvisas.

Domprosten *Reuterdahl*: Att Norrland behöfver en undervisnings-anstalt af den art, som nu är i fråga, kan ej bestridas och har äfven blifvit medgifvet både af Utskottet och alla dem, som här i frågan yttrat sig. Deremot har man varit tveksam om valet af stället; derom äro meningarne delade. Motionären har anvisat Jemtland, och jag tillstår mig tillhöra dem, som vid sådant förhållande tro, att återremiss, om den beslutas, ej kan åsyfta annat ställe än Jemtland. Om denna är den bäst valda orten, visar sig äfven inom detta Stånd tvifvel. Derföre, intilldess meningarne om lämpligaste stället hinna stadga sig, tror jag hela frågan kan anstå. Ingen egentlig skada är deraf att befara. Snart hafva vi Riksdag ånyo och under tiden kunna behöfliga undersökningar anställas och frågan bringas i mera redigt skick. Att nu, då redan så pass mycket uti ifrågavarande gren af landets ekonomiska utveckling blifvit tillgjordt, företaga sig än mera, är icke af oundviklig nödvändighet påkalladt, och fördenskull tror jag man kan afbida tiden och för denna gång nöja sig med hvad i föregående punkt redan blifvit för de nordligare Länen föreslaget och af Ståndet bifallet.

Häruti instämde vice Talmannen, Biskop *Holmström*.

Doctor *Säve*: För min del kan jag ej godkänna de af den siste Talaren anförde grunder för bifall. Han säger, att emedan förökadt anslag nu verkligen blifvit åt på en gång alla nu inrättade lägre Landtbruks-Skolor beviljadt och Stats-Utskottet dermed visat sig göra afseende på Motionärernas i flere provinser derom uttryckta önskningar, så bör man låta dervid bero och åtnöja sig med hvad som är gifvet. Detta må vara ett lätt antagligt råd för Representanterna från redan beneficerade orter, men är det icke för Norrland, som hittills erfarit intet det allmännas understöd i detta afseende. Kunna bidrag af Statens medel för landtbrukets upphjelpande i de bättre lottade delarne af vårt land vara behöfliga, huru mycket mera just der, hvarest naturens förmåner äro så ringa och i vida högre mån behöfva konstens tillhjelp? Besynnerligt förekommer, att då Utskottet i föregående punkt på grund af Kongl. Maj:ts egen Nådiga Proposition haft 10,000 R:dr årligen, utöfver redan innehafvande anslag, att bortskänka åt de 10 inrättade lägre Landtbruks-Skolorna i andra delar af Riket, Utskottet haft ingen skärf att tilldela åt hela det vidsträckta Norrland. Man behöfver ej fästa sig ensidigt vid de måhända mest vanlottade landskaperna, Herjeådalen och Jemtland, hvilkas upphöjda läge öfver hafvet och stora blottställdhet för fjellvindarne göra dem mindre tjenliga för jordbruk, hvaremot ladugårdsskötseln bör der förträffligt trifvas. Men det egentliga Norrland har ännu 3:ne Län, utaf hvilka landskaperna Medelpad, Ångermanland och Westerbotten lämpa sig ganska väl för jordbruksförbättringar och sålunda hade förtjenat Utskottets uppmärksamhet. Emedlertid då anslag nu blifvit begärdt endast för Jemtland, inser jag väl, att Utskottet ej skall vara benäget att ånyo upptaga frågan, förrän motion väckes för hela Norrland. Jag inskränker mig att tillsvidare begära återremiss af denna och, om

möjligt, äfven af föregående punkt, som jag ej hörde, om den blef af Ståndet bifallen.

Med Doctor Säve förenade sig Lector *Wallman.*

Doctor *Annerstedt*: Icke utan förundran har jag hört Utskottets afstyrkande i denna punkt uttydas såsom en afvoghet i allmänhet mot Norrland. Utskottets yttrande i nästföregående 9:e punkten innebär dock en fullkomlig vederläggning deraf. Biskop Heurlin har redan uttalat sin bestämda öfvertygelse att det ej kan slå fel, att ju icke å det i nämnde punkt tillstyrkta förhöjda anslaget besparingar skola blifva att af Kongl. Maj:t disponera, hvarigenom blifvit behörigen sörjdt äfven för Norrland. Att Jemtland är det otjenligaste stället för anläggningen af en Landtbruks-Skola för de norra orterna, kan ej bestridas, och detta var jemväl Utskottets, som mig synes fullgiltiga, skäl till afslag å Motionärens framställning. — Om nu återremiss beslutas, så kan Utskottet ej annat än hänvisa till sin hemställan i föregående punkt, hvari Norrlands intresse ej blifvit lemnadt ur sigte; och fördenskull afstyrker jag återremiss och önskar bifall till den punkt, som nu discuteras.

Doctor *A. Nordström*: Anledningen, hvarför jag begärt ordet, är den, att de fleste af föregående Talare, som yttrat sig för återremiss, icke hållit sig strängt till motionen, utan blott i allmänhet påyrkat en Landtbruks-Skolas anläggande i Norrland, då jag deremot tror, att den företrädesvis bör inrättas just i Jemtland, såsom Motionären föreslagit. Af de Norrländska Länen är Jemtland af en dylik Skola mest i behof. Landtbruket der befinner sig på en mycket låg ståndpunkt. Under min sednaste resa norrut träffade jag en man, som omtalade att han i Jemtland för 1000 R:dr köpt ¼ hemman med 4000 tunnland jord, hvaraf dock ända till 1000 kunde göras fruktbärande. På samma gång jag alltså yrkar återremiss af

denna punkt, hemställer jag, om ej den mening borde dervid uttryckas, att anslag må beredas till inrättande af en Landtbruks-Skola, icke i allmänhet i Norrland, utan bestämdt och företrädesvis i Jemtland, såsom varande en provins, der åkerbruket ligger mycket nere och der så mycket återstår att göra för detsammas utveckling och förkofran.

Discussionen förklarades härmed slutad, hvarefter, och sedan *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* proposition å bifall blifvit med blandade Ja och Nej besvarad samt votering begärd, följande voterings-proposition uppställdes och godkändes:

Den, som bifaller hvad Utskottet i förevarande 10:e punkt tillstyrkt, röste Ja; den det ej vill, röste Nej. Vinner Nej, har Ståndet nämnde punkt återremitterat.

Voteringen, som nu anställdes, befanns, efter rösternas summering, hafva utfallit med 23 Ja mot 20 Nej; och var alltså 10:e punkten af Högv. Ståndet bifallen.

Häremot reserverade sig Doctorerne *Grafström* och *Säve*, den förstnämnde med tillkännagifvande att han, i anledning af den begärda voteringens utgång och med stöd af Riksdags-Ordningens 56 §., ämnade i ett kommande Plenum väcka motion om anslag till inrättande af en Landtbruks-Skola i Norrland.

11:o. Bifölls.

b) *Befrämjandet i allmänhet af jordbruk och landtmanna-näringar.*

12:o. Bifölls.

13:o. Lades till handlingarna.

14:o.

Härvid anhöll

Biskop *Bergman* om ordet och yttrade: Mot de af Utskottet anförda skäl, på hvilka det afstyrkt min motion, får jag göra följande anmärkningar.

Ändamålet med det af mig begärda anslag har varit ett utvidgande af Hushållnings-Sällskapens verksamhet till befrämjande af förkofran, såväl i *sedligt* som *materiellt* hänseende. Utskottet anser detta ändamål i intetdera afseendet kunna vinnas på det föreslagna sättet; ty, heter det i förra afseendet, "medlen, hvarigenom sedlighet framkallas, vårdas och främjas, äro icke af den natur, att de kunna genom större eller mindre pennigeanslag beredas". Jag vågar bestrida detta. Sedlighet kan visserligen icke framkallas *omedelbarligen*, men dock *medelbarligen*, äfven genom penningeanslag. Det torde nemligen få anses obestridligt, att innan moralisk förbättring kan hos en menniska åstadkommas, måste hennes oudgängligaste lekamliga behof först afhjelpas, så att hon åtminstone bringas ifrån ett kringstrykande proletär-lif till en regelbunden sysselsättning, hvarigenom hon på ärligt sätt kan förtjena sitt nödtorftiga uppehälle. Härtill äro icke allmosor ändamålsenliga, utan uppmuntran af industri och handaslöjder, hvilken utan tvifvel hörer till Hushållnings-Sällskapens ändamål; men för att vinna detta, fordras tillgångar, och Hushållnings-Sällskapens egne äro otillräckliga. I det Län, jag tillhör, betalar hvarje Ledamot i årsafgift 1 R:dr B:co, dock hufvudsakligen endast Ståndspersoner, hvilka just ej äro många. Af allmogen är föga att påräkna; tvärtom är det den, som vill bekomma understöd af Sällskapets tillgångar. Vidare har Utskottet anfört, att dessa Sällskaper "äro Communal-Inrättningar, omfattande hela Län, hvilkas förseende med Statsanslag måhända snarare skulle mehnligt, än fördelaktigt, inverka på den medborgerliga anda, som stiftat Sällskaperna, och den fria verksamhet, hvaraf de böra lifvas". Communal-Inrättningar äro de väl ej så alldeles. De äro nemligen stiftade och i väsendtlig mån organiserade af Kongl. Maj:t, och Landshöfdingen i dem Ordförande. Till dem äro ock Statsanslag redan gifne så tillvida, att præmier af allmänna

medel skola genom dessa Sällskaper utdelas för odlingsföretag, och dessa præmier hafva utan tvifvel verkat till jordbrukets förkofran, äfven om de icke varit till sitt belopp särdeles stora; ty hedern att hafva erhållit dem är hvad man satt mesta värdet på, hvadan de ock varit ifrigt sökta. Att åter dessa Sällskapers förseende med Statsanslag skulle kunna snarare mehnligt än fördelaktigt inverka på deras fria verksamhet, förstår jag icke; ty i den mån man har större medel att verka med, bör väl ock verksamheten få antagas kunna blifva större. Det är ock i denna öfvertygelse, som jag ansett önskeligt, att några tillgångar funnes, af hvilka dessa Sällskaper hade en friare dispositionsrätt, just för befrämjande af förkofran både i sedligt och materielt afseende, hvarigenom dessa Sällskapers verkningskrets kunde på ett för fäderneslandet båtande sätt vidgas. Ett Statsanslag för sådant ändamål låter utan tvifvel lika väl försvara sig, som hvarje annat, hvilket icke är af ett rent af oundgängligt behof påkalladt. Jag begär derföre återremiss af Betänkandet. Skulle likväl Högv. Ståndet icke instämma i mina yttrade åsigter, eller anse en återremiss utan ändamål, så anhåller jag, att hvad jag yttrat må få gälla för en reservation.

Häruti instämde Doctor *Grafström.*

Contracts-Prosten *Almqvist:* Det är allmänt bekant, att Hushållnings-Sällskaperne i Länen äro gamla, med Kongl. auctoritet utrustade Föreningar till att främja landets utveckling företrädesvis i ekonomiskt, men tillika i sedligt hänseende, såsom man kan inhemta i åtskilliga af dessa Sällskapers Stadgar. Lika bekant är, att hittills på de flesta ställen de icke mycket kunnat uträtta af brist på det stora verksamhetsmedlet — penningen. De tryckas af fattigdom. Med den liberalitet, som Stats-Utskottet ådagalagt vid denna Riksdag vid så många andra föremål, hade man hyst den förhoppning att dessa Inrätt-

ningar äfven skulle blifvit hugnade med ett billigt understöd från Statens sida. Och detta så mycket snarare som Utskottet säger sig till fullo uppskatta värdet af hvarje förkofran i sedligt och materielt hänseende. Men Utskottet invänder att medlen, hvarigenom sedlighet framkallas, icke beredas genom större eller mindre penningebidrag, utan böra sökas i Presterskapets samvetsgranna utöfning af dess kall. Utom att denna invändning å ena sidan stöder sig på en alltför låg uppskattning af penningens värde, hvilar den å andra på en för vida sträckt beräkning af möjligheten för Presterskapet att ensamt motsvara Samhällets fordringar på det sedliga lifvets utveckling. Minst inom detta Stånd behöfver sägas, att Presterskapet för detta stora ändamål är otillräckligt. Det behöfver understöd och deltagande af alla välvilliga och för allmänt bästa nitälskande personer. Denna sanning inses alltmer och bekräftas af daglig erfarenhet.

I afseende på den materiella förkofran, som Motionärerne velat åstadkomma genom det begärda anslaget till Hushållnings-Sällskaperna, invänder Utskottet, att desse äro Communal-Inrättningar, hvilkas förseende med Statsanslag snarare skulle mehnligt inverka på den medborgerliga anda, som stiftat dem, och den fria verksamhet, hvaraf de böra lifvas.

Härvid torde få anmärkas, att Hushållnings-Sällskaperne alldeles icke utgöra några Communal-Inrättningar, vid hvilka man hittills fästat det begrepp, att de utgöra vissa för särskilda orter åtagna antingen aflönade eller lönlösa uppdrag, utan i stället bestå af frivilliga Föreningar af Ledamöter, som i motsats härtill äro ålagda bestämda afgifter. Men då dessa afgifter äro alltför otillräckliga att dermed något hufvudsakligt godt uträtta, så har man nu sökt understöd hos Staten. Att sådana understöd, såsom Utskottet förmenar, skulle mehnligt inverka på Sällskapernas anda och utveckling, är ibland

sådana skäl, som säga för mycket för att säga något. På samma grund borde man då borttaga alla penningebidrag för att icke hindra den fria medborgerliga verksamheten; hvilket vore en uppenbar orimlighet.

På dessa nu anförda grunder yrkar jag återremiss af denna punkt i Stats-Utskottets Utlåtande.

Doctor *Annerstedt:* För min del tillstyrker jag bifall till Utskottets Betänkande. En åtgärd kan icke rättfärdigas endast af ändamålets renhet och ädelhet; möjlighet, medel och sätt måste kunna ådagaläggas, om deraf skall blifva annat än ett vackert luftslott utan motsvarighet. Det är ett sådant ådagaläggande, som saknas i de värde Motionärernas förslag. Mig vill det icke blifva klart huru ett Hushålls-Sällskap skall kunna befordra förkofran i sedligt hänseende på annat sätt, än som är möjligt för hvarje Förening och hvarje individ, nemligen genom eget föredöme af samvetsgrann och flärdlös verksamhet inom sin krets, något som är oberoende af penningeanslag. Sedlig förkofran måste ju beredas genom ett allt mera utbredt, allt mera renadt religiöst lif. Kyrkan är den förening hvarigenom detta skall beredas, men icke kan man vilja göra Hushålls-Sällskaperna till kyrkliga institutioner, huru gerna man också önskar se äfven dem lifvade af kyrklig anda, ej heller kan man vilja göra dem till religiösa institutioner bredvid Kyrkan. Endera delen skulle dock nödvändigt, efter mitt förmenande, inträffa, om den utaf Motionärerna afsedda Hushålls-Sällskapernas verksamhet på något kraftigare sätt skulle realiseras.

Med Doctor Annerstedt förenade sig Professor *Lindgren*, Doctor *Broman*, Prostarne *Tegnér* och *N. Wallin* samt Domprosten *Reuterdahl.*

Doctor *Säve*: Föregående Talare hafva röjt det oriktiga i Utskottets motivering, att t. ex. sedlig förbättring ej skulle kun-

na befordras genom materiella medel, att omvårdnaden derom tillhörde Presterskapet allena samt att Hushållnings-Sällskaperna såsom Communal-Inrättningar ej skulle kunna för en vidgad verksamhetssfer mottaga Statsanslag, utan att detta skulle skadligt inverka på deras medborgerliga anda och fria verksamhet. Jag behöfver sålunda ej uppehålla mig dermed. Men jag förebrår Utskottet, att det förbisett den djupt fosterländska idé och det i vårt land ovanliga exempel, att Ombud från alla Rikets orter här i Hufvudstaden förenat sig, för att stifta ett allmänt, alla landskaper omfattande Förbund till upphjelpande af såväl det materiella som sedetillståndet, till motvärn mot den år för år tilltagande pauperismen och till upplyftande af de arbetande classerna ur den okunnighet, olycka och nöd som trycker dem. Då det af alla erkännes, att associationer kunna verka mer än enskilte, så måste en Förening för så ädelt ändamål väcka behjertande. Föreningen är ej politisk, angifver sig ej heller såsom en helt och hållet ny institution, utan slutar sig med afsigt till de af Regeringen redan godkända Länshushållnings-Sällskaper, som finnas. Föreningen uppgifver sjelf de medel, den tänkt sätta i utöfning, för att först underlätta arbetsclassens betryck och sedan inverka äfven på deras tänkesätt och seder, nemligen införande af passande binäringar, ränteförsäkrings-anstalter, sparcassor etc. samt ordnande på ett ändamålsenligt sätt af de för jordbruket och de obesutnes bergning mehnliga förhållanden, som nu finnas. Utskottet förklarar att det ej kan dela Motionärernes åsigt om tjenligheten af dessa medel för ändamålet. Hvilka bättre medel har då Utskottet att föreslå? Emedlertid får man ej vänta allt af dessa fria Föreningars egna bidrag. De behöfva understöd af det allmänna isynnerhet i början, och om deras patriotiska syftemål skola komma till stånd. Det hade derföre varit önskligt, om Stats-Utskottet kunnat föreslå något bidrag. Dock, som den begärda summan, churu

blott 1000 R:dr på hvarje Län, utgör tillsammans 24,000 R:dr, hvilket icke är så obetydligt, kan jag lätt finna, huru man vid brist på tillgångar kunnat nödgas afslå detta, men aldrig skall jag godkänna de grundsatser, som Utskottet för sitt afslag anfört.

Lector *Wallman* instämde uti detta Doctor Säves yttrande.

Doctor *Sandberg*: Ingen medgifver heldre än jag hvad Utskottet säger, att sedlighet framkallas, vårdas och främjas förnämligast genom Presterskapets samvetsgranna utöfning af dess kall, och jag önskar af allt hjerta att ingenting måtte brista i bemödandet att frambringa ett så vigtigt resultat. Men icke ligger häruti något skäl att afslå de väckta motionerna. Pauperismen och ett ytterligt fattigdomselände är vanligt förenadt med sedeslöshet af många slag. Om en kärleksrik andelig verksamhet skall kunna rädda uslingen, behöfves ofta materielt understöd för att skaffa arbete och bereda honom utväg att på ärligt sätt förvärfva sitt bröd. Detta sednare måtte väl icke vara ett föremål som är främmande för Hushålls-Sällskapernas verksamhet, ty det afser ju att befrämja de fattiges ärliga förkofran. Att neka de medel, som härtill begäras, på den grund att sedlighet icke kan åstadkommas genom penninge-anslag, röjer åtminstone icke någon synnerlig benägenhet för ändamålet. — En Talare har sagt att Hushålls-Sällskaperna icke kunnat uppfylla sin bestämmelse i brist på penninge-tillgångar. Detta har en annan velat vederlägga med det påstående att de uträttat mycket godt. Jag instämmer med dem begge och finner deruti ett nytt skäl att bereda åt dessa Läns-Sällskaper en utvidgad och mera ingripande verksamhet genom beviljande af det ifrågavarande anslaget till det belopp Statens tillgångar kunna medgifva och med vilkor att visshet erhålles om dess ändamålsenliga användande. Att, såsom Utskottet förespeglar, of-

fentligt penningeunderstöd skulle mehnligt inverka på den medborgerliga anda, som stiftat dem, och den fria verksamhet, hvaraf de böra lifvas, kan jag icke begripa. Mig synes att Rikets Ständer här böra komma till biträde just derföre att enskilda medborgare bildat dylika Föreningar och med uppoffring af både tid och penningar gemensamt arbeta för ett samhällsvigtigt ändamål, till hvars uppnående deras egna bidrag icke äro tillräckliga. Och jag beklagar på det högsta att Statsverkets tillgångar blifvit medtagna till andra ändamål, långt mindre maktpåliggande än hvad som afser fattigdomens och sedeslöshetens minskning och förbättring uti arbetsclassens ställning. Jag önskar återremiss, på det att Höglofl. Stats-Utskottet närmare må behjerta denna angelägenhet.

Häruti instämde Doctor *A. Nordström* och Prosten *Melén.*

Domprosten *Thomander:* Vid betraktande af den hushållsaktighet, som i frågor om anslag till andra med detta likartade ändamål, t. ex. det till Råby Institut, gjort sig gällande, tror jag visst icke att Rikets Ständer vilja medgifva de nu begärda 24,000 R:dr. Jag lyckönskar emedlertid Motionärerne, att de icke blifvit afspisade med moquanta fraser, och anser dem vid sådan sakens utgång böra vara belåtna. Dock ville jag, att man icke lade för mycken vigt på det bland Utskottets motiver, som innehåller påståendet, att materiella medel icke äro egnade att befrämja sedliga ändamål. Minst tror jag detta Högv. Stånd beqvämar sig att practiskt erkänna sanningen af denna sats. Vi uppbära lön såsom sedlighetens och religionens vårdare och förkunnare, och för min del ämnar jag hädanefter som hittills med ganska stadiga händer mottaga mina inkomster, hvilka jag anser hafva sin nytta med sig, liksom jag finner det nu ifrågaställda anslaget icke skadligt, utan tvärtom gagneligt, derest det blefve beviljadt. — Att det icke be-

viljas, vet jag ganska väl; men jag beklagar, om Representationen på allvar tror, att materiella medel äro alldeles obehöfliga för vinnandet af sedliga ändamål, och särskildt vore ej detta Stånd att lyckönska, om en sådan tro vunne mera allmänt rotfäste.

Doctor *Wallin*: Det ädla syftemålet af de ifrågavarande motionerna och det i dem omförmälda Sällskapets bemödanden kan af ingen rättsinnad misskännas, och påkallar min sanna högaktning. Likväl kan jag icke annat än instämma i resultatet af det Höglofl. Utskottets Utlåtande, egentligen med afseende derpå, att det begärda anslaget synes mig alltför ringa att i betydligare mån befordra det vackra syftemålet. Med Utskottet kan jag dock ej dela den öfvertygelsen, att materiel och sedlig förkofran icke skulle kunna befordras genom penninge-anslag. Må man heldre öppet bekänna, att penningar felas till anslag så väl för detta som andra vigtiga syftemål. Utskottet ser i Presterskapets samvetsgranna utöfning af dess kall samt i det verksamma föredöme, som en moralisk vandel lemnar, enda vilkoret för de fattigare folkclassernas sedliga och materiella förkofran. Jag medgifver, att detta må anses såsom ett *nödvändigt*, men på långt när icke såsom det *enda* vilkor. Må man ej alltjemt ropa på Presterskapets samvetsgrannhet för afhjelpande af allt slags andligt och materielt ondt! Guds ord är ett utsäde af ädlaste slag; men man kan ej, enligt hvad jag vid en föregående discussion inom det Högv. Ståndet vågat yttra, skäligen vänta, att det skall få rotfäste i den materiella nödens och det sedliga förderfvets djup. Jordmånen måste på något sätt beredas — och bör det ej vara Samhällets åliggande, är det ej Guds vilja, att detta skall åstadkommas genom medborgerlig kärlek, visa författningar och institutioner, och ej alltför sparsamt tilltagna pecuniära bidrag af allmänna

medel, der andra ej räcka till? Vilja de bättte lottade samhällsclasserna på fullt allvar förhjelpa de fattiga folk-classerna ur en för handen varande allmänt öfverklagad nöd, så är det visserligen af vigt, att desse först och främst se på sig sjelfva, tänka på att reformera sig sjelfva, att aflägga all luxe, allt uppdrifvet och förnedrande njutningsbegär, all omåttlig vinningslystnad m. m., för att kunna lemna de lägre folk-classerna bättre föredömen att följa; och jag hyser den förmodan, att följden deraf skall blifva ett kärleksfullare behjertande af de fattiga folk-classernas angelägenheter, ett billigare uppskattande af deras arbetskraft och deras värde såsom menniskor och samhälls-medlemmar. Mycket godt skulle för detta ändamål kunna åstadkommas af Länens Hushållnings-Sällskaper, så mycket sannolikare som dessa utgöras af de förmögnare jordegarne; och derest desse på fullt allvar vilja ändamålet, så måste de också på fullt allvar vilja medlen, hvartill jag i främsta rummet ville räkna afskaffandet af det så allmänt och oftast med skäl öfverklagade stattorpare-systemet och de stora så kallade Brännvinsfabriks-brännerierna, båda lönngrafvar för de fattiga folk-classernas andeliga och lekamliga välfärd. Härtill synas inga anslag af Statsmedel vara behöfliga; och förrän denna reform af den enskilda landthushållningen kommer att ega rum, befarar jag, att ingenting af betydenhet kan genom Stats-anslag till Hushållnings-Sällskapernas disposition, för det afsedda ändamålet, åstadkommas. — Jag bifaller alltså Utskottets Utlåtande.

Contracts-Prosten *Almqvist*: I anledning af uppmaningen att Hushållnings-Sällskaperne borde hafva vändt sig till de bättre lottade om understöd, får jag svara: hvilka äro bättre lottade än Rikets Ständer, som hafva nyckeln till den allmänna cassakistan? När man vidare påstår, att frågan är af genomgripande art, och derföre behöfver genomgripande medel, så borde man

känna sig uppmanad att uppgifva dessa medel. Anspelningen på de olägenheter, som uppkommit genom de nya näringsförfattningarne, torde egentligen icke höra hit. Olägenheterne äro af öfvergående art, och inga andra än sådana som visa sig såsom nödvändiga följder i allmänhet af reformer, intill dess förhållanderne hunnit sätta sig.

Man har också antydt att de lekamliga behofven ej fyllas med så ringa som 1,000 R:dr. Men aldrig skulle jag hafva trott, att om man, för att vinna något, begär litet, skulle löpa fara att få intet, derföre att man icke fordrat mycket. Det hindret är lätt undanröjdt. Hushållnings-Sällskapernas tacksamhet skulle blifva så mycket större, ju mer som ville meddelas.

Slutligen gör jag den anmärkningen vid den gjorda erinran, att sedlig förkofran hvilar på religiös grund, att Hushållnings-Sällskaperne verkligen bygga på denna grund på det sätt och i den öfvertygelse, att materiella medel erfordras för att vinna Samhällets högre ändamål. Jag anhåller fortfarande om återremiss.

Efter härmed slutad öfverläggning och i behörig ordning framställd proposition fann Högv. Ståndet godt att Utskottets tillstyrkande i förevarande 14:de punkt bifalla.

Häremot reserverade sig Doctorerne *Sandberg*, *Säve* och *Grafström* samt Contracts-Prosten *Almqvist*.

15:o. Bifölls.

16:o. Bifölls.

c) *Hästafvelns förbättrande.*

17:o. Bifölls.

d) *Undervisnings-anstalter för slöjderna.*

18:o.

Utskottets under denna punkt pag. 21 förekommande tillstyrkande 1) angående fortfarande anslag 14,100 R:dr till Technologiska Institutet, bifölls.

Vid föredragning derefter af 2) frågan om äskadt anslag till inrättande af Techniska Elementar-Skolor och Utskottets i anledning deraf pag. 22 litt. a) afgifna yttrande, anhöll

Domprosten *Thomander* om ordet och anförde: Jag hade ej föreställt mig att den nådiga välmeningen med Juli-Circuläret, angående Elementar-Läroverken, utsträcktes ända derhän, att dessa skulle göra särskilda Techniska undervisnings-anstalter öfverflödiga, eller att genom samma Circulär gränsen mellan dessa båda slags Läroverk vore rubbad. I så fall vore bäst att åter uppresa gärdesgården dem emellan; men för min del tror jag den alldeles icke vara borttagen. Om emedlertid Utskottet eller någon annan anser den icke vara till finnandes eller förmenar, att undervisning i åtskilliga läroämnen, som i de föreslagna Techniska Skolorna skulle förekomma, så i qvantitativt som qvalitativt hänseende lika meddelas i de redan befintliga allmänna Läroverken, så är ett sådant misstag deras eget fel och förändrar icke verkliga förhållandet, som är något helt annat. Derföre, om argumentet ej längre får gälla, så förfaller ock den derpå byggda conclusionen, och åt denna torde väl Utskottet få vara betänkt på att i ett blifvande förnyadt Utlåtande gifva ett annat innehåll. Det är af vigt att något tillgöres för den arbetande classens materiella förkofran. Ej behöfver man tänka sig eller befara, att Techniska Skolor nödvändigt skola blifva Polytechniska Skolor eller Revolutions-Seminarier; sådana kunna mycket lättare tillskapas af hvilket Bryggeri eller Garfveri som helst. Nog kan man ställa så, att ifrågavarande Skolor blifva till sannskyldig nytta, och till bättre

ändamål

ändamål än dessa synas mig Statens medel knappt kunna användas. Men jag behöfver ej vara mångordig här, der man väl bör befrämja allt som bidrager till allmänna bildningen, vare sig i ena eller andra rigtningen; och jag tror mig ej behöfva frukta motstånd af Stats-Utskottets Ledamöter på detta rum, om jag understår mig, såsom ock nu verkligen sker, att yrka återremiss af denna punkt af Utlåtandet i ändamål att medel för behöfliga Techniska Skolors inrättande måtte beredas.

Doctorerne *A. Nordström* och *Björling*, Lector *Wallman* och Prosten *Melén* förenade sig med Domprosten Thomander, i resultatet af hvilkens anförande jemväl Vice Talmannen, Biskop *Holmström* tillkännagaf sig instämma.

Doctor *Sandberg*: Det förekommer mig besynnerligt att Höglofl. Utskottet icke fästat mera afseende på Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition uti detta vigtiga ämne. Man hörer ju ofta klagas öfver vårt lands underlägsenhet uti industrielt hänseende, och dessa klagomål äro ingalunda ogrundade. Man säger väl att de gamla skråförfattningarne dertill varit skulden. Men nu har t. ex. Eskilstuna sedan 1772 varit emanciperad från skrå, och dess arbetare snart sagdt skattefria. Skydd från tull-lagstiftningens sida har icke saknats. Och ändå kan jernförädlingen uti jernets fädernesland icke täfla med utlandet, utan vi öfversvämmas med manufacturmiden från Tyskland och andra orter till vida lägre pris än de inhemska. Så går det till uti de flesta andra industrigrenar. Huru skall vårt land i detta hänseende komma till en högre ståndpunkt? Bristen på konstfärdighet är utan tvifvel egentliga orsaken till det öfverklagade förhållandet, och den bör väl kunna afhjelpas genom dugliga Techniska läro-anstalter, både högre och lägre. Sådant måste ofördröjligen påtänkas och det är sannerligen icke för bittida.

De Slöjdskolor vi ega äro allt för få i jemförelse med antalet af våra Lärdoms-Skolor. Hvad antyda de Bildnings-Cirklar och Arbetare-Föreningar, som af sig sjelfva uppstå öfver allt i landet, om icke ett hos arbetsclasserna vaknadt behof af högre utbildning — en tilltagande öfvertygelse om intelligensens vigt för det materiella arbetet? Detta behof måste på ett ändamålsenligt sätt tillfredsställas. Technologiska läro-anstalter äro de bästa Bildnings-Cirklar. Staten måste med kraft understödja den techniska utvecklingen, likasom den med ojemförligt större kostnader uppehåller och befrämjar den humanistiska. Jag vågar till och med tro att de 37,000 R:dr, som Höglofl. Stats-Utskottet föreslagit till Instructions-Compagnier, skulle medfört större gagn för landets framtida förkofran, om de blifvit använda i denna rigtning. Medel för ett så vigtigt ändamål, som det här ifrågavarande, måste på något sätt utfinnas, och fördenskull bör denna punkt återremitteras.

Jag förbiser icke hvad Utskottet anmärkt, att uti våra allmänna Läroverk meddelas undervisning uti en mängd ämnen, som också, efter Utskottets åsigt, skulle läras uti de Techniska Elementar-Skolorna. Men så föreställer jag mig icke saken. De Techniska Skolorna böra vara fristående Tillämpnings-Skolor af den beskaffenhet som deras namn tillkännagifver. Det synes mig alltid vara ett onödigt öfverflöd, att man, såsom på Carlberg, uti Tillämpnings-Skolan införer under-afdelningar för inhemtandet af allmän elementar-bildning, som kan erhållas uti våra vanliga Skolor. Sådant bör här icke ifrågakomma. Den kostnad, som härtill skulle fordras, kan sparas. Vid inträdet uti den Techniska Tillämpnings-Skolan bör gossen förut annorstädes hafva inhemtat de allmänna theoretiska elementar-kunskaper som äro af nöden. — Den Techniska läro-anstalten bör likväl uti en viss mån derjemte stå öppen för äldre mindre bil-

dade personer, som vilja begagna den och deraf kunna draga någon nytta.

Prosten *Arosenius*: Af den siste Talaren är jag hufvudsakligen förekommen, då äfven jag ämnade begära återremiss. På det af honom vidrörda capitlet om Svenska industriens blomstrande eller svaga tillstånd vill jag ej nu ingå. Derom är mycket att säga, och blifver väl sagdt, när vi hinna till de frågor, som närmast deruppå inverka. Men i nu förevarande ämne står jag i verklig förlägenhet. Jag önskar ändring i beslutet, utan att kunna hvarken underkänna Utskottets skäl för afslag eller godkänna hvad Kongl. Maj:t här föreslagit. Lika med Doctor Sandberg önskar jag skilja emellan de allmänna Elementar-Läroverken och de Techniska Skolorna. En sådan skillnad är icke uppdragen hvarken i den Kongl. Propositionen eller i de enskilda motionerna, och möjligen har denna sammanblandning orsakat det Utskottets afstyrkande, som nu ligger för våra ögon. Ett särskiljande torde åstadkomma ett annat resultat, hvarföre jag vördsamt anhåller om återremiss i den syftning,

att nödige medel måtte anslås till inrättande i de Städer af Riket, hvilka Kongl. Maj:t finner för ändamålet lämpligast, af 2:ne sådana Techniska Skolor, hvilka, utan hufvudsaklig sysselsättning med Elementar-Läroverkens vanliga undervisnings-ämnen, egentligen må hafva till föremål bibringandet af de insigter, hvarigenom Svensk industri och slöjdskicklighet allt mera kunna utvecklas.

I den Statsreglering, vi nu förehafva, har Utskottet med en prisvärd frikostighet omhuldat många af Samhällets behof. Jordbruket har nyligen erhållit prof deraf, äfvensom af detta Stånds välvilja. De högre Läroverken få utan tvifvel snart hugnas af

samma erfarenhet. Jag beder enträget, att icke industrien ensamt må lemnas lottlös. Under förhandlingarne i Bevillnings-Utskottet om dess tillstånd och framtid, hörer jag dagligen hvilka anspråk man vill hafva på våra Fabrikanter och Handtverkare. Skola dessa anspråk kunna i en framtid motsvaras, så måste utvägar öppnas för Näringsidkaren till inhemtande af de special-kunskaper och den färdighet, hvilka han behöfver, och det är för detta mål jag tror Rikets Ständer böra bevilja de begärda anslagen.

Biskop *Hallström* samt Prostarne *Cnattingius* och *Arrhenius* hördes häri instämma.

Biskop *Heurlin*: Det fanns inom Utskottet ingen enda Ledamot, som icke erkände vigten af utvidgade och förbättrade undervisnings-anstalter för handel, slöjder och näringar, minst kan en sådan förebråelse drabba mig, som länge både insett och erkänt samt uttalat detta trängande behof. Redan för nära 12 år sedan fästade jag såsom Föredragande Kongl. Maj:ts höga uppmärksamhet på detta behof och en början gjordes i den rigtningen genom de 4 högre och fullständiga Apologist-Skolor, som då inrättades. De penningar, som för detta ändamål användas, äro ej bortkastade utan bära rika frukter uti mångfaldig industriel förkofran. Man bör ej spara; hvad som i denna väg användes, skall bära rik ränta. Deremot medgifver jag, att i den form de nya Techniska Skolorna blifvit föreslagna, ansåg jag dem mindre lämplige. De skulle innefatta en elementar-undervisning, sådan den vid de offentliga Läroverken kan inhemtas, och skulle således icke blifva högre Realskolor, der det techniska skulle utgöra hufvudsakliga föremålet för undervisningen. Jag hänvisar till det den Kongl. Propositionen vidfogade Stats-Råds-Protokoll, som upptager såsom undervisningsämnen i dessa Skolor Historia, Geografi, Botanik,

Zoologi, Mathematik, Språk, Sång, allt ämnen, som höra till våra Elementar-Läroverk.

Det rent practiska eller techniska utgör icke något hufvudsakligt element uti dessa Skolor. Vidare ber jag få fästa uppmärksamhet på de löner eller arfvoden, hvilka för de särskilda undervisningsämnena beräknas. Med undantag af Föreståndarens och Lärarens i Chemi löner, hvilka äro upptagne till 666 R:dr 32 sk. B:co, finnas de öfrige utsatte ifrån 350 ända ner till 133 R:dr 16 sk. B:co. Huru är det tänkbart att skicklige Lärare skola finnas hågade att emot så ringa vedergällning emottaga dessa Lärare-befattningar. Också befarar jag, att om flere nya Techniska Skolor nu på en gång inrättades, skulle svårligen ett tillräckligt antal skicklige Lärare stå att finna. Det vill synas, att då de nya Skolorna skulle förläggas i Städer, hvilka redan hafva fullständiga Elementar-Läroverk, man beräknat att desse sednare Lärarne skulle emot det ringa arfvodet öfvertaga undervisningen i vissa ämnen jemväl i de Techniska Skolorna. Men då samma undervisning kunde meddelas uti det redan varande Läroverket, behöfdes ju icke ett alldeles nytt på samma ställe bildas. I min tanka borde de Techniska Skolorna stå öfver de lägre classerna vid Elementar-Läroverken och vara liksom en påbyggnad i real eller technisk rigtning; korteligen, man kunde utvidga ett eller annat Läroverk med en eller annan class, hvaruti techniska real-ämnen blefve hufvud-föremålen. Hvad jag härom tänker finnes antydt uti den reservation jag vid 8:de Hufvudtiteln afgifvit och som igenfinnes i Betänkandet rörande denna Titel pag. 48. Återremiss beviljar jag gerna, helst i den syftning, som Prosten Arosenius densamma yrkat och som till en del instämmer med hvad Dr Sandberg yttrat om de Techniska Skolornas sanna bestämmelse; men att i vissa Städer bredvid redan varande Läroverk bilda nya fristående, med till större delen gemensamma undervisnings-

ämnen, finner jag icke vara med en klok hushållning öfverensstämmande. Den lägre undervisningen borde för alla vara gemensam och först vid ett visst stadium borde den skiljas i 2:ne bestämdt olika linier eller rigtningar, den mera vetenskapliga, classiska, och den reala, techniska. Jag gör lika rättvisa åt begge linierna och om jag önskar högre classer eller Gymnasier för den lärda, classiska bildningen, så aktar jag derföre icke mindre den reala linien och skulle med glädje se de Techniska Skolorna upphöjda till verkliga Real-Gymnasier.

Häruti instämde Contracts-Prosten *Forssell*, Doctor *Annerstedt* samt Prostarne *Berlin* och *Klintberg*.

Prosten *Lundblad*: Jag hvarken underkänner de skäl, Utskottet anfört för afslag å såväl de af Kongl. Maj:t som af enskilde Motionärer äskade anslag, eller förbiser svårigheten för Utskottet att distribuera tillgångarna så att alla behof blifva fyllda och alla intressen tillfredsställda. Sjette Hufvudtiteln är afsedd att fylla Samhällets materiella behof medelst industriens, handelns och åkerbrukets lättande samt arbetsflitens uppmuntran i alla rigtningar. Detta är, så att säga, Statens lekamliga intresse. Den Åttonde Hufvudtiteln åter afser de religiösa och intellectuella behofven eller, med andra ord, Statens andliga intresse. Det finnes ett oupplösligt samband mellan båda dessa intressen, hvilka lika litet som kropp och själ kunna, utan till det helas skada, lösgöras från hvarandra och derföre måste vårdas till harmonisk utbildning. Jag tillåter mig anmärka att någon disproportion mellan anslagen å dessa Hufvudtitlar synes mig vara rådande. Man har varit njugg vid regleringen af den förevarande, men så mycket frikostigare vid den Åttonde. Här hafva åtskilliga Kongl. Maj:ts Propositioner rönt afslag, men der har man icke blott bifallit hvad Kongl. Maj:t begärt, utan till och med beviljat medel derutöfver med föranledande

af enskilda motioner. Detta sednare förfarande är naturligtvis icke min mening att klandra; men jag kan ej undertrycka min farhåga att, om ej här göras billiga medgifvanden vid denna och andra punkter uti förevarande Utlåtande, de med Åttonde Hufvudtiteln afsedda intressen möjligen komma att lida på ett annat rum; och fördenskull instämmer jag med Biskop Heurlin och Prosten Arosenius, yrkande återremiss i den af den sistnämnde antydda syftning.

Doctor *Stenhammar*: En föregående högt aktad Talare har redan yttrat, att knappt någon Stats-Utskottets Ledamot af detta Stånd lärer finnas, som icke uppriktigt vill befrämja anstalter för technisk undervisning. Jag beder få försäkra att detta gäller äfven om mig. Jag är fullkomligt öfvertygad om nödvändigheten af sådana undervisnings-anstalter, ej blott för industriens förkofran utan för att tillfredsställa den längtan efter kunskaper, som börjat yttra sig hos den arbetande classen. Men samma skäl, som redan äro uttalade af Biskop Heurlin, hafva förmått mig att vägra bifall till den i Konungens Nådiga Proposition föreslagna organisation af Techniska Skolor. Jag är nemligen öfvertygad, att de icke behöfva förses med Lärare i de kunskapsämnen, som i de nedra afdelningarne af de allmänna Elementar-Läroverken föredragas, och förstår ej eller huru tillgång skall beredas till kostnaderna för det större antal så organiserade Techniska Skolor, som lära efter hand komma att inrättas, då dessa kostnader, så framt Lärarne skola aflönas någorlunda efter behofvet, måste blifva ganska betydliga. Vi höra anslag yrkas för Tillämpnings-Skolor af många slag, och anspråken derpå kunna ej annat än växa från den ena Riksdagen till den andra. Hvar skola medlen tagas, då man vill göra hvar och en sådan Skola till en isolerad, fullständig läroanstalt för sig? Hvarföre skulle ej det förberedande kunskaps-

måttet i Geographi och Historia, Räknekonst och Geometriens elementer, Svensk Språklära, linear-teckning m. m., af blifvande elever i Techniska Skolan kunna inhemtas i våra Elementar-Läroverk? Hvarföre skulle de icke i studerandet af moderna Språken, kunna begagna Språkläraren vid Elementar-Skolan i den Stad, hvarest den Techniska Skolan inrättas? Ty de Techniska läroanstalterna komma dock alltid att förläggas i de större Städerna, som hafva allmänna Läroverk. Att beräkna Elementar-Skolans Lärare såsom undervisare äfven i den Techniska, och derföre endast anslå ringa arfvoden för undervisningens meddelande i den senare, såsom meningen synes vara med det i Konungens Proposition framställda förslaget till löne-stat för den Techniska läro-anstalten, antyder likväl ett syfte att från hvarandra afsöndra undervisningen och eleverna i de båda Undervisningsverken ända ifrån början af deras lärotid. Jag tror det vara en stor missräkning, om man föreställer sig, att Lärarne i de allmänna Elementar-Läroverken skola kunna dela sin tid mellan undervisning särskildt i dessa och särskildt i Techniska Skolorna. Det synes mig derjemte uppenbart strida mot den ofta uttalade grundsatsen att de olika folk-classerna böra närmas till hvarandra genom gemensamhet i undervisningen under yngre år, då man vill bereda en särskild undervisning äfven i de för alla gemensamma lärostycken för hvar och en undervisnings-anstalt af sluteligt olika syfte. Jag delar derföre den mening, som redan är framställd af Biskop Heurlin, och, så framt jag rätt förstått de här afgifna yttranden, äfven i hufvudsaken gillas af de Talare, som redan yttrat sig för återremiss. Jag vill ingalunda bestrida densamma, helst sedan jag sett att äfven Reservanterne, Herrar Lagerhjelm och Fåhræus, hvilka inom Utskottet tycktes vara af annan tanka, synas medgifva att en del kunskaps-ämnen, som af Techniska Skolans elever böra inhemtas, kunna meddelas dem i de för-

beredande classerna af Elementar-Läroverken, och således de förra Skolorna blifva, såsom de böra, egentliga Tillämpnings-Skolor för beredelsen till ett visst yrke, hvaraf skulle följa, att, då ett färre antal Lärare vid dem behöfde anställas, det begärda anslaget kan nedsättas. Men om nu anslag skall beviljas, förutsätter jag att det ej kan längre utsträckas än till det nedsatta, och blott för *en* Technisk Skola, t. ex. i Malmö. Jag ledes dervid af ett särskildt skäl. Till följe af Konungens Nådiga befallning till Stifts-Styrelserna, att inkomma med förslag till fullständig organisation af läro-anstalterna inom hvarje Stift, hvila nu hos Konungen till afgörande ansökningar från åtskilliga Städer om inrättning af Techniska och Real-Skolor, särskildt eller i samband med de inom dessa Städer redan befintliga Elementar-Läroverk. Det är mig icke obekant, att flera sådana ansökningar äro af Stifts-Styrelserna förordade, och jag tror att, om de så kallade lärda och humanistiska Läroverken med omtanka organiseras efter orternas olika behof, skola till någon del redan befintliga tillgångar kunna användas för upprättandet af Real- och Techniska Skolor. Innan Konungen beslutat i detta ämne, anser jag derföre tiden ej vara inne att inrätta läro-anstalter och bevilja anslag som kunna blifva öfverflödiga eller ej öfverensstämmande med den allmänna plan, efter hvilken våra Undervisningsverk komma att organiseras. Likväl understödjer jag villigt återremissen i den rigtning Reservanterne antydt och med förbehåll att nu anslag ej må beviljas till mer än *en* Technisk Skola.

Med Doctor Stenhammar förenade sig Prosten *Tellbom*.

Professor *Agardh*: Då redan flere Talare yttrat sig i den syftning jag hade tilltänkt, kan jag vara helt kort, och vill derföre blott nämna att jag i hufvudsaken instämmer med Prosten Arosenius, och anser, att, då så stora anspråk göras på vår

industri, och man vid bestämmande af våra Tulltariffer pretenderar att den skall uthålla täflan med hvad utlandet i detta hänseende har att erbjuda ypperst, denna industri å andra sidan kan hafva några rättmätiga anspråk på ett verksamt understöd från Statens sida, helst vår vacklande och vid hvarje Riksdag föränderliga tull-lagstiftning ständigt håller den i schack. Ett af de verksammaste och nyttigaste understöd tror jag lemnas derigenom, att Staten, genom de här af Kongl. Maj:t föreslagna undervisnings-anstalter, söker sprida och allmännare utbreda kännedomen af den theoretiska grund hvarpå industrien hvilar. Det är af detta skäl, jemte de, som af Reservanterna Hrr Fåhræus och Lagerhjelm blifvit anförda, jag vågar yrka återremiss på denna punkt.

Lector *Wallman*: Frågan om inrättandet af Slöjdskolor har väl icke samma directa intresse för Preste-Ståndet, som för Borgare-Ståndet; men den är af stor vigt för fäderneslandets materiella förkofran och således för hvar och en, som denna ligger om hjertat. Jag bekänner mig tillhöra den prohibitiva åsigten i tull-lagstiftning, enligt hvilken ett land, hvars industri icke hunnit till den fullkomlighet, att det kan uthärda täflan med rikare och i detta hänseende mera bildade Nationer, måste bereda skydd åt inhemska näringar i deras uppkomst och utveckling. Men just derföre önskar jag framgång åt företag och inrättningar, som lända till industriens utveckling och sjelfständiga lif. Jag tror icke, att behofvet i sådant afseende afhjelpes på den väg, Biskop Heurlin antydt, eller att en sammanblandning af Elementar-Läroverken för allmän medborgerlig bildning och så beskaffade Tillämpnings-Skolor, hvarom frågan är, skulle medföra gagneliga resultater. Tvärtom är jag öfvertygad, att ökade kostnader för anställandet af nya Lärare, utan motsvarande nytta, blefve deraf en säker följd, och att ändamå-

let komme att alldeles förfelas. Deremot är jag af den tanka, att de theoretiska läroämnen, den Kongl. Propositionen afser, böra skiljas från de föreslagna Techniska undervisnings-anstalterna. Med den utvidgning Elementar-Läroverken numera erhållit, kan fullständig förberedande undervisning vid dessa erhållas i Språk, Geometri, Arithmetik, Historia, Geographi samt grunderna i Naturkunnigheten, utan att särskilda Lärare i dessa kunskapsämnen anställas vid de Techniska Tillämpnings-Skolorna, der undervisningen bör inskränkas till practiska läroämnen. Ett årligt anslag af 5000 R:dr skulle, med den antydda inskränkningen i planen för dessa Skolor, vara för ändamålet tillräckligt, och det är i denna syftning samt med instämmande i Herr Fåhræi reservation jag önskar återremiss å ifrågavarande punkt.

Häruti instämde Doctor *Säve* och Contracts-Prosten *J. C. Söderberg*.

Professor *Carlson*: Efter allt hvad under discussionen blifvit yttradt, lärer det ej vara behöfligt säga något om de fördelar, hvilka genom inrättandet af Läroverk, sådana som de ifrågavarande, skulle för landet uppkomma. Ej heller torde något behöfva yttras om den ifrågasatta rivaliteten emellan 6 och 8 Hufvudtitlarne. Om ljuset, hvilket upptändt ett nytt, brinner lika ofördunkladt, så räkna vännerna af undervisningens sak det för en fördel, om nya grenar af densamma utveckla sig, och glädja sig åt deras framgång. Hufvudsakligen önskade jag yttra några ord om sättet att organisera de Techniska Skolorna. För min del kan jag ej anse, att Elementar-Läroverken äfven efter deras nya organisation kunna göra sådana Skolor obehöfliga. En bestämd gräns måste efter min tanka städse finnas emellan Elementar-Läroverken å ena sidan och Tillämpnings-Skolorna å den andra. De förra hafva visserligen på

sednaste tiden vunnit en utvidgning i afseende på realämnenas behandling, men dessa ämnen förekomma likväl der i deras egenskap af allmänna bildningsmedel och måste i Tillämpnings-Skolor på ett helt olika sätt behandlas. Lika litet således som Landtbruks- och Navigations-Skolor skulle blifvit öfverflödiga genom Läroverkens nya organisation, lika litet anser jag denna kunna göra Techniska Skolor umbärliga. Modelleringskonst, Machinarbete, Chemi, använd Physik och bokföring äro nya ämnen som i dessa behandlas och i Elementar-Läroverkens undervisningsplan icke ingå. Mathematik och Språk behandlas visserligen så väl i de förra som i de sednare, men i de Techniska Skolorna förekommer Mathematiken hufvudsakligen med hänseende till dess application för industriella ändamål, och språkundervisningen afser mindre en allmän språkbildning, än förmågan att för practiska behof göra sig på det främmande språket begriplig. Äfven Historien, ett kunskapsämne af rent humanistisk natur, måste i dessa Skolor behandlas med särskildt afseende på deras bestämmelse och blifva hufvudsakligen en framställning af det industriella lifvets utveckling i särskilda länder. Men jag anser ett noggrant afskiljande af Tillämpnings-Skolorna från Elementar-Läroverken önskligt äfven för de sistnämndas bästa. Det största onda, hvaraf vår skolundervisning lider, är den mängd af ämnen, som den skall innefatta. Om för att gifva Läroverket ännu en annan bestämmelse nya ämnen skulle ytterligare tillkomma, kommer detta onda att ända till ännu större skada. Ett stöd för denna åsigt gifver förhållandet i andra länder. Hvarföre skulle t. ex. i Tyskland, der undervisningen är med så mycken omsorg vårdad, särskilda Tillämpnings-Skolor af här ifrågavarande beskaffenhet vara öfver allt inrättade, skiljda från Elementar-Läroverken, om ej derföre att undervisningen i dem är af en annan natur?

I afseende på valet af Städer för upprättandet af dessa Skolor, anser jag de Communer företrädesvis böra tagas i betraktande, som befunnits villiga att sjelfva något för ändamålet bidraga, och då detta inträffat i afseende på Malmö Stad, anser jag att Utskottet bordt i detta hänseende tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts Proposition. Jag yrkar således äfven återremiss af denna punkt, genom hvilken ett förändradt beslut så mycket lättare torde kunna vinnas, som Utskottets förevarande Betänkande lärer, enligt en Reservants uppgift, hafva gått igenom med endast en rösts pluralitet.

Doctor *Broman* och Contracts-Prosten *Holm* tillkännagåfvo sig häri instämma.

Prosten *Klintberg*. Jag har redan instämt med Hr Biskop Heurlin, och instämmer nu ytterligare med alla de Herrar som vitsordat nyttan och behofvet af att inrätta ifrågavarande Skolor. Derföre har jag ock bifallit hvad Utskottet tillstyrkt, nemligen 14,100 R:dr B:co, att, såsom hittills, fortfarande utgå till Technologiska Institutet. Dock gillar jag Utskottets afslag för närvarande och önskar uppskof dermed, tills sig visat, hvad gagn Technologiska Institutet med sin nuvarande organisation bereder. Jag fruktar att der fästes för öfverdrifvet afseende på theorie och mig tyckes som practik skulle med den gå i full bredd. Jag tviflar på, att våra största Mechanici eller Practici först varit stora Theoretici. Sådant var åtminstone icke förhållandet med Polhem. Theorie och practik böra åtföljа hvarandra, och någon fara, genom uppskof med Elementar-Läroverks inrättande, under det Technologiska Institutet, är visserligen icke förhanden. Utredas torde ock behöfvas, hvarest eller huru många sådana Skolor borde etableras — och af dessa skäl bifaller jag för närvarande Utskottets afslag.

Kongl. Hof-Predikanten *Hasselrot*: Då jag med glädje hört, att ingen motsatt sig den från så många håll yrkade återremissen af denna punkt, inskränker jag mig till instämmande med Professor Agardh. Skälet till detta instämmande ligger deri att, då man vill att de inhemska näringarne skola göra sig oberoende af utlandet, man ock är pligtig att, medelst nödiga kunskapers och en högre konstfärdighets bibringande, bereda möjligheten för våra näringsidkare att täfla med den utländska konstfliten. Jag förenar mig derföre med dem, som begärt återremiss i den af Prosten Arosenius uttalade syftning.

Doctor *Gumælius*: Ämnet tyckes nu vara uttömdt, likasom vigten af Techniska Skolors inrättande allmänt erkänd. Jag vill derföre, jemte instämmande i hvad Lector Wallman och Professor Carlson anfört om otjenligheten af nämnde Skolors och Elementar-Läroverkens sammanförande, endast med några ord upplysa ett misstag, då man trott, att, enligt Kongl. Maj:ts Proposition, meningen vore, att undervisning skulle meddelas i till en del samma läroämnen vid både det ena och andra slaget läroanstalter. Men genomläser man hithörande Stats-Råds-Protokollet och tar saken närmare i betraktande, skall man, med uppmärksamheten särskildt fästad å de föreslagna lönernas ringa belopp, finna meningen hafva varit att genom den fortgående undervisningen i de Techniska Skolorna uti en del ämnen, som redan i Elementar-Skolorna inhemtats, göra kunskapen deri mera practisk med särskild tillämpning på näringarna och industrien. Så t. ex. är den kunskap i Geografi, som meddelas i de allmänna Läroverken och afser hvad man kallar allmän bildning, af annan art och omfattning än den, som för Handlanden och Näringsidkaren m. fl. är behöflig. Denna supplementar-undervisning till hvad i Elementar-Skolorna förut inhemtats, kräfver naturligtvis icke användandet af så stor tid

och derföre hafva Lärare-lönerna ej ansetts behöfva tilltagas så höga. I hufvudfrågan behöfver nu intet vidare sägas; ty om återremiss beslutas, får jag tillfälle i Utskottet tala lika varmt för saken som jag gjort förr. Jag omfattar af själ och hjerta hvarje utväg att ingjuta lif i vår näringsflit och gifva impuls åt industriens utveckling, och biträder derföre den så allmänt uttalade önskan om återremiss af denna punkt i Utlåtandet.

Häruti instämde Prosten *Lindberg*.

Doctor *Sandberg*: Det synes som min mening i visst afseende blifvit missförstådd. Jag yttrade att det vore misshushållning uti ett fattigt land, om man, bredvid förhandenvarande Elementar-Skolor, inrättade Tillämpnings-Skolor med förberedande afdelningar, der undervisning skulle meddelas i samma ämnen, som i de förra, och nämnde Krigs-Akademien Carlberg såsom exempel på en dylik misshushållning. Allmän elementarbildning kan inhemtas uti de Skolor som finnas. Det är rent Techniska läroanstalter som behöfvas. Efter den med våra allmänna Läroverk vidtagna förändringen begagnas de mera än förr, och det är från dessas lägre afdelningar, som Tillämpnings-Skolorna böra emottaga sina lärjungar.

Men att bygga de Techniska läro-anstalterna ofvanpå de nuvarande Elementar-Läroverken och ställa dem under Ephoral- och Stifts-Styrelsen, synes ingalunda lämpligt. De böra vara skiljda derifrån och stå under andra Directioner. Anslagen dertill böra uppföras på 6:te Hufvudtiteln till Industrien och icke öfverflyttas till den 8:de. Jag önskar återremiss för att till detta ändamål erhålla icke endast de 5,000 R:dr, som några Reservanter och Talare förordat, utan åtminstone de 13,200 R:dr, som Kongl Maj:t äskat uti Dess Nådiga Proposition. Och om dessa penningar användas till sådana Skolor, som endast

afse technisk undervisning och utbildning kunna flere sådana uti skiljda landsorts-städer inrättas. För detta ändamål måste Statsverket vidkännas uppoffringar, ty behofvet är påträngande och man hade längesedan bordt vara betänkt på dess uppfyllande.

Domprosten *Thomander*: Ifrån den långa lustvandringen, som Högv. Ståndet företagit, kommer jag åter tillbaka till min gärdesgård och uttalar ånyo min åsigt, att de Techniska Skolorna ej böra ställas för nära Elementar-Läroverken. Detta skulle ske, om antingen Kongl. Maj:ts Proposition antages, eller om de Techniska läroanstalterna göras till hvad man här kallat "påbyggnader" på Elementar-Läroverken. Skillnaden mellan Real-Gymnasium och Technisk Skola är stor. Den vore lätt utredd, men nu är ej tid till utredning af methodologiska frågor. Beträffande den omtalade nödvändigheten att en del läroämnen behöfva förekomma på nytt i de Techniska Skolorna, så är detta väl sannt; men icke behöfves derföre en särskild Lärare för hvarje särskildt sådant ämne. Jag ber att gärdesgården må få stå qvar och att ingen förvexling göres mellan Elementar-Läroverkens och de Techniska Skolornas ändamål, hvilket ingalunda hindrar, att ju icke Styrelsen kan vara gemensam. Blott att de sistnämnde icke göras till utväxter på de classiska bildnings-anstalterna! För öfrigt ser jag gerna att Utskottet går så långt tillgångarna medgifva. Ju mer som kan åstadkommas, dess bättre. Särskildt kan det förtjena behjertas, om icke jemte Malmö åtminstone Norrköping företrädesvis kan göra anspråk på denna bildnings-anstalt, i fall en sådan icke redan förefinnes i sistnämnde Stad. Men angeläget är, att dels de med den lärda Skolan gemensamma läroämnen, såsom i

Til-

Tillämpnings-Skola bör ske, förekomma endast encyclopediskt eller såsom inledningskunskaper, föredragna af en enda Lärare.

Professor *Wahlberg* förklarade, att han ej ville upptaga tiden med vidare ordande i saken, enär, om ej alla tecken bedroge, återremiss komme att beslutas; hvarföre han inskränkte sig till att tillkännagifva, det han önskade en sådan åtgärd på de grunder, som Hrr Lagerhjelms och Fåhræi reservationer innehålla.

Doctor *Stenhammar*: Blott tvänne erinringar anhåller jag få anföra, i anledning af under discussionen fällda yttranden, och skall fatta mig kort. Man har här sökt tyda den i Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition framställda grundteckningen för den Techniska Skolanstalten såsom deruti ej vore förutsatt att Elementar-Skolan ej skulle begagnas af den förras elever. Man har sagt, att af de läro-ämnen, som för båda voro gemensamma, skulle dock i den Techniska Skolan meddelas endast en mera practisk och på det särskilda yrket tillämpad undervisning. Man behöfver likväl blott inhemta fordringarna å det kunskapsmått, som i den Kongl. Propositionen pag. 21 bestämmes för inträde i Techniska Skolan, för att öfvertygas om motsatsen. Dessa äro så inskränkta, att eleverna i den sistnämnda skulle komma att sakna de nödvändigaste elementar-kunskaper, om de icke, efter inträdet i densamma, der finge åtnjuta en särskild undervisning i dem. Skall t. ex. en technisk-geografisk lärocurs genomgås i denna Skola, så förutsätter den en curs i den physiska och politiska Geografien, som icke är förutsatt ibland fordringarne för denna Skolas begagnande. Så äfven i flera andra kunskaps-arter. Då så inskränkta anspråk göras på den blifvande elevens för-kunskaper innan han får begagna den Techniska Skolan, är tydligen förutsatt, att han der skall undervi-

sas i samma ämnen, som utgöra undervisnings-ämnen i Elementar-Skolans förberedande classer. Jag anser mig med skäl kunna betrakta detta såsom ett misstag om den Techniska Skolans syfte såsom Tillämpnings-Skola. Så vida jag rätt uppfattat Domprosten Thomanders yttranden, kan jag i detta afseende förena mig med honom. Jag vet icke hvilken Talare som gifvit anledning till den här yttrade förmodan, att man önskade en sammansmältning af den Techniska Skolan med Elementar-Läroverket. Ehuru en Talare begagnat ordet *påbyggnad*, tror jag mig dock rätt hafva uppfattat hans mening, då jag ansett hans tanka ej vara skiljaktig från min, att den Techniska Skolan måste blifva *fristående*, ehuru jag antager att dess elever före begagnandet af den till ett visst yrkes behof lämpade undervisning, som der meddelas, kunna dertill beredas i Elementar-Skolans lägsta afdelningar, och derföre äfven antager att Techniska läro-anstalten lämpligast inrättas der Elementar-Skola redan finnes eller i samband med inrättning af Elementar-Läroverk. Jag kan ej föreställa mig hvar, i annat fall, kostnaderna skola tagas. De blifva omåttligt stora om hvarje Tillämpnings-Skola skall göras till ett fullständigt Elementar-Läroverk i den scala som erfordras för de efter yrkets art oundgängliga kunskapsämnena.

Häruti instämde Biskop *Bergman* och Prosten *Lundblad*.

Biskop *Heurlin*: Jag har blifvit missförstådd, då man trott mig vilja nedrifva den gärdesgård, som bör finnas emellan de Techniska Skolorna och våra offentliga Läroverk. Jag har endast sagt, att den lägre undervisning, som meddelas i våra Skolors lägsta afdelningar borde derstädes inhemtas och först derefter den techniska undervisningen vidtaga. Men begge bildnings-linierna böra i min tanka efter ett visst stadium i Skolan, efter ett visst för alla behöfligt inhemtadt kunskapsmått,

bestämdt åtskiljas, icke med hvarandra sammanblandas, utan såsom fristående och af hvarandra oberoende institutioner verka hvar för sitt särskilda ändamål. Hade ej Kongl. Circulär-Brefvet den 6 Juli 1849 anbefallt Apologistiernas förening med Lärdoms-Skolan, så hade man uti dessa Apologistier egt en grund, på hvilken man kunnat uppbygga icke blott 2:ne utan ännu flere Techniska Skolor; och 2:ne dylika undervisningsanstalter äro för ingen del tillräckliga. De behöfvas både till större antal och till större omfång än nu blifvit föreslaget. Men Staten har ej råd att bekosta en sådan mängd nya Skolor. Deraf ega vi sannerligen redan en riklig tillgång. Det vigtiga ändamålet med Techniska Skolor skulle utan synnerligt ökade kostnader kunna vinnas, om en del af nu varande offentliga Läroverk erhölle en uteslutande realrigtning och påbyggdes med en eller annan technisk class. Jag, som befarar hvarjehanda mindre godt af Apologistiernas förening med Lärdoms-Skolorna, kan för ingen del förorda en ny sammanblandning af de sednare med en ny art af Skolor, kallade Techniska. Hvad styrelsen angår, så vill jag för ingen del, att den öfver de Techniska Skolorna skall uppdragas åt Ephorer och Stifts-Styrelser, och hvad Styrelsen öfver våra öfrige Elementar-Läroverk beträffar, så må Ephorer och Consistorier gerna derifrån skiljas, så vida man tror sig uti våra Städer ega tillgång på mera upplyste, erfarne och nitiske män, hvilka kunna bilda bättre Styrelser, bättre äro i stånd att bedöma frågor, som röra Undervisningsverken.

Efter härmed slutad öfverläggning och af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* i behörig ordning framställd proposition fann Högv. Ståndet godt att den nu discuterade delen af 18:de punktens 2:dra moment återremittera.

Utskottets under 2:dra momentet litt. *b*) pag. 22 förekommande hemställan, rörande ytterligare årligt bidrag af 2000 R:dr till Svenska Slöjd-Föreningens Söndags- och Afton-Skola, bifölls.

Mom. 3) af förevarande 18:de punkt återremitterades i sammanhang med den vid mom. 2) litt. *a*) af Högv. Ståndet beslutade återremiss.

Utskottets i mom. 4) af 18:de punkten förekommande hemställan, angående 1000 R:dr årlig tillökning i anslaget till Chalmerska Slöjd-Skolan i Götheborg, bifölls.

Härvid afbröts föredragningen af detta Utlåtande, för att i nästa Plenum fortsättas.

Ståndet åtskiljdes kl. 2 e. m.

Ut supra

In fidem

S. H. Almqvist.

Den 26 April 1851.

Plenum kl. 10 f. m.

§. 1.

Föredrogs ånyo *Välloſl. Borgare-Ståndets*, medelst Protokolls-Utdrag af den 17 innevarande månad, delgifne inbjudning till Med-Stånden att instämma i dess, vid pröfning af *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Utlåtande N:o 77, fattade beslut derom, att en och samma Kateches, både till text och bibelspråk, bör vid allmänna undervisningen antagas, äfvensom underdånig anhållan om föreskrift i detta afseende hos Kongl. Maj:t göras.

Med vidblifvande af sitt i frågan fattade beslut, lade Ståndet berörde inbjudning till handlingarne.

§. 2.

Fortsattes den i Plenum den 24 dennes afbrutna föredragningen af *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 87, angående regleringen af utgifterna under Riks-Statens Sjette Hufvudtitel, och hvarvid i ordningen förekom:

e) *Undervisnings-anstalter för handel och sjöfart.*

19:o.

Momm. 1 och 2, *angående dels afstyrkt anslag till Stockholms Navigations-Skola, dels anvisande af* 2,800 *R:dr till denna Skola för innevarande år.*

Professor *Lindgren* begärde härvid ordet och yttrade: Visserligen har, vid något föregående tillfälle, här af Ståndets förste Ledamot inom Stats-Utskottet blifvit yttradt, att man ej bör söka sak med Högl. Utskottet för bristande logisk conseqvens i motivering, allenast det resultat, hvartill Utskottet kommit, befinnes riktigt och nöjaktigt; och vill jag, utan att derföre i allmänhet gilla denna ursakelse, gerna medgifva, att slutets riktighet kan och bör innehålla en slags försoning med bristfälligheten i deductionen; men tror mig ock på samma gång hafva så mycket mera fog till missbelåtenhet med Utskottets åtgöranden der, såsom i denna punkt, både præmisser och conclusion äro af beskaffenhet att icke kunna godkännas. Utskottet har nemligen tillstyrkt Rikets Ständer, att endast för innevarande år medgifva utgåendet af det till Navigations-Skolan i Stockholm sedan 1840 anslagna årliga beloppet af 2,800 R:dr, och derigenom indirect föreslagit samma Skolas upphörande med detta år. Såsom skäl för denna sin hemställan har Utskottet åberopat sistlidne Riksdags Ständers beslut, att besagde anslag skulle, under de 2:ne på sistlidne Riksdag närmast följande åren, *förskjutas* af Riksgälds-Contoret, för att, sedan de Rydbergska donations-medlen hunno blifva för Skolans ändamål disponibla, af dessa åt Statsverket ersättas, och anser Utskottet, sedan Rikets Ständer sålunda förklarat sig ingalunda hafva för afsigt att fortfarande med Stats-anslag understödja Stockholms Navigations-Skola, hvilkens existens vore genom den Rydbergska donationen fullt betryggad, sig, då inga nya skäl sedermera tillkommit att vidtaga annan och motsatt åtgärd, böra afstyrka Rikets nu samlade Ständer att i vidsträcktare mån bifalla det i den Kongl. Propositionen äskade anslagets fortsatta utgående, än att det måtte få äfven för detta år fortfara. Det åberopade Ständerbeslutet från förra Riksdagen är obestridligt; men huru har Utskottet kunnat uraktlåta att fästa uppmärksamheten der-

på, att detta beslut grundade sig på den förutsättning, att de Rydbergska testamentsmedlen skulle snart blifva för den förut af Staten bekostade Navigations-Skolans ändamål fullt disponible, en förutsättning, som nu mera uppgått i rök, sedan Testaments-Exsecutorerne bestämdt förklarat de Rydbergska medlen icke kunna, i strid mot Testators afsigt, få för en sådan Theoretisk Navigations-Skola, som den af Staten i Hufvudstaden etablerade, i någon mån användas; och huru har Utskottet, när detta Testaments-Exsecutorernas kategoriska förklarande, till ändring hvaruti både Commerce-Collegium och Justitiæ-Canzlers-Embetet ansett någon åtgärd hvarken kunna eller böra vidtagas, först blifvit sedan sista Riksdagen kändt, kunnat såsom grund för sin hemställan anföra, att "*några skäl att nu vidtaga annan och motsatt åtgärd sedermera* (sedan sista Riksdagen) *ej tillkommit*"? Eller är då den nu mera constaterade omöjligheten att få använda Rydbergska donationen för den ifrågavarande Navigations-Skolans behof ej något skäl till ändring i ett beslut, som af föregående Ständer fattades, endast på den grunden, att denna donation då ansågs endast för denna Skola afsedd?

I sanning måste man öfver en sådan slutledning högligen förundra sig, såvida man ej trodde sig kunna mellan raderna af denna hemställan läsa någon Utskottets förmodan, att Ständerna, genom anslagets indragande med detta år, skulle kunna tvinga Testaments-Exsecutorerne att frånträda ett beslut, det de förklarat sig grunda på deras uppfattning af Testators förordnande och hvartill jag icke anser någon utsigt vara, vore än ej ett sådant sätt att gå tillväga Ständerna mindre värdigt. Utan att vilja klandra föregående Ständers beslut i detta hänseende, vill det dock synas mig, som, hade det än vid sistlidne Riksdag varit gifvet, att den Rydbergska donationen varit ämnad åt den i Stockholm befintliga Theoretiska Navigations-Sko-

lan, det ändock ej varit Staten fullt värdigt, att, på grund af en enskild mans frikostighet mot en af Staten grundad Inrättning, indraga en gång dertill gjorda Stats-anslag, och dymedelst liksom göra sig sjelf till arftagare, alldeles såsom om legatet hade blifvit gjordt directe till Riksgälds-Contoret, utan som hade skyldig grannlagenhet mot den ädle Gifvaren fordrat, att Staten, med det gamla Stats-bidragets fortsatta utgörande, begagnat den erhållna rika gåfvan till Inrättningens ytterligare utvidgande i möjligen största scala. Men härom lönar ej nu mödan att tala, alldraminst som legatet nu mera blifvit förklaradt hafva åsyftat ett helt annat ändamål, eller bildandet af en uteslutande practisk undervisnings-anstalt för Jungmän, Matroser, Båtsmän m. fl. till den lägre sjöservicen hörande personer.

Emedan behofvet af en Theoretisk Navigations-Skola i Rikets största Handelsstad lärer vara obestridligt, och någon sådan icke är med den Rydbergska donationen afsedd, samt den grund sålunda nu alldeles förfallit, på hvilken förre Ständers beslut om Stats-anslagets för denna Skola upphörande sig stödde, och denna Skolas indragning med detta år af bifall till Utskottets hemställan blefve en oundvikelig följd, måste jag yrka på återremiss af denna punkt, i den syftning att Utskottet måtte, med bifall till hvad den Kongl. Propositionen innehåller, tillstyrka Rikets Ständer att fortfarande bevilja utgående af 2,800 R:dr till Stockholms Theoretiska Navigations-Skola.

Vice Talman, Biskop *Holmström* förenade sig med Professor Lindgren.

Prosten *Lundblad:* För min del finner jag intet att anmärka vid Utskottets här gjorda tillstyrkanden. Det anvisar ett belopp af 2,800 R:dr för innevarande år till Navigations-Skolan i Stockholm, och tillstyrker att de af Stats-Contoret för åren 1849 och 1850 förskottsvis för samma Skola utbetalde

5,600 R:dr må af Riksgälds-Contorets medel ersättas. Längre anser jag Utskottet icke hafva kunnat gå. Må så vara, att den Rydbergska donationen afsett en practisk Sjömans-Skola för bildandet af Jungmän, Matroser och Båtsmän, samt den af Staten underhållna Navigations-Skolan deremot att meddela en theoretisk bildning åt Handels-Flottans Öfverbefäl: så lärer det väl vara svårt att föreställa sig en practisk *Skola*, der theorien ej såsom läroämne ingår. Utan denna är det ju ingen *Skola*, utan en vanlig sjötjenst, hvari öfning kan vinnas på hvilket fartyg som helst. Så har Testator väl aldrig kunnat föreställa sig saken. Jag tror derföre, att den Rydbergska Stiftelsen både kan och bör utsträckas till meddelande af både practik och theorie, till bildande af både sjömän och Befäl, allt efter hvars och ens anlag och förmögenheter. Om det nu så är, så får Hufvudstaden på detta sätt 2:ne Navigations-Skolor, en på grund af enskild donation och en af Staten bekostad. Detta är icke af behofvet påkalladt. En värd Reservant anser likväl Stats-Utskottet hafva, "*både ur rättvisans och billighetens synpunkt*," bordt tillstyrka fortfarandet af detta anslag; jag åter anser det vara hvarken rättvist eller billigt, att Stockholm eger 2:ne Navigations-Skolor, under det att andra Städer, med en stigande sjöfart och handel, icke ega någon. Han talar äfven om "*helgden*" af ingångna förbindelser och att Staden, i förlitande derpå, låtit anskaffa och iordningställa för Skolan nödig local. Dessa förbindelser känner jag icke till. Rikets Ständer hafva vid hvarje Riksdag beviljat detta anslag endast för tid den dervid uppgjorda Statsreglering omfattade. Drages anslaget in, hvilket Rikets Ständer kunna, utan att bryta några förbindelser, verkställa, kan ju huset säljas eller, hvad som enligt min tanka vore ändamålsenligast, den Rydbergska Skolan der inrymmas och verka i en utvidgad scala. Jag kommer ihåg ett annat samhälle, nemligen Westervik, hvars Handels-

flotta på sednare åren betydligen tillvuxit, och som, för bildandet af sitt sjömanskap, billigtvis kunde fordra af Staten det understöd, som jag anser för Stockholm hafva blifvit numera umbärligt. Men härom torde jag få tillfälle att framdeles mig yttra.

Professor *Agardh*: I likhet med den förste Talaren vågar jag vördsamt yrka en återremiss af denna punkt, för att af Höglofl. Utskottet få saken närmare utredd. Utskottet yttrar, att vid sista Riksdag lemnades anslaget till Navigations-Skolan i Stockholm endast såsom ett förskott *intilldess Rydbergska donationsmedlen hunnit för af Stiftaren bestämda ändamål disponeras.* Meningen med förra Riksdagsbeslutet i denna del måtte väl vara, att Rydbergska donationsmedlen skulle ha samma ändamål som den af Staten underhållna Navigations-Skolan, ty annars kan man ej inse i hvad sammanhang præmisserna stå till conclusionen. Ändamålet med Rydbergska donationsmedlen måste man söka i testaments-urkunden, hvilken är af följande lydelse: 3:o "Till grundläggning af en förbättrad Navigations-"Skola här i Stockholm till danande af skicklige sjömän, och "hvartill inrättningen i detta hänseende i Gefle till vissa delar "kunde tjena till föresyn, testamenteras 100,000 R:dr Banco-"sedlar, då jag önskar att Borgmästaren N. Sandblad, Gross-"handl. G. F. Smerling och Grosshandl. C. Norman med sig "efter eget val förena 2:ne kunniga personer, att såsom sty-"resmän besluta och anordna det nödiga bästa för detta ända-"måls vinnande inom så kort tid som möjligt." Hvad är nu ändamålet med den af Rydberg stiftade Navigations-Skola? Tydligen det att dana skicklige sjömän, hvartill inrättningen i detta hänseende i Gefle kunde tjena till föresyn. Frågan blir nu huruvida Testator, med *danande af skicklige sjömän*, icke mera afsett den simple matrosen än skepparen och styrmannen, hvilkas utbildning egentligen är föremålet för Statens Navigations-

Skolor. För att få någon upplysning härom vore nödigt att veta huru den i Gefle, vid den tid då testamentet skrefs, eller år 1834, existerande Navigations-Skola var inrättad, emedan denna skall tjena till föredöme för den af Testator åsyftade, och härom torde Utskottet kunna inhemta och lemna närmare upplysning. Jag fäster mig vidare vid den omständighet att de i testamentet åberopade Styresmän fått åt sig öfverlemnad full makt att nästan göra och låta huru de behaga, och jag betvifflar att, med ordaställningen i testamentet, man på laglig väg kan vinna någon ändring i organisationen af den Rydbergska Navigations-Skolan, hvartill jag dessutom hemtar anledning af de i den Kongl. Propositionen åberopade utlåtanden, såväl af Commerce-Collegium som af Justitiæ-Canzleren. Skulle detta vara fallet, så hemställer jag, i öfverensstämmelse med den förste Talaren, huruvida det med Statens värdighet och anseende kan vara rätt förenligt att indraga ett nyttigt och dyrbart etablissement derföre att en enskild donation tillkommit, hvilken man ansett för ändamålet kunna användas. Jag kan väl gerna medgifva att de af Testator utsedde Styresmän, utan att våldföra sig hvarken på testamentets bokstaf eller anda, kunnat inrätta Skolan i likhet med de af Staten underhållna, men jag kan ej medgifva att Ständerna, för uraktlåtenheten häraf, utkräfva, så att säga, en slags hämnd hvarpå en stor commun och helt oskyldiga personer få sitta emellan. En stor orättvisa begås, i min tanka, härvid mot Skolans skicklige och nitiske Föreståndare, som genom denna åtgärd skulle bli ställd så att säga på bara backen, ehuru han, såsom hvar och en annan Statens Embetsman, bör kunna påräkna att vid sin tjenst varda bibehållen, så länge han den oklanderligt sköter.

Comminister *Beckman*: I likhet med de tvänne föregående värde Talarne måste äfven jag erkänna, att det förefaller

ganska besynnerligt, att Utskottet har föreslagit indragning af anslaget till Navigations-Skolan i Stockholm, derföre att en enskild person har lemnat medel till ett med denna inrättning beslägtadt ändamål, och derföre att Förvaltningen af dessa medel icke har velat afträda demsamma, för att af Staten användas i strid med Förvaltningens uppfattning af Gifvarens vilja. Det vill synas vara, att taga hämnd på det allmänna för en förmodad ogenhet hos enskilda. När Ständerne förliden Riksdag fattade beslutet att icke annorlunda än förskottsvis för tvänne år lemna anvisning på 5,600 R:dr hvilka man antog för gifvet skola af Abr. Rydbergs donationsfond ersättas, var det ännu icke med visshet kändt, för hvad ändamål samma fond borde användas. Men nu är detta ändamål kändt; och det är icke detsamma som Statens läroanstalt, och kan således ej göra denna öfverflödig, icke heller i strid dermed och upphäfvande den, utan, ehuru liggande inom en annan spher, den practiska, af sjömansyrket, likasom en förberedande class till Navigations-Skolan, som har att meddela sjömannen de högre theoretiska insigterna. Den ena stiftelsen gör icke den andra öfverflödig, då de tvärtom betinga hvarandra: och derföre med afseende på begge läro-anstalternas behöflighet för Hufvudstaden torde man kunna säga, att det ena bör göras och det andra icke underlåtas. Den yngling, som har begagnat Rydbergska Skolan, har väl blifvit danad för de lägre graderna af sjömansyrket, men har föga utsigt på de högre eller befäls-platserna. Han blifver lätt emottagen vid Sjömanshuset, emedan han på en rätt täck brigg, Carl Johan, har haft tillfälle att göra bekantskap med hafvets bränningar och åtminstone med de hvita svanor, som fräsa öfverst på Östersjö-vågen. Men han blifver, sedan han väl genomgått denna Skola, icke blott gerna emottagen vid Sjömanshuset; han erhåller äfven vanligtvis en större månadshyra. Under ledning af en aktningsvärd Coopverdi-Capten,

som eger vidsträckt erfarenhet, emedan han seglat på jordklotets mest aflägse vatten, blifver den medellöse gossen ifrån 12:te till 20:de året, som icke lätt kan erhålla tillfälle att pröfva sin kallelse för sjömanslifvet, uti Rydbergska Skolan viss om denna kallelse, och öfvad att ifrån det nakna skrofvet upptackla briggen, att putsa och måla den, att sy och laga dess segel, att ordna dess tågverk m. m., samt att åter aftackla den. Jemte denna öfning uti hamnen erhåller han af särskild Lärare undervisning uti Christendom, samt uti elementerna af Språk och Räknekonst, med flere stycken. Men hans rätta Skola är inom relingen under stormen i grannskapet af bränningar. Denna Skola begagnas under flera veckors segling. — Då han söker plats inom Handels-Flottan, vet man, att han icke står handfallen uti det vådliga ögonblicket, att han kan fatta rodret, kan refva, brassa m. m. Med betyg, äfven det högsta, ifrån en vanlig Navigations-Skola, som egentligen blott är en studerkammare, skall den unge mannen, utan all practisk bildning, icke gerna blifva använd, och, antagen, nödgas begynna såsom kajutvakt, med ringa eller ingen hyra. Har han deremot med heder genomgått så väl en practisk som theoretisk sjömanscurs, då är han eftersökt, då skall han snart vinna förtroende att föra fäderneslandets alster till aflägsna kuster, och derifrån återhemta naturens och industriens dyrbara skatter. Önskligt vore, att på flere orter inom Sverige funnes Inrättningar uti enahanda dubbla syfte eller en, som förenade begge fördelarne. — Man torde kanske förmoda, att Rydbergska donationen, som är ganska betydlig, skulle förslå för dem begge. Man betänke dock, hvad den Rydbergska stiftelsen erfordrar. Briggen kostar uti inköp ett artigt capital; och efter några år måste den ersättas med en ny. Egendomen, hvarest läro-anstalten är anlagd, har ungefärligen kostat lika mycket. Af fondens tillgångar hafva härtill åtgått omkring

30,000 R:dr. Egendomen skall underhållas och likaså Briggen. Af de unge sjömännen, som det ena året hafva varit öfver 100 och det andra omkring 60, erhålla de mest medellöse kläder och under arbetet vid bron äfven födan till någon del; men under öfnings-expeditionerna skola de alla underhållas och jemte dem en liten besättning af äldre utmärkt manskap. — Man kunde hafva haft anledning till den förmodan, att det Höglofl. Utskottet skulle närmare hafva tagit dessa omständigheter uti öfvervägande, och således fästat mera afseende på Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition. Det kan icke vara rätt, att Staten knyter igen sin penningpåse, derföre att den enskilde har öppnat sin under vissa beting. Men Utskottet har dock icke endast föreslagit, att Statsverket skall vidkännas Navigations-Skolans underhåll för de tvänne nyssförflutne åren, utan äfven för det innevarande. Ja väl! Men Talaren anser icke ett sådant förhållande välbetänkt, att en offentlig anstalt skall befinna sig på en obestämd fot, och icke skall hafva en betryggad framtid, och man kan icke vänta, att utmärktare män skola såsom Lärare vända sin håg till ett Läroverk, der man blott för dagen har visshet om tjenstens fortfarande. En återremiss af Utlåtandet synes högt påkallad.

Biskop *Heurlin*: Min afsigt är icke att motsätta mig återremiss. Jag skall, vid slutet af det jag går att yttra, anföra det särskilda skäl hvarför jag anser återremiss böra beviljas, men jag kan ej gilla de nog skarpa anmärkningar, Stats-Utskottet här fått uppbära, och jag må väl anses befogad anföra de skäl, som inom Utskottet verkade. Man klandrar, att Staten tager i anspråk och för sin räkning använder enskilda donationer, och derigenom besparar sig eljest nödiga utgifter. Anmärkningen, i vissa fall befogad, gäller icke endast Rydbergska donationen, utan en mängd andra donationer gjorda i

synnerhet i och för undervisnings-anstalter. Så har den betydliga Braheska donationen till Wisingsö Skola och Gymnasium blifvit dragen till Jönköpings Läroverk och använd till löner för dess Lärare. Likaledes har framlidne Domprosten Sjögrens donation till Wexiö Läroverk besparat Statsverket en utgift. Dock detta i förbigående. Nu till Utskottets skäl. Man påstår att Rydberg med sin donation åsyftade icke en Theoretisk Skola för Styrmän, Skeppare och Capitainer, utan en practisk Skola för lägre sjöfolk, jungmän, matroser o. s. v. Utan att rätt kunna fatta den fina skillnaden emellan theoretiskt och practiskt, då man talar om Navigations-Skolor, vill jag lemna den af Testaments-Exsecutorerne gjorda tydning i sitt värde. Troligen hade framlidne Grosshandl. Rydberg, då han 1834 upprättade sitt testamente, icke gjort sig sjelf full och klar reda huru Navigations-Skolan borde inrättas. Vid denna tid fanns ingen Navigations-Skola utom den i Gefle, om hvars beskaffenhet jag ej eger kännedom. Först vid 1840 års Riksdag bildades dylika Skolor på Statens bekostnad. Om nu, vid verkställighet af Rydbergs testamente, Stockholm icke egt någon Navigations-Skola; månne då Exsecutorerne kunnat helt undandraga sig att bilda en Skola någorlunda motsvarande den af Staten bekostade? Tillgångar funnos tillräckliga så väl för den theoretiska som hvad Exsecutorerne kalla den practiska Skolan. Ty vid Rydbergs död befanns hans förmögenhet vida större än han vid testamentets upprättande 1834 beräknade. Men, säger man, Administratorerne hafva vägrat, Commerce-Collegium och Justitiæ-Canzleren hafva förklarat, att emot deras förnekande ingenting står att vinna. Jag lemnar dessa auctoriteters yttrande i sitt fulla värde. Jag har likväl hört yttras, att om frågan om dispositionen af Rydbergska donationen drages under pröfning af laga Domstol och komme att i rättsväg afgöras, skulle utgången blifva olika. Stockholms Stad vore det, som

härom borde väcka anspråk. Oanmärkt bör icke lemnas, att Exsecutorerne af donationsmedlen till Stockholms Stads Drätsel-Commission utlånat 100,000 R:dr emot 4 proc. ränta, hvartill kommer den märkvärdigheten, att lånet är ouppsägbart å långifvarens sida, men uppsägbart å låntagarens, hvilken rättighet Drätsel-Commissionen icke lärer begagna, utan att räntefoten skulle falla under 4 procent. Så lyckliga tider äro ej snart att hoppas. Genom den låga räntefoten tillskyndas emedlertid Stockholms Stad eller dess Drätsel-Commission en af Rydberg icke afsedd särskild fördel. Stats-Utskottet förtjenar så mycket mindre strängt klander, som dess hemställan endast är en fullföljd af förra Rikets Ständers beslut, och vi känna ju, att Fullmäktige i Riksgälds-Contoret, just på grund af detta beslut och sedan Rydbergska Testaments-Exsecutorernes vägran blef känd, vägrat utbetala anslaget för 1849 och 1850. Det har af Stats-Contoret blifvit förskjutet och Stats-Utskottet har medgifvit att detta förskott skall af Riksgälds-Contoret ersättas, och för att lemna Stockholms Stad rådrum, har Utskottet jemväl tillstyrkt anslagets utbetalande för innevarande år. Slutligen vill jag angifva ett skäl, som gör mig benägen för återremiss. Då Rikets Ständer vid 1840 års Riksdag beviljade ett anslag af 2,800 R:dr till en Navigations-Skola i Stockholm, var dervid det vilkor fästadt, att Stockholms Stad skulle på sin bekostnad anskaffa tjenlig local, en del inventarier och andra materiella behof. Detta vilkor har Stockholms Stad uppfyllt, troligen icke utan betydliga uppoffringar. Man kan betrakta detta förhållande såsom ett slags contract, afslutadt emellan Staten och Stockholms Stad, som icke bör å någondera sidan allt för hastigt eller utan skäliga anledningar brytas. Huru än Testaments-Exsecutorernas förhållande må bedömas, kan Stockholms Stad deruti icke anses hafva någon del eller dertill vara vållande.

lande. För att få detta förhållande utredt, röstar jag för återremiss.

Biskop *Hallström*: Ingen kan misskänna den anda af sparsamhet, som vid reglerandet af utgifterna under denna Hufvudtitel gjort sig hos Utskottet gällande. Hela Ståndet har erkänt den, ja, äfven den Ledamot deraf, som isynnerhet nitälskar för sträng hushållning. Men här tror jag att Utskottet gått något för långt och inkommit på de illusoriska förhoppningarnes område. Utskottet tager nemligen i anspråk den Rydbergska donationen, under förmenande, att den Navigations-Skola, som dermed skulle upprättas, vore en af samma art som den af Staten underhållna. Detta bestrida åter Testamentets Exsecutorer, under påstående, att den Rydbergska Skolan skall vara en practisk bildnings-anstalt för matroser och jungmän, för hvad man kallar sjö-manskapet. Striden är således här om testamentets rätta mening. Testator skall likväl hafva lemnat Exsecutorerne rättighet att i hvarje ovisst fall tyda hans testamente. Nu heter det åter att man i rättegångsväg skulle kunna vinna det åsyftade ändamålet; jag för min del är dock icke böjd för vidtagandet af en sådan åtgärd. Men om man äfven antager att rättegången skulle efter önskan aflöpa, så är det väl att förutse, att den icke hinner att utageras innan nästa Riksdag, och att det, äfven i detta fall, är nödvändigt att intill dess anvisa för Navigations-Skolans uppehållande erforderliga medel. Heldre än att inleda en rättegång, som Justitiæ-Canzleren och Commerce-Collegium äfven afstyrkt, såge jag att Utskottet i förlikningsväg sökte förmå Exsecutorerne till en billig eftergift.

Domprosten *Thomander*: Då ingen annan ännu yttrat sig mot en återremiss, vill icke heller jag sätta mig emot en sådan.

Men jag för min del tror likväl att Utskottet här haft alldeles rätt och att förhållandet icke är fallt sådant som den siste värde Talaren förmenat, eller att Exsecutorerne af testamentet skulle hafva frihet att tolka det efter eget behag, eller att Testator förstått endast en practisk Sjömans-Skola. Ehuru den plan till Sjöförsvarets ordnande, som förra Riksdag gjordes, grundar sig på ett af mig i Stats-Utskottet afgifvet förslag, så vill jag dock icke tillegna mig äran att hafva ens den ringaste kännedom i hithörande ämnen; men den man, som sedan såsom Sjö-Minister afled, den nuvarandes närmaste företrädare, försäkrade i Utskottet, att en sådan practisk Sjömansskola som Exsecutorerne åsyftade och testamentet visst icke ålägger, vore en ren orimlighet eller narraktighet. Lika litet som man bildar en Skola för att lära hugga ved, lika litet behöfs en Skola för att lära vara matros. Den lärdomen meddelas bäst inom skeppsbord. Sådan var den mannens tanka om den saken. Om nu emedlertid en återremiss skall ske, lärer det blifva angeläget att testamentet ånyo framdrages till närmare pröfning, huruvida en sådan absurditet der förefinnes. Vid ett sådant förhållande kan jag icke förebrå Utskottet för hvad det i saken åtgjort, men önskar tillika att de resp. Riks-Ståndden få del af meranämnde testamente. Kunde man, såsom någon föreslagit, men jag icke hoppas, komma i förlikningsväg tillrätta med Exsecutorerne i denna sak, anser jag ändå något godt, åtminstone ingen skada, hafva från Utskottets åtgörande härflutit.

Häruti instämde Doctor *Sandberg* samt Prostarne *Berlin* och *Lindberg*.

Doctor *Annerstedt*: Af de Talare, som uppträdt till försvar för Utskottets afstyrkande af bifall till det ifrågaställda anslaget för Stockholms Navigations-Skola, har jag icke hört någon motsätta sig återremiss. Emedlertid tillåter jag mig göra

det. Man har sagt, att Rydbergska Stiftelsen hufvudsakligen afsåg sjömäns och matrosers utbildande i det practiska af yrket; men, i likhet med Domprosten Thomander, håller jag ej troligt, att sådan varit Testators mening, hvarförutan jag delar Hr Domprostens tanke, att den practiska utbildningen bäst vinnes om skeppsbord, och att den, som genomgått en vanlig Navigations-Skola, också bäst egnar sig att blifva en duglig sjöman. I testamentet sägas medlen vara gifna till en Navigations-Skola i Stockholm. Då således testamentet tydligen afser att gagna i en rigtning, som faller inom den för Statens Navigations-Skola, har Utskottet ej saknat fog att föreslå indragandet af denna sednare, med samma skäl, som Utskottet, i händelse fråga derom väcktes, skulle komma att undandraga sig att tillstyrka anvisandet af nya Professors-löner för föreläsningar i ämnen, som tillhöra af enskilde Stiftare redan grundade Professioner, t. ex. den Skytteska eller Kalsenianska i Upsala och den Norbergska i Lund. — För ingen del kan jag ingå på åsigten, att Utskottet borde i förlikningsväg söka förmå Testaments-Exsecutorerne till en billig eftergift. Jag anser det ej tillhöra Utskottet att sätta sig i förbindelse med Exsecutorerne och ännu mindre att med dem inlåta sig i något slags öfvertalande. Alltså — i stället för återremiss, tillstyrker jag, på af mig och andra anförda skäl, att Högv. Ståndet ville bifalla hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Discussionen förklarades härmed slutad; hvarefter *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjorde propotition å bifall till berörde 2:ne momenter af 19:de punkten, hvilken proposition med blandad Ja och Nej besvarades, hvarjemte votering äskades, som derefter försiggick, sedan följande voterings-proposition blifvit uppsatt och godkänd:

Den, som bifaller hvad Höglofl. Stats-Utskottet föreslagit och hemställt i 19:de punktens 1:sta ech 2:dra momenter af

dess Utlåtande N:o 87, röstar Ja; den det icke vill, röstar Nej. Vinner Nej, äro samma momenter återremitterade.

Voteringen befanns, efter rösternas uppsummering, hafva utfallit med 18 Ja och 25 Nej, och hade Ståndet sålunda beslutat återremittera berörda momenter.

Mom. 3, *angående ersättning till Stats-Contoret för åren 1849 och 1850 förskottsvis utbetalde 5,600 R:dr i och för Navigations-Skolan i Stockholm.*

Bifölls.

20:o.

Biskop *Bergman:* Jag har ansett mig skyldig meddela Högv. Ståndet några upplysningar, hemtade från min erfarenhet den tiden jag var Ordförande i Directionen för Navigations-Skolan i Hernösand. Denna var då en lägre Navigations-Skola med en Lärare till en början och ett Statsanslag af 500 R:dr. Stadens Borgerskap bestod local, vedbrand och 100 R:dr årligen i penningar. Den som blifvit antagen till Lärare, en Officer vid Kongl. Maj:ts Flotta, var visserligen nitisk och skicklig att meddela undervisningen i alla stycken sådan som han inhemtat den, men på den tiden måtte mindre vigt hafva lagts på det theoretiska än som svarar emot närvarande tids fordringar, hvarföre Directionen fann nödigt att hos Commerce-Collegium begära anställandet af en andre Lärare eller Under-Lärare, som skulle meddela den theoretiska grundläggningen, hvilket ock beviljades med ett anslag af 133 R:dr 16 sk. tills vidare, och till denna befattning förordnades till en början en yngre Lärare vid Gymnasium. Skolan har sedermera blifvit en högre Navigations-Skola med ett anslag af 1,200 R:dr, hvilket Directionen så fördelade, att Under-Läraren, som borde vara en vetenskapligt bildad man, skulle få 300 R:dr, men detta öfver-

klagades af förste Läraren hos Commerce-Collegium, som förklarade, att då högre arfvode än 200 R:dr icke vore anslaget för Under-Läraren vid andra Navigations-Skolor, som voro i likhet med Hernösands, så borde ock en sådan Lärare der med detta anslag åtnöjas. Följden häraf har likväl blifvit, att då detta arfvode icke svarar mot den trägna och mödosamma tjenstgöringen, så har den ene Under-Läraren efter den andre tröttnat, och undervisningen synes på detta sätt icke kunna vederbörligen upprätthållas, hvaraf påtagligt är att tillökning i arfvodet af åtminstone 100 R:dr är behöflig, så framt någon person med vederbörlig skicklighet skall vara att påräkna, helst ingen tjenstårsberäkning åtföljer denna befattning. Utskottet nekar också icke behöfligheten af detta förhöjda arfvode, men anser det böra vara en Communens angelägenhet att för dessa läroanstalter vidkännas de mindre kostnader, som kunna erfordras utöfver de större af Staten beviljade summor, emedan Communerna, inom hvilka Navigations-Skolorna äro inrättade, i första rummet hemta nytta af deras tillvaro och verksamhet. Jag vågar bestrida detta och anser en sådan Commun, då den, såsom redan sker, påkostar local för Skolan och dessutom bestrider dess administration, hvarmed ej ringa besvär och omtanke äro förenade, hafva gjort nog för att motsvara fördelen att hafva Läroverket på stället, hvilken egentligen icke består i annat, än att eleverna äro befriade från resekostnaden från sin bostad till Skolan. Jag yrkar derföre på återremiss af Utlåtandet med anhållan, att antingen Staten måtte till Under-Läraren vid Hernösands Navigations-Skola bestå fyllnaden till 300 Riksdalers arfvode, eller åtminstone hela löneanslaget fördelas emellan de begge Lärarne så, att Under-Läraren får åtminstone sistnämnda summa.

Häruti instämde Doctor *Säve*.

Biskop *Heurlin*: Med all aktning för min värde Embets-Broder, måste jag likväl afstyrka den begärda återremissen, hvarmed svårligen något kan vinnas. Om det för Hernösands Navigations-Skola beviljade anslag är oriktigt fördeladt emellan Öfver- och Under-Läraren, så kan rättelse deruti, äfvensom i läseordningen, lätt åstadkommas. Anslaget för Hernösands Navigations-Skola är lika stort med det, som nu begäres för en ny dylik Skola i Westervik. Att Hernösands Stad har, om ej ensamt, dock största fördelen af Skolan, må väl ej förnekas. Den nya Skolon i Westervik motiverar sig hufvudsakligast på grund af det sjöfolk, som i Westervik finnes, och af hvilket de fleste ej hafva råd att uppehålla sig på en främmande ort, der Navigations-Skola redan finnes. Då är väl äfven billigt, att den Stad, som får Skolan hos sig förlagd, får vidkännas någon uppoffring, som alltid blir ringa emot den fördel, som tillskyndas Staden. Jag ber dessutom få fästa Högv. Ståndets uppmärksamhet på den snart följande 23:dje punkten uti detta Betänkande, den jag hoppas blir af Högv. Ståndet bifallen. Under förutsättning af bifall till vissa af Kongl. Maj:t äskade anslagssummor till undervisnings-anstalter för jordbruket, slöjderna och sjöfarten, hade Kongl. Maj:t föreslagit en nedsättning af 12,000 R:dr uti förut i och för dessa ändamål å Riks-Staten uppförda anslag. Men då dessa anslag äro anvisade till föremål af allmänt nyttig egenskap, har Utskottet till oförändradt belopp uppfört dessa anslag. Vinner denna Utskottets hemställan Rikets Ständers bifall, så får Kongl. Maj:t tillgångar till särskilda utgifters bestridande i och för nämnde undervisnings-anstalter, och kan äfven bevilja högre aflöningsbelopp för Under-Läraren vid Hernösands Navigations-Skola, i händelse det, emot mitt förmenande, skulle vara af behofvet påkalladt.

Doctor *Gumælius*: Sedan Biskop Heurlin numera uttalat Utskottets åsigt i frågan, har jag föga att tillägga. Olämpligt

måtte det väl vara att, sedan Ständerne för inrättandet och underhållet af en Navigations-Skola beviljat ett visst årligt anslag, de genast derefter skola öka detta med ett eller annat hundrade Riksdaler, som, beviljade åt det ena hållet, skola framkalla enahanda anspråk från det andra. Hvarje sådan eftergift skall gifva näring åt nya fordringar, Riksdag efter Riksdag. Har man enligt ett gammalt ordspråk fått osten, vill man sedan hafva den stekt. Jag vill icke underkänna behofvet af ifrågavarande anslag; men, sedan Ständerne till en sådan Skola lemnat ett visst årligt bidrag, bör det vara Communens åliggande att fylla de öfrige behofven, liksom Communen af Skolans tillvaro och verksamhet hemtar i första hand nyttan. Sådant är förhållandet med de smärre Landtbruks-Skolorna, med hvilka ifrågavarande äro jemförlige. De större Landtbruks-Skolorne åter underhållas ensamt af Staten. Det påståendet, att Communen icke drager någon särdeles nytta af dessa Läroanstalter, vederlägges bäst af den omständighet, att ansökningar från andra Communer icke saknas om anslag till sådana Skolor. Och för öfrigt, om Ständerne, hvad jag vill hoppas, bifalla Utskottets förslag i 23:dje punkten, finnas tillräckliga medel ställda till Kongl. Maj:ts disposition, att anvisas till de behof i denna väg, som Kongl. Maj:t kan pröfva böra af Statsmedel bekostas. Jag tillstyrker att Ståndet bifaller denna punkt.

Biskop *Bergman*: Jag ber att få göra en erinran. Herr Biskop Heurlin har åberopat den större sjöfart Staden idkar, såsom grund för inrättningen af en högre Navigations-Skola på stället, och att fördelen af denna större sjöfart och dermed förenade handel väl borde vara så stor, att den utan särdeles påkänning kunde draga den tillökning i kostnaden för undervisningen, hvarom här är fråga. Jag får härvid anmärka, att skälet för stiftelsen af Hernösands Navigations-Skola, och ännu

mer för dess förändring ifrån en lägre till en högre var icke behofvet för Hernösands Stad allena, utan för alla de Norrländska Städerna, af hvilka likväl ingen, mer än Hernösand, har någon känning af besväret eller kostnaden för Navigations-Skolan, hvilket blifver ett nytt skäl för mig att anse Hernösand hafva gjort tillräckligt i detta afseende och icke behöfva vidkännas någon förökad kostnad. Jag tyckte mig höra, att Doctor Gumælius trodde Hernösands Navigations-Skola vara en af de mindre. Jag får upplysa att den numera är en högre, och fortfar att yrka återremiss å Betänkandet, på det Höglofl. Utskottet måtte taga i närmare öfvervägande, huruvida icke, i anledning af hvad jag nu haft äran anföra, skäl må förefinnas att bevilja den af Directionen för Navigations-Skolan i Hernösand gjorda och af Commerce-Collegium understödda ansökningen om ökadt anslag för nämnde Skola.

Doctor *Sandberg:* Jag instämmer i det hufvudsakliga af hvad af Biskop Heurlin och D:r Gumælius blifvit yttradt. Skall man behöfva dubblera Under-Lärare i de Städer, der både Elementar-Läroverk och Navigations-Skola finnas, fruktar jag att man går längre än Statens tillgångar medgifva. I det förra Läroverket böra och kunna elementerna inhemtas innan tillträde lemnas i Tillämpnings-Skolan, och denna sednare bör icke befatta sig med att meddela undervisning i ämnen, som böra uteslutande tillhöra det förra.

På härefter gjord proposition blef berörde 20:de punkt af Ståndet bifallen.

21:o.

Lit. a). Bifölls.

Lit. b).

Lector *D. Söderberg* begärde härvid ordet och yttrade: Då frågan afgjordes i Höglofl. Stats-Utskottet, befann jag mig

i minoriteten. Då jag ej reserverat mig emot Utskottets beslut, anser jag mig nu inför Högv. Ståndet böra anföra de omständigheter, som, efter min tanke, tala för inrättandet af en Navigations-Skola i Westervik. — Denna Stad har under loppet af den senare tiden företett en kraft i utvecklingen af sitt commerciella och industriella lif, som fullt berättigar densamma, såsom mig synes, till anspråk på erhållande af den ifrågavarande undervisnings-anstalten. Billigheten af detta anspråk blir så mycket mera i ögonen fallande om man jemnför den ståndpunkt af commerciel utveckling, till hvilken Staden Westervik hunnit, med den hvarpå någon annan Stad, som redan eger förmånen af en Navigations-Skola, i detta hänseende befinner sig. Jag vill såsom exempel för jemnförelse framställa Malmö. Denna Stad egde år 1847 fartyg till ett antal af 46 med tillsammans 1856 lästers drägtighet. Westervik egde vid samma tid visserligen ej mer än 37 fartyg, men dessa till ett sammanräknadt belopp af 2,552 läster. Denna omständighet tyder på fartyg af annat slag och andra dimensioner samt beräknade på annan slags sjöfart än de, som tillhöra Malmö. Vidare upplyser Konungens Befallningshafvandes öfver Malmöhus Län sista femårs-berättelse, att utskeppningen från Malmö med ortens producter, säd och brännvin, isynnerhet skett på Stockholm och andra inrikes Sjöstäder, under det den utrikes skeppsfarten blott inskränkt sig till det närbelägna Köpenhamn, Lübeck, Bremen, Norrige samt stundom till Petersburg och England. Westervik åter utsände under förlidet år 26 fartyg på Norra och Södra Amerikas farvatten. En sådan sjöfart kräfver andra och högre nautiska insigter, än de som erfordras för att kunna uppsöka Städerna och handelsplatserna kring Östersjö-kusten. Jag missunnar visst icke Malmö Stad dess Navigations-Skola. Men då denna Stad njuter förmånen af en dylik läro-inrättning, fordrar äfven rättvisa och billighet att en lika

förmån tilldelas Westervik, hvilken Stad såsom *Handelsstad* står så långt framför den förre. Mig synes det vara hårdt och nära obilligt att Westervik's söner skola, emot dryg kostnad, på aflägsna orter nödgas hemta de högre sjömanna-kunskaper, som oundgängligen erfordras för bedrifvande af den långväga sjöfart, hvartill Westervik egnat största delen af sin ypperliga handels-flotta. Inrättandet af en Navigations-Skola i Westervik innebure på samma gång ett det allmännas erkännande af den flit och ihärdighet medelst hvilka denna Stad bragt sig upp till den ståndpunkt, den i commercielt hänseende för det närvarande innehar, jemte en rättvis uppmuntran att vidare framgå på samma bana. Såsom skäl emot anläggandet af den oftanämnde undervisnings-anstalten i Westervik, framdrogs äfven i Högl. Utskottet den alltför stora fördelen af 2:ne Navigations-Skolor hvarmed Calmare Län skulle blifva gynnadt, i fall en Navigations-Skola i Westervik skulle blifva inrättad, jemte det ett dylikt undervisningsverk redan finnes i Calmar Stad. Men den omständigheten, att Städerne Calmar och Westervik tillhöra ett och samma Län eller de *icke* skulle tillhöra samma Län, förmår lika litet i förra fallet att förkorta som i sednare fallet att förlänga afståndet af nära 18 mil dem emellan. Det är emedlertid detta afstånd som förefaller den unga Westervikaren så drygt, att han ofta heldre, än att i sin aflägsna Länsresidensstad söka vinna de nautiska insigter för hvilkas inhemtande ingen anstalt är träffad i födelsestaden, äfventyrar resan öfver hafvet till Wisby, för att i denna Stads Navigations-Skola erhålla den för hans blifvande yrke nödvändiga theoretiska underbyggnad. Att han härvid likväl alltid har att befara olägenheten och den ekonomiska förlusten af att ej tidigt nog på våren, då förhyrningarne pågå, kunna vara tillbaka, är af Reservanterne redan anmärkt, och är tydligt för hvar och en som känner huru ofta communicationen emellan Gottland och fasta

landet genom natur-hinder är afbruten. Jag yrkar återremiss på Betänkandet.

Lector *Wallman:* Jag har reserverat mig mot Utskottets afstyrkande Utlåtande i denna punkt och anhåller att inför Högv. Ståndet få redogöra för skälen till min skiljaktiga mening.

Utskottet erkänner riktigheten af de förhållanden, på hvilka Motionären hufvudsakligt grundat sin framställning, men anser sig, enär en undervisnings-anstalt af ifrågavarande slag finnes i Calmar, på ett afstånd af endast 17 à 18 mil, böra vidblifva Rikets Ständers vid sednaste Riksdag fattade beslut i samma ämne. Huru föga tillfredsställande dessa grunder för Utskottets beslut äro, inses lätt.

Enligt den af James Paton för innevarande år utgifna förteckning öfver Sveriges handelsflotta är Westervik den af Sveriges Sjöstäder, som näst efter Hufvudstaden, Götheborg och Gefle har till lästetal och kopprade fartyg största antalet. Denna Stad är således i detta hänseende den fjerde i ordningen. Staden eger nemligen 50 fartyg med ett lästetal af 3,453 och ibland dessa fartyg 17 kopprade; och då sjöfarten här är i beständig tillväxt, hvilket visar sig deraf, att Staden 1847 blott egde 37 fartyg, till sammanräknadt lästetal af 2,552, är det anledning till den förhoppning, att om sjöfarten i Westervik gynnas af fördelaktiga conjuncturer, den inom få år skall vinna en betydande utveckling. Af ifrågavarande 50 fartyg äro 26 seglande på Norra och Södra Amerika, då t. ex. Calmar blott har 5 à 6 fartyg seglande på Medelhafvet och Nordsjön. Staden har också, i afseende på sin handel och sjöfart, följt tidens fordringar samt med synnerlig omsorg och stora kostnader construerat sina fartyg, hvarföre också Westerviks handels-eskader är utmärkt väl accrediterad i utländska hamnar för frakthandel på de mest aflägsna transatlantiska kuster. Den

ungdom i denna Stad uppväxer, och som till en betydlig del egnar sig åt sjömansyrket, har genom locala förhållanden och sin uppfostran vanligen utmärkt fallenhet för detta yrke och skall genom ändamålsenliga undervisnings-anstalter lätt kunna bildas till en skicklighet för yrket, hvaraf fäderneslandet för sin handelsflotta och i händelse af krig äfven för Örlogs-marinen kunde draga största nytta. Men största delen af dessa unga sjömansgossar äro söner af fattiga föräldrar och deras medellöshet tillåter dem sällan att uppehålla sig ett eller tvänne år på främmande ort, vid Navigations-Skolorna i Calmar eller Wisby. De måste således, sedan fordringarna af nautiska kunskaper hos Skeppare af första classen blifvit större, afstå från hoppet att i yrket kunna avancera längre än till Matroser. Dessa hinder skulle, om på stället funnes en Navigations-Skola, kunna undanrödjas: då ynglingarne under sin lärotid finge dela brödet med föräldrar och anhöriga, hvarigenom också en noggrannare tillsyn öfver ungdomens uppförande vore möjlig.

På dessa och flera af Motionären anförda skäl och då det synes rättvist och billigt att de Städer, hvilka idka den vidsträcktaste sjöfarten, komma i åtnjutande af anslag till Navigations-Skolor, och såväl Malmö, som Calmar redan hafva dylika undervisnings-anstalter, har Westervik otvifvelaktigt ett rättvist anspråk på understöd af Staten för detta ändamål; men jag vågar endast föreslå ett årligt anslag till samma belopp som för närvarande utgår till Navigations-Skolorna i Wisby och Calmar, jemte det begärda anslaget för en gång till första uppsättningen af ifrågavarande Skola; och det är i denna syftning jag anhåller om återremiss.

Häruti instämde Pastor Primarius *Pettersson*, Professor *Lindgren*, Prostarne *Wallin*, *Setterblad* och *Holm*, Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*, med flere Ståndets Ledamöter.

Prosten *Cnattingius*, som härefter fick ordet, förklarade sig derifrån afstå, under den glada förhoppning, att, då så många Ståndets Ledamöter sig med Lector Wallman förenat, denna punkt blifver till Utskottet återremitterad.

Biskop *Hallström* förenade sig med Lector Wallman och ville, såsom ytterligare skäl för bifall till Hr Mæchels motion, fästa uppmärksamheten derpå att Westervik icke förut åtnjutit något understöd af allmänna medel.

På härefter i vederbörlig ordning gjord proposition, blef berörde moment Litt. b) af Ståndet återremitteradt.

22:o. Bifölls.

23:o

Vice Talman, Biskop *Holmström*: Då Högv. Ståndet redan återremitterat den 18:de punkten angående inrättande af Techniska Skolor, äfvensom den 19:de angående Navigations-Skolan i Stockholm, och i denna 23:dje punkt utväg till så det ena som det andra föremålet är af Kongl. Maj:t föreslagen genom nedsättning i 2:ne andra här omförmälde anslag, för likartade ändamål, så hemställer jag om icke äfven denna punkt bör återremitteras, på det Utskottet må kunna taga i öfvervägande, om icke något af den af Kongl. Maj:t uppgifna tillgången må kunna för de i 18:de och 19:de punkterna afslagna undervisnings-anstalterna användas.

Doctor *Sandberg:* En annan Talare önskade ju helt nyligen, vid behandlingen af en föregående punkt, bifall till Utskottets här gjorda hemställan. De medel, som här är fråga om att ställa till Kongl. Maj:ts disposition, afsåg han för fyllandet af de behofver, som för Navigations-Skolor eller andra för näringarne inrättade undervisnings-anstalter kunna uppstå,

och som Kongl. Maj:t kan finna skäligt böra genom Statsmedel afhjelpas. Då äfven i följd häraf 20:de punkten, deri Utskottet afstyrkte bifall till äskade förhöjningar af bidraget till åtskilliga Navigations-Skolor, blifvit bifallen, anser jag denna punkt äfven böra bifallas, på det att Kongl. Maj:t icke må sakna medel att för ofvannämnde ändamål anvisa, der behofvet så oundgängligen kräfver.

Biskop *Heurlin*: Jag har redan förut på förhand anhållit om bifall till denna punkt. Derigenom beredas tillgångar för Kongl. Maj:t att bevilja behöfliga understöd till Navigations- och Techniska Skolor, och jag anser det vara Ståndet värdigt att visa sig med samma nitälskan omfatta dessa undervisningsanstalter, som de på 8:de Hufvudtiteln förekommande, hvilka måste tigga Högv. Ståndet ömt om hjertat.

Häruti instämde Pastor Primarius *Pettersson*, Prosten *Melén* och Kongl. Hof-Predikanten *Hasselrot*.

Vice Talman, Biskop *Holmström*: Jag inser ej att tillgång för öfrige Inrättningar till Handels och Sjöfarts samt Bergsbruks befrämjande skulle saknas, om en del af anslagen till dessa skulle användas till de yrkade Skolorna, hvilka hafva samma hufvudsyfte. I allt fall har Utskottet öppet att förklara det tillgångar gifvas för de sednare, utan att anlita de förra. Men då Konungens förslag i begge hänseenderna sammanhänga, så synas ock begge punkterna böra i återremissen sammanfogas.

Biskop *Heurlin*: Återremiss nödgas jag enträget afstyrka. Väl har Högv. Ståndet återremitterat de punkter i detta Betänkande, som angå nya Techniska Skolor och en ny Navigations-Skola i Westervik, men de härtill nödiga anslagen äro icke beviljade; utgången är oviss först uti Stats-Utskottet, dernäst hos Stånden och måhända slutligen i Förstärkt Utskott.

Rådligast synes mig att bifalla denna punkt. I bästa fall får Kongl. Maj:t större tillgångar att disponera, än Kongl. Maj:t påräknat eller äskat, men dermed är ingenting förloradt, ty anslagen äro anvisade till föremål af allmänt nyttig egenskap.

På härefter i vederbörlig ordning gjord proposition blef berörde 23:dje punkt bifallen.

Häremot reserverade sig Vice Talman, Biskop *Holmström*, under beklagande om, i följd af detta beslut, medel skulle komma att saknas för inrättandet af Techniska Skolor, som dock Ståndet åsyftat med återremissen af 18:de punkten.

I denna reservation instämde Doctor *Grafström*.

24:o—28:o. Biföllos.

§. 3.

Upplästes till justering och godkändes *Expeditions-Utskottets* förslag till underdåniga skrifvelser:

N:o 58, angående pregling af Silfvermynt å 4 sk. Banco;

N:o 59, angående ändring i 23 Cap. 1 §. Rättegångs-Balken sådan den lyder i Kongl. Förordningen den 18 April 1849;

N:o 60, angående åtgärder för en förbättrad Själavård i Hufvudstaden;

N:o 61, angående revision af Författningarne rörande Vaccinationen.

§. 4.

Föredrogs ånyo *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 88, angående reglering af utgifterna under Riks-Statens Sjunde Hufvudtitel.

Kammar-Collegium och Kammar-Rätten.

1:o. Bifölls.

Stats-Contoret.

2:o. Bifölls.

Chartæ-Sigillatæ-Verket.

3:o. Bifölls.

Öfver-Intendents-Embetet.

4:o. Bifölls.

Post-Verket.

5:o. Bifölls.

Förslags-anslaget till lyshållning m. fl. utgifter för Kronans hus i Stockholm.

6:o. Bifölls.

Anslagen till Byggnader och Reparationer i Stockholm och landsorterna, äfvensom för Magazinsbyggnader så i Hufvadstaden som i landsorten.

7:o. Bifölls.

Anslaget till Remisslage.

8:o. Bifölls.

9:o. Bifölls.

10:o. Lades till handlingarne.

11:o och 12:o. Bifölles.

§. 5.

Företrädde, efter derom gjord anmälan, Hr Stats-Rådet N. F. Wallensteen och aflemnade de i nästföljande §. upptagne Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelser och Propositioner, hvarefter Hr Stats-Rådet, beledsagad, såsom vid ankomsten, af några bland Ståndets Ledamöter, afträdde.

§. 6.

§. 6.

Föredrogos och bordlades följande *Kongl. Maj:ts* Nådiga Skrifvelse och Propositioner:

1:o angående väckt fråga om det i Kronans förråd befintliga äldre, till krigsbruk oanvändbara kruts omarbetande till bergskrut; Gifven Stockholms Slott den 11 April 1851;

2:o angående provinsen Jemtlands rotering; Gifven Stockholms Slott den 22 April 1851; och

3:o angående Hospitalernas förbättring och underhåll; Gifven Stockholms Slott den 22 April 1851.

§. 7.

Föredrogs ånyo *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 89, angående reglering af utgifterna under Riks-Statens Åttonde Hufvudtitel.

Kongl. Bibliotheket.

1:o.

Domprosten *Reuterdahl* anförde: Jag anser mig, i och för äskandet af en återremiss af denna punkt, endast behöfva åberopa innehållet af Herr Bildts mot Utskottets här gjorda hemställan bifogade reservation. Behofvet af en ökad personal vid Bibliotheket lärer icke kunna förnekas, och har äfven blifvit af Utskottet erkändt. Men det af Utskottet föreslagna sätt, att bereda tillgång för aflöning af denna personal, kan jag för min del icke godkänna. Högst olämpligt förefaller det mig att draga medel, som för bok-inköp äro af Ständerna anvisade, från detta sitt ändamål och använda dem i stället till Tjenstemanna-personalens aflöning. Men jag vill icke vidare upptaga det Högv. Ståndets tid, utan, under åberopande, såsom jag

nämnt, af Herr Bildts reservation, anhåller jag att Ståndet ville denna punkt återremittera.

Häruti instämde Biskop *Fahlcrantz* och Doctor *Broman*.

Lector *Wallman* tillkännagaf, att han inom Utskottet instämt i Herr Bildts reservation, och förenade sig med Domprosten Reuterdahl i anhållan om återremiss.

Comminister *Beckman:* Då jag icke ser den högt aktade Motionären inom detta Högv. Stånd här närvarande, och jag redan vid motionens afgifvande tillåtit mig yttra några ord för densamma, anser jag mig desto mera förpligtad, att vid detta tillfälle utsäga min enfaldiga och oförgripliga tanka i afseende på det Utlåtande, hvarigenom Kongl. Bibliothekets angelägenhet nu har blifvit afgjord på enahanda sätt, som vid sistlidne Riksdag, så att af anslaget för inköp och inbindning af böcker 1,200 R:dr få användas till arfvoden åt den erforderliga ökade Tjenstemanna-personalen.

När man här anvisar arfvoden, så anser man en Bibliotheks-Tjensteman jemförlig med en daglönare, som kan erhållas när som helst, och afskedas, när han icke vidare behöfves. Bibliothekarie-ämne skapas icke genom Magister-diplom eller ens genom Professors-fullmakt. Fallenhet och vidsträckta studier måste hos Bibliotheks-Tjenstemannen vara förenade. Han måste finna nöje att läsa digra bokförteckningar ifrån alla verldens delar öfver allt, som i skrift och tryck förekommer och har förekommit. Han måste känna, intill det obetydligaste föremål, hvad ett Bibliothek, t. ex. det Kongliga med ungefärligen 90,000 band, otaliga småskrifter oberäknade, redan eger, hvad det vidare bäst behöfver och förmår anskaffa. Hans kataloger skola vara fullständiga och noggranna, och för detta ändamål har Talaren bevittnat den granskning, som måste anställas, t. ex. då vid Kongl. Bibliotheket ett ark har måst uttagas ur

Breviarium Upsaliense, för att bestämma dess format, hvarom författarne hafva varit stridige; ja, han vet, af egen erfarenhet, att, då en palæotyp, utan alla boktryckare-signaturer, t. ex. *Vor fruwe tejdher paa Svenska,* af en oskicklig Bokbindare hade så blifvit behandlad, att bladen voro uti orätt ordning eller bakvända med den yttre kanten åt ryggen, det erfordrats veckors möda, för att återställa ordningen, helst när icke något exemplar vidare finnes till ledning. Mera än vid Universitets-Bibliothekerna förekomma sådane arbeten vid det Kongl., som har större rikekom på äldre tryck, isynnerhet vida mera än Bibliotheket i Lund, hvilket det Kongl. dessutom vida öfverträffar i anseende till manuscripternas och volumernas antal, ehuru det förra eger fyra Tjenstemän på Stat, oberäknadt ett större antal Extra-ordinarier. Vid det Kongl. Bibliotheket eger ytterligare det egna förhållande rum, att, till följe af en mer än hundraårig domning ibland Tjenstemanna-personalen, en mängd forntida skatter i skrift och tryck nu plockas fram ifrån bortglömda gömställen, och blifva föremål för undersökning, och stundom för utgifvande. Omkring 1,000 band, hvaribland åtskilliga ifrån 1460- och 1480-talet af omätligt värde, var Talaren lycklig att anträffa ibland Consistorii gamla handlingar i Storkyrkans torn. Ansedde att hafva utgjort Drottning Christinas Bibliothek, blefvo de med allernådigste tillstånd förenade med det Kongl. för ungefärligen 12 à 13 år sedan, och endast denna samling tager i anspråk en icke obetydlig möda af Tjenstemanna-personalen. — Vida mer än Universitets-Bibliothekerna erhåller det Kongl. besök af resande, helst under sommarmånaderna, då en folkvandring der eger rum. Resande Litteratörer studera mera vid det sednare till följe af Hufvudstadens många andra egendomligheter, än vid de förra. Men hela ångbåts-laster resande, så väl Fruntimmer som Herrar, besöka det Kongl. Bibliotheket. Desse behöfva både handledning och

bevakning, och upptaga stundom två och tre af de yngre Tjenstemännen. Man tänke hvad man behagar om desse besökande, af hvilka många sakna egentlig litterär bildning. Men Talaren förmenar, att dessa besök äro nyttiga till nedstämmande af halfbildningens högmod, då de nyfikna få inhemta, att Läse-Bibliotheket, Bulwer och Eugène Sue icke äro de enda eller yppersta litteraturens alster.

Den nuvarande Tjenstemanna-personalen vid Kongl. Bibliotheket uppenbarar en förut icke känd litterär verksamhet. Derom vittna, utom mycket annat, de utgifna förteckningarna öfver Bibliothekets skatter af Isländska och andra utländska manuscripter samt Svenska Fornskrifts-Sällskapets samlingar. Så borttager man den tjocka slöja, som hvilar öfver Nordens medeltid, och visar, att det, som Protestantismen åstadkom, trädde fram ur Katholicismens tidehvarf: så erhåller vår sjelfkära samtid en bättre tanka om forntidens ståndpunkt i afseende på konster och vetenskaper. Man säge icke, att utgifvande af ett gammalt manuscript är en ringa möda. Den är vanligtvis större än för nedskrifvande och utgifvande af ett original. Talaren har funnit Bibliotheks-personalen för en tillförlitlig uppfattning af läsarten uti ett manuscript, som förut kan hafva varit tryckt och omtryckt, men felaktigt, såsom det ofta har skett, behöfva hålla, hvad Läkarne kalla, en lång consultation. Skall man väl för sådana arbeten finna tjenlige personer, som gå för arfvode eller dagspenning?

Det Kongl. Bibliotheket är en plantskola för utmärkte unge Litteratörer, som der tjena för ringa eller alldeles utan arfvode, och som det oaktadt, ehuru ej ännu vid manliga år, hafva lemnat litterära producter, hvilka skola bereda dem heder under alla kommande tider och hos främmande bildade folk. Och hvad kan man icke af dem vänta i framtiden? Men desse unga män behöfva uppmuntran, om de icke skola tröttna. Ännu en

ordinarie lön vid det Kongl. Bibliotheket skall gifva dem något större hopp, ehuru dess fullbordan blott kan emotses uti det aflägsna fjerran.

Anslaget 8,000 R:dr anser man nog stort, så att man förmenar det kunna tåla en förknappning. Af hela den utländska års-litteraturen kan man ingalunda inköpa det mera hufvudsakliga med hela summan, då många verk kosta hvart och ett hundradetals R:dr, helst det Kongl. Bibliotheket måste ock köpa planchverk för de många artisters skull af hvilka det anlitas, ett förhållande, som icke till samma grad måste ega rum vid Universitets-Bibliothekerna. Men en stor del af summan måste användas för att på auctioner eller uti antiqvarisk Bokhandel inom och utom landet anskaffa äldre litteratur, som saknas. — Särdeles smärtsamt förefaller det vänner af ett Bibliothek och i synnerhet dess vårdare, att endast på bekostnad af bokförrådet finna medel till Tjenstemanna-personalens bergning och uppmuntran. Det vill ock synas vara en egen proportionslära, att öka arbets-personalen, men minska föremålen för arbetet, och att göra det sednare till vilkor för det förra. — Talaren föreslår vördsammast återremiss af Höglofl. Stats-Utskottets Utlåtande N:o 89, i afseende på denna dess första punkt.

Häruti instämde Prosten *Cnattingius*.

Lector *Wallman* meddelade den upplysning, att Höglofl. Ridderskapet och Adeln redan förehaft till pröfning denna punkt samt funnit godt densamma återremittera, uttryckande Herr Lectorn derjemte den förhoppning, att Högv. Preste-Ståndet icke måtte eftergifva det Höglofl. Ståndet i nit för en för litteraturen så vigtig inrättning som den ifrågavarande.

Prosten *Lagergren*: Jag instämmer med Lector Wallman i hvad han nyligen yttrat. Jag kan icke neka, att det förefaller mig något besynnerligt att Utskottet icke kunnat bevilja

ifrågavarande obetydliga anslag för afhjelpandet af ett behof, hvars tillvaro likväl af Utskottet erkännes. När 1844 års Ständer till Kongl. Bibliotheket anslogo 8,000 R:dr årligen, beviljades denna summa för inköp af litteraturens alster, för boksamlingarnas årliga förökande, ej till Tjenstemanna-personalens aflönande. Att nu ifrån detta belopp draga 1,200 R:dr årligen för att användas till ett annat än det dermed afsedda ändamål, utan att bestämdt uttrycka detta, anser jag icke vara Ständerna värdigt. Då de 8,000 R:dr stå qvar under sin gamla titel, men icke användas till sitt fulla belopp för det ändamål, denna titel angifver, så behöfver man i sanning vara invigd i dessa mysterier, för att icke, med afseende på de årliga bok-inköpen, falla på misstankan om misshushållning med dessa medel. Tillåta icke Statsverkets tillgångar beviljandet för närvarande af det äskade anslaget, anser jag derföre vida bättre att bok-anslaget 8,000 R:dr nedsättes till 6,800 R:dr och 1,200 R:dr uppföras på Stat såsom lön åt en Vice Bibliothekarie. Detta vore, hvad man kallar, rent spel; då hade man med bestämda ord uttryckt och stadgat, hvad som, i följd af Utskottets föreslagna medgifvande, kommer i sjelfva verket att ske och har, sedan sista Riksdag, skett, oaktadt anslaget utgår under annat namn och form. I denna syftning anhåller jag vördsammast om återremiss af denna punkt.

Professor *Lindgren*: Något ordande om behofvet af ökad Tjenstemanna-personal vid Kongl. Bibliotheket i Stockholm lärer väl inom detta Stånd vara fullt obehöfligt, och det så mycket mera, som skälen derföre i en denna punkt afseende reservation äro vidlyftigt andragne. Jag hade visserligen helst sett, att Höglofl. Utskottet, med bifall till hvad Motionären föreslagit, hade tillstyrkt den gamla Vice Bibliothekarie-tjenstens återställande med *å Stat* uppfördt årligt löne-belopp af 1,200 R:dr,

men vill dock icke nu yrka på återremiss af denna punkt i sådan syftning, emedan jag förmodar att mötas af det tänkvärda skälet, som hemtas från inskränkta tillgångar. Deremot anser jag, i likhet med en föregående Talare, att Utskottet, i stället för hvad nu skett, eller att föreslå medgifvandet att använda 1,200 R:dr af anslaget för Bibliothekets materiel till tillfälliga arfvoden åt den för Bibliothekets ordnande erforderliga Tjenstemanna-personal, hade bordt tillstyrka materiel-anslagets nedsättning med besagde summa, för att dymedelst erhålla medel till Vice Bibliothekarie-tjenstens återställande, hvilket synes mig vara så mycket mindre betänkligt, som den summa, hvilken, i sådant fall, komme att för materielen återstå, eller 6,800 R:dr, utan att vara öfverflödig, ty det kunde med fog sägas hvarken om denna eller en vida högre summa, ändock, med afseende på vårt lands tillgångar, och det nu föreslagna högre anslaget till det närliggande Universitets-Bibliotheket i Upsala, måste anses tämligen betydlig. Väl säger man, att med den af Utskottet föreslagna åtgärden samma ändamål i hufvudsaken vinnes, men jag vågar bestrida detta, emedan det för en Tjensteman är långt ifrån att vara likgiltigt, om han vet den tjenst, han innehafver, vara en ordinarie syssla med fast löne-belopp, eller ett af tillfälliga opinioner beroende förordnande. Renare spel synes det ock vara, att materiel-anslaget bestämdt afskiljes från de medel, som för Tjenstemanna-personalen äro anordnade, än att, såsom nu är föreslaget, och sedan sista Riksdag skett, det förra anlitas för att fylla bristen i de sednare. På dessa grunder anhåller jag att denna punkt måtte till Utskottet återremitteras.

Doctor *Gumælius:* Jag önskar den återremiss, hvarom Ståndet tyckes vara tämligen ense, all framgång, och det så mycket heldre, som jag inom Utskottet sökte verka för bevil-

jandet af ifrågavarande löne-anslag åt en Vice Bibliothekarie. Men det kan dock med denna sak gå något annorlunda till i ett Utskott, än i det Stånd, som eger full bekantskap med hithörande behof. En framgång kan väl vara möjlig, men såsom sannolik vill jag icke antaga den. Hvad jag emedlertid vill motsätta mig, är det af den siste värde Talaren framställda alternativa förslag. Skulle detta gå igenom, anser jag, att man mera hade skadat än gagnat Bibliotheket. En Vice Bibliothekarie-lön vore visserligen derigenom beredd, men det årliga bok-anslaget äfvenledes, och troligen för ganska lång tid, nedsatt. Bifaller man deremot Utskottets hemställan, och låter förhållandet vara sådant det nu är, ege vi större förhoppningar att åtminstone vid en blifvande Riksdag få, med bibehållande af anslaget för materielen till sitt nuvarande belopp, löne-frågan äfven efter önskan reglerad.

Häruti instämde Prostarne *Schram*, *Forssell* och *N. Wallin* samt Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*.

Doctor *Sandberg*: Jag vill visserligen ej motsätta mig den äskade återremissen, men endast på det af Prosten Lagergren anförda skäl, att Utskottet må komma i tillfälle att föreslå en bestämd andel af anslaget till bokinköp, och en bestämd andel för personalens aflöning. Angelägnare för Bibliotheket än en Vice Bibliothekarie-lön anser jag dock en rymligare local hafva varit, och jag beklagar att den härom väckta frågan icke erhållit några sympathier. Man vet att inom Bonde-Ståndet har vid denna Riksdag motion blifvit väckt, men afslagen, att det stora s. k. Kongl. Bibliotheket, der nu en del böcker icke kunna ställas uti lämplig ordning i brist på utrymme, måtte erhålla den ypperliga localen uti det Hessensteinska palatset; men jag vet af föregående Riksdagars erfarenhet att detta fursteliga hôtel under närvarande tid omöjligen aldrig blir disponibelt om

det ock vore till det aldra riksvigtigaste ändamål. En Talare har fästat uppmärksamheten derpå, att Bibliotheket eger i sina dervid anställda yngre Tjenstemän en plantskola af förhoppningsfulla litteratörer, och önskar, för att åt dem bereda någon uppmuntran, bifall till motionen. En sådan uppmuntran anser äfven jag önskvärd, men tror, i olikhet med den värde Talaren, att detta ändamål snarare vinnes på det af Utskottet föreslagna sätt, eller att en viss summa får användas till arfvoden åt de yngre litteratörer, som i Bibliothekets tjenst visa skicklighet och nit, än att, såsom han önskar, *en* bestämd lön uppföres på ordinarie Stat. Ett sådant anslag synes mig vara ganska lämpligt för att sätta unga män i tillfälle att utvidga deras bibliografi och öfriga insigter under en sådan tjenstgöring, som den ifrågavarande, och jag hyser den verkliga öfvertygelsen att kanske både Bibliotheket och de som önska begagna sig deraf lika mycket och kanske ännu mera skulle vinna genom dessa unga mäns sysselsättning derstädes än genom uppförande på Stat af lön till en ordinarie Tjensteman.

Doctor *Grafström*: När jag begärde ordet, var min afsigt att yttra mig rörande det af Professor Lindgren framställda alternativa förslaget. Jag är dock nu i detta afseende förekommen af Doctor Gumælius och förenar mig i denna del med honom. Jag anser det vara mindre rådligt, att, för beredande af lön åt en Vice Bibliothekarie, anslaget till materielen nedsättes: det torde blifva framdeles svårt nog att åter få det upphöjdt till sitt nuvarande belopp. Jag underkänner derföre icke behofvet af berörde löne-anslag; tvärtom, jag önskar en återremiss, men i den syftning att, utom de 8,000 R:dr, som nu till bok-inköp årligen utgå, 1,200 R:dr måtte årligen anvisas till aflöning åt en Vice Bibliothekarie, hvars åter-anställande Bibliothekets årliga tillväxt och det deraf ökade arbetet gör ound-

gängligt. Skulle Statens tillgångar icke för närvarande medgifva detta, så anser jag att man heldre bör hvila vid Utskottets förslag, hvilket alldeles icke är så dunkelt, som man här förmenat, än att yrka en nedsättning i bok-anslaget. — Jag anser mig äfven böra vitsorda, hvad jag tror mig med säkerhet känna, att vid Bibliotheket för närvarande äro anställde lofvande ämnen till blifvande skicklige Bibliothekarier, och det vore för sjelfva sakens skull af vigt, om en ordinarie plats kunde åt någon af dem beredas, hvarigenom de fästades vid en befattning, der de kunde göra stor nytta.

Häruti instämde Prosten *Cnattingius*.

Professor *Lindgren*: Man har ansett det af mig gjorda förslaget, att nedsätta anslaget för Bibliothekets materiel med den summa af 1,200 R:dr, som skulle erfordras för en Vice Bibliothekaries aflöning, för vådligt, emedan, i händelse det antoges, följden deraf skulle, efter all sannolikhet, blifva den, att Bibliothekets materiel derigenom *för alltid* skulle gå den utbrutna summan förlustig, emedan inga skäl vore att förmoda, det kommande Ständer skulle, äfven under gynnsammare conjuncturer än de nuvarande, finnas benägne att åter höja detta anslag till sitt förra belopp. Detta inkast förefaller mig så mycket mindre bindande, som samme Talare, af hvilken det gjordes, på samma gång förespeglade oss den sannolika förhoppning, att, i händelse status quo nu bibehölles, skulle vid en kommande Riksdag anslag å Stat kunna vara för Vice Bibliothekarie-tjenstens återställande att förvänta. Jag kan åtminstone icke inse, hvarföre ej lika stor anledning kan vara, att, i fall Bibliothekarie-tjensten nu på det af mig föreslagna sättet upprättades, hoppas, det kommande Ständer, då summan är till ziffran alldeles enahanda, lika så gerna skulle anordna densamma till materiel-anslagets återställande till sitt förra belopp, helst benä-

genhet att gynna offentliga samlingar alltid är större än att aflöna de personer, som dem skola vårda; och företer just det Kongl. Bibliothekets historia bindande bevis derå, hvilkets materiel-anslag under loppet af några decennier ökats från 1,000 till 8,000 R:dr, under det Tjenstemanna-personalen både till löne-vilkor och numerär bibehållits oförändrad.

På härefter i vederbörlig ordning gjord proposition, blef berörda 1:sta punkt af Ståndet återremitterad.

Clerici-Staten.

2:o. Bifölls.

3:o.

Vice Talman, Biskop *Holmström*: Jag har väl icke mycken förhoppning, att Utskottet gör något afseende på anmärkningar i denna punkt, då det har att åberopa Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition. Men då kändt är, att Kongl. Maj:t i berörde Proposition i möjligaste måtto nedsatt alla anslags-frågor, så att endast det mest oundgängliga blifvit begärdt, så synes mig att Utskottet, som höjt flera andra anslag utöfver hvad Konungen äskat, också hade kunnat och bordt fästa någon uppmärksamhet på de skäl till förhöjning, af det nu ifrågavarande ersättnings-anslaget, som af Biskop Hallström blifvit i dess, af mig biträdda, motion anförde. Då i denna motion icke större ersättning för den afstådda förhöjda årsberäkningen blifvit föreslagen, än den, som i Öfvergångs-Staten för Elementar-Läroverken blifvit beviljad Lärare i lägsta graden, neml. 300 R:dr; så synes billigheten vara ögonskenlig på Notariernas sida. Desse äro hela året om, utan afbrott, sysselsatte i en särdeles trägen tjenst, då Skol-Lärarne deremot hafva minst $\frac{1}{3}$ af året ledig från sitt arbete i Skolan. Utskottet anför ock såsom ett skäl att "*vederbörande*" blifvit hörde öfver detta

ersättnings-förslag, men hvilka desse varit, är icke klart, enär Consistorierne, som väl synas hafva varit de egentligaste vederbörande, ingalunda fått något förslag i detta afseende med sig communiceradt. Så är åtminstone förhållandet med det Dom-Capitel jag tillhör. Jag anhåller om återremiss, på det Utskottet må komma i tillfälle att tillse, om icke det lilla tillskott, som blifvit begärdt för de ingalunda öfverflödigt lönade Consistorii-Notarierna, måtte kunna medgifvas.

Häruti instämde Biskop *Bergman*.

Biskop *Hallström*: Jag lyckönskar Lärarne vid Elementar-Läroverket, som vid sista Riksdag fingo sig beviljad ersättning för den förlorade tjenstårsberäkningen och då äfven uttogo brorslotten. De som nu efterkomma vill man förnöja med något fast mindre. 180 R:dr Banco skulle i sanning icke motsvarat den förlust nämnde Lärare sålunda gjorde, lika litet som de kunna för Consistorii-Notarierna uppväga förmånen af den, dem ännu tillkommande, förhöjda tjenstårsberäkning. Jag är ock öfvertygad, att mången skall draga i betänkande, att emot detta vederlag afstå samma förmån. Billigheten af en förhöjd ersättning sökte jag derföre att i min motion ådagalägga, hvarföre jag äfven nu instämmer med Biskop Holmström i yrkandet af återremiss. Hvad jag af Utskottets motiver för afslag i synnerhet har fästat mig vid, är det anförda skälet, att berörda belopp, 180 R:dr, som af Kongl. Maj:t blifvit äskadt, vore i öfverensstämmelse med *vederbörandes* i frågan afgifna underdåniga förslag. Jag för min del känner icke till något dylikt förslag, utan lärer det, efter hvad jag kunnat förnimma, endast tillfälligtvis hafva ingått i ett enda Dom-Capitels underdåniga yttrande. För att emedlertid få detta förhållande upplyst och, om möjligt, bereda Consistorii-Notarierna en den nu egande för-

månen någorlunda motsvarande ersättning, torde denna punkt böra till Utskottet återförvisas.

Häruti instämde Biskop *Fahlcrantz*.

Prosten *Ljungdahl:* Utan att vilja missunna de ifrågavarande Tjenstemännen alla de förmåner som dem möjligen kunna beviljas, kan jag dock icke godkänna den jemnförelse, som här blifvit gjord emellan dem och Lärarne vid Elementar-Läroverket. Det vill åtminstone synas mig afgjordt att de sednare, då ersättning för den förhöjda tjenstårsberäkningen dem beviljades, befunno sig i vida sämre löneförhållanden, än de förres nu varande. Jag tror ock att man bör underlåta att, såsom jag likväl rätt ofta hört, taga den lägsta Collega-lönen till grund för sitt bedömande af andra Tjenstemäns, såsom Akademie-Adjuncters, Consistorii-Notariers med fleres, löne-inkomster; ty om äfven denna lön nu i Öfvergångs-Staten är bestämd till 600 R:dr, så vete vi likväl icke hvad den kan blifva enligt den ordinarie Stat, som vi förmodligen snart hafva att vänta. I 18:de punkten af detta Utlåtande föreslår Utskottet att berörde lön må till endast 400 R:dr bestämmas. Men om äfven det skulle finnas billigt, att Consistorii-Notarierne erhölle en löneförhöjning utöfver den af Utskottet föreslagna, anser jag dock närvarande tidpunkt icke vara rätt lämplig för beviljandet af en sådan, enär just nu förslag till en ny Expeditions-Taxa skall uppgöras och till pröfning förekomma. Intill dess denna fråga blifvit afgjord, och så länge Presterskapet, såsom åtminstone fallet är i vissa Stift, är så betungadt som nu med afgifter till ifrågavarande Tjenstemän, finner jag intet skäl understödja förslaget om en förökad aflöning, utan bifaller Utskottets hemställan i denna punkt.

Häruti instämde Doctorerne *Sandberg* och *Säve*, Professor *Lindgren* och Prosten *Lundblad*.

Biskop *Heurlin*: Både jag och mina värde Ståndsbröder hafva sökt göra Consistorii-Notariernas rätt och anspråk gällande; men vi vågade ej vara enträgne, då fråga var om lika förhöjning för samtliga Notarier. De åtnjuta olika löne-förmåner uti olika Stift. Medgifvas torde, att göromålen äfven äro olika. Väl åtnjuta Notarierne på ordinarie Stat ett lika löne-belopp, 30 tunnor, i egenskap af Ephorernas Notarier. Deras inkomster äro för öfrigt beroende af provisioner och sportler. Att nu stadga en lika ordinarie löne-förhöjning för alla, vore måhända mindre billigt. Anmärkningen om vederbörandes hörande kan jag ej förklara, ty jag kan ej påminna mig, att Consistorium i Wexiö afgifvit något yttrande eller förslag om löneförhöjning för Notarierna, men väl om reglering af deras sportel-inkomster. Utskottet förtjenar likväl icke något klander, ty hvad i Betänkandet säges om vederbörande, är ordagrannt taget ur det Stats-Råds-Protokoll pag. 3, som finnes Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition bifogadt.

Häruti instämde Prosten *Melander*.

Biskop *Hallström*: Jag medgifver gerna att förhållandet kan vara olika i olika Stift, men det lärer icke kunna förnekas, att i några af dem äro Notarierne klent aflönade. Derföre skulle man hafva kunnat särskilja dem åt, och en lön af 600 R:dr B:co vid deras mödosamma befattning borde icke skäligen kunnat anses för hög. I Wisby kan icke Consistorii-Notarien af sina löne-inkomster, såsom sådan, subsistera, utan måste för sin bergning söka biförtjenster. Han är derföre tillika min Adjunct. Jag skulle vid sådant förhållande anse en återremiss lämplig, på det att Utskottet måtte taga denna fråga i närmare öfvervägande. Jemförelsen emellan Consistorii-Notarien och Skole-Läraren quadrerar icke. Den sednare avancerar, under tjenstetiden, från den lägsta upp till de högre lö-

nerna; den förre åter står qvar vid en och samma, ända till dess han kan inom Kyrkan vinna befordran.

Doctor *Gumælius:* Jag kan icke neka, att ju Consistorii-Notarii-befattningarne äro högst mödosamma och ansvarsfulla; men så äro de äfven, åtminstone i vissa Stift, förenade med icke obetydliga löne-inkomster. Man talar emedlertid här om löne-förhöjning; men detta är ett missförstånd. Derom är icke fråga, utan om ersättning för den förhöjda tjenstårs-beräkningen, och som denna tillkommer dem alla lika, måste äfven ersättningen derför blifva lika för alla. Något särskiljande Stiften emellan kunde derföre icke här ifrågasättas. Vi trodde oss inom Utskottet hafva i detta afseende uträttat rätt mycket, då vi lyckades utverka hvad som här erbjudes. En återremiss vill jag derföre icke tillstyrka. Man känner icke utgången deraf; det kunde hända, att man genom denna åtgärd mera förlorade än vunne. Jag tillstyrker bifall till denna punkt.

Häruti instämde Prostarne *Forssell, Cnattingius* och *Arrhenius.*

Vice Talman, Biskop *Holmström:* Jag vill icke tvista med min värde vän om jemförelsen mellan Consistorii-Notariers tjenstgörings-skyldighet och Lärares vid Elementar-Läroverken. Af erfarenhet, enär jag innehaft begge dessa slag af tjenster, kan jag likväl intyga, att jag ansåg det för en verklig lättnad i tjenstgörings-möda, när jag flyttades från den förra till den sednare. Det argumentet vill jag dock icke neka sin kraft, att den s. k. Öfvergångs-Staten för Läroverken ännu icke är en fastställd Normal-Stat, och således kan komma att undergå förändringar. Att någon nedsättning kommer i fråga, är dock föga sannolikt, åtminstone alldeles icke för tjensternas nuvarande innehafvare, som haft, men afsagt sig förhöjda tjenstår. Med glädje har jag fästat mig vid och beder att i Protokollet

få taga fasta på det yttrandet af en värd Ledamot i det Ecclesiastika Utskottets Lag-Afdelning, att Consistorii-Notarierne hafva att vänta skälig lön-förbättring i den under utarbetning i denna Afdelning varande nya Expeditions-Taxan. Jag önskar att denna förespelning icke må sakna fullbordan, och skall då icke klaga öfver att ersättningen för de förhöjda åren blifvit alltför knapp.

Discussionen förklarades härmed slutad; hvarefter *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjorde proposition å bifall till Utskottets framställning i denna punkt, men hvilken proposition med blandade Ja och Nej besvarades och votering begärdes, som derefter försiggick öfver följande godkända voterings-proposition:

Den som bifaller 3:dje punkten af Stats-Utskottets berörda Utlåtande N:o 89, röstar Ja; den det icke vill, röstar Nej. Vinner Nej, hafver Ståndet samma punkt återremitterat.

Voteringen utföll med 39 Ja och 6 Nej och var denna punkt sålunda bifallen.

4:o.

Pastor Primarius, Doctor *Pettersson*: Ehuru Stockholms Stad icke har namnet af Stift, finnes der dock, likasom i de egentliga Stiften, ett Ecclesiastikt Consistorium, med samma åligganden som tillhöra de 12 Stiftens Consistorier eller Dom-Capitel, undantagande endast examination och prestvigning, utan att nämna det särskilta dervarande Kongl. Hof-Consistorium. Så långt man kan minnas har också i Stads-Consistorium varit anställde 2:ne Tjenstemän, af hvilka Amanuensen, såsom ett behöfligt biträde för Notarien, blifvit genom Kongl. Circulär-Brefvet den 14 Sept. 1839 tillerkänd enkel tjenstårs-beräkning. Hvad nu beträffar Stads-Consistorium med dess göromåls omfång, vida utsträcktare än Kongl. Hof-Consistorii, kan det för

ingen

ingen vara tvifvelaktigt, att göromålen omöjligt kunna bestridas, om Amanuensens biträde skulle saknas, och dertill kan det förr eller sednare komma, om han, utan en bestämd, emot arbetet skäligen svarande lön, endast skulle tjena för enkel årsberäkning. Detta inses lätteligen, då en yngre Prestman, förutan denna anställning, kan förvärfva sina enkla meritår. Nu är dock förhållandet med Stads-Consistorii-Amanuensen, att han först i sednare tider icke haft eller för närvarande åtnjuter någon annan vedergällning, än de 50 R:dr B:co, som, till beloppet mindre än en dränglön, utgår af Consistorii Cassa, hvars tillgångar äro så knappa, rättare sagdt usla, att någon tillgång till mera icke förefinnes eller kan anskaffas: ett förhållande i många fall olika det, som eger rum i de resp. Stifts-Consistorierna, der dels särskilta medel finnas att tillgå, dels ock, åtminstone på flera ställen, årliga afgifter till den Consistoriella Tjenstemanna-personalen och betjeningen ingå, dels ock Amanuensen tillgodonjuter årliga Collecter i Stifts-församlingarne, oberäknade vissa sportler, som tillfälligtvis honom tillfalla. Intet af allt detta är här att få eller påräkna, såsom supplement till arfvodet från Consistorii Cassa, hvars lilla capital icke lemnar så stor ränta, att den förslår till mer än som sagdt är.

Man invänder måhända, att göromålen i detta Consistorium icke äro så många och trägna, som annorstädes; men detta motskäl kan icke med full rättvisa begagnas till afslag å min äfven under denna Riksdag framburna motion om det här behöfliga löneanslaget för Amanuensen. Skrifveriet har i sednare åren mer än någon föreställer sig mångdubblats, hvilket af Consistorii protokoller och expeditions-böcker kan inhemtas. Amanuensen måste derföre nästan dagligen vara i arbete vid Notarie-bordet, der, emellan hvarje session, ofta vidlyftiga skrifvelser måste expedieras, dels ifrån de många bärvarande offentli-

ga Myndigheterna till Pastorerna och församlingarna, dels ock från dem till Auctoriteterna, hvarvid Amanuensen måste vara till hjelp för Notarien, som, utan biträde af honom, icke kan uträtta hvad uträttas bör. Här förekomma mer, än annorstädes, vidlyftiga äktenskapstvister, som erfordra mycket utförliga, invecklade protokoller, hvilkas utskrifning till båda de tvistande parterna tager Amanuensens tjenstgöring i anspråk. Jag känner mål, som erfordra hundradetals ark, hvarmed Expeditionen nyligen haft dubbla utskrifningar, icke en utan flera gånger, till parter och Domstolar. Notarien och Amanuensen hafva till och med fått bekosta renskrifvare-biträden, för att till bestämda fatalie-dagar medhinna arbetet. Och det är ingalunda underligt att detta mångskrifveri här eger rum, då man besinnar från huru många håll consistoriella skrifvelser, utlåtanden, upplysningar m. m. äskas. Detta känner ingen bättre, än den och de, som stå i ansvar för ärendernas tillbörliga skötande. Lägger jag nu härtill, att ofta Amanuensen måste supplera Notarien, såsom vid sjukdomsfall, eller vid 2:ne Prestval på samma dag, då både Notarie och Amanuens måste fungera såsom Val-Notarier, äfvensom de ökade göromål, som tillkommit genom de under Consistorium ställda Folk-Skolorna m. m., som torde vara för vidlyftigt att anföra, så lärer det icke kunna rubriceras såsom en af nödvändigheten och behofvet icke påkallad anhållan, att Amanuensen måtte komma i åtnjutande af samma löneförmåner, som hans vederlikar i Stiften, helst institutionen här är lika vigtig att upprätthålla som annorstädes.

Det Höglofl. Utskottet har afslagit min förnyade motion på den, som mig synes, icke fullt gällande grund att Kongl. Maj:t, i Dess till Rikets sednast församlade Ständer aflåtne Proposition om anslag till löner åt Amanuenserna, icke ifrågasatt en dylik förmån för Amanuensen vid Stockholms Stads-Consistorium, samt Motionärens derom *då* gjorda framställning icke rönt fram-

gång. — De resp. Stånden hafva sig nogsamt bekant att Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition var föranledd af 2:ne Biskopars och 8 Consistoriers om saken ingifne underdåniga ansökningar och att Kongl. Maj:t behjertade dem så vidsträckt, att de begärda löneförmånerne utsträcktes äfven till Upsala och Götheborgs Consistorier, utan att de derom gjort underdåniga ansökningar, hvaraf torde följa, att de icke deraf voro i behof, eller att det för dem var lika okändt som för Stads-Consistorium, att en sådan löneförmån var af de öfriga begärd. Men icke följer deraf, att ju en enskild Representant kan göra samma motion, som framkommit genom en Nådig Proposition, då skäl förefinnas för en tillämpning af denna sednare äfven inom ett, med de i den Nådiga Propositionen nämnde, likartadt Embetsverk. Man ser ju dagligen den ena och den andra motionen gå fram och vinna sitt syfte, äfven utan vehikel från Konungen, och det till vida större penningebelopp, än de 180 R:dr Banco, som Rikets sednast församlade Ständer i Förstärkt Stats-Utskott beviljade de tolf af Kongl. Maj:t föreslagne, ofta nämnde Tjenstemännen. Det Högv. Ståndet hade då enhälligt förordat samma förmån för Stockholms Stads Consistorium, men det blef det enda Ståndet som tog saken i öfvervägande och genom återremissen gjorde rättvisa åt min motion. Och då det icke lärer kunna anses för ett gällande motiv till afslag, att en motion förr icke haft framgång, och att den derföre icke får återkomma, synes det mig vara klart, att den, oaktadt den en gång rönta motgången, får tagas i betraktande, helst det visar sig, att äfven Kongl. Propositioner en eller flera gånger återkomma och slutligen vinna ett förtjent afseende.

Jag har sökt visa det förevarande stora behofvet af det för Stads-Consistorium begärda löneanslaget till förmån för den der anställde Amanuensen, och jag vågar af det Högv. Ståndet tillförse mig samma ynnestfulla och rättvisa behjertande af min

förnyade motion, som den rönte vid sistförflutne Riksdag. Den man, som nu fungerar, har gjort det af vänskap för Consistorii Ledamöter, som erkänna hans biträde såsom en godhet; och jag vågar icke hoppas, att han länge lika nitiskt skall gå Consistorium tillhanda. Amanuensens skicklighet betryggar Consistorium för göromålens gång, och hvar och en finner, att de gå bättre genom en vid desamma anställd ordinarie Tjensteman och hans under åratal förvärfvade insigt i ärenderna, än om extra biträden skulle användas, till hvilkas godtgörande 50 R:dr visserligen icke försloge.

Ett tillägg skulle jag vilja göra, nemligen att då folkmängden i Hufvudstaden uppgår till mer än dubbelt af folkmängden på Gottland, det deraf föranledda antalet af Consistoriella mål gör behofvet af lön för Amanuensen härstädes lika, om icke större än för hans vederlike i Wisby Stifts Consistorium.

På grund häraf vågar jag begära återremiss af denna 4:de punkten af 8:de Hufvudtiteln. Att jag frambär detta mitt anförande genom en Ståndsbroder, torde det Högv. Ståndet ursäkta mig, enär jag af en den vigtigaste själavårds-fråga, Nattvardsbarnens undervisning till den snart förestående Confirmationen, är förhindrad att i dag vara tillstädes i det Högvördiga Ståndets sammanträde.

Häruti instämde Doctor *Wallin*, Professor *Lindgren* och Prosten *Forssell*.

Prosten *Tegnér*: Consistorii ordinarie Præses har på ett så fullständigt sätt framställt och utvecklat både beskaffenheten och omfånget af Amanuensens tjensteåligganden, att jag, såsom f. d. Notarie vid samma Consistorium, och för dem ej främmande, icke har något att dervid tillägga, utan endast att i det afgifna yttrandet i allo instämma. Då Stockholms Stads Consistorium befinner sig i full paritet med Rikets öfriga Con-

sistorier, och lika litet som något annat dylikt Embetsverk kan vid sin Expedition, för ärendernas jemna och behöriga gång, undvara biträdet af den ifrågavarande Tjenstemannen, men torde, framför hvarje annat, sakna medel till hans skäliga och anständiga aflönande, så synes mig både rättvisa och billighet påkalla, att han, i afseende på löneförmånerna, som af Staten bestås, försättes i paritet med sina vederlikar vid Stifts-Consistorierna. Jag beklagar, att han icke var inbegripen i den af Kongl. Maj:t till Rikets sednast församlade Ständer aflåtna Nådiga Propositionen, men är ock förvissad, att detta uteslutande icke härledde sig af annat än ett förbiseende, och finner för denna min förmodan ett ökadt stöd i den omständigheten, att Kongl. Maj:t hos n. v. Ständer äskat lönetillökning ej blott för Notarierna vid Dom-Capitlen i Stiften, utan äfven för Notarien vid meranämnde Consistorium. Det är derföre som jag ock slutligen förenar mig med den vördade Talaren och Motionären i den af honom gjorda anhållan om återremiss af förevarande punkt, och dristar hysa det hopp, att Höglofl. Stats-Utskottet, genom tillstyrkandet af motionen, lemnar ett lika billigt som rättvist supplement till Utskottets vid förra Riksdagen gjorda tillstyrkande af lön åt Amanuenserna vid Stifts-Consistorierna.

Vice Talman, Biskop *Holmström*: Äfven jag hoppas att Högv. Ståndet återremitterar denna punkt. När Kongl. Maj:t vid sista Riksdag gjorde Nådig Proposition om anvisande af en årlig lön till Amanuenserna vid Stiftens Consistorier, uteglömdes, såsom det vill synas, af en tillfällig inadvertens, Stockholms Stads Consistorium, hvars Amanuens äfvenledes billigtvis borde komma i åtnjutande af enahanda förmån, som beviljades hans vederlikar.

Häruti instämde Prosten *Wallin*.

På härefter i vederbörlig ordning gjord proposition blef denna punkt återremitterad.

5:o. Bifölls.

Universiteten.

6:o. *Universitets-Bibliotheket i Upsala.*

Doctor *Sandberg:* I detta Högv. Stånd väckte vid Riksdagens början Doctor A. Nordström en motion om anvisandet af ett årligt anslag till Elementar-Läroverkens Bibliotheker. Detta har emedlertid blifvit af Stats-Utskottet afstyrkt. Deremot har Bibliotheket i Upsala fått hugna sig af en särdeles frikostighet. Det har erhållit ett vida högre belopp än Kongl. Maj:t för detsamma äskat. Dess nuvarande anslag uppgår till 3,700 R:dr. Kongl. Propositionen begär en tillökning af 1,500 R:dr, då hela anslaget kommit att utgöra 5,200 R:dr. Uti Professor Carlsons motion har blifvit begärdt att detsamma måtte bestämmas till 6,000 R:dr, enligt hvad uti Utlåtandet vid början af denna punkt omförmäles. Utskottet har deremot tillstyrkt en tillökning af 4,300 R:dr eller nära 3 gånger mera än Kongl. Maj:t äskat, så att hela Bibliotheks-anslaget till bok-köp skall utgöra 8,000 R:dr årligen. Jag tadlar visserligen icke Utskottets välvilja för denna vetenskapliga institution; men jag tror att man nu hade kunnat stanna vid det ingalunda obetydliga beloppet af 6,000 R:dr årligen, då tillökningen ändå kommit att utgöra ej mindre än 2,300 R:dr. Härigenom skulle man kunnat få tillgång till det ändamål, hvarom Doctor Abrah. Nordström väckt motion, och Läroverks-Bibliotheken uti Stifts-Städerna kunnat hugnas med något understöd, om icke till det af Motionären föreslagna belopp, åtminstone till hälften eller fjerdedelen deraf. Det är verkligen ett behof icke blott för lärjungar, utan äfven för Lärare både vid Skolan och Kyrkan, att uti de så kallade Gymnasii- och Stifts-Bibliothekerna ega tillgång till något bättre och gagneligare boksamling, än som med de förhanden varande ytterst ringa medlen kan anskaffas. Jag

skulle önska återremiss i den syftningen, att detta måtte tagas i öfvervägande vid en förnyad handläggning af den 22:dra punkten uti förevarande Betänkande.

Biskop *Heurlin:* Rörande denna punkt trodde jag icke någon discussion här skulle förekomma. Hvad den siste värde Talaren anfört, grundar sig ock endast på ett misstag. Han anser att Professor Carlson äskat, att anslaget till Bibliotheket i Upsala skulle i sin helhet bestämmas till 6,000 R:dr; men så är icke förhållandet. Han begärde en förhöjning af 6,000 R:dr uti nuvarande anslag. Utskottet har tillstyrkt 4,300 R:dr, således icke, såsom den värde Talaren förmenat, något utöfver, utan i stället något mindre än Motionären begärt.

På härefter gjord proposition blef berörde punkt af Ståndet bifallen.

7:o. *Chemiska institutionen vid Universitetet i Lund.*

Bifölls.

8:o. *Botaniska institutionen vid Universitetet i Lund.*

Bifölls.

9:o. *Stipendier åt yngre Akademiska Lärare.*

a) bifölls.

b).

Professor *Lindgren,* som härvid begärde ordet, yttrade Den frikostighet, hvilken det Höglofl. Utskottet i detta sitt Memorial ådagalagt mot Rikets Universiteter, måste uppmana hvarje vän af dessa för fäderneslandet så vigtiga institutioner till den största tacksamhet. Också är det ej för att på något sätt vilja motsätta mig mot hvad Utskottet i denna punkt föreslagit, som jag nu begärt ordet, utan endast för att få till Protokollet

örklara, att, på skäl, dem jag androg vid remissen af Professor Carlsons motion, jag fortfarande är af den öfvertygelsen, att Utskottet hade bättre tillgodosett Universiteternas sanna väl, om det, i stället för att, såsom nu skett, vid Adjunctslönerna fästa den föreslagna löneförhöjningen af 5,220 R:dr, hade tillstyrkt Rikets Ständer, att med denna summa höja det föreslagna rörliga anslaget till stipendier åt utmärkte yngre Akademiska Lärare, och tror jag, att Adjunctscorpsen ej skulle hafva fått skäl att deröfver sig beklaga, emedan vederbörande varit oförhindrade att med årliga gratificationer af detta anslag hugna äfven utmärktare och förtjentare Adjuncter.

Häruti instämde Doctorerne *Gumælius* och *A. Nordström* samt Prosten *Ljungdahl.*

Prosten *Schram*: Äfven jag ämnar ej begära återremiss, men anhåller dock, att få till Högv. Ståndets Protokoll nedlagd min *reservation* emot Utskottets beslut i detta sednare mom. af den 9:de punkten i Betänkandet, ehuru jag dertill föranledes af helt andra åsigter, än de begge föregående värde Talarne. Då nemligen detta tillstyrkande af 180 R:drs årligt anslag till hvarje af de Akademiska Adjuncterna i de verldsliga Faculteterna blott afser en rättvis *ersättning* åt samme Lärare, för de dubbla eller förhöjda tjenste-år, som, enligt Kongl. Brefvet den 26 October 1850, skola dem frångå, och hvilken tjenstårsförmån jag är fullt förvissad att de icke heller eftersträfva och derföre, lika med Consistorii-Notarierna, åt hvilka *enahanda* ersättning för afståendet af enahanda tjenstårs-förmån är af Utskottet i 3:dje punkten föreslagen, genast vilja sig afsäga; så hade det varit ej mindre, än en orättvisa, om detta Statsanslag inalles 5,220 R:dr, i stället att med säkerhet tillfalla *dem*, som göra meritårs-förlusten, blifvit öfverlemnadt till Akademie-Canzlerens disposition, att användas såsom stipendier

eller præmier, hvilka han *icke varit förbunden* att tilldela de Akademiska Adjuncterna, men väl kunnat tillerkänna Docenterna. En hel class Akademiska Tjenstemän skulle derigenom hafva blifvit beröfvade en redan egande *förmån*, och *ersättningen* derför *kunnat* tillfalla helt andra Akademiska personer, än dem, som fått göra uppoffringen.

Men då man velat tillägga denna lilla contanta ersättningssumma äfven egenskapen af en *löne-tillökning*, som den i sjelfva verket dock *icke är*, måste jag deremot prostetera. Man plägar i allmänhet, vid Statens Verk och Collegier, söka att reglera lönerna så, att alla Tjenstemän af *samma grad* och tjenstemöda jemväl blifva försedde med *lika lön*. Så är likväl icke förhållandet med de Akademiska Adjuncterna. De i Theologiska Faculteterna hafva nemligen, inberäknadt behållna inkomsten af deras Præbende-Pastorat, omkring 1,000 R:dr B:co i årlig lön, hvaremot deras i tjenstepligter likställde Med-Lärare eller Adjuncterne i de verldsliga Faculteterna, åtminstone vid Universitetet i Upsala, uti årligt anslag på Stat ej hafva mer än ifrån 467 till högst 642 R:dr B:co. Det är denna orättvisa och ojemnhet i aflöningen, som jag, lika med Motionären Professor Carlson, sökt ådagalägga och derföre i Utskottet föreslagit att få afhulpen. Jag yrkade derföre der ett anslag till Universiteterna för detta ändamål så stort, att en lönefyllnad kunde tilldelas alla de 29 Akademie-Adjuncterna i de verldsliga Faculteterna, att äfven deras årliga lön kunnat uppgå till 1,000 R:dr B:co. Detta yrkande har jag med desto mera grundade skäl ansett mig kunna och böra göra, som de öfrige, eller Theologiske Adjuncterne, jemte deras *större* löne-inkomst inom *samma Läraregrad*, äfven hafva vidsträcktare *vuer*, än deras kamrater, för sin framtida utkomst derigenom, att desse Theol. Adjuncter, utom den hastigare befordran, som för dem vanligen inträffar, medelst en raskare omsättning af de Theologiska Pro-

fessionerna, jemväl hafva för sig öppnade mångfaldiga andra befordrings-utvägar till indrägtiga Pastorat inom hela Sverige, hvilket, med högst få och sällsynta undantag, icke är förhållandet för deras medbröder i lika grad inom de verldsliga Faculteterna. För dessa sednare är deremot enda och yttersta befordringsmålet blott *Professionen* i den vetenskap, som de representera och i hvilken de, vid ordinarie Professorens förfall, ofta oberedde, måste uppträda att publice föreläsa och examinera. För detta, ofta aflägsna, ordinarie mål: en Profession, måste de nu meritera, flere bland dem med en *mindre* lön, än den unge *Collega*, som några af dem kanske nyss examinerat till Philosophiæ Candidat. I denna onekligen betryckta ekonomiska ställning, med en lön, som i en Universitets-Stad allsicke motsvarar lefnads-behofven för en familjfader, anser jag Staten icke värdigt att längre qvarhålla dessa närmaste substituter för de Akademiska Professionerna. Följden af en så oklok Statshushållning måste, fruktansvärdt, icke långt härefter blifva den, att få, om några, utmärkta unga Vetenskapsmän, utan enskild förmögenhet, kunna qvarstadna såsom Universitetets Adjuncter, hvaremot de nödgas att för sin hastigare utkomst heldre söka befordran vid Elementar-Läroverken, der de genast ega 600 R:drs minsta lön och utsigt att snarare, än vid Universiteterna, befordras till 1,000 à 1,200 R:drs årlig inkomst. Att likväl nu för en minskad års-beräkning gifva dem den ringa ersättningen af 180 R:dr årligen hvardera, och dessutom, såsom ett *nytt* åliggande, tillförbinda dem *offentlig föreläsning*, utan arfvode derför, har jag för öfrigt icke ansett med rättvisa och billighet förenligt. Det är en ny förbindelse, som skäligen icke bordt dem åläggas förr, än de fått sig tillerkänd den *verkliga* löne-tillökning, som Motionären föreslagit och jag rättvisligen ansett mig böra förorda.

Men då Höglofl. Utskottet, med en sann och prisvärd generositet, redan omfattat Rikets Universiteter i så många öfriga afseenden, och i hopp om ett bättre behjertande af ifrågavarande Akademie-Adjuncters löne-vilkor vid en kommande Riksdag, samt då intet hopp lärer förefinnas om någon ändring vid denna i hvad nu föreslaget är, yrkar jag, såsom redan är sagdt, icke återremiss, nöjd för det närvarande, att till Protokollet hafva fått uttala min öfvertygelse.

Lector *Wallman:* Den föreslagna löne-förhöjningen för Akademie-Adjuncterna synes mig icke tillräcklig för att uppfylla ändamålet att bereda dessa Vetenskapsmän, under afvaktan af en befordran till högre Lärare-tjenster vid Universiteterna och Gymnasierna, en någorlunda sorgfri bergning. Flere af dessa Akademiska Lärare, äfven med utmärkta kunskaper och mångåriga förtjenster, qvarstanna, i anseende till ofördelaktiga conjuncturer, hela lifstiden på sin plats, och det är i hög grad obilligt, att män, hvilka för vetenskaperna användt sin verksammaste tid, skola på ålderdomen utsättas för brist och bekymmer. Det är icke på sådant sätt man framkallar vetenskapliga bemödanden och utveckling af utmärktare anlag. Att den ifrågavarande ersättningen blifvit beviljad Akademie-Adjuncterna, icke såsom gratification, hvilken åsigt inom Utskottet hade försvarare, utan såsom bestämd löne-förhöjning mot föreskrifna förbindelser, är en verklig fördel; och för min del skulle jag önskat, att det i punkten a) omnämnda anslaget för utmärkta yngre Akademie-Lärare blifvit ställdt på samma reglerade fot. En förtjent Vetenskapsmans eller Lärares rätt till ersättning, uppmuntran och belöning bör icke göras beroende af något godtycke, hvilket förvandlar hvad som skulle vara hans rätt till en ynnest och i flera hänseenden försätter honom i en falsk ställning. Jag antager, att den höga person, som i

sista rummet skulle förfoga öfver sådana anslag, icke kan hafva något annat syftemål, än att de mest förtjenta må komma i åtnjutande af ifrågavarande förmåner; men det ligger i öppen dag, att hans omdöme om personer här, som i så många andra fall, måste bestämmas af andra; då det väl torde vara svårt för en Canzler att i de flesta fall på annat sätt skaffa sig kännedom om den yngre Akademiska personalens duglighet och förtjenster. Men härigenom är också vägen öppnad för lycksökeri och inflytelsen af recommendationer. De snillrikaste män, hvilka vetenskaperna och civilisationen hafva att tacka för sina vigtigaste framsteg, äro icke sällan, att jag må säga, förlorade för det vanliga lifvet och sakna mången gång presentationsegenskaper eller förmågan att göra sina företräden gällande. Man har mer än ett exempel, att Vetenskapsmän, hvilka redan utom Riket och på den stora litterära skådeplatsen gjort sig ett namn, ännu i sitt eget fädernesland varit nästan okända, eller åtminstone föga bemärkta. Man måste anse såsom möjligt, ja sannolikt, att många af dessa utmärktare unga personer skulle komma att stå efter medtäflare af underordnade förtjenster, men lyckligare förmåga att dem framhålla.

Biskop *Heurlin:* Rörande Akademie-Adjuncternas löningsvilkor vill jag icke nu utlåta mig, utan endast upplysa, att, om icke förevarande anslagsfråga blifvit ställd som nu skett, den icke heller blifvit af Utskottet beviljad. Hvad som nu erbjudes, anser jag derföre man böra med tacksamhet emottaga, och en återremiss vill jag på det aldra högsta afstyrka. Den skulle kunna leda till ett motsatt mål mot det man önskar.

Häruti instämde Pastor Primarius, Doctor *Pettersson,* Doctorerne *Stenhammar* och *Grafström* samt Prosten *Forssell.*

Contracts-Prosten *J. C. Söderberg:* Jag anser för ett missöde för lärdomens sak i vårt fädernesland, om den lägsta

ordinarie tjenst vid Universitetet blefve lika aflönad med den yngste Läraren vid Elementar-Läroverken.

Biskop *Bergman*: Jemte det jag instämmer med Prosten Schram, får jag fästa uppmärksamheten derpå, att föreslagna 180 R:dr skulle vara icke allenast surrogat för den förhöjda tjenstårs-beräkningen, utan äfven arfvode för offentliga föreläsningar, som det hädanefter skulle åligga Akademie-Adjuncterna att hålla. Man bör väl medgifva, att icke en gång denna sednare dem ålagda tjenstgörings-skyldighet kan sägas vara vedergälld för den summan. Jag tror derföre, att de skola blifva rätt få, som gå in på dessa vilkor.

På härefter af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjord proposition, blef berörda moment litt. b) af Ståndet bifallet.

10:o. *Stipendier åt medellöse Theologiæ Studiosi.*

Biskop *Fahlcrantz:* Jag kan ej underlåta att vid denna punkt göra en anmärkning emot Utskottets åtgörande. Det synes mig icke hafva fästat tillbörlig uppmärksamhet på de här ifrågavarande omständigheterna eller de anmärkningar jag tog mig friheten bifoga en till Utskottets behandling öfverlemnad motion i ämnet. Utskottet har visat i flera punkter en lofvärd frikostighet mot Universiteten, såsom t. ex. i 6:te punkten, der Utskottet föreslagit till Bibliotheket i Upsala en högre summa än Kongl. Maj:t i sin Proposition äskat. Jag hade önskat att samma frikostighet äfven här fått göra sig gällande. Anledning dertill har Utskottet icke saknat, då Universitetens höge Canzler förordat för ändamålet ett högre anslag än det, som i Konungens Proposition förekommer. Jag anhåller derföre om en återremiss af denna punkt i den syftning, att hvad Universitetens Canzler föreslagit, måtte af Ständerna beviljas, eller att åtminstone en annan fördelning, med afseende å antalet af Theologiæ Studiosi vid hvartdera Universitetet, måtte Univer-

siteten emellan ske af detta anslag, än den jemna som Utskottet föreslagit. En sådan förändrad fördelning synes vara af både billighet och rättvisa påkallad.

Häruti instämde Biskop *Bergman* och Prosten *Lundblad.*

Biskop *Heurlin*: Utskottet har helt enkelt tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts Proposition. Jag vill ej bestrida, att Upsala Universitet, med ett större antal Theol. Studiosi, än Lunds Universitet, kan hafva ett visst anspråk på högre anslag till deras understöd, men detta förhållande har visat sig fluctuerande, och Upsala Universitet har större och bättre tillgång på andra stipendier. Anslaget är ringa och otillräckligt vid begge Universiteterna. Vore det förhoppning att få det ökadt för Upsala, utan förminskning uti anslaget för Lunds Universitet, skulle jag ej motsätta mig återremiss, men nu måste jag bestrida densamma, då syftningen är att taga ifrån Lund, och lägga till Upsala. Om Upsala har för litet, har Lund för ingen del för mycket, och jag förstår ej, hvad särdeles vinning Upsala Universitet skulle göra, om det beröfvade Lund sin broderslott af Kongl. Maj:ts välvilja. Högv. Ståndet, hoppas jag, omfattar begge Universiteten med samma kärlek; någon rivalitet dem emellan bör icke ega rum. Vi böra vara nöjde att nu se principen antagen, och trösta oss med hoppet af framtida större välvilja, då jag gerna unnar Upsala högre anslag för detta ändamål än Lund.

Häruti instämde Pastor Primarius, Doctor *Pettersson*, Doctor *Gumælius* och Prosten *Lindberg*.

Domprosten *Reuterdahl*: Jag ber få instämma med Biskop Heurlin. Jag kan väl icke neka, att ju någon anledning förefinnes till en olika fördelning emellan Universiteten af berörda anslag i det olika antalet af Theologiæ Studiosi vid hvartdera Universitetet; men jag vill äfven erinra, att antal och belopp

af förut befintliga stipendier är vida större i Upsala än i Lund, och att de studerandes antal är fluctuerande. För närvarande finnas visserligen flere Theologiæ Studiosi i Upsala än i Lund, men motsatsen kan äfven inträffa, och ännu lättare, att antalet på båda ställena närmar sig hvarandra. Enär derföre Utskottets förslag äfvenledes är i full öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, anser jag bäst att dervid förblifva. Vid sista Riksdag misslyckades alla försök i denna väg, och skulle man nu vilja förändra Utskottets förslag och detsamma återremittera, vete vi ej, hvad följden kunde blifva af en sådan åtgärd. Jag hemställer derföre till den förste värde Talaren, huruvida han icke ville nu afstå från sitt yrkande på återremiss, nöjd med det för Theologiens studium gynnsamma resultat som blifvit vunnet.

Biskop *Fahlcrantz*: Jag kan ej förstå, hvarföre man skulle kunna ega hopp att vid en blifvande Riksdag tillvinna billiga fordringar mera afseende, än vid denna. Den frikostighet, som Utskottet här i flera rigtningar visat, bör väl kunna få tagas i anspråk äfven för ett ännu vigtigare ändamål. Beträffande den nämnda fluctuationen, så kan väl de studerandes antal variera, men icke tror jag på sådant sätt, att deras antal skulle blifva större i Lund, än i Upsala. Motsatsen har alltid egt rum, och har sin grund i naturförhållanden, som icke fluctuera. Lefnadskostnaderna äro icke heller billigare i Upsala än i Lund. Det finnes intet, som talar för den af Utskottet föreslagna *lika* fördelningen, — och, huru jag än ser saken, finner jag intet skäl att afstå från den yrkade återremissen.

På härefter vederbörligen gjord proposition, blef denna 10:de punkt af Ståndet bifallen.

11:o. *Angående lönefyllnad åt Kalsenianska Professoren vid Upsala Universitet.*

Bifölls.

12:o. *Angående lönefyllnad åt Bibliothekarien vid Universitetet i Lund.*

Bifölls.

13:o och 14:o. Biföllos.

15:o.

Doctor *Grafström*: Jag hade önskat kunna vara bland dem, som för Stats-Utskottets liberalitet, i afseende på Undervisningsverken, förenat sin enskilda tacksamhet med den allmänna; jag får nu nöja mig med den sednare. En enda, ehuru svag tröst har jag i sjelfva de ord hvarmed Utskottet afstyrker min motion. Det heter nemligen: att "inrättandet af nya Lärostolar nära sammanhänger med de på Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning beroende förslag till förbättrade lagar för Universiteten." Frågan hänskjutes till framtiden. Och jag hoppas, att en lag framdeles kommer att stadgas, som bestämmer skyldighet för Philosophiæ Candidater att till Magistergraden undergå examen i moderna Språk, på det att de må kunna vid Elementar-Läroverken med fördel anställas såsom Lärare i dessa ämnen; och att således vid Akademien en Lärostol i moderna Språken blifver inrättad. Nu är missförhållandet ganska stort mellan skol-ungdomens behof af undervisning häri och tillfälle att få pålitlige Lärare. Med all aktning för de classiska Språken, som hittills uteslutande gällt vid Skolan, hyser jag dock den öfvertygelsen, att de moderna allt mer häfda sin rätt att lika mycket idkas och vårdas. I händelse möjligtvis någon

sympathie

sympathie skulle inom det Högv. Ståndet finnas för min motion, anhåller jag, churu med fruktan, om återremiss.

Prosten *Tellbom:* De motioner, som af Doctor Grafström och mig blifvit gjorda i detta ämne, lyckades icke att i Utskottets Utgifts-Afdelning vinna understöd. Under ett sådant sakens förhållande, och då Utskottet i de föregående paragrapherna af detta Utlåtande tillstyrkt så betydliga anslag för Universiteten, att, enligt hvad jag hade mig bekant, Utskottets flesta Ledamöter ansågo dessa anslag för närvarande ej böra ytterligare förökas, vågade jag i Utskottets Plenum desto mindre vänta en förmånligare utgång, som jag för en sådan ej trodde mig kunna påräkna understöd ens af de Ledamöter i Afdelningen, som tillhöra detta Stånd. Men jag hoppades då, och jag har ännu ej öfvergifvit denna förhoppning, att det Högv. Ståndet skulle finna skäl att om dessa motioner uttala ett annat omdöme. Om sakens vigt är redan ordadt dels i motionerna, dels nu af Doctor Grafström; och det kan ej vara för mig behöfligt att nu säga något ytterligare derom inför det Stånd, som framför andra har åliggandet att befrämja den vetenskapliga bildningens intressen. Denna vigt har blifvit erkänd af Utskottet, som derom yttrat, att det "icke förbisett, att bildandet af en Profession i moderna språk vid Upsala Akademi skulle för den vetenskapliga utvecklingen inom fäderneslandet vara fördelaktigt"; men Utskottet yttrar i sammanhang dermed, att, "då inrättandet af nya Lärostolar nära sammanhänger med de på Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning beroende förslag till förbättrade lagar för Universiteten och dessas dermed i samband stående förändrade organisation, anser Utskottet sig icke kunna, under sådana förhållanden, annat än afstyrka Rikets Ständers bifall å hvad Motionärerne så i ena som andra hänseendet

hemställt och föreslagit." Denna motivering, som måste anses innehålla en ny upptäckt inom Utskottet, gjord efter det i Utlåtandets näst föregående punkt tillstyrkta anslaget till två nya Professioner vid Upsala Universitet, en i Chemi och en i Zoologi, kan desto mindre finnas nöjaktig, som behofvet af en Profession i modern litteratur icke lärer kunna afhjelpas genom några lagar för Universitetet, och ej i annat fall vara beroende af någon möjligen förestående förändring i Universitetets organisation, än om undervisningen i modern litteratur blefve innehafvaren af någon annan Profession ålagd och kunde af honom fullständigt bestridas, hvilket ej torde vara att förvänta. Detta behof har ock blifvit af Universitetets Styrelse erkändt, då en Extra-Ordinarie Professor i den moderna litteraturen år 1845 blifvit vid nämnde Universitet anställd med offentlig föreläsnings-skyldighet. Han har sedermera i detta ämne hållit föreläsningar, utan att derföre erhålla arfvode eller lön. Men dels synes det vara obilligt, att detta åliggande ännu längre fortfar att vara lönlöst; dels har antalet af dessa föreläsningar, tvänne i veckan, varit för detta läroämne otillräckligt. Under förutsatt möjlighet, att Doctor Grafströms motion om anslag till full lön för en Professor i ämnet ej nu skulle bifallas, och för det fall att denna möjlighet skulle blifva verklighet, har jag ansett behofvet kunna tills vidare afhjelpas derigenom, att ett mindre anslag blefve åt den Extra-Ordinarie Professorn anvisadt, mot förbindelse för honom att i hvarje vecka hålla fyra offentliga föreläsningar. Jag har föreställt mig, att, om Doctor Grafströms motion ej blefve bifallen, åtminstone detta sednare förslag skulle finnas antagligt; och jag beklagar, att jag i denna föreställning misstagit mig. Jag har skäl att antaga såsom säkert, att Utlåtandet i denna punkt varder af de öfriga Stånden bifallet; och om så sker, kan genom en återremiss ifrån detta Stånd någon verkan på sakens utgång ej åstadkommas; men

jag hemställer ändock, att det Högv. Ståndet må återremittera denna punkt, för att sålunda uttala sitt erkännande af sakens vigt och sin åsigt, att antingen Doctor Grafströms motion, eller min, hade bordt af Rikets Ständer bifallas.

Häruti instämde Prosten *Melén*.

Prosten *Almqvist*: Jag erkänner villigt Utskottets mot Universiteten visade liberalitet, och skulle haft ännu större anledning till tacksamhet, om Utskottet utsträckt sin frikostighet äfven i afseende å den af Doctor Grafström väckta motionen. Sådant har likväl icke inträffat, och det skäl, som Utskottet anför för sitt afslag, är af natur att påkalla sin egna uppmärksamhet. Utskottet säger nemligen att, "då inrättandet af *nya Lärostolar* nära sammanhänger med de på Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning beroende förslag till förbättrade lagar för Universiteten och desses dermed i samband stående förändrade organisation, Utskottet *anser* sig icke kunna, under sådana förhållanden, annat än afstyrka Rikets Ständers bifall", — och detta skäl anföres, sedan Utskottet icke destomindre i nästföregående punkt tillstyrkt anslag till två *nya Lärostolar* i Upsala. Skulle detta skäl få gälla, så hade ju ett afslag i föregående punkt deraf varit en nödvändig följd; men sedan bifall till Professor Carlsons motion der blifvit gifvet, så måste väl åtminstone detta skäl här bortfalla, och, om motionen skall afslås, något annat då anföras. Jag tillstyrker återremiss.

Biskop *Heurlin*: Jag har redan förut förklarat, att jag icke vill ikläda mig ansvarighet för de af Utskottet anförda motiver; men i anledning af det nu anmärkta, ber jag få upplysa, att i Afdelningens förslag voro på det anförda skälet samteliga de motionerade nya Professionerne afstyrkte. När nu i Ut-

skottets Plenum anslag beviljades likväl till de i 14:de punkten förekommande, undergick denna i enlighet dermed en redactionsförändring, — men den 15:de punkten, der Afdelningens förslag gillades, fick åter qvarstå oförändrad. Häraf härleder sig den anmärkta inconseqvensen. I hufvudsaken instämmer jag med Prosten Tellbom.

Prosten *Ljungdahl*: Ehuru jag instämt i den af Doctor Grafström väckta motionen, vill jag likväl icke nu biträda det af honom och andra Talare gjorda yrkandet af återremiss, emedan, enligt min tanke, en sådan under närvarande förhållanden till intet skulle tjena. Men till Protokollet vill jag yttra min öfvertygelse, att, om något verkligt gagn af den nya Elementar-Läroverks-organisationen skall vara att förvänta, sådana förändringar vid Universiteten nödvändigt måste vidtagas, som betrygga erforderliga insigter hos förstnämnde Läroverks Lärare jemväl i den moderna litteraturen.

Häruti instämde Kongl. Hof-Predikanten *Hasselrot*.

Doctor *Sandberg*: Då Doctor Grafström väckte den sin motion, som nu är i fråga, förenade jag mig med honom, i full öfvertygelse om det oundgängliga behofvet af en Profession i modern litteratur vid våra Universiteter, med både undervisnings-skyldighet och examens-rättighet.

Denna min öfvertygelse vidhåller jag ännu, och tror, att en sådan Profession är lika nödvändig som de i Chemi och Zoologi, hvartill anslag likväl nu blifvit beviljade. Jag anser dock att med en återremiss ingenting kan numera vinnas, helst den Åttonde Hufvudtiteln redan åtnjutit en ganska frikostig välvilja. En återremiss vore under sådant förhållande endast en opinions-yttring i ämnet från det Högv. Ståndets sida.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen gjorde, efter härmed slutad discussion, proposition å bifall till berörde 15:de punkt, hvilken proposition blef med blandade Ja och Nej besvarad, hvarjemte votering begärdes, som derefter försiggick öfver följande godkända voterings-proposition:

Den som bifaller 15:de punkten af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 89, röstar Ja; den det icke vill, röstar Nej. Vinner Nej, hafver Ståndet samma punkt återremitterat.

Voteringen utföll med 23 Ja och 17 Nej, och var sålunda denna punkt bifallen.

16:o. Bifölls.

Föredragningen af detta Utlåtande afbröts härmed, för att i det till eftermiddagen utsatta Plenum fortsättas.

§. 8.

Erhöll Doctor *Grafström* på begäran ordet och uppläste följande motion: I stöd af 56:te §. Riksdags-Ordningen och i anledning af det inom Högvördiga Preste-Ståndet fattade beslut rörande fråga om en Landtbruks-Skolas inrättande i Jemtland, af Stats-Utskottet afstyrkt, vågar jag hos Högv. Ståndet vördsammast anhålla att få väcka ny motion i detta ämne. Då möjligtvis Jemtland icke bland de Norrländska provinserna vore den för en Landtbruks-Skolas inrättande tjenligaste lokalen, churu den äfven der blefve af nytta, får jag, öfvertygad likväl om behofvet af en sådan Skola inom något af de Norrländska Länen för spridande af kunskaper om det tjenligaste sätt, på hvilket åkerbruket och landthushållningen *der* böra bedrifvas, och med kännedom om den synnerliga nytta, som dylika Skolor haft för Rikets södra provinser, vördsammast föreslå, att för en lägre Landtbruks-Skolas inrättande och underhållande i något af de nordliga Länen, t. ex. Wester-Norr-

Norrlands eller Westerbottens, hvilket Län Kongl. Maj:t må finna dertill lämpligast, ett serskildt statsbidrag måtte beviljas af 2,000 R:dr B:co, öfverlemnande i öfrigt till Kongl. Maj:ts visa beprövande allt hvad som kan höra till Skolans organisation och verksamhet, så att den måtte komma att motsvara det gagnerika ändamål, som med densamma åsyftas.

Motionen lades på bordet.

§. 9.

Beviljades Doctor *Broman*, uppå derom nu gjord anhållan, tre veckors ledighet från Riksdagsgöromålen, ifrån och med den 12 instundande månad, för att under tiden företaga en resa till hemorten.

§. 10.

Anhöll Prosten *Setterblad*, att i och för företagandet af en angelägen resa till hemorten, honom måtte beviljas ledighet från Riksdagsgöromålen under trenne veckor, räknade från och med den 5 instundande månad; och fann Ståndet för godt bifall härtill lemna.

Ståndet åtskiljdes kl. ½ 3 e. m.

Ut supra.

In fidem

S. H. Almqvist.

Den 26 April 1851.

Plenum kl. ½ 6 e. m.

§. 1.

Fortsattes föredragningen af *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 89, angående regleringen af utgifterna under Riks-Statens Åttonde Hufvudtitel, hvarvid i ordning följde

Elementar-Läroverken.

17:o. Bifölls.

18:o.

Biskop *Heurlin* begärde ordet och yttrade: Vid denna punkt har jag reserverat mig, men icke mot det slut, eller tillstyrkan, hvartill Utskottet kommit. Min reservation afser uteslutandet af den fullständiga motivering, som Utgifts-Afdelningen hade föreslagit. Reservationen upptager fullständigt Afdelningens förslag. Man har anmärkt, att uti Stats-Utskottets Betänkanden stundom saknades logiskt sammanhang, oriktig motivering och ogiltiga premisser. Emot detta Afdelningens förslag tror jag knappt någon dylik anmärkning kunna göras. Jag har deruti ingen del, och då jag såsom min reservation upptog detta förslag, drefs jag ej af faderskärlek. Författareskapet tillhör en helt annan person. Orsaken, hvarföre en del af förslaget i Utskottets Plenum kom att borttagas, lemnar jag derhän. Hvad som uteslöts, innehåller ord, sagda i sinom tid, och hvilka inom detta Högv. Stånd icke lära mötas af ogillande. Efter att hafva yttrat visshet derom, att, vid den väntade re-

gleringen af våra Elementar-Läroverk, Natur-vetenskapens studium skall intaga ett förtjent rum i undervisningens kedja, yttras derutöfver den förhoppning, att, under det en del Läroverk, helst de i Stifts-Städerna belägna, må bibehålla sin vetenskapligt klassiska charakter, andra kunna så utvidgas och fullkomnas, att deras Öfversta Afdelning motsvarar det verkliga behofvet af Techniska Läro-anstalter. Vidare yttrade Afdelningen sin förmodan, att Lärarne vid våra Elementar-Läroverk, efter arten af den undervisning, de hafva att meddela, skiljas i tvänne classer, en högre och en lägre, såsom ock olika prof för dessa båda classer ännu aflägga, en fördelning, som Afdelningen ansåg lämplig och nödvändig, och med hvilken en billigt jemkad löneregler ing stod i sammanhang. Som sagdt är, Utskottets pluralitet förkortade Afdelningens förslag, som likväl der hade vunnit allmänt bifall. Jag nekar ej, att jag sätter pris på de af Afdelningen uttalade grundsatser. Vi vete ännu icke hvad Kongl. Circuläret af den 7 Juli 1849 bär i sitt sköte; men hvad vi vete, och beklagligen fått erfara, är att den fordom högt värderade classiciteten fått maka åt sig och, mer än försigtigt varit, fått lemna rum åt den påträngande, s. k. moderna bildningen. Man kan befara, att classiciteten ännu mer skall undanträngas. Att den ej helt må i vårt land gå under, var en önskan, som Afdelningen i varsamma ordalag uttalat. Nyttigt hade varit, om denna tanke fått tränga fram till Regeringen, men det ville Utskottet icke medgifva. Jag får trösta mig med hoppet, att Afdelningens förslag likväl torde blifva bekant, och ådraga sig någon uppmärksamhet. Det var denna förhoppning, som föranledde förslagets upptagande såsom min reservation.

Häruti instämde Biskop *Holmström*, Doctorerne *Stenhammar*, *Reuterdahl*, *A. Nordström* och *Annerstedt*, Professor *Lindgren*, Lector *Wallman* och Prosten *Schram*.

Uppå gjord proposition blef denna punkt af Ståndet bifallen.

19:o.

Prosten *Berlin* anförde: Jag har i Utskottet försvarat den motsatta åsigten emot den, som i detta moment finnes uttalad, och som jag ännu vidhåller densamma, yrkar jag, att denna punkt måtte blifva återremitterad. Mig synes, att det är alldeles icke något behof att vidtaga den här föreslagna nedsättningen, och att det mål, som man vill vinna, är allt för obetydligt, för att man derföre skulle göra en så stor ansträngning. Vid sista Riksdag föreslog Kongl. Maj:t, att de, som begagna undervisningen i Elementar-Skolorna, skulle, så framt de icke af Ephorus och Skol-Collegium ansågos vara i torftiga omständigheter, erlägga 10 R:dr B:co i termins-afgift; men Rikets Ständer nedsatte denna afgift då till hälften eller 5 R:dr B:co. Nu hafva motioner blifvit väckta derom, att denna afgift skulle alldeles afskaffas, och churu man denna gång stadnade vid att den endast skulle nedsättas till 3 R:dr B:co, hvilket medför en årlig utgift för Statsverket af minst 12,000 R:dr B:co, så är det dock ganska sannolikt, att, om man kommer så långt denna gång, så kommer man snart vid en annan Riksdag ända derhän, att terminspenningarne alldeles efterskänkas. Dermed ådrager man då Staten en ökad årlig utgift af 30,000 R:dr B:co eller kanske snarare 40,000 R:dr B:co, och frågar man hvarföre Staten skall ådragas en så stor årlig utgift, så svarar man: för det att undervisningen må bli alldeles fri. Men jag frågar, om icke en undervisning, för hvilken det i terminen endast betalas 5 R:dr eller 3 R:dr, kan i det närmaste anses vara alldeles fri. Åtminstone må det väl med skäl anses så af den, som bor på landet, och som besörjer sina barns uppfostran antingen genom att skaffa dem privat information hemma eller genom att

inackordera dem i närmaste stad, och som icke kan bestrida de årliga utgifterna med mindre än 200 à 300 R:dr B:co för hvarje gosse. Jemförelsevis dermed, eller såsom en tillökning i utgifterna, måste väl de ifrågavarande termins-pengarne alltid komma att anses såsom en obetydlighet. Ser man nu vidare till, hvem det är, som egentligen kommer att njuta fördelarne af den föreslagna frikostigheten, så synes det mig klart, att det hufvudsakligen är stadsboarne eller borgerskapet och de öfrige invånarne i städerna; ty de af allmogens söner, hvilka skickas till Elementar-Skolorna, må väl i allmänhet kunna anses så obemedlade, att de på denna grund alldeles befrias från denna afgift; men det vill synas mig som för befrämjandet af elementar-undervisningen åt den i städerna uppväxande ungdomen vore gjordt ganska mycket och fullt tillräckligt, då Staten bekostar Skolhus-byggnaderne och Staten lönar Lärarne dels med contant och dels med tjenstårs-beräkning. Det låter visserligen vackert att säga, att undervisningen är fri; men en sådan frihet kan man icke annorstädes åstadkomma, hvarken vid Navigations-Skolor eller Landtbruks-Skolor eller vid de så kallade Techniska Skolorna. Man måste nöja sig med att några få stycken blifva fri-elever, och det har ju man länge haft vid Elementar-Skolorna, då alla de få befrias från termins-afgiften, hvilka anses vara i torftiga omständigheter; men det är dessutom äfven ett erfarenhetsrön, att man värderar och till följe deraf begagnar mindre den fria undervisningen än den, för hvilken man får erlägga betalning. Man ser exempel derpå vid Akademierna, der de publika lectionerna besökas i allmänhet vida mindre än de privata.

Ett plausibelt skäl för bortskaffandet af termins-afgiften hörde jag visserligen anföras i Utskottet, och det var, att det för Ephorus och Rector Scholæ är svårt och derjemte högst obehagligt att bestämma, hvilken som skall anses vara så fattig eller

obemedlad, att han bör befrias; men det synes mig vara mycket enkelt att komma från den olägenheten, om man antager såsom princip den liberalitet att befria hvar och en, hvars förmögenhets-omständigheter äro så tvetydiga, att någon betänklighet i afseende på dem kan uppstå. Man kunde dessutom hafva i Utskottet bestämt sig för att ända till 10 R:dr höja termins-afgiften för dem, som äro söner af erkändt rika föräldrar, och då hade man kunnat, utan att ådraga Staten en ökad utgift, nedsätta afgälden till 3 R:dr och 2 R:dr för andra, i den mån de kunnat anses mer eller mindre obemedlade, samt alldeles befria de fattige. Då emedlertid det nu föreslagna synes mig vara en alltför stor utgift för det mål, som åsyftas, kan jag icke annat än ogilla denna punkt och yrka på dess återremitterande.

Contracts-Prosten *Forssell*: Alldeles i motsatts mot den värde Talare, som nyss sig yttrat, har jag inom Utskottet icke blott röstat för det beslut, som nu är under pröfning, utan ock till väsendtlig del dertill gifvit anledning. Jag anhåller ock härmed på det högsta, att det Högv. Ståndet icke ville genom sitt ogillande föranleda till detsammas underkännande. Motionerna om termins-afgiftens dels nedsättande, dels fullkomliga borttagande äro alla tre utgångna från Ledamöter inom det Hederv. Bonde-Ståndet. På Utskottets Afdelning ansågos de icke kunna föranleda till någon ändring i det nuvarande förhållandet. Men då häremot i Plenum anmärkningar gjordes, vunno dessa ett sådant understöd af Bonde-Ståndets Ledamöter, att, synbarligen till öfverraskning för en stor del af Utskottets öfrige Medlemmar, frågan fick den utgång, som här synes. Det visade sig till och med, att om ock hela afgiftens upphörande enträget yrkats, så skulle från Bonde-Ståndets sida intet hinder hafva mött för beviljande af det vida högre Statsanslag, som för sådant ända-

mål blifvit behöfligt. Då nu härtill kommer, att ingen af Bonde-Ståndets Ledamöter, oaktadt deras kända obenägenhet för förhöjda Statsanslag, instämt uti den reservation, som af en Ledamot från Riddarhuset blifvit anförd mot denna punkt, hvaremot åtskillige andre af Riddarhusets och äfven tvänne af det Vällofl. Borgare-Ståndets Ledamöter derutinnan instämt, så torde härutaf blifva temmeligen klart, hvilket högt pris Rikets fjerde Stånd sätter på termins-afgifternas upphörande, äfvensom huru vigtigt det är, att Preste-Ståndet icke förhastadt underkänner ett förslag, som bidrager till vinnande af detta goda ändamål. Ett sådant beslut skulle nemligen efter all anledning göra hela den nu förevarande regleringen om intet, då jag tror mig med tämlig säkerhet kunna förutsätta att den både på Riddarhuset och inom Borgare-Ståndet röner föga benägenhet. Det är Preste-Ståndet, som måste visa sig både kunna inse och vilja behjerta Svenska allmogens åsigter och öfvertygelse i denna fråga. Dessa äro ej så utan grund och skäl, som man synes vid första påseende vilja antaga. — Man har sagt, att denna afgift rättvisligen kan fordras. Det må så vara att någon egentlig orättvisa ej ligger i dess uttagande. På serdeles gammal Svensk rätt grundar den sig dock icke. Tvärtom har det just hört till urgammal Svensk sed och vana, att den offentliga undervisning, som ledt till embetsmanna- och vetenskaplig bildning, stått för hvar och en öppen, utan att någon personlig afgift för densamma, såsom sådan, erfordrats. Det har stått den fattigaste torpareson lika fritt som millionärens barn, att endast i mån af själsförmögenheter, flit och omtanke på denna väg tränga sig fram till inträde i hvilket som helst af Rikets Stånd, och således att, med åtnjutande af de privilegier, hvilkas verkliga eller inbillade värde blifvit af de lägre classerna så högt skattadt, öfvertygas derom att verklig frihet finnes äfven under de former, som vid första påseende endast synts tillkomna för fa-

talets skull. Hvarje beskattning för vinnande af den undervisning, som leder till ett sådant mål, förvandlar nu vinsten deraf till en tillhörighet endast för den, som kan betala, och det är af sådan orsak, som jag vågar påstå, att den icke rättvisligen kan fordras. Man har ock sagt, att denna beskattning ej vore någon nyhet, emedan den motsvarades af den förr utgående termins-afgiften till Lärarne. Detta påstående saknar dock grund. För det första har systemet att med termins-afgifter från lärjungarne bidraga till Lärarnes aflöning utgjort en sednare tiders uppfinning, som tillkommit utan allt påbud eller sanction af Statsmakterna, utan dem oåtsporda utbildat sig till en främmande utväxt på vårt skolväsende. För det andra har detta system aldrig kunnat vinna insteg inom hela den norra tredjedelen af Riket. Från och med Gefle till Rikets nordligaste gräns har aldrig sådan afgift utgått. Det är mig ock sagdt, att den inom Halland icke heller någonsin varit i bruk. Nu är det i hela Norrland egentligen allmogen, som förser Elementar-Läroverken med en stor del af lärjungar. Huru den, jemte den öfriga befolkningen, skulle anse förlidne Riksdags beslut om termins-afgiften, är lätt att fatta. Verkan deraf har ock visat sig. Antalet af lärjungar lärer i alla Norrlands Läroverk på sednaste åren hafva minskats, såsom en naturlig följd af den för hela orten nya och främmande taxeringen. Man har ock sagt, att denna taxering ej bör anses betänklig, då i alla fall den fattige derifrån befrias. Men dels ligger uti denna medgifna befrielses tillämpning ett med så stora svårigheter förenadt obehag för vederbörande Lärare, som derom skola besluta, att afgiften blott derföre icke borde komma i fråga; dels lärer hos en obemedlad, om än icke egentligen fattig fader, ovissheten derom, huru han kan komma att i afseende på tillgångarne anses, ofta verka derhän, att han nekar sin vettgirige son ett tillfälle till studier, som han eljest velat unna honom. Mån-

gen gör ock heldre en sådan uppoffring, än den för sjelfkänslan förnärmande att nödgas insinuera om befrielse från en afgift, om förmågan till hvars utgörande andras meningar kunna vara delade. Hvarje hederlig och rättskaffens man blottställer sig heldre för försakelse, än för misstankan att ej *vilja* fullgöra de förbindelser, som Samhället fordrar. Men just emedan så är, anser jag ock, att Samhället bör med yttersta samvetsgrannhet gå tillväga vid bestämmandet serdeles af sådana fordringar, som äro af egenskap att *kunna* verka hämmande och hindrande för uppnående af ett godt ändamål. Sådan anser jag den Samhällets fordran, som genom förlidne Riksdags beslut om termins-penningarna uttalades. Den utgjorde verkligen, till sin grundsats, en nyhet, hvarigenom Samhället skref öfver alla sina förut fullt offentliga Elementar-Läroverk den anvisningen: "*Här slipper numera ingen in, som icke betalar.*" Det gör härvid egentligen intet till saken att befrielse är medgifven för den fattige; ty derigenom underrättas han endast, att det blott är undantagsvis och tillfölje af misskundsamhet, som den fattige har tillgång till bildningens skatter och Samhällets dermed förenade högre förmåner. — Af det anförda synes att jag nu, såsom förra Riksdagen, helst önskade hela afgiftens borttagande; men som detta ej nu kan ske, men jag anser det förslag, som nu är i fråga, såsom ett vigtigt steg dertill, så anhåller jag ännu en gång, att det Högv. Ståndet ville denna punkt af Betänkandet bifalla.

Häruti instämde Prostarne *Cnattingius* och *Setterblad.*

Doctor *Sandberg*: Jag är förekommen af den siste Talaren och biträder i allo hans mening. Det är en vacker idé, som i vårt land gjort sig gällande, att genom de publika Skolorna vägen till Samhällets högre platser står lika öppen för den fattige torparesonen, som för den rike eller högvälborne ätt-

lingen. Ett och annat skäl kan väl anföras emot saken, såsom t. ex. det, att en undervisning, för hvilken något betalas, anses mera värd och derföre bättre vårdas, än den som fås för intet. Må vara, men detta skäl torde väl få anses gälla endast undantagsvis. Och den som helst ville befria ynglingarne från *all* afgift, bör väl icke neka bifall till den minskning deruti, som nu föreslås. När nu våra Skolor fått en annan gestalt och blifvit elementära bildnings-anstalter äfven för de gossar, som gå till Tillämpnings-Skolorna och sedermera egna sig åt näringarne, bör detta vara ett ytterligare och vigtigt skäl att undervisningen ej betungas med dryga afgifter. Det har redan blifvit anmärkt och visar sig ock af de väckta motionerne, att Bonde-Ståndet lägger synnerlig vigt på denna sak; men jag skulle tro, att den ej är af mindre, utan kanske snarare af större vigt för de lägre och fattigare ecclesiastike, militäre och civile tjenstemännen i landet. Jag tänker mig en sådan, som har 3 eller 4 söner att uppfostra. En skolafgift, bestigande sig till 15 à 20 R:dr hvarje läsetermin, blir för honom tryckande. Kanske flere än en fattig Comminister måste, för denna höga afgifts skull, låta sina söner mången termin umbära fördelen af den offentliga skolundervisningen. För min del är jag färdig bifalla hvad här föreslås, och skulle till och med ej hafva något emot om all afgift borttages. Men om sådant skulle på en gång medgifvas, torde det afskräcka, för den stora tillökning i anslag, som för den orsaken skull måste komma i fråga. Bäst är att nu bifalla den föreslagna nedsättningen. Jag är i anslagsfrågor benägen att spara, så mycket som någon, men här gäller det en af landets vigtigaste angelägenheter, en lättad utväg för det uppväxande slägtets ändamålsenliga bildning, och derföre anser jag, att man bör göra stora besparingar och indragningar på andra håll, men för detta ändamål gerna underkasta sig de uppoffringar, som äro af nöden.

Med Doctor Sandberg förenade sig Prostarne *Lundblad* och *Melén*.

Biskop *Heurlin:* Prosten Forssell har redan upplyst, att denna nedsättning uti termins-penningar tillkommit i Utskottets Plenum utan att man kunde göra sig fullkomligt reda för behofvet af Statsanslag till ersättning. Vid sista Riksdag uppgjorde Stats-Utskottet förslag till lönereglering för Elementar-Läroverken, och skulle densamma fordra ett ökadt anslag af 113,000 R:dr. För ändamålet beviljade Rikets Ständer 90,000 R:dr, och antogo, att termins-penningarne skulle fylla bristen. Stats-Rådet Silfverstolpe hade uti sin organisationsplan beräknat dessa termins-penningar öfver hela Riket till 60,000 R:dr. Rikets Ständer nedsatte denna afgift till hälften. Termins-penningarna skulle således för löneregleringen lemna en tillgång af 30,000 R:dr; och denna summa kommer sannerligen att erfordras, troligen vida derutöfver. Huru mycket termins-penningarna verkligen komma att utgöra, är ännu obekant, ty vid vissa Läroverk har den nya löneregleringen ännu icke trädt i verkställighet, och detta förhållande inträffar vid alla Läroverk i Hufvudstaden. Der löneregleringen ej är tillämpad, erläggas icke några termins-penningar af lärjungarna. Riks-Hufvudboken utvisade, att för läseåret 1849 till 1850 till Ränterierna influtit omkring 30,000 R:dr uti s. k. termins-penningar; men deraf kan man ej draga några säkra slutsatser för beräkningen af deras framtida belopp inom hela Riket; ty, alltsom löneregleringen på olika tider trädt i verket, hade jemväl termins-penningarna olika inkommit, från några ställen alls inga, från några blott för en termin, för andra för tvänne eller för helt läseår. Men äfven om denna afgift inbringar vida mer än 30,000 R:dr, hvarom jag är öfvertygad, skola penningarna komma väl till pass, och

visa

visa sig väl behöfliga. En del Läroverk behöfva utvidgas, förses med flera Lärare än hittills varit fallet. Ansökningar, att ej säga anspråk, hafva i denna rigtning inkommit från alla de städer, som icke hafva fullständiga Skolor. Dessutom sakna de flesta Läroverk medel för fyllande af sina materiella behof, och termins-penningarna blifva den enda tillgång, man härtill har att använda. Detta upplysningsvis endast i förbigående. Förhållandet med termins-penningar till Lärarne har varit olika inom Stiften, och jemväl olika vid Läroverken inom samma Stift. Uti Utskottet upplystes, att en dylik afgift af lärjungarna var vid Läroverken i Norrland ej vanlig. Så sades äfven förhållandet hafva varit uti Fahlun. Vid Jönköpings Läroverk utgick denna afgift för år endast med 36 sk. af hvarje lärjunge. Då nu den förut okända eller ringa afgiften bestämdes till 10 R:dr, var det naturligt, att den för många skulle kännas tryckande, och verka missbelåtenhet. Jag biträdde med min röst Utskottets förslag, synnerligast med afseende på Jönköpings Läroverk, der man önskade förändring eller nedsättning af afgiften, och både muntligen och skriftligen har jag blifvit anmodad härtill medverka. Frågan gäller icke endast allmogens studerande söner; äfven för Presterskapet, serdeles Comministrar, hvilka hafva flere söner att vid Läroverket underhålla, kan denna afgift ofta befinnas tung och svår att utgöra. Jag har i samråd med Läroverkens Rectorer sökt lindra bördan för dem, som deraf varit i behof, på så sätt, att afgiften erlagts blott för en af två eller flere söner, eller ock upptagits blott för en termin, med eftergift för den andra. Ovisst är, om ej Kongl. Kammar-Rätten torde komma med efterräkning. Jag vill ej inlåta mig uti den här omordade frågan, huruvida all undervisning vid våra Läroverk bör vara fullkomligt kostnadsfri. En sådan grundsats hyllas icke i Tyskland, och derom vore hvar-

jehanda att säga. Både på Afdelningen och uti Utskottets Plenum framkastade jag ett annat förslag: att, utan nedsättning i den bestämda termins-afgiften 5 R:dr, bereda jemkning och lindring, allt efter som olika behof fordrade. Jag ville nemligen hafva denna maximi-afgift till siffran bibehållen, men medgifva Rector att, i samråd med Ephorus eller Inspector, kunna moderera afgiften till 2, 3, 4, högst 5 R:dr, jemte *full* befrielse för de lärjungar, hvilka ansågos obemedlade. Men detta förslag vann inom Utskottet föga sympathier, och jag vill ej försöka att väcka större inom Högv. Ståndet. Jag är nöjd, om Högv. Ståndet bifaller Betänkandet, likväl under uttryckligt vilkor, att ett ökadt Statsanslag af 12,000 R:dr årligen beviljas till ersättning för minskad inkomst af termins-penningar. Summan är fullt behöflig, och blir troligen framdeles otillräcklig till fyllande af alla Elementar-Läroverkens behof, men reservationerna lemna fulla tillgångar intill nästa Riksdag.

Häruti instämde Contracts-Prosten *Tegnér*.

Domprosten *Reuterdahl:* Denna sak har såsom andra två sidor. Mycket kan sägas både mot och för erläggande af s. k. skolpenningar. Jag skulle i ämnet vara ännu tveksammare än jag nu är, om här vore fråga att antingen helt och hållet borttaga all skolafgift, eller låta den qvarstå. Så är likväl icke förhållandet. Utskottet vill nedsätta denna afgift, men icke borttaga den. Genom ifrågavarande förslag anser jag ej de olägenheter undanrödjas, som äro förknippade med termins-penningarne, likasom ej heller de fördelar vinnas, som genom undervisningens fullkomliga befrielse från afgifter härflyta. Den föreslagna nedsättningen är en obetydlighet. Den som kommer ut med att betala 3 R:dr, kan utan svårighet betala 5, och rättighet att dispensera från afgiftens erläggande är dessutom öfver allt vederbörande medgifven, och begagnas, om jag ej miss-

tager mig, öfverallt. Jag tviflar att, efter de sednast stadgade bestämmelserna rörande våra Läroverk, det med fog kan sägas: "Här får ingen inträda, som ej kan betala." Så vidt jag känner, har den obemedlade ynglingen ej nu varit mera utesluten från våra Läroverk än tillförene. När alla dessa förhållanden afses, har jag svårt att anse nedsättningen böra medgifvas. Jag håller före, att Skolan sjelf deraf ej skall gagnas, och aldraminst synes frågan böra betraktas från den synpunkt, att det ensamt är Bonde-Ståndet, hvars fördel är i fråga; ty måhända gäller det mindre detta Stånd, än andra samhällsclasser, åtminstone hvad södra Sverige beträffar. Jag är fördenskull benägen att förena mig med dem, som önska denna afgifts bibehållande vid samma belopp, som vid sista Riksdag bestämdes, helst man icke bestämdt vet, huru högt den för närvarande kan beräknas. Jag föreställer mig, att detta förslag nästan innefattar ett "*compelle intrare*" till fullkomlig frihet. I sådant fall kan det vara godt, men å andra sidan har det sina betänkligheter, när man ej vet, huruvida ett fullständigt borttagande af termins-penningarne låter sig göra. Vill man göra ett Med-Stånd till viljes, har jag visserligen ej något deremot, men har ej kunnat dölja den öfvertygelsen, att någon hufvudsaklig förmån för detsamma ingalunda beredes, hvaremot det är säkert, att Staten kommer att få vidkännas en betydlig uppoffring.

Häruti instämde Prosten *Lindberg*.

Doctor *Gumælius*: Vid förra Riksdagen talade jag för afgiftsfri undervisning. När Statens åliggande är att sprida lärdomsljuset, bör det ej utminuteras, och vill Staten att kunskapen skall blifva för alla tillgänglig, så må den lemna tillfälle till dess inhemtande utan afgifter. Det kunde då synas vara en motsägelse, att jag nu icke vill medgifva någon nedsättning uti de föreskrifna termins-penningarne. Men jag anser icke

lämpligt att för närvarande pruta på en så nyligen bestämd afgift, innan man vet, till huru högt belopp den kan beräknas, eller att deruti företaga en jemkning, innan man känner, i hvad mån en jemkning kan medgifvas. Bättre är, efter mitt förmenande, att låta afgiftens utgående fortsättas till nästa Riksdag, då jag hoppas att, efter vunnen upplysning hvad som erfordras för dess ersättande, beslut skall fattas om upphörande af alla termins-afgifter.

Att, såsom en högt aktad Talare föreslagit, öfverlemna åt vederbörande Skol-Styrelser och Ephorer att jemka och bestämma, huru mycket af hvarje lärjunge skall betalas, ville jag helt och hållet afstyrka. Både andras och min egen, om också ringa, erfarenhet har gifvit tillräckliga vittnesbörd derom, att en af Inspectors och Rectors bekymmersammaste pligter är den att afgöra, hvilka som skola räknas till de betalande eller icke. Huru mycket svårare blefve det då ej, att afgöra, huru mycket af hvar och en skulle erläggas. Jag tillstyrker på dessa skäl, att nu gällande bestämmelser i afseende på termins-penningar må fortfarande få gälla, intill dess beslut kan fattas om undervisningens meddelande i de offentliga Läroverken utan alla afgifter, hvilket jag hoppas kunna ske redan vid nästkommande Riksdag. Häraf följer, att jag ogillar Utskottets förslag, och då förändring deruti icke kan åstadkommas, med mindre Utlåtandet i denna punkt återremitteras, så instämmer jag uti det yrkande, som härom blifvit framställdt.

Professor *Carlson*: Jag vill icke länge uppehålla Högv. Ståndet, utan anhåller endast att i största korthet få förklara, att jag önskar den publika undervisningen fri från alla afgifter, såsom den tillförene varit. Om ringaste hinder för kunskapens inhemtande lägges, anser jag det vara ett ondt, som strider emot de grundsatser, hvilka man i detta afseende måste

betrakta såsom de ensamt gällande. Jag röstar för bifall till Utskottets förslag i denna punkt, emedan, om man också dermed kommit blott ett steg, leder det dock närmare till hvad jag anser vara det rätta. Jemväl synes mig något uppskof icke böra ega rum, utan finner jag snarare skäl att ofördröjligen medgifva ifrågavarande nedsättning, då termins-afgift på många ställen ännu ej blifvit erlagd. Blifver omsider afgiften frivillig, så kommer den utan tvifvel att utgå till högre belopp, äfvensom den med mera benägenhet erlägges.

Häruti instämde Prosten *Wallin.*

Doctor *Säve:* Då jag *mutato nomine* varit en af Motionärerne för förändringen, får jag hjertligen tacka Utskottet för den nedsättning, som här är tillstyrkt. Den bestämda skol-afgiften har verkligen visat sig för hög, isynnerhet för de norra orterna, der förmögenhet finnes hos få, och der förhållandet hittills varit, att afgiften i några Skolor ingått till hälften, i andra till mindre än hälften af antalet lärjungar. Derigenom har Skol-Cassan äfven lidit, hvilket på dessa orter icke skulle egt rum, om afgiften varit lägre, åtminstone för den class af lärjungar, som utan att vara fattige, dock ej kunnat räknas till de egentligen bemedlade. Tio R:dr B:co för året för hvartdera af stundom flere barn, som föräldrar på en gång måste hålla i Skolan, blir alltid en betydlig utgift. Man tänke på de landskaper, der såsom t. ex. i Jemtland, större delen af Lärdoms-Skolans lärjungar äro obemedlade Embetsmäns eller rent af allmogens barn. Ganska beklagligt vore för Kyrkan, så väl som för bildningen, om sådane föräldrar för afgiftens skull skola nödgas hålla sina barn från Skolan, helst Prestbrist redan är hos oss förhanden, och Lärostånd et aldraminst i vår ort lär kunna undgå att taga sina ämneslärjungar ur de mindre bemedlade stånden. Det är sagdt, att undervisningen i Lärdoms-Skolorna varit och, i anseende till principen, bör vara fria. Jag är ej

af denna tanka. Man värderar mindre hvad man alldeles får för intet. Ej heller har så skett i den gamla Skolan, der termins-afgifter, sammanskott till Lärarne m. m. vid alla offentliga Läro-anstalter, med undantag kanhända af de Norrländska, utgjort en ganska kännbar och vida betydligare tribut. Sedan denna börda blifvit aflyftad, må man finna sig vid att i stället betala en terminlig afgift till Skol-Cassan. Men denna afgift, som för det närvarande är för hög, bör nedsättas. Man säger, att Staten derigenom skall komma i mistning af sin från början påräknade och för Skolornas underhåll oumbärliga inkomstsumma. Det synes icke så. Penningarne hafva åtminstone hittills räckt till, oaktadt vederbörande förfarit med möjligaste skonsamhet och visst ej utkraft skol-afgiften af alla, som möjligen skulle kunnat betala. Vid den nedsättning, som här är föreslagen, skola dispenserna blifva dess färre och till och med Skol-Cassan skall vinna. Man har ändtligen yttrat, att man bör vänta med hvarje förminskning i den så nyligen bestämda skol-afgiften, åtminstone till nästa Riksdag. Men följden deraf skall blifva, att åtskilliga Läns innevånare, som nu gifvit sig till tåls endast för Riksdagens skull, skola omedelbart derefter ingå med underdåniga ansökningar om minskning i skol-afgiften, åtminstone för sin ort, och Kongl. Maj:t skall dertill måhända nådigt bifalla, då skäl för nedsättningen i en del landskaper äro ganska talande. Härigenom emellertid, då regleringen sker blott partielt, skall uppkomma stor ojemnhet, måhända verklig orättvisa mellan Länen. Jag anser derföre tjenligast, att den modererade afgiften för hvarje lärjunge, som ej för fattigdom kan befrias, blir lika för alla, isynnerhet som vederbörande Skol-Directioner derigenom befrias från det visserligen tunga bekymret att ytterligare skilja mellan mera och mindre bemedlade, hvilket mångenstädes möter stora svårigheter. Till Höglofliga Stats-Utskottets här afgifna förslag om skol-afgiftens nedsätt-

ning till 3 i stället för 5 R:dr B:co i terminen samt Skol-Cassans ersättande tillsvidare genom ett årligt Stats-anslag 12,000 R:dr gifver jag derföre mitt fullkomliga bifall.

Doctor *Grafström:* Sedan Doctor Säve nu yttrat sig, har jag i hufvudsaken ingenting att tillägga, utan förenar mig med honom. Min mening är i korthet, att den publika undervisningen bör lemnas kostnadsfritt. Då emedlertid Stats-Utskottet af anförde skäl icke vågat tillstyrka detta, utan inskränkt sitt förslag till nedsättning uti nu stadgade termins-afgift, så anser jag högst angeläget att *nu* bifalla detta förslag och icke uppskjuta med förändringen intill nästa Riksdag, såsom en annan Talare yrkat. Jag yttrar detta ej allenast med hänsigt till de norra orterna, utan till hela Riket, ty en termins-afgift af 5 R:dr är ganska kännbar för en Tjensteman med ringa lön, och ännu mer för allmogen, som i allmänhet lider brist på contanta medel. Jag röstar således för bifall, och önskar att man ej stadnar i ett beslut, hvarigenom en god sak komme att hänskjutas till en kommande tid.

Lector *D. Söderberg*: Höglofl. Stats-Utskottet yttrar lika sannt som vackert: "onekligen är det en vacker tanke, att "Staten bör kostnadsfritt erbjuda undervisning åt hvem som "söker bildningens frukter." Jag vet att värdera detta yttrande, men Utskottet skulle hafva visat en viss intensitet i den æsthetiska känslan, om det förmått att till lif och verklighet bringa den tanke, det erkänt onekligen vara vacker. Så har ej skett, ty Utskottet har icke trott sig kunna sträcka sitt förslag längre än till en nedsättning uti den nu stadgade skolafgift. Det är likväl icke allenast en vacker tanke, utan en vacker erfarenhet uti vårt fädernesland, att den publika undervisningen varit fri från alla afgifter. Derföre vet jag knappt, om någon pålaga väckt ett så allmänt missnöje, som den ifrå-

gavarande, och jag bekänner, att jag för min del heldre skulle hafva sett, att Rikets sist församlade Höglofl. Ständer inskränkt sin liberalitet emot Elementar-Läroverken till en tredjedel heldre än att anvisa denna tredjedel omedelbart på lärjungarnes föräldrar. Man har sagt, att denna nedsättning föga betyder; men den som har någon erfarenhet af de stora olägenheter, som af nu gällande stadgande i flera afseenden förorsakats, och den som lika med mig rönt obehaget att bestämma hvar det streck skall dragas, som skiljer betalande och icke betalande, samt haft tillfälle att se hvilken källa till inbördes afund och missnöje emellan lärjungarna på ömse sidor om strecket, genom nämnde afgift, sprungit i dagen, han skall med glädje omfatta tillfället att bidraga till en allmänt önskad förändring uti föreskrifterna om termins-afgiften. Helst hade jag velat, att denna helt och hållet borttoges, men då detta för närvarande icke lärer kunna ske, röstar jag utan betänkande för bifall till Utskottets förslag.

Häruti instämde Prosten *Schram*.

Vice Talman, Biskop *Holmström:* Frågan har, såsom redan är anmärkt, tvänne sidor, och skälen både mot och med äro här tillräckligt framställda. Den omordade vackra idéen af en kostnadsfri undervisning har icke någonsin här kunnat realiseras. Att ej tala om de s. k. frivilliga termins-afgifterne till Rectorer och Skollärare — hvilka i flera Läroverk varit t. o. m. betydligare än 5 R:dr — så hafva i alla Skol-Ordningar varit stadgade vissa inskrifnings-afgifter till Skolans Cassa, till dess Bibliothek, m. fl., och då Cassan sällan haft tillgång till alla utgifters godtgörande, hafva kostnaderne för ved, ljus, städning, m. m. måst af lärjungarne genom sammanskott bestridas. Kostnadsfri *kan* således undervisningen icke blifva för alla, äfven om den nu ifrågasatta afgiften alldeles borttoges, och oskäligt är ej eller Statens anspråk, att bemedlade föräldrar något bidraga

till minskning i de allmänna utgifter, som fordras för deras söners bildning i de offentliga Läroverken. Ofta värderas ock en förmån högre, som kostat någon uppoffring, än den, som gratis erbjudes. Då undantag alltid sker för de fattiga, så kan ingen sägas vara från de allmänna bildnings-anstalterna utesluten. I det Stift, jag tillhör, har i flera af Läroverken ⅓ och derutöfver af lärjungarne njutit befrielse från den allmänna pålagan, och något hinder för de medellösas inträde har således ingalunda berättigat till en afskräckande inskrift öfver våra lärosalar. Lika med en annan värd Talare skulle jag ansett visligare att icke nedsätta den vid förra Riksdagen till hälften mot Stats-Utskottets förslag, just i följd af Preste-Ståndets tillgörande, förminskade termins-afgiften förr, än sig visat huru stort tillskott af Staten erfordrades för att fylla det påräknade beloppet af 30,000 R:dr. De nu föreslagna 12,000 R:drna kunna både öfver- och understiga behofvet. Men då jag nu hört Ledamöter från flera Stift yrka på den föreslagna nedsättningen från 5 till 3 R:dr, så vill jag ej motsätta mig densamma, endast protestera mot tillvitelsen, att "ingen annan, än "den som kan betala", mottages i våra Läroverk.

Doctor *Sandberg:* När saken blifvit så fullständigt utredd, behöfver något ytterligare icke tilläggas. Jag endast erinrar, att om man vill komma till det resultat, att all skolafgift en gång borttages, synes det nu föreslagna öfvergångssteg böra tagas, helst det icke torde så lätt låta göra sig att med ens indraga hela det belopp, som sista Riksdag bestämdes skola af lärjungarne erläggas. Jag finner i denna omständighet ett förökadt skäl att bifalla Utskottets f rslag.

Contracts-Prosten *J. C. Söderberg:* Den erfarenhet jag för min del kan åberopa, är att inom Carlstads Stift föräldrar och målsmän klagat öfver den nuvarande skol-afgiften af 5 R:dr

B:co, hvilken der ansetts vara hög och tryckande, serdeles som mången far har flera söner att på en gång hålla i Skolan, och man, vid tillämpningen af Kongl. Circulärets den 6 Juli 1849 föreskrift, ansett sig endast ega att fritaga verkligen medellöse från afgiftens erläggande, och med medellöse ej kunnat förstå andra, än dem, som blott genom andras barmhertighet egde sin bergning, vid hvilken bestämning man ansett sig uteslutande vara bunden. Steget från att betala intet till en afgift af 5 R:dr B:co kunde dock skäligen anses vara nog stort; och jag anser derföre den tillstyrkta nedsättningen till 3 R:dr böra bifallas, serdeles som den dels kan någorlunda i allmänhet motsvara de förutvarande frivilliga termins-afgifterne på de flesta ställen, med undantag af Stockholm, der de onekligen varit betydligt högre och, i anseende till dervarande förhållanden, kunde förtjena att bestämmas olika med på andra ställen inom Riket. Jag har hört en Ledamot af Stats-Utskottet påyrka, det den högre afgiften af 5 R:dr måtte få fortfara till nästa Riksdag, då möjligen utsigt kunde gifvas att få hela denna afgift afskaffad och undervisningen för framtiden gjord fullkomligt fri. Häremot får jag erinra, att derest genom fortfarandet af den nuvarande högre afgiften, som dock antages kunna vid nästa Riksdag afskaffas, ett lärospån skulle behöfva göras på de nu contribuerande målsmännens bekostnad, sådant onekligen innebure en stor obillighet. När utsigterna redan äro så goda, tror jag vara mera skäligt, att icke dröja med att nedsätta afgiften från 5 till 3 R:dr B:co, hvilken sistnämnde afgift sedermera för hela framtiden kunde blifva gällande. 3 R:dr synes mig innebära ett lagom; och rättvisan synes fordra, att de, som begagna skolan, äfven lemna ett sådant terminligt bidrag, liksom de med få undantag öfverallt gjort tillförene, helst äfven andra utgifter finnas, på sätt Biskop Holmström nyligen åberopat, från hvilka ungdomen icke är fritagen, men som äro,

ej mindre än denna, för Läroverken behöfliga. Det kan visserligen sägas vara en vacker idé att göra undervisningen för ungdomen alldeles kostnadsfri; men nekas kan å andra sidan ej, att äfven någonting moraliskt förbindande ligger för Lärarne uti den tanken, att de så mycket mer böra uppbjuda sina bemödanden för en ungdom, som, om äfven med ett ringa bidrag, i någon mån contribuerar för sin undervisning, liksom kännedomen om den afgift de erlägga, äfven gifver undervisningen ett serskildt värde i ungdomens ögon. Att afgiften är bestämd, medför en förmån både för Läroverks-Styrelsen och för Lärarne, för hvilka sistnämnde de fordna frivilliga afgifterna ej sällan inneburit en humiliation, äfvensom för ungdomen, hvars bidrag vanligen berott på deras målsmäns olika frikostighet eller tillgångar. Som jag således anser Utskottets tillstyrkande vara i alla hänseenden rättvist och antagligt, får jag till detsamma påyrka bifall.

Contracts-Prosten *Almqvist*: Jag gillar visserligen den vackra tanken, att Staten skall tända ljuset och sprida det till alla samhällets medlemmar. Men då härvid tillika talats om den vackra praxis, som hittills varit gällande, att detta skett kostnadsfritt, får jag erinra, att praxis infört frivilliga afgifter ofta till högre belopp än de nu utgående. De hafva af Lärarne uppburits liksom på enskild väg och utan att Staten dervid fått beräkna sig deraf något till godo. Jag missunnar dem ej detta; men då nu deras löner blifvit betydligt förhöjda och en ordentlig reglering nyligen kommit till stånd med skol-afgifterne, önskar jag att dervid måtte få bero, åtminstone tills vidare, isynnerhet då leuteration är lagd i Skol-Styrelsens hand. Dessutom då den nedsättning, man nu vill åstadkomma, skall medföra en deremot svarande förhöjd beskattning på folket, beräknad till 12,000 R:dr, motsätter jag mig den föreslagna förändringen.

Biskop *Heurlin*: Jag hade ej tänkt vidare yttra mig, rörande denna punkt; men då en Talare behagat ogilla mitt förut omnämnda medlande förslag, på grund af sin erfarenhet af svårigheterna att befria från, eller ålägga erläggandet af terminspenningar, hvilken svårighet han trott skulle ökas, i händelse afgiften finge till olika belopp modereras, så har jag en alldeles motsatt erfarenhet, och kan förklara, att båda Rectorerna vid Läroverken inom Wexiö Stift, Inspector uti Jönköping och jag sjelf, såsom Ephorus, skulle finna oss väl belåtna, om rättigheten att moderera afgifterna blefve oss medgifven. Min motsatta öfvertygelse stödjer sig ej på förhållandet vid en enda, föga talrikt besökt Skola, utan på tvänne större Läroverk, vid hvilka lärjungarnas antal öfverstiger 400.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och då uppå gjord proposition å bifall till hvad Utskottet i förevarande punkt tillstyrkt, meningarne hördes delade och votering begärdes, framställdes och godkändes en så lydande voterings-proposition:

Den som bifaller 19:de punkten af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 89, röstar Ja; den det ej vill, röstar Nej. Vinner Nej, har Ståndet sagde punkt återremitterat.

Voteringen, som i behörig ordning försiggick, befanns efter rösternas summering hafva utfallit med 31 Ja emot 14 Nej, och var alltså berörde 19:de punkt af Ståndet bifallen.

20:o.

Vice Talman, Biskop *Holmström* begärde härvid ordet och yttrade: Då den summa jag, likasom den värde Motionären på Riddarhuset, begärt för vården af Strengnäs Gymnasii värderika samlingar, icke var större, än ett- à tvåhundra R:dr, så hade väl något hopp kunnat hysas om Stats-Utskottets bifall dertill; men jag inser väl, att man fruktar för præjudicatet och

enahanda petitioner från Rikets öfriga Läroverk. Få torde dock de vara, som med en sådan rikedom af dyrbara samlingar förena en så total brist på medel att dem tillbörligen vårda. Frikostiga donationer af isynnerhet naturalier af alla slag tillkomma nästan årligen till vårt, under Bibliothekariens tillsyn ställda, Provincial-Museum; men ingen tillgång finnes till anskaffande af glaslådor och skåp m. m., icke ens till inköp af litet sprit, der sådant behöfs, för dessas förvarande. Af Bibliothekets högst knappa intrader har hittills det alldranödvändigaste måst bekostas till mehn för de egentligen litterära skatternas tillväxt. Hvad som äfven synts mig förtjena uppmärksamhet och rättelse är, att de 15 Tunnor Spannmål, hvilka dock icke — såsom af misstag blifvit i Utskottet uppgifvet — äro en enskild donation, blifvit inberäknade i Medicinæ-Lectorns lön, hvarigenom tillfälle blifvit afskuret att framdeles vid inträffande ledighet skilja Bibliothekarii-tjensten från detta Lectorat. Allt detta hade, som mig synes, bordt föranleda till något annat resultat, än det, hvartill Utskottet kommit, nemligen afslag å motionerna. Men då hänvisning blifvit gifven till det allmänna Läroverks-anslaget, måste jag väl, i öfvertygelse att med en återremiss ingen ting skulle vinnas, dermed låta mig nöja och begagna den gifna hänvisningen, så framt utsigt till framgång på denna väg skulle sig yppa. Vid denna punkt af Utskottets Betänkande måste jag således, ehuru ogerna, låta bero.

Uppå gjord proposition blef denna punkt af Ståndet bifallen.

21:o.

Lector *Wallman* anförde: Frågan om löneförhöjning åt Bibliothekarien vid Linköpings Gymnasii-Bibliothek har förut varit under Rikets Ständers pröfning. Kongl. Maj:t begärde vid sista Riksdag för detta ändamål ett anslag af 266 R:dr 32 sk., men Stats-Utskottet afstyrkte beviljandet af dessa medel. Ut-

skottet har nu fortfarit på samma sätt. De skäl som blifvit anförde måste jag anse utan all halt. Det hufvudsakligaste är, att, enligt Utskottets föreställning, personer icke skola saknas, som vilja åtaga sig ifrågavarande Bibliothekarii-befattning. Sedan numera yngsta Läraren vid Elementar-Läroverken med fördelen af flera månaders ledighet under vinter- och sommarferier förenar en aflöning närmare dubbelt högre än den Bibliothekarien för tjenstgöring under hela året, och den ansvarsfulla vården af ett Bibliothek om 25,000 volumer, jemte dyrbara manuscriptsamlingar, åtnjuter, är det icke att förmoda, att många pålitliga sökande skola till tjensten anmäla sig: och det är hart när alldeles otänkbart, att ibland dessa någon vetenskapsman skulle finnas. Likväl kan man icke, utan att föreståndaren för Bibliotheket är förtrogen med häfderna och vetenskapligt bildad, vänta, att de rika skatterna skola göras fruktbärande för national-litteraturen. Nuvarande Bibliothekarien har allmänt loford om skicklighet och nit, men då han vid denna befattning saknar nödig utkomst, kan han icke vid tjensten qvarstadna under nuvarande förhållanden. Han har funnit sig föranlåten att anmäla sig såsom sökande till Stiftets minsta sacellanier. Jag anser det icke behöfligt att omständligare utveckla förhållandet. Af hvad jag anfört, lärer det vara klart, att tillräckliga anledningar förefinnas till bifall åt min motion, hvilken jag, i betraktande af sakens vigt och på anmodan af Stiftets Biskop, vågat framställa. Då emedlertid Biskop Holmström nyss låtit sina anspråk falla beträffande Strengnäs Bibliothek, och ingen utsigt finnes att i de öfriga Stånden kunna utverka ändring i Utskottets beslut, anser jag det vara utan ändamål att yrka återremiss.

Med Lector Wallman förenade sig Professor *Wahlberg* och Prosten *Cnattingius*.

Bifölls.

22, 23 och 24 punkterna biföllos.

Folk-Skolorna.

25:o.

Prosten *Lagergren* anhöll om ordet och yttrade: Om det så är att min motion nu skall gå sin undergång till mötes, så torde det dock tillåtas mig att med några ord beledsaga den till förgängelsen. För det första må då något nämnas om gången af det ärende den afhandlar. Vid 1844 års Riksdag hade jag hos Ridderskapet och Adeln den äran göra motion i samma syftning som nu, hvilken väl af Stats-Utskottet afstyrktes, men på skäl, som af nämnde Stånd dock ej gillades, hvarföre ock Utskottets Betänkande af detsamma afslogs. 1847 gjordes af Kongl. Maj:t Nådig Proposition i ämnet, hvilken af Stats-Utskottet i sak gillades, enär det erkände så väl vigten som gagneligheten af en Undervisningsanstalt för flickor af samhällets bildade classer, isynnerhet med afseende å bildandet af lärarinnor, men för närvarande afstyrktes, emedan Skolans ekonomiska bestånd ej fanns betryggadt genom någon uppgjord lönings-stat m. m. Detta blef genom min motion afhjelpt, med ledning af den erfarenhet, flerårig handläggning af dylika ärenden mig gifvit. Stats-Utskottet var sålunda orsaken sjelft till den af mig väckta motion, det och ingen annan. Och likväl har det nu åter afstyrkt motionen. Se vi för det andra på de af Utskottet afgifna skäl, befinnas de i sanning ej mindre besynnerliga än sjelfva afslaget. Utskottet säger sig hafva tagit detta förslag i öfvervägande, dervid Utskottet icke i ringaste mått underkänt vigten och värdet af en bildad uppfostran för qvinnor. Erkännandet måste dock bestå ensamt i denna phras; hvarken i sak, genom bidragande af någon åtgärd dertill, eller annars genom något resonnement synes Utskottet bevisa verkligheten af sitt erkännande. Tvärtom litet längre ned tyckes

Utskottet förneka att med qvinnans bestämmelse förenar sig någon högre bildning än Folk-Skolans. Utskottet fortsätter nemligen: "huruvida Staten med erkännande af sin pligt att sörja för det uppväxande slägtets sedliga och intellectuella uppfostran är förbunden att bekosta Undervisnings-anstalter för bibringande af högre insigter . . . . åt dess qvinno-ungdom, torde bero på åsigten om qvinnans bestämmelse"; och sin åsigt om hennes bestämmelse i afseende på insigterna förklarar Utskottet, då det säger: "hvad som för den ena medborgare-classen är nödigt, är för den andra öfverflödigt och måhända onyttigt." Sålunda då Utskottet lika med samhället genom den i Riket införda folkundervisningen erkänt den grad af odling, der bibringas, nödvändig för den dit hörande medborgareclass, har den för den andra delen af medborgarnes döttrar ansett all undervisning öfverflödig, ja, måhända onyttig. Ett annat skäl för sitt afstyrkande hemtar Utskottet derifrån att, om en Undervisningsanstalt skall doneras af Staten, bör den vara öppen för alla, hvilket Utskottet af *lätt insedda skäl* ej anser den af Motionären åsyftade kunna blifva. Men dessa skäl kan jag åtminstone icke fatta. Hvarföre, då Statens Gosse-skolor äro öppna för barn af hvarje class, kunde icke en Flick-skola vara detsamma? På detta sätt sluten har jag ej menat Skolan, och troligen ingen annan heller, utom det Höglofl. Stats-Utskottet. När sålunda de bildade classerne ej ensamme äro skyldige att underhålla alla Goss-skolor utöfver Folk-skolan, hvarföre skulle då Flick-skolan sakna allt understöd af Staten? Slutligen om man ej ville önska existensen af Flick-skolor i allmänhet, och sålunda betrakta dem som ett malum, måste man dock anse dem för ett malum necessarium, enär de väl ej, såsom fortvarande under så lång tid, nu mera kunna utrotas. Hvarföre då ej ordna dem förnufts- och syftes-enligt, heldre än lemna dem handlöst åt slumpen? Utskottet har, med afseende på Lector Söderbergs

motion

motion motiverat sitt afslag med brist på tillgångar, ehuru erkännande motionens syftning; sålunda om tillgångar funnits, skulle den sannolikt tillstyrkts; här åter afstyrkes syftningen, om ock tillgångar funnits, då aldrig någon brist såsom orsak till afslaget angifvits. Man kan ej underlåta anmärka det egna i Utskottets tankegång. Men alla dessa omständigheter åsido, af hvilka flere mera på skämt än allvar äro anmärkta, kan jag icke underlåta att framhålla sjelfva sakens ganska vigtiga och betydelsefulla sida, och om äfven denna gång idéen af en ordnad fruntimmers-undervisning faller, så skall den åter uppstå, emedan den är ett tidens behof, som slutligen ej låter afvisa sig. Jag hade önskat, man lyssnat dertill redan nu. Det som begärts, hade sannerligen ej varit för mycket för en så stor del af fäderneslandets halfva befolkning.

Häruti instämde Doctor *Säve.*

Doctor *Gumœlius:* Innan jag ingår i besvarande af den värde Talarens något hårda yttrande, får jag tillkännagifva, att jag inom Utskottet var en af de få, som i hufvudsaken hyser en till Motionärens sig närmande åsigt. Men deraf följer dock icke, att jag i allo dermed kan instämma. Jag tror nemligen, att den tidpunkt närmar sig med stora steg, då det blir en insedd och erkänd angelägenhet för Staten, att till någon del taga qvinnans uppfostran om hand, och låta den besörjas genom tjenliga Läroverk, beräknade för en fullständigare och mera omfattande qvinnobildning. Men denna punkt är ej ännu inne. Huru långt aflägsen den är, torde vara svårt att förutsäga; men att den närmar sig hastigt, det medger jag gerna och med full öfvertygelse. Vid föregående Riksdagar har jag nära deltagit i detta ämnes behandling. Till en början var jag, såsom de mesta ännu torde vara, stämd emot den tanken, att qvinnans

uppfostran i något afseende tillhörde Staten, enär hennes ställning egentligen är inom det enskilda, det husliga lifvet, der hon utöfvar det största och mest välgörande inflytande, om än oftast obemärkt, och att en af Staten beredd uppfostran ej kunde skiljas från en viss grad af offentlighet, samt således till sin charakter just mot denna hennes naturliga ställning måste i någon mån blifva stridande. Tiden fortgår emedlertid uti sin oupphörliga utveckling, och våra föreställningar och öfvertygelser i praktiska ämnen måste förändras och utvecklas i samma mån som förhållanderna öppna vidsträcktare utsigter. Jag erkänner således öppet, att min öfvertygelse i detta ämne undergått en icke obetydlig förändring. Jag medger, att qvinnans ställning blifvit i icke ringa mån förändrad, hennes verkningskrets utvidgad, hennes förhållande till det offentliga lifvet mera fritt. Om detta är en sanning, hjelper icke att på theoretiska grunder förvägra henne rättigheten att genom Statens försorg erhålla en i förhållande dertill mera omfattande undervisning. Här har praxis ett vigtigt ord att säga, och det måste man höra på och rätta sig efter.

Men i alla fall, om också hufvudsaken medgifves, är dock icke sättet med detsamma gifvet. Man kan erkänna, *att* något väsendtligt bör tillgöras, utan att ändå vara ense om *huru*. I detta afseende är problemet icke löst, och det är just till en sådan lösning Motionären syftar. Han har åberopat hvad i andra länder i denna rigtning redan blifvit med framgång tillgjordt. Men man måste ock göra tillbörligt afseende på skillnaden mellan här och der. I de länder, der det sociala lifvet är, såsom allt annat, mera utbildadt än hos oss, der har man redan lifligt känt vigten och behofvet af en genom Statens mellankomst förbättrad qvinno-uppfostran. Hos oss är deremot denna känsla ännu långt ifrån allmän. Äfven många af dem, som ifrigast arbeta för den offentliga undervisningens utveckling

och allmännare spridande, i afseende på det manliga könet, tveka ännu, huruvida qvinnans undervisning och uppfostran i någon mån kan tillhöra Staten och således offentligheten. Än mera är detta händelsen med en stor del af den så kallade medelclassen, och hos allmogen har ej ens en tanke på vigten och behofvet af den qvinnliga uppfostrans förbättring uppkommit och blifvit såsom riktig erkänd. De högre classerna deremot, hos hvilka hela lifvet naturligen har en rigtning åt det offentliga, ifra mest för denna tankes verkställighet, och de hafva mest insett och erkänt behofvet af väl kunnige och bildade lärarinnor för sina barn. När det kommer så långt, att denna insigt blir klarare och lifligare hos de flesta Samhällets classer, då gör den sig nog gällande. Då skall icke mera något motstånd stå i vägen för dess förverkligande, utan alla skola gifva sitt bifall dertill. Men när? Då såsom ett cardinal-skäl deremot yrkas, att för flickan spinna, sy, koka, sopa, tvätta m. m. är allt hvad hon behöfver och att detta får läras inom hemmet tillräckligt; och att de som tro sina barn mera behöfva lära, äfven hafva råd att besörja en sådan undervisning, utan att det allmänna behöfver derför göra stora uppoffringar, som endast komma en inskränkt samhällsclass tillgodo; så länge är denna tanke på en fullkomligare qvinnobildnings spridande hos oss ej mogen till utförande. Dock bör man trösta sig dermed, att den tiden redan gryr. Och när den dagen kommer, skola Motionärens aktningsvärda bemödanden för detta mål säkert blifva med tacksamhet erkända.

Talaren har väl erkänt, att han ej gjort sig några stora förhoppningar för närvarande; men säger sig vara inledd till sitt förslags förnyade framställning, af förra Riksdagens Utskotts-Betänkande i detta ämne. Det må vara, att någon förhoppning deri kan vara gifven. Men något löfte kan den ena Riksdagen icke gifva, hvilket för en följande skulle vara förbindan-

de. I alla fall kan saken icke slutligen vinnas, utan genom ett ihärdigt och oförtröttadt arbete på dess befrämjande, och det är derföre jag hoppas, att Motionären icke af några motgångar låter sig afskräckas. Han skall nog till slut något godt verka, om han också ej straxt får sin vilja fram. Äfven det bästa låter icke påtruga sig, innan man känner någon håg derföre. Och den fattas ännu i allmänhet.

Talaren har, då han ej alldeles kunnat förneka riktigheten af sjelfva yttrandet, fästat sig med en sträng kritisk blick vid Utskottets motiver. Han har med bitter persiflage genomgått dem och beskyllt dem för brist på logisk reda och sammanhang. Det är likväl för ingen i denna Kammare obekant, att utlåtanden uppsättas af Utskottens Canzlier, och att tiden sällan tillåter Ledamöterna att noga läsa correctur på dem, så att de blifva i formen i allo oklanderliga. Man låter sig nöja, om saken är i allmänhet riktigt uppfattad, och skälen derför, om ock endast i största korthet, rätt anförda. Med en eller annan brist i formen har man sällan tid och lust att fullkomligt noga nagelfara, och sådana utlåtanden äro något helt annat än skriföfningar, hvilkas fel läraren noga bör corrigera. Minst hade jag i detta Högv. Stånd väntat, att man skulle lägga så utomordentlig vigt på det, som ej är annat än en bisak, att derföre en återskickning till Utskottet skulle kunna sättas i fråga. Talaren har jemfört svaret på sin motion med det svar, som blifvit afgifvet i följande puncten, i afseende på Lector Söderbergs mycket vidsträcktare i likartadt syfte, och tycker sig finna, att ingen motivering der förekommer, sedan Utskottet erkänt förslagets välvilliga afsigt. Men vilkoret för realiserandet af hans förslag, nemligen anslag af 41,333 R:dr 16 sk. B:co, synes lemna motivering nog för afslag. Man kan utan svårighet åstadkomma 4,000 R:dr, om man anser saken nödvändig, då man deremot kan studsa för en tiodubbel summa.

Talaren har behandlat Utskottet med ett skämt, som jag tror ej vara passande. Jag kan deremot försäkra, att Utskottet ej behandlat hans motion såsom skämt, utan på fullt allvar, och icke nekat hvarken saken eller personen tillbörlig aktning. En gång, när tiden kommer, att behofvet af en fullständigare och mera omfattande qvinno-bildning börjar allmännare erkännas såsom ett oafvisligt behof, äfven för Staten, skall hans förslag säkert röna större framgång, och hans bemödanden, likasom hvarje annat för verkställandet af en ädel och vacker tanke, vinna sitt fulla erkännande.

Prosten *Lagergren*: Jag tackar Talaren för lexan; den påminner om gamla ordspråket: risa och lisa. Men jag kan försäkra, det ingenting af mig blifvit yttradt, som ej är fullt allvar, om ock Utskottets motiver icke kunnat leda mig till den öfvertygelse, det Utskottet sjelft haft allvar med dem. Detta Talarens nu slutade yttrande synes mig ytterligare bekräfta en dylik förmodan. Ty Talaren har angifvit helt andra motiver för sitt afslag, än de i Utskottets Betänkande anförda. Han påstår hufvudskälet till afslaget vara, det tiden ej ännu är mogen för inrättandet af sådana Flick-Skolor, Motionären åsyftat. Derom kunne vi vara af olika tankar; vore tiden ej mogen derför, skulle naturligtvis ej så talrika Skolor på enskild väg hafva bildat sig. De utvisa så väl det trängande behofvet, som att tiden är mogen för inrättningen. Men att motionen ännu kommit för tidigt för att vinna bifall vid Riksmötet, vill jag i viss mån ej neka, då man hör, att ingen enda stämma höjts för bifall till densamma inom Borgare-Ståndets medlemmar, såsom vid Riksmötet representerande medelclassen. Det är dock egentligen för döttrarna inom nämnde class, som Skolan är afsedd. Sådant förbiseende är beklagligt, ej mindre inom Borgare-Ståndet, än inom detta Högv. Stånd. Men att

detta förbiseende hos de Höglofl. Stånden ej af mig vid motionens afgifvande kunde vara kändt, inses klarligen af Stats-Utskottets vid förlidne Riksdag aflåtna Betänkande, der inrättningen både till syfte och hufvudgrunder gillades och endast uppskjöts med afseende å det ofullständiga i anordnandet af de ekonomiska detaljerna. Det är sålunda en fullkomlig sanning, det Stats-Utskottet sjelft ledt mig till motionen, och ger detta förhållande en ny bekräftelse på nödvändigheten att Utskottens motiver städse böra vara i full harmoni med besluten. Att sådant likväl ej heller varit händelsen, har Talarens yttrande till fullständighet ådagalagt, hvarföre jag icke kan anse annat än att detta i det hänseendet bildar ett icke ovigtigt supplement och bevis för mitt eget. Ett Utskott, ehuru visserligen en i allo aktningsvärd corporation, är väl ej ofelbart, och när man då upptäcker inconseqvenserna i dess resonnement, bör slikt ej anses mera opassande der, än sanningens uppdagande på alla andra ställen i det statsborgerliga lifvet. Ett anspråk i annor rigtning, finner Talaren lätt, ej kan hålla stånd.

Hvad Utskottet i denna punkt föreslagit, blef af Ståndet bifallet.

26:o.

Lector *D. Söderberg* anförde: Jag har begärt ordet, icke för att söka försvara min motion, utan för att hembära Utskottet min tacksamhet för det sätt, på hvilken densamma blifvit affärdad. Utskottet har icke förklarat förslaget vara gagnlöst eller skadligt, utan användt det krossande motivet, att Statens tillgångar ej medgifva beviljandet af det begärda anslaget. Om jag än måste beklaga, att ett sådant hinder för sakens realiserande förefinnes, så tycker jag mig dock förnimma, att uti detta svar ligger något löftesrikt för framtiden. Man har här yttrat, att tiden ännu icke vore inne för inrättande af Under-

visnings-anstalter, så beskaffade som de föreslagne. För min del tror jag dock, att denna tidpunkt är för handen, och jag tillåter mig i detta afseende omnämna en känd företeelse. I denna stund finnes på Gottland en offentlig och af allmänna medel bekostad Undervisnings-anstalt för flickor, nemligen uti dubbelspinnings-methoden. Jag ser häruti en, om också ringa, början att göra fruntimmers-undervisningen till en Statens angelägenhet, och då jag sammanställer nämnde företeelse med det förhoppningsfulla uti Utskottets svar på min motion, finner jag mig för närvarande nöjd med den utgång saken vunnit.

Denna punkt blef af Ståndet bifallen.

27:o.

Prosten *Cnattingius*: Att Stats-Utskottet afstyrkt bifall till en inom Borgare-Ståndet väckt motion om stats-anslag nu genast af 10 R:dr B:co till hvarje Sockenskola i Riket för inrättande af Socken-Bibliotheker, undrar jag ej på, och tänker ej att deremot något invända: jag ville blott, såsom Motionär för ett samma ändamål åsyftande, men i en annan form framställdt förslag, som är under Ekonomi-Utskottets pröfning, hafva reservationsvis anmärkt, att jag ej kan gilla de af Utskottet här anförda motiver. Då det nemligen heter, att "det bör ankom-"ma på församlingarnas Skol-Directioner, att på egen bekostnad "anskaffa de böcker, hvaraf de anse sig vara i behof", så ville jag erinra derom, att visserligen Kongl. Folkskol-Stadgan, som anbefaller inrättandet af Socken-Bibliotheker, antyder en sådan utväg; men då dels Skol-Directionerne dertill sakna nödiga medel, dels meningen med Socken-Bibliotheker icke är, att de böra afse blott Skolans behof, utan fastmera att skaffa passande läsning åt den ur Folk-Skolan utgångna generation, som der fått håg för läsning, så synes det ock böra blifva en Statens angelägenhet och pligt att dertill bidraga med understöd och

medel, om de ej annorluuda kunna anskaffas. Min motion anvisar en sådan utväg, och det blifver nog tillfälle framdeles, hoppas jag, när Ekonomi-Utskottet häröfver meddelat sitt Utlåtande, att taga saken i närmare öfvervägande. Nu finner jag ingenting annat härutinnan att göra, än att vid Stats-Utskottets yttrande i denna punkt låta bero, med den anmärkning, som jag tagit mig friheten att, såsom reservation mot Utskottets resonnement, härvid vördsamt anmäla.

Utskottets i denna punkt gjorda hemställan bifölls.

Medicinal-Staten.

28—32 punkterna biföllos.

Carolinska Medico-Chirurgiska Institutet.

33:o. Bifölls.

Orthopediska Institutet.

34:o.

Hvad Utskottet i förra delen af denna punkt tillstyrkt, rörande fortfarande af nu utgående anslag till berörde Institut, bifölls.

Beträffande åter sednare delen af förevarande punkt, som angår ifrågaställd förhöjning uti anslagssumman till Orthopediska Institutet, yttrade

Vice-Talman, Biskop *Holmström*: Fråga är här om en inrättning för den lidande menskligheten. Tillökningen i anslaget är begärdt, på det antalet af fri-platser för torftiga missbildade patienter måtte kunna utvidgas; och då så många lytta, vanskapade krymplingar finnas i vårt land, hvilka, om de i tid hade fått tillfälle begagna en sådan curativ anstalt, som det Orthopediska Institutet, skulle, såsom mångfaldiga exempel visa,

kunnat återställas, om icke till fullkomlig normal-bildning, åtminstone till en förbättrad och stadig helsa; så synes det mig vara en mensklighetspligt emot Samhällets medellösa och af kroppslig missbildning lidande medlemmar att bereda dem utväg till begagnande af en välgörenhets-inrättning, som icke utan statsbidrag kan ega bestånd. Den bortgångne ädle stiftaren af denna inrättning inom vårt land har till sin efterträdare bildat den nuvarande nitiske och menniskoälskande föreståndaren för densamma, men nödigt är, att äfven han sättes i stånd att antaga en medhjelpare bland yngre Läkare, som efter honom kunde uppehålla Institutet. Det ytterligare stats-anslag, som för detta ändamål är begärdt, är ock icke större, än den pension, Rikets Ständer vid sistlidne Riksdag beviljade den förstnämnde stiftaren, Professoren Nils Åkerman, och hvilken redan vid hans död återgått till Statsverket. Må Höglofl. Stats-Utskottet taga detta i benäget betraktande! Jag tillstyrker återremiss.

Häruti instämde Doctor *A. Nordström*, Professor *Wahlberg* samt Prostarne *Ljungdahl* och *Lindberg*.

Doctor *Gumælius*: Äfven jag instämmer med Vice-Talman, och får tillkännagifva, att jag på Utskottets Afdelning stridt för denna sak. Föga understöddes min mening, och jag lät derföre frågan falla, helst jag befarade, att, om nu detta mindre anslag beviljades, man derigenom skulle förebygga möjligheten att i framtiden erhålla nödiga medel till Institutets ändamålsenligare utvidgning. Inom Utskottet hördes flere af Borgare-Ståndets Ledamöter vara varmt intresserade för denna inrättning och, hvad som är mera sällsynt, jemväl någon Ledamot af Bonde-Ståndet talade derför samt vitsordade, att flere olycklige unge personer hade genom behandling derstädes blifvit, om icke fullt återställde till helsan, dock i betydlig mån förbättrade. Hvad Biskop Holmström anfört, öfverensstämmer med

sanna förhållandet. Jag har varit i tillfälle att närmare inhemta upplysningar i saken. Den nuvarande föreståndaren eger stora förtjenster, har i utlandet förvärfvat berömliga insigter uti ifrågavarande curmethod, och är för närvarande den ende i ämnet sakkunnige i vårt land. Inrättningen består af 2:ne afdelningar, en för gymnastik, och den andra för den egentliga orthopediska behandlingen. Det största hindret för dess fullkomnande är svårigheten att någorlunda i centrum af Hufvudstaden anskaffa en passande lokal. Derföre är Gymnastiken inrättad på ett ställe, och sjelfva Orthopediska Institutet på ett annat. Kunde nu en utvidgad lokal anskaffas, och Under-Lärare anställas, så yppades tillfälle för yngre Läkare att om den curativa methoden inhemta nödiga insigter och sedan kunna använda dem i spridda rigtningar. Huru många missbildade träffas ej öfverallt på landsbygden, utan att någon tänker på att genom tidigt använda medel kroppens vanställdheter kunnat återställas? Det är i sanning en sorglig tanke, att flere bland desse kunnat blifva botade och arbetsföre, i stället för att nu vara olycklige hela sitt lif igenom. Ser man då på huru mycket godt som kan vinnas genom en årlig uppoffring af den ifrågasatta summan, så borde väl ingen betänksamhet uppstå för dess beviljande, och då allmänt kändt är, att föreståndaren förenar skicklighet med varmt nit för sin sak, samt han af egna tillgångar derför icke gjort obetydliga uppoffringar, så synes allt skäl vara för handen att bevilja en återremiss till vinnande af det begärda anslaget, hvilket jag efter ärendets förnyade omprröfning hoppas icke skall blifva vägradt.

Professor *Wahlberg*: Jag har redan instämt med Biskop Holmström och instämmer äfven med Doctor Gumælius. Frågan är för en del af den lidande menskligheten icke utan vigt och synes mig böra åtnjuta samma välvilliga deltagande, som

Utskottet visat andra dermed närbeslägtade ämnen, t. ex. Institutet för blinda och döfstumma, hvilket förordas till erhållande af betydligt ökade anslag. Visserligen tillstyrkes, att de medel, Orthopediska Institutet hitintills åtnjutit, fortfarande må utgå, men med detta ringa belopp kan ej det afsedda ändamålet fullständigt vinnas, hvilket genom bifall till Motionärens hemställan vore att hoppas, och det så mycket snarare, som Institutets närvarande föreståndare, enligt hvad jag har mig väl bekant, är en lika kunnig, som nitisk och menniskoälskande man. Tillfället bör derför ej lemnas obegagnadt. De icke sällsynta lidanden, till hvilkas undanrödjande eller lindrande denna inrättning blifvit ordnad, förtjena så mycket mer en allmännare uppmärksamhet, som de, i tid behandlade, ofta kunna häfvas, men efter utvecklingsårens slut för lifstiden qvarstå. Det föga betydliga tillskott, som här ifrågasättes, torde derföre icke böra vägras, och anhåller jag i detta syfte om återremiss.

Öfverläggningen förklarades härmed fulländad, och fann Ståndet, uppå behörigen gjord proposition, för godt återremittera sednare delen af ifrågavarande 34:de punkt, hvaruti Utskottet afstyrkt bifall till ifrågaställd förhöjning uti anslagssumman till Orthopediska Institutet.

Vitterhets-, Historiæ- och Antiqvitets-Akademien.

35:o. Bifölls.

Naturhistoriska Riksmuseum.

36:o. Bifölls.

Kongl. Museum.

37:o.

Härvid begärdes ordet af

Prosten *Berlin*, som yttrade: Först får jag anmärka ett här förekommande tryckfel, hvarigenom den i 4:de mom. upp-

tagna summan blifvit förvandlad till 200 i stället för 2,000 R:dr. Dernäst tillåter jag mig hemställa, om ej skäl vore att återremittera 2:dra mom. af denna punkt, som angår inköp af Canzli-Rådet Krutmeyers gravyrsamling. Denna samling skall vara oskattbar och den enda i sitt slag åtminstone här i landet. Den synes derföre genom någon uppoffring å Statens sida böra bevaras åt framtiden. Detta kan ske antingen medelst beviljande af en direct inköpssumma, eller möjligen också genom anslående af en viss lifränta åt egaren. Då, i fall beslut i detta hänseende icke snart fattas, det är fara värdt, att samlingen går för fäderneslandet förlorad, anhåller jag, att Ståndet ville bevilja återremiss i denna del af förevarande punkt, på det Utskottet må taga saken i närmare öfvervägande, samt söka anskaffa och för Rikets Ständer framlägga de upplysningar, som för densammas bedömande äro nödiga.

Häruti instämde Biskoparne *Holmström* och *Fahlcrantz* samt Doctor *Grafström*.

Professor *Carlson:* Jag förenar mig med den siste Talaren i anhållan om återremiss på denna punkt. Canzli-Rådet Krutmeyers samling var från början en upphemtning af alla de gravyrer af något större konstvärde, som här i landet funnos spridda och till köps; den är sedermera ansenligt förökad genom inköp från främmande länder. För närvarande innefattar den ett antal af 12 à 13,000 gravyrer, bland hvilka 3,000 porträtter. Den är ordnad efter perioderna af konstens utveckling och lemnar således en konsthistorisk öfversigt öfver 4 århundraden. Hvar och en Målare-Skola — eller snarare hvar och en stormålare har haft sin graveur, hvilken afbildat hans taflor och hvilkens stil ger ett slags återsken af det slags skönhet, som afspeglar sig i den förres arbeten. Kan man nu icke ega ett förråd af de förnämsta Mästarnes taflor,

och det förmår Sverige säkerligen aldrig — så får man likväl en föreställning om dem genom en sådan samling. Det vore en oersättlig förlust, om denna collection, säkert den första i sitt slag inom vårt land, skulle för oss gå förlorad, antingen genom förskingring, eller genom försäljning till utrikes ort.

Biskop *Fahlcrantz*, som redan instämt med Prosten Berlin och nu förenade sig med Professor Carlson, ville hafva tillagdt, att han egde så mycket närmare kännedom om beskaffenheten af denna dyrbara gravyrsamling, som han i egenskap af egarens commissionär bidragit att föröka densamma genom inköp i Dresden, och kunde vitsorda, att samlingen eger ett vida högre värde än det pris, som derå blifvit satt.

Comminister *Beckman*: Glädjande är, att höra en återremiss af ett Utlåtande uti det Högv. Ståndet så varmt förordas, helst med afseende på Herr Canzli-Rådet Krutmeyers gravyrsamling. Det Höglofl. Utskottet säger sig *icke kunna bedöma vigten och värdet af de* under denna punkt upptagne *föremål*. Jag är icke så förmäten, att jag tilltror mig kunna bibringa Utskottet fullkomlig insigt uti dessa ämnen, ehuru jag anser mig hafva någon kännedom om flere af dem. Det oaktadt tillåter jag mig anföra ett och annat, som jag kan hafva mig närmare bekant i afseende på den nu hufvudsakligen berörda gravyrsamlingen. Den är, efter mitt förmenande och enligt de underrättelser, jag har kunnat bekomma, den enda i sitt slag, icke så mycket för exemplarens antal, som fastmera för den konsthistoriska omtanka och urskiljning, hvarmed den har blifvit gjord, och för sin fullständighet i afseende på det mest vigtiga, som uti denna väg har förekommit. Den börjar vid konstens vagga i medlet af 15:de århundradet, och innehåller nästan af hvarje mera välkänd Mästare åtminstone ett exemplar och ofta flera, som framställa hans konstfärdighet under

utveckling, högsta fullkomlighet och deklinerande, och detta intill våra dagar. Icke få stycken höra till de största sällsyntheter, och kunna uppskattas till hvad penningevärde som helst: exemplar finnas i mängd, som man kallar *avant la lettre*, och som äro serdeles eftersökta. Nästan utan undantag äro de alla vackra och ganska goda samt väl bibehållna. Omkring 12,000 exemplar innehåller denna samling, och är således mindre till antalet än den, som förvaras uti Kongl. Museum, men af ett ojemförligt större värde, emedan den sednare, efter konstdomares intyg, skall vara på slump sammanbragt, bestående af många dupletter, men högst få mera sällsynta och utmärkte konstens alster. Canzli-Rådet Krutmeyers samling är således en högst vigtig acqvisition för hvilket land som helst, hvarföre ock anbud icke hafva saknats ifrån utlandet, och ifriga speculanter finnas just i denna stund; men egaren är så mycket Svensk man, att han äfven emot ett ganska nedsatt pris helst skulle öfverlemna sin egendom till en fosterländsk anstalt. Emedan han sjelf är vid hög ålder, några och 70 år, och fara är, att, vid hans kanske snart inträffande frånfälle, arftagare icke af fosterlandskärleken skulle känna sig hindrade, att antaga det ifrån utlandet ingående mest fördelaktiga anbud, och således denna samling i likhet med andra, t. ex. v. Linnés, skulle vandra bort till främmande folk, har jag ansett för maktpåliggande, att fästa det Högv. Ståndets uppmärksamhet vid denna samling framför de öfrige föremål, som höra till den 37:de punkten af Utlåtandet. Jag tror mig känna, att motionen har blifvit gjord utan Canzli-Rådet Krutmeyers vetskap samt till och med emot hans vilja: han har för eget nöje med de knappa tillgångar, öfver hvilka en embetsman i vårt land kan disponera, som icke har en lucrativ binäring, under 30 års tid gjort sin samling med försakelse af många andra lifvets njutningar, som kunde tillhöra hans samhällsplats. — Att utbjuda

det, som han i sådant ändamål har samlat, var aldrig hans tanka: att samlingen skulle stanna inom fäderneslandet, var alltid hans önskan. För de steg, som erfordrades för det sednare ändamålets säkra uppnående, har han dock beständigt skyggat tillbaka, så att han säkerligen skulle röna en viss smärtsam känsla, om han nu erfore, att föremålet för hans högsta jordiska nöje vore under Rikets Höglofl. Ständers pröfning, och skulle med obehag se, att jag nu yttrade mig. Jag har dock erhållit full visshet derom, att, sedan fråga om inlösandet för Statens räkning af denna samling en gång har blifvit väckt, är egaren gerna benägen att afstå densamma, dock först vid sin död, hvarförinnan han under sina återstående dagar vill hafva tillfälle till dess completterande. Vilkoren väntar han icke skola svara emot uppoffringarne och än mindre emot samlingens verkliga värde, hvilket kan vara 20,000 eller 30,000 R:dr efter köparens konstsinne, tillgångar eller utsigt till vinning vid en försäljning styckevis. Canzli-Rådet Krutmeyers anspråk äro dock vida derunder och, efter min förmodan, tillfredsställde med 12,000 R:dr B:co. Äfven jag anhåller vördsammast om en återremiss af Utlåtandet i afseende på denna samling.

Prosten *Lagergren:* Äfven jag tillåter mig förorda återremiss af denna punkt. Redan för lång tid tillbaka hade jag tillfälle att taga kännedom om ifrågavarande gravyrsamling, och kan också lemna vittnesbörd om dess synnerliga värde. Den som i Paris sett teckningar af denna art, vet af huru stor vigt en dylik samling, historiskt ordnad, är. På Stockholms Museum finnes visserligen en gravyrsamling, men deruti saknas gravyrer för åtskilliga konstens-perioder, som finnas uti den Krutmeyerska samlingen. Det vore således, för att complettera hvad vi redan ege, af vigt att inköpa denna samling, och torde äfven denna omständighet böra tagas i betraktande, då, så-

som jag hoppas, frågan kommer under Utskottets förnyade behandling.

Doctor *Grafström:* Som jag af egaren varit inbjuden att beskåda den gravyrsamling, hvarom nu är fråga, anser jag mig skyldig afgifva det omdöme, att denna samling förekommit mig ytterst märkvärdig och är af högsta värde. Den innehåller prof på gravyrkonstens fortgående utveckling från uräldsta tider och, ordnad efter tidsföljden, visar den konstens framsteg under olika perioder, och lemnar konstvännen tillfälle att taga kännedom om store Mästares taflor, om hvilka han annars skulle sakna allt begrepp. Med stor omsorg äro dessa skatter samlade, och egaren har ännu årligen commissionärer i utlandet för att föröka dem. Att genomgå dem och se den ordning och plan, hvarefter de äro uppställde, tillskyndar äfven den profane en verklig konstnjutning. Jag anser såsom en oersättlig förlust, om samlingen skulle skingras eller öfvergå i utländska händer, hvarföre jag med min röst är färdig bidraga till en återremiss, för att möjligen åstadkomma beslut om samlingens inköp för Statens räkning.

Doctor *Gumælius:* Ehuru jag ej vågar tillmäta mig någon egentlig insigt uti dessa ämnen, kan jag dock försäkra, att jag icke saknar intresse derför. Af sjukdom hindrad att närvara vid frågans behandling, har jag således ingen del uti detta Utskottets yttrande. Det fägnar mig nu höra de många vitsord om ifrågavarande gravyrsamlings stora värde, hvilka här blifvit afgifne; men till Utskottets försvar bör likväl erinras, att man ej kan begära, att Utskottets Ledamöter skola besitta den speciella kännedom, som fordras för afgifvande af ett tillförlitligt omdöme i saken, äfvensom en löst framkastad motion ej kan anses innefatta tillräcklig grund för tillstyrkande af en be-

tydlig

tydlig statsutgift. Således har Utskottet, i saknad af erforderlig upplysning och i frågans outredda skick, icke gerna kunnat komma till annat slut, än som skett. När man hvarken sjelf fått tillfälle att se denna samling, ej eller egt sakkunniges utlåtande till ledning, bör Utskottet anses fredadt från allt ansvar. Jag erkänner dock, att samlingen, som så mycket lofordas af kännare, bör tagas i betraktande, och jag vill derföre ej motsätta mig återremiss, på det tillfälle måtte beredas att derom inhemta närmare upplysningar, på hvilka sedermera en förändrad hemställan möjligen kan grundas.

Lector *D. Söderberg:* Om, såsom jag förmodar, återremiss beviljas, önskade jag bifoga densamma några ord i anledning af Utskottets motivering för sitt afslag. Det heter nemligen: "Som Utskottet icke kan bedöma vigten och värdet af "de föremål, för hvilka statsanslag sålunda blifvit begärdt", föranlåtes Utskottet afstyrka bifall till motionerna. Om detta yttrande kan lämpas till några af de uppgifne föremålen, så är det likväl ej fullt adæqvat för åtskilliga ibland dem. Ty för exempel nog måste det vara lätt att inse vigten af en Conservators tillsättande för vårdandet och bevarandet af forntida minnesmärken, äfvensom det i 5:te mom. ifrågasatta understöd till Artisters och Litteratörers Pensions-Cassa till sin vigt och sitt värde kan sägas vara allmänt erkändt. Jag tror således att Utskottet, om det finner sig befogadt vidblifva sitt afstyrkande, bör på annan grund motivera detsamma, och jag skulle äfven i detta afseende anse en återremiss behöflig. Skulle, såsom det af discussionen vill synas, 2:dra mom. blifva återremitteradt och i Utskottet vinna afseende, blir naturligtvis en sådan förändring af motiveringen ännu nödvändigare.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och blef, uppå behörigen gjord proposition, den del af ifrågavarande 37:de punkt, som rörer anslag till inköp af Canzli-Rådet Krutmeyers gravyrsamling återremitterad, hvaremot denna punkt i öfrige delar bifölls.

Emot den beslutade återremissen reserverade sig Doctor *Sandberg*.

38:o.

Prosten *Melander*, som härvid begärde ordet, anförde: Då jag tagit mig friheten uti en motion framställa icke blott nyttan, utan ock nödvändigheten af en *Conservator* för att rädda våra dyrbara fornlemningar från förstörelse, så måste jag uppriktigt beklaga den ringa uppmärksamhet, Höglofl. Stats-Utskottet behagat fästa vid min framställning. Hvad som likväl mest förundrar mig, är icke så mycket afslaget på det begärda anslaget 666 R:dr 32 sk. B:co, som fastmer den fullkomliga bristen på skäl till detta afslag. Utskottet har affärdat den förutgående mera omfattande motionen af Herr Grefve Mörner med det besked, att "Utskottet icke kan bedöma vigten och värdet af de föremål, för hvilka anslag blifvit begärda"; och om detta skäl i någon mån kan anses giltigt beträffande denna motion, så kan det omöjligen vara lämpligt till den enkla frågan om tillsättandet af en Conservator. Jag vågar nemligen hysa mera fördelaktiga tankar rörande omdömesförmågan såväl hos Höglofl. Utskottets Ledamöter i allmänhet, som ock isynnerhet inom detta Högv. Stånd, och tilltror dem fullkomlig förmåga att bedöma såväl detta, som vida mer invecklade fall. Också egnade Utskottet vid sista Riksmöte en serdeles uppmärksamhet åt en i samma syftning framställd motion af Biskop Butsch, med hvilken, ibland andra, äfven Domprosten Reuterdahl förenat sig. Utskottet kunde, såsom kan ses af dess Betänkande vid

sista Riksdag N:o 124, efter tagen kännedom af Artisten Mandelgrens under resor i landsorten verkställda teckningar af äldre konstverk och historiska märkvärdigheter, icke annat än högligen loforda hans förtjenster och vilkorligt bifalla motionen. En sådan uppmärksamhet har icke vederfarits den motion, som af mig i samma ämne blifvit väckt. Enär jag nu är fullkomligt öfvertygad, att långt större summor blifvit tillstyrkta till vida mindre nyttiga och nödvändiga ändamål, än det af mig framställda och både i historiskt, artistiskt och statistiskt afseende så ytterst vigtiga att bevara de efterlemnade minnesmärken af vår äldre Culturhistoria, så kan jag icke annat än högligen beklaga den utgång frågan fått; men då en återremiss, äfven om den skulle af Högv. Ståndet beviljas, troligen icke skulle medföra annat resultat än det redan vunna, så afstår jag från yrkande derå och nöjer mig med den vanliga trösten vid slika motgångar, nemligen att till Protokollet anmäla min reservation.

Denna punkt blef af Ståndet bifallen.

39:o. Bifölls.

40:o. Lades till handlingarne.

Institutet för Blinda och Döfstumma.

41:o. Bifölls.

Fattigvården.

42:o.

Härvid yttrade

Biskop *Bergman*: Jag är visserligen Utskottet tacksamhet skyldig för den uppmärksamhet det egnat min motion, hvaraf synes, att det behjertat den nödställda belägenhet, hvari Rikets Lappska befolkning för det närvarande befinner sig, och den

skuld, i hvilken jag ansett Svenska Nationen stå till denna befolkning. Den utväg Utskottet anvisat till ändamålets vinnande är dock en annan, än den jag föreslagit. Jag hade begärt ett årligt anslag af 1,200 R:dr; Utskottet åter hänvisar till ett å Riks-Staten för fattigvården i allmänhet uppfördt statsanslag af 10,000 R:dr. För mig är naturligtvis likgiltigt, om ändamålet vinnes på detta eller det af mig föreslagna sättet, blott det vinnes. Mig synes dock tvifvelaktigt, om ifrågavarande förslagsanslag, hvilket utan tvifvel förut varit tillräckligt anlitadt, kan vara så spänstigt, att det tål vid en årlig utvidgning af 1,200 R:dr B:co. I annat fall hade väl varit bättre och säkrare, om Utskottet understödt min anhållan om ett serskildt anslag, såvida motionen annars ansåges förtjena det afseende, som jag föreställt mig, helst Högv. Ståndet till densamma vid dess remitterande gaf enhälligt bifall.

Doctor *Gumælius:* Den siste värde Talaren får jag tillhandagå med den upplysning, att man i Utskottet ansåg högst problematiskt, huruvida genom statsmedels anvisande något för de nödlidande Lapparnes försörjning kunde vinnas; ty de uppehålla sig ej på något bestämdt ställe, utan stryka omkring, så att man ej vet hvar medlen skola lemnas. Det var isynnerhet en af Utskottets Ledamöter, hvars hemvist ligger uti Lapparnes grannskap, som betviflade ändamålsenligheten af det föreslagna understödet, derom vi öfrige hade svårt att döma. Emedlertid egnades åt motionen all uppmärksamhet, och man ansåg, att, om behofvet så kräfde, borde medel lemnas. Hvad beträffar den fond, från hvilken Utskottet föreslagit, att penningar skola tagas, så får jag först och främst erinra, att denna utgöres af ett förslagsanslag, hvars belopp alltså kan öfverskridas, hvarjemte den underrättelse kan meddelas, att detta förslagsanslag för det afsedda behofvet icke åtgått, utan finnas ej

så obetydliga besparingar reserverade, så att tillgång äfven för ifrågavarande ändamål ej saknas. Att för öfrigt Utskottet, utan kännedom om i hvad mån understödet bör beviljas, skulle föreslagit en bestämd summas anvisande, torde svårligen kunna begäras. Den säkraste och bästa utvägen lärer väl således få anses vara, att rättighet lemnas Kongl. Maj:t att efter pröfning af behofvet anvisa nödiga medel af redan befintliga tillgångar, och jag afstyrker på denna grund återremiss af denna punkt.

Biskop *Heurlin*: Doctor Gumælius har redan till en del upplyst förhållandet. På 8:de Hufvudtiteln finnas 2:ne serskilda anslag till fattigvården; det ena, till beloppet bestämdt, afser hufvudstaden och de städer, hvaruti Garnisoner och värfvade trupper äro förlagda; det andra är för fattigvården i allmänhet, och förslagsvis beräknadt till 10,000 R:dr. På detta anslag finnas betydliga reservationer, och dylika uppkomma alltjemt, emedan det, enligt Rikets Ständers anordning, får användas till understöd för sådana personer, hvilkas fattigförsörjning ej kan åläggas någon viss commun. Utskottets tillstyrkan åsyftar medgifvande af rättighet för Kongl. Maj:t att af detta anslag lemna understöd till fattiga Lappar, och brist på tillgångar kan så mycket mindre befaras, som, utom redan samlade reservationer, anslaget har natur af förslagsanslag, hvilket kan öfverskridas, och deraf utgå så mycket, som behofvet kräfver.

Doctor *Grafström:* Jag kan ej annat än glädja mig, att utgången af denna fråga blifvit så förmånlig, som man möjligen kunnat vänta. Ty charakteren af ett förslagsanslag är den, att det kan efter omständigheterna utvidgas eller inskränkas, och då till Kongl. Maj:t öfverlåtes att deraf för ifrågavarande ändamål använda hvad Kongl. Maj:t pröfvar behofvet kräfva, så tviflar jag ej, att för de olycklige Lapparnes understöd nödiga medel skola anvisas. Utan att önska någon förändring, er-

känner jag således med tacksamhet det välvilliga uti Stats-Utskottets åtgörande.

Uppå gjord proposition blef Utskottets i denna punkt gjorda hemställan af Ståndet bifallen.

Frimurare-Barnhuset.

43:o. Bifölls.

44:o. Bifölls.

Skrifmaterialier och expenser samt ved och ljus.

45:o. Lades till handlingarne.

46:te, 47:de och 48:de punkterna biföllos.

Ståndet åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 9 e. m.

Ut supra.

In fidem

S. H. Almqvist.

Den 30 April 1851.

Plenum kl. 10 f. m.

§. 1.

Justerades Protokollen för den 19 och 23 dennes f. m.

§. 2.

Föredrogs *Kongl. Maj:ts* till Rikets Ständer aflåtna Nådiga Proposition, angående Hospitalernas förbättring och underhåll; Gifven Stockholms Slott den 22 April 1851.

Remitterades till Stats-Utskottet.

§. 3.

Föredrogs *Kongl. Maj:ts* till Rikets Ständer aflåtna Nådiga Proposition, angående Provinsen Jemtlands rotering; Gifven Stockholms Slott den 22 April 1851.

Remitterades till Stats-Utskottet.

§. 4.

Föredrogs *Kongl. Maj:ts* Nådiga Skrifvelse till Rikets Ständer, angående väckt fråga om det i Kronans förråd befintliga äldre, till krigsbruk oandvändbara kruts omarbetande till bergskrut; Gifven Stockholms Slott den 11 April 1851.

Remitterades till Stats-Utskottet.

§. 5.

Föredrogs och remitterades till Stats-Utskottet Doctor *Grafströms*, med stöd af 56 §. Riksdags-Ordningen väckta och i

Plenum den 26 dennes bordlagda motion, angående anslags beviljande för inrättande af en Landtbruks-Skola i Norrland.

§. 6.

Föredrogs ånyo *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 90, angående regleringen af utgifterna under Riks-Statens Nionde Hufvudtitel.

Pensions- och Indragnings-Staterna.

1:o. Lades till handlingarne.

2:o. Lades till handlingarne.

3:o. Bifölls.

Allmänna Indragnings-Staten.

4:o.

Utskottets tillstyrkande, att anslagssumman 1,200 R:dr till Professor C. J. Schlyter må fortfarande utgå, under den tid nu förestående Statsreglering blifver gällande, bifölls.

I afseende på Utskottets här föreslagna underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t, yttrade

Professor *Lindgren:* Den af Utskottet här föreslagna underdåniga skrifvelsen måste jag afstyrka, enär den synes mig innebära ett indirect tillkännagifvande, att den utmärkte man, åt hvilken utgifvandet af våra gamla lagar blifvit uppdraget, ej hitintills skulle å detta vigtiga arbete hafva användt all den flit, som vederbordt. Den, som känner Herr Professor Schlyter, vet väl, att hans ihärdighet och flit endast kunna jemföras med hans lärdom och skicklighet, och således icke lemna något öfrigt att önska. Men arbetet är af sådan beskaffenhet, att det, måhända mera än de fleste, fordrar att *nonum premi in annum*, och att det icke *kan påskyndas*, utan på grundlighetens

bekostnad. Om han derföre af en skrifvelse, sådan som den här föreslagna, skulle finna sig sårad, vore detta ej att undra på; och blefve följden åter deraf, att han droge sin hand från det ofulländade arbetet, hvilket, i sådan händelse, af ingen i vårt land kunde fortsättas, hade man derigenom tillskyndat vår Litteratur-historia en oersättlig förlust. Af dessa skäl yrkar jag på afslag af den föreslagna skrifvelsen.

Häruti instämde Biskop *Fahlcrantz*, Doctorerne *Grafström* och *A. Nordström*, samt Professor *Agardh*.

Domprosten *Reuterdahl:* I hufvudsaken instämmer jag med den föregående Talaren. Jag tror nemligen den föreslagna skrifvelsen vara obehöflig, ehuru jag icke håller mycket på, antingen den ogillas eller bifalles. Hvad Utskottet med densamma åsyftat, vinnes emedlertid genom förut stadgade föreskrifter. Ty det åligger Professor Schlyter att inför Justitiæ-Stats-Ministern årligen redogöra för arbetets fortgång. Den förre är alltför samvetsgrann, och den sednare besitter alltför mycken insigt om hvad som till ett sådant arbete hörer, liksom alltför mycket intresse för detsammas fullbordande, att man på någondera sidan skulle behöfva befara försummelse. Hvad man således kan önska, är redan för handen. Men äfven i afseende på sättet, som följes för arbetets bedrifvande, kan denna skrifvelse ej heller anses nödig. Professor Schlyters noggrannhet lemnar efter allas omdöme intet öfrigt att önska, och med denna noggrannhet låter det sig, i betraktande af arbetets beskaffenhet, ej göra att fortskynda detsamma. Det kräfver sin tid och skötes nu på det berömligaste sätt. Att vilja påskynda dess utförande, vore att göra det mindre tjenligt. Jag vågar tro, att de sex utkomna banden af våra gamla lagar i all tid skola vittna om en oförtröttad flit och lända den Svenska litteraturen till stor heder. Visserligen kan den föreslagna skrifvelsen

anses affattad i ordalag, som ej kunna vara sårande. Den är dock i båda af mig antydda hänseenden öfverflödig. Preste-Ståndets beslut kommer väl ej mycket att verka, ty denna punkt lärer redan vara bifallen hos Ridderskapet och Adeln, och en lika utgång är att motse uti Borgare- och Bonde-Stånden. Men då det torde vara en pligt för detta Högv. Stånd, som eger en närmare kännedom om saken, att icke gilla en i någon mån missledande framställning af ärendet, så hemställer jag, i likhet med Professor Lindgren, om skäl icke vore att afslå Utskottets här gjorda hemställan.

Häruti instämde Biskop *Holmström*, Professor *Carlson* och Prosten *Wallin*.

Lector *Wallman:* Efter de sednare Talarnes yttranden kunde det vara öfverflödigt att vidare yttra något; och jag vill derföre endast tillägga några ord. Inom Utskottet yrkades bland annat, att tiden för arbetets fullbordande borde bestämmas till nästa Riksdag. Efter mycken öfverläggning och strid tillstyrktes, att den underdåniga skrifvelsen skulle få det innehåll, som här föreslås. Jag anser en framställning äfven i denna form otjenlig, och instämmer uti yrkandet, att förslaget måtte ogillas. Kommer än detta ogillande ej att hafva någon påföljd, så fordrar dock, efter min öfvertygelse, rättvisan, att Preste-Ståndet uttalar sitt omdöme om det förtjenstfulla arbetet. Om någon underdånig framställning i ämnet skulle göras, så hade jag heldre velat, att Rikets Ständer gåfve tillkänna sin önskan, att samme Redacteur, som med så stor noggrannhet och skicklighet samlat och utgifvit ifrågavarande lagar, äfven fick sig uppdraget ombesörja en öfversättning af desamma, helst arbetet, oaktadt den åtföljande ordförklaringen, är till det mesta en sluten bok för mängden, äfven juridiskt bildade. En sådan kan likväl vid detta tillfälle ej komma i fråga, och jag yrkar derföre afslag å den tillstyrkta skrifvelsen.

Med Lector Wallman förenade sig Professor *Wahlberg* och Prosten *Melén*.

Doctor *Gumælius*: Med afseende på denna fråga, finner jag mig försatt uti en nog egen ställning. Inom Utskotts-Afdelningen använde jag allt bemödande att framlägga de facta, som kunde tjena att bringa saken uti sitt rätta ljus, och lyckades derigenom att häfva det första förslaget, hvilket, såsom redan blifvit nämndt, gick ut på att gifva föreskrift om arbetets fullbordande till nästa Riksdag. Den modification, om hvilken pluraliteten slutligen förenade sig, synes mig utan våda kunna antagas, och de, som talat deremot, önskade jag måtte taga i betraktande hvad som hufvudsakligast föranledde tillstyrkandet af denna underdåniga skrifvelse. Dermed åsyftades ingalunda att säga något sårande mot utgifvaren af ett så klassiskt arbete, och uti ordalagen torde ej heller dertill finnas spår. Syftningen var en helt annan. Det är bekant, att Professor Schlyter för en längre tid varit inkallad till Ledamot uti Lag-Committéen och på detta sätt skiljd från det vigtiga arbetet att utgifva Sveriges gamla lagar. Man ogillade detta, och ansåg honom hafva ostörd bort få egna sig åt den vigtiga sysselsättningen, helst han var den ende, som dertill egde skicklighet, hvaremot andra insigtsfulla personer finnas, som kunnat användas till det äfvenledes vigtiga arbete, som Lag-Committéen hade sig ålagdt. Detta är egentliga anledningen till den ifrågasatta skrifvelsen, genom hvilken man ville framställa en indirect anhållan, att Professor Schlyter under hvilken förevändning som helst ej måtte dragas ifrån det maktpåliggande uppdrag, med hvilket han så länge varit sysselsatt.

En Talare har låtit förstå, att det på sakens utgång ej hade något hufvudsakligt inflytande, om Preste-Ståndet beslutade afslå ifrågavarande skrifvelseförslag, och att ett sådant beslut skulle innefatta en opinionsyttring, till fördel för den förtjenstfulle utgifvaren. I en sådan syftning kan den yttra sig, som

ej hört de anspelningar, hvilka af Ledamöter inom andra Riks-Stånd blifvit gjorda. Jag hyser för min del den fruktan, att om denna punkt i sin helhet ej bifalles, så kan möjligen hela anslaget försvinna. Gerna hade jag sett, att skrifvelsen uteblifvit, men då den i det hela synes mig temligen oskyldig, och det kan vara nog, om den antydda opinionsyttringen qvarstår i vårt Protokoll, tillstyrker jag bifall till Utskottets hemställan.

Häruti instämde Doctor *Sandberg*, Prostarne *Lundblad*, *J. C. Söderberg* och *Lindberg*, samt Hofpredikanten *Hasselrot*.

Biskop *Heurlin*: Jag bör vitsorda Doctor Gumælii nit att i Utskottet fullständigt utreda ämnet. Han har också nu upplyst, att fråga der var om en skrifvelse i helt annan syftning och till ordalagen långt olika den, som här föreslås, samt att skälet härtill var, att man ansåg Professor Schlyter icke hafva bort genom inkallande till Lag-Committéen dragas ifrån det vigtiga arbete, med hvilket han under många år varit sysselsatt och till hvars utförande han ensamt eger erkänd skicklighet. Man talte äfven härvid ogillande om det förhållande, att en Juridisk Profession fått under tiden förblifva obesatt. Om emedlertid någon antydan af klandrande beskaffenhet skulle ligga uti detta skrifvelseförslag, så gäller det ej Professor Schlyter, utan andra, som med saken haft befattning; ty jag skulle tro, att man åt innehållet kan gifva en sådan tolkning, som vore Rikets Ständer benägne att låta anslaget fortfarande utgå, blott man ej drager Professor Schlyter till andra uppdrag, utan låter honom ostörd få egna sig åt det vigtiga arbete, som åt ingen annan kan öfverlemnas.

Domprosten *Reuterdahl*: Min mening har ej varit att lägga Stats-Utskottet något till last. Tvärtom erkänner jag Utskottets goda afsigt att vilja gifva fart åt arbetet. Den tolk-

ning, som skrifvelsen skulle kunna få, är också ej, såsom jag hörer, emot utgifvaren, utan skall hafva en annan syftning, om hvilken man verkligen behöfver serskildt upplysas, för att förstå den. I afseende på densamma torde böra anmärkas, att Professor Schlyter *numera* är återförsatt i sin äldre verksamhet, och jag tror mig, med den bekantskap jag eger med personen, tryggt kunna försäkra, att han hädanefter icke låter sig draga ifrån det vigtiga arbetet, som här är i fråga. Jag anser således, att någon farhåga i detta hänseende ej bör vara för handen. Vill man dock uti skrifvelsen inlägga ett sådant syfte, som här blifvit antydt, så kan deremot ingenting vara att påminna, ännu mindre i fall genom ett afslag sjelfva anslaget skulle sättas på spel; men att skrifvelsen i den form den nu har icke kan vara smickrande för Professor Schlyter, som ej känner bevekelsegrunderna, lärer väl svårligen kunna förnekas.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå behörigen gjord proposition, blef Utskottets i sednare delen af förevarande 4:de punkt gjorda hemställan om underdånig skrifvelses aflåtande till Kongl. Maj:t af Högv. Ståndet afslagen.

5—11 punkterna biföllos.

12:o.

Biskop *Bergman* begärde härvid ordet och yttrade: Huru ömmande de omständigheter må hafva varit, som föranledt Kongl. Maj:t att tillägga Doctor Nyblæus en årlig gratification, känner jag icke. Men hvad jag känner är, att denne man omkring 50 år varit anställd såsom Läkare, dels vid Stockholms Allmänna Barnhus, dels vid Norra Corrections-inrättningen härstädes, att han snart uppnått 70 lefnadsår, samt att han oförvitligen skött läkarevården inom nämnde inrättningar och derifrån utan sitt förvållande blifvit entledigad. Jag finner uti dessa omstän-

digheter tillräckligt talande skäl för bifall till den pension, som Kongl. Maj:t nådigst åt honom föreslagit, och jemte tillkännagifvande, att Höglofl. Ridderskapet och Adeln redan återremitterat denna punkt, hemställer jag derföre, om ej Högv. Ståndet skulle finna för godt äfvenledes besluta återremiss, för vinnande af den ändring, att bifall måtte lemnas till Kongl. Maj:ts nådiga framställning i ämnet.

Häruti instämde Professorerne *Lindgren* och *Wahlberg*, Doctor *A. Nordström*, Prostarne *Wallin* och *Cnattingius*, samt Hofpredikanten *Hasselrot*.

Efter behörigen gjord proposition, blef denna 12:te punkt af Ståndet återremitterad.

13:o. Bifölls.

14:o.

Professor *Lindgren* yttrade: Till Herr Talmannen och det Högv. Ståndet vågar jag vördsamt hemställa, om ej skäl vore att denna och den följande 15:de punkten gemensamt föredrogos och discuterades, alldenstund de båda män, hvilkas pensionering i dem förekommer, så tillvida befinna sig i samma kategori, att ingendera uppnått den till uppförande å Indragnings-Stat föreskrifna åldern, och att de båda vid innehafvande tjenster åtnjuta enahanda löne-belopp, hvarföre också, då bådas förtjenster blifvit på det fördelaktigaste vitsordade, skäl synes vara för handen, att de med enahanda pensionsbelopp hugnades. Detta har dock å Utskottets sida icke skett, alldenstund Herr Major Giertz blifvit föreslagen att vid afskedstagandet erhålla hela sin lön oafkortad såsom pension, då deremot Herr Professor Pasch fått vidkännas en nedprutning af 400 R:dr. Bifaller Högv. Ståndet hvad i 14:de punkten blifvit tillstyrkt, synes billigheten fordra att den 15:de återremitterades;

anses åter Professor Pasch's pension böra stanna vid 600 R:dr, så är fullt skäl för återremiss af denna punkt, i den syftning, att enahanda nedsättning äfven måtte drabba Major Giertz.

Ståndet, som ansåg denna punkt utan olägenhet kunna serskildt föredragas, fann efter gjord proposition för godt densamma bifalla.

15:o.

Härvid begärdes ordet af

Professsor *Lindgren*, som yttrade: Sedan den af mig gjorda framställningen om denna och den föregående punktens samtidiga föredragning blifvit af Ståndet afslagen, och Utskottets hemställan i den 14:de punkten blifvit af Ståndet bifallen, synes mig rättvisa och billighet kräfva, att denna punkt blifver af Högv. Ståndet återremitterad i den syftningen, att Herr Professor Pasch måtte, i likhet med Herr Major Giertz, föreslås, att, vid afskedstagandet få sin lön oafkortad såsom pension bibehålla. Jag medgifver gerna, att Utskottet för den föreslagna nedsättningen har ett stöd i den Kongl. Propositionen. Men då denna nedsättning endast blifvit föranledd af den kända sparsamhetsandan hos Departements-Chefen, som röjer sig i alla till 8:de Hufvudtiteln hörande anslagsfrågor, synes det vara väl hårdt, att en utmärkt vetenskapsman skall, endast för den tillfälligheten, att den man, som inför Konungen föredragit denna hans angelägenhet, följt sparsammare grundsatser, än den Föredragande, som förordade Major Giertz's underdåniga anhållan, för sina återstående dagar blifva reducerad till föga mera än halfva beloppet af den lön han vid innehafvande tjenst åtnjutit, helst denna ej varit större, än att den oafkortad erfordras för den tarfligaste bergning. Jag anhåller vördsamt om återremiss af denna punkt.

Med Professor Lindgren förenade sig Biskop *Holmström* och Doctor *A. Nordström.*

Biskop *Heurlin*: Jng vill ej motsätta mig återremiss, men får fästa uppmärksamheten derpå, att Stats-Utskottet ansett sig i allmänhet böra följa Kongl. Maj:ts Proposition vid bestämmandet af de på denna Hufvudtitel förekommande pensionsbelopp, och har Utskottet funnit sig härtill så mycket mera föranlåtet, som de serskilda omständigheter, hvilka röra hvarje pensionssökande, blifvit inför Kongl. Maj:t framställde och pröfvade. Huruvida något genom beviljandet af en återremiss i denna punkt kan vinnas, lemnar jag derhän.

Professor *Wahlberg:* Jag hade icke ämnat anhålla om återremiss af denna punkt, så önskvärdt ock ett högre pensions-belopp för Professoren Pasch vore, men då en annan Talare yrkat derpå, utbeder jag mig att, med den närmare kännedom jag om saken bör ega, här få anföra några ord. Af reciten i Betänkandet synes, att Kongl. Maj:t, på Stats-Contorets hemställan, funnit skäl i sin Nådiga Proposition nedsätta den för Pasch af Vetenskaps-Akademien i underdånighet begärda pensionen från 1,000 till 600 R:dr B:co. Anledningen härtill är, att Pasch ännu endast fyllt 62 år och att han icke med läkarebetyg styrkt sin sjuklighet, hvarföre Stats-Contoret icke ansåg honom kunna komma i åtnjutande af en mot hela lönen svarande pension. — Jag anhåller emellertid att få upplysa, dels att Pasch fortfarande lider af svår chronisk sjukdom, som under längre tider hindrar honom från allt arbete, dels att hans ekonomiska ställning högeligen påkallar hela den ifrågasatta summan, äfvensom att Vetenskaps-Akademien saknar tillgångar till serskildt bidrag utöfver det statsanslag som erhålles. Kunde en återremiss möjligen bereda Professor Pasch det af Akademien

mien föreslagna beloppet, hvartill hans flerfaldiga uppdrag i allmänt nyttiga värf göra honom väl förtjent, vore en sådan visserligen önskvärd, och stannar jag derföre i tacksamhet hos det Högv. Ståndet, om den beviljas.

Professor *Lindgren*: Ett ytterligare skäl för den af mig yrkade återremissen ville jag äfven hemta från den följande 40:de punkten i detta Betänkande, hvari Herr Professor Palmstedt, en man, som, till följe af likartade studier och innehafvande tjenstemanna-befattning, kan anses vara i fullt enahanda kategori med Professor Pasch, blifvit föreslagen till erhållande af 1,000 R:dr i pension. Väl har jag här hört sägas, att med en återremiss ej något vore att vinna. Kan väl vara. Men möjligt är åtminstone, att, i fall äfven något annat Stånd återremitterar, frågan kan komma att hänskjutas till Förstärkt Stats-Utskott, der möjligen ett af mig önskadt resultat kunde vinnas.

Häruti instämde Doctor *Grafström* och Prosten *Lindberg*.

Biskop *Heurlin*: Utan att, såsom jag redan tillkännagifvit, vilja motsätta mig en återremiss, hemställer jag, om ej yrkandet på en förhöjning uti ifrågavarande pension bör anses såsom en ny motion, alldenstund någon annan framställning i ämnet, än den som förekommer uti Kongl. Maj:ts Proposition, icke kommit Stats-Utskottet tillhanda.

Häruti instämde Prosten *Lundblad*.

Professor *Lindgren*: Att den af mig påyrkade förhöjningen af Professor Pasch's pensions-belopp vore att anse nära på såsom en ny motion, enär den Kongl. Propositionen endast föreslår densammas beviljande till 600 R:dr, kan jag så mycket mindre medgifva, som den af mig äskade summan varit, till följe af Kongl. Vetenskaps-Akademiens underdåniga hemställan, hos

Kongl. Maj:t ifrågasatt, men, endast till följe af Stats-Contorets yttrande, blef till det nu tillstyrkta lägre beloppet nerprutad. Dessutom har Höglofl. Stats-Utskottet, under sin behandling af 8:de Hufvudtiteln, i åtskilliga anslagsfrågor funnit sig af omständigheternas kraf föranlåtet att bevilja anslag till vida högre belopp än de af Konungen äskade; hvadan det vill synas mig, som hade Utskottet, utan att göra sig skyldigt till någon inconsequens, kunnat och bort, i frågan om en utmärkt Vetenskapsmans pensionering, tillåta sig enahanda berömvärda afvikelse från den Kongl. Propositionen; och misströstar jag ej ännu ens om Utskottets benägenhet härtill, för händelse ärendet blifver återremitteradt. I värsta fallet återstår alltid, om två Stånd skulle slutligen komma att stanna emot två, den chance, jag nyss tog mig friheten påpeka. Jag yrkar således fortfarande på återremiss af denna punkt.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter uppå behörigen gjord proposisition Högv. Ståndet fann för godt berörde 15:de punkt återremittera.

16:de, 17:de, 18:de och 19:de punkterna biföllos.

20:o.

Prosten *Schram* begärde ordet och yttrade: Jag har ej varit så lycklig, att i det Höglofl. Utskottet röna önskad och väl behöflig framgång åt min vördsamma motion. Sedan Rikets Ständer, såsom en gärd af erkänsla för framlidne Hof-Kapellmästaren Hæffners utmärkta förtjenster om Svenska Kyrkosången och Choral-musiken, behagat år 1840 tilldela hans fattiga enka en årlig pension af 200 R:dr B:co på Indragnings-Stat, och enkan redan 1848 aflidit, har jag, med ytterligare åberopande af den i vårt land så vidtbekante fadrens stora nitälskan för denna vigtiga del af kyrko-andakten, vågat föreslå hans enda ogifta, oförsörjda och utfattiga *dotter*, att fortfarande få

bibehållas vid enahanda välvilliga pension af Staten, som den gamla modren blott en kortare tid var lycklig att få uppbära. Inför detta Högv. Stånd behöfver jag icke återkalla minnet af den allmänt värderade samlaren och harmoniska ordnaren af de herrliga melodierna till den Svenska Kyrkans nya Psalmbok. Det är oss ock mer än väl kändt, huru *utfattigt* tillståndet var i sterbhuset vid Hæffners död 1833. Hvad annat den mannen kunde samla och ordna: pengar förstod han aldrig att samla och sköta. Dertill gaf icke heller den *ringa* Akademiska lönen något tillfälle för en fader med så talrik familj, som 11 barn att fostra och försörja. Utskotts-Afdelningen hade, i sitt förslag till Utlåtande, för sitt beslut öfver denna och likartade frågor om understöd stadgat såsom *grundsats*, att *afstyrka* alla pensioner för *barn*. I Utskottets Plenum befanns dock denna princip icke kunna hålla streck, hvilket Högv. Ståndet ock erfarit af den nyss behandlade 19:de punkten om pension för Enkan Nordencreutz's döttrar. Men fruktlöst sökte jag vinna Höglofl. Utskottets behjertande af den beklagliga belägenhet, hvaruti en Hæffners dotter sig befinner, hvilken jag, såsom nära känd med verkliga förhållandet, icke kunnat neka att såsom skyddling hos Rikets Ständer, för faderns skull, af gunst, men ej med någon rättighet, till fortfarande af modrens pension anmäla och förorda. Jag hemställer derföre nu vördsammast till det Högv. Ståndets ynnestfulla bedömande, huruvida icke giltiga skäl förefinnas, att bevilja en återremiss af Betänkandet i denna punkt, på det Höglofl. Utskottet må sättas i tillfälle att vid förnyad behandling af denna, mer än *många andra*, serdeles ömmande fråga, åt min vördsamma motion och förbön skänka ett bifallande afseende.

Häruti instämde Biskop *Fahlcrantz*, Professor *Lindgren* och Doctor *A. Nordström*.

Doctor *Gumælius*: Ehuru jag önskat och äfven sökt bereda framgång åt Motionärens framställning, så hemställer jag dock till honom, om han anser troligt, att af en återremiss någon gynnsammare följd är att förvänta. Visserligen har Utskottet icke kunnat vid alla tillfällen vidhålla den omnämnda principen, och föregående 19:de punkt utgör derifrån ett undantag. Men der förekommer också det giltiga skäl, att Rikets Ständer skenbart hänvisat derpå, att pensionen skulle få åtnjutas af de efterlefvande oförsörjda barnen. Här är förhållandet icke sådant. När Staten åt förtjente män anvisar pensioner och låter dem i vissa fall öfverflyttas på den efterlefvande makan, så synes man med fog icke kunna begära något vidare. Att utsträcka välviljan derhän, att dylika pensioner skulle blifva ett fortfarande arf till de efterlefvande, kan icke vara annat än betänkligt; ty på detta sättet skulle till slut halfva landet blifva Statens pensionärer. Det må erkännas, att Hæffners förtjenster äro stora, och de förvaras ock uti ett tacksamt och oförgätligt minne. Men detta är en sak för sig. Jag vill nu ej motsätta mig återremiss, om benägenheten dertill inom Ståndet är allmän, men utan att bestämdt veta att samma beslut fattas i andra Riks-Stånd, kan något annat än ökadt besvär dermed ej vinnas.

Prosten *Schram*: Jag vet och erkänner tacksamt den värde Talaren, Doctor Gumælii enskilda goda minne af den Akademiska ungdomens Musiklärare Hæffner i lifstiden, samt Herr Doctorns välvilja för den aflidnes utfattiga dotter, äfvensom jag vitsordar, att Herr Doctorn enskildt delar mitt behjertande af den *värnlösas* belägenhet. Uppå den återremiss, som jag tillförser mig från mer än ett Stånds deltagande och ömhet för den olyckliga dottren af en berömd tjensteman, som, efter ett *mångårigt* och nitiskt utöfvande af skiljda befattningar här i

Stockholm först, och i Upsala sedan, dog i sin tjenst, utan att då ega förmånen af någon enda pension för en utblottad enka, med många barn, kunna möjligen de utsigter till ett bättre ännu förändras, hvilka förra gången i det Höglofl. Utskottet voro så missgynnande. Den omnämnda grundsatsen, att förneka *barn* i allmänhet någon del af den välvilja, som Staten en gång bevisat mera förtjenta mäns enkor, kan dessutom omöjligen hålla stånd i längden. Då t. ex. ett sådant anslag göres för en behöfvande enka med många barn, är det väl ock en bland afsigterna dermed, att de sednare derigenom må vinna den fostran och vård, som den förtjente fadrens frånfälle dem beröfvat. Dör nu äfven modren, utan att hon någon tid hunnit njuta den beviljade hjelpen af Staten, så vore väl fadrens minne föga erkändt och äradt af det allmänna, om Ständerna då genast skulle taga handen och hjelpen bort från de värnlösa, som just då bäst behöfde den. Också äro förre Ständers anslag för en sådan fortsatt vårdnad om dylika embets- och tjenstemäns fader- och moderlösa barn tillräckliga bevis på omöjligheten, att med all hårdhet hålla ut consequensen af den nu yrkade, men i detta Betänkande jemväl för andra barn frångångna, principen. Befarar man åter andras åberopande af præjudicatet med Hæffners dotter, så beder jag blott att få anmärka, det enahanda exempel torde blifva ibland de ovanligare äfven deruti, att hennes fader var en *främling* i vårt land, der således hans nu orkeslösa och utfattiga dotter saknar alla fränders vård och hjelp på fädernet, såsom hon serskildt ej heller har att räkna på understöd af några mödernefränder. Af de många obemedlade syskonen eger hon ock intet att hoppas. Bland dem känna vi den behöfvande belägenhet, hvaruti Poeten Zeipels enka, född Hæffner, sig befinner, äfvensom den för undervisningsväsendet nitälskande, men derigenom i ekonomiskt betryck bragte Stiftaren af Stockholms Lycæum, hvars hustru

ock är en Hæffners dotter. Denne, eller Adjuncten Ramström, har sjelf största behof af det understöd, hvarom till hans fördel serskild motion blifvit vid denna Riksdag gjord, men af Ständerna redan afslagen. Om det således ock blefve blott *hälften* af modrens pension, som välvilligt kunde transporteras på den här ifrågavarande dottren till Hæffner, så vore i sanning dock en stor och behöflig välgerning vunnen genom den återremiss, hvarom jag alltså ytterligare vågar anhålla.

Häruti instämde Prosten *J. C. Söderberg*.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå behörigen framställd proposition, blef ifrågavarande 20 punkt af Ståndet återremitterad.

21:o.

Prosten *Berlin*: Jag tillåter mig vördsamt hemställa, om ej skäl kunde vara att äfven återremittera denna punkt. Den person, åt hvilken Stats-Utskottet här icke vill medgifva ett ringa pensionsbelopp, ehuru det af Kongl. Maj:t blifvit begärdt, är enda oförsörjda dottren af en hädangången man, som innehaft Rikets högsta och vigtigaste embeten, dels såsom Rikets Ständers Justitiæ-Ombudsman, dels såsom Justitiæ-Stats-Minister. Det är bekant, att han dog i fattigdom, och sedan hans pensionerade enka äfven aflidit, lefver nu hans dotter, så att säga på nåder, skiftevis hos än den ena än den andra af sina närmaste anförvandter. Summan, som ifrågasättes, bestiger sig icke mer än till 200 R:dr, och uppoffringen är således icke stor. Skulle Stats-Utskottet till följe af återremiss, hvarom möjligen 2:ne Stånd blifva ense, ej förmås frångå sitt afstyrkande, så står chancen alltid qvar att frågan kommer under Förstärkta Stats-Utskottets afgörande, hvarigenom tilläfventyrs en gynnsam utgång kan åt frågan beredas.

Häruti instämde Doctor *A. Nordström* samt Prostarne *Schram* och *Forssell.*

Vice-Talman, Biskop *Holmström*: Jag är förekommen af Prosten Berlin och tror, att om något undantag från den af Utskottet åberopade princip bör göras, så är det här bäst på sitt ställe, då det gäller en mans barn, hvilken ej blott varit hedrad med det utmärkta förtroendet, att vara Rikets Ständers Justitiæ-Ombudsman, utan ock beklädt Rikets högsta embete. Till dessa utmärkelser kan äfven läggas, att framlidne Excellensen Törneblad i sina yngre år förvärfvade sig ett välförtjent anseende såsom skicklig Domare på landet. Jag anser Staten bäst uppfylla sin förbindelse att hedra förtjente mäns minnen, då den icke lemnar i hjelplöst tillstånd deras efterlefvande, och skulle önska, att Utskottet vid frågans förnyade ompröfning måtte finna skäl att frångå sitt afstyrkande till hvad Kongl. Maj:t i sin Nådiga Proposition, beträffande ifrågavarande understöd, föreslagit.

Prosten *Lindberg*, som instämde med föregående Talare, förklarade sig anse att, då sist afgjorda punkt blifvit återremitterad, samma beslut här vore så mycket lämpligare, som denna fråga syntes ha mera utsigt att vinna framgång, då Höglofl. Ridderskapet och Adeln beslutat återremiss af förevarande punkt.

Doctor *Gumælius*: Om jag ej kan neka, att, i fall man skall vika från den åberopade principen, skäl till återremiss här synas vara för handen, så torde dock det Förstärkta Stats-Utskottet vara den utväg, som endast i yttersta nödfall bör anlitas. Högv. Ståndet tyckes emedlertid hafva kommit i farten med återremisser, och då medlidsamheten här synes hafva tagit öfverhand, vill jag ej lägga hinner i vägen för frågans förnyade hänskjutande till Utskottet.

Sedan discussionen härmed förklarats fulländad, fann, uppå i behörig ordning gjord proposition, Högv. Ståndet godt att denna 21:sta punkt återremittera.

22:o.

Prosten *Lundblad*: På grund af förut beviljade återremisser hoppas jag, att Högv. Ståndet icke vägrar, att äfven denna punkt måtte få underställas Utskottets förnyade omprö-fning. Kongl. Maj:t har i sin Nådiga Proposition begärt, att hälften af den pension, som utgår till framlidne Stats-Rådet, Grefve Hårds enka, måtte vid hennes död öfverflyttas på trenne oförsörjda döttrar. Utskottet har i anledning häraf yttrat, att, som Grefvinnan Hård ännu lefver, pension till hennes döttrar nu icke bör ifrågakomma. Afsigten med Kongl. Maj:ts Nådiga framställning synes likväl tydligen hafva varit, att döttrarna genast vid modrens frånfälle måtte komma i åtnjutande af det föreslagna pensionsbeloppet. Grefvinnan Hård är gammal och sjuklig. Om hon aflider innan Rikets Ständers nästa sammankomst, och frågan om döttrarnas rätt till pension lemnas oafgjord, så måste de under tiden gå i mistning af allt understöd. Jag känner deras nödställda belägenhet och vet, att de genom handarbeten måste bidraga till sin bergning. För att trygga dem från framtida behof, har Kongl. Maj:t velat tillförsäkra dem det föreslagna pensionsbeloppet, men Höglofl. Stats-Utskottet har icke låtit beveka sig. Jag anhåller, att Högv. Ståndet måtte medgifva återremiss i den syftning, att den Kongl. Propositionen i denna del må bifallas.

Häruti instämde Prosten *Wallin*.

Doctor *Gumælius*: Den återremiss, som nu blifvit begärd, synes kunna sparas, alldenstund modren ännu lefver, och ovisst är, huruvida döttrarne vid hennes frånfälle komma att befinna

sig i den belägenhet, att allmänt understöd för dem är behöfligt. Skulle man likväl utan betänksamhet vilja återremittera hvarje punkt, der Utskottet icke funnit sig böra understödja framställda anspråk, så må gerna äfven denna följa med. Jag skall icke sätta mig deremot.

Prosten *Lundblad:* Jag anhåller ytterligare få fästa uppmärksamheten på den omständighet, att när Grefvinnan Hård dör, kan någon ynnest från Rikets Ständers sida icke visas hennes döttrar förr än vid den Riksdag, som inträffar näst efter dödsfallet. De komma således att lemnas hjelplösa kanske under 2 eller 3 år, och det synes derföre böra behjertas, om icke något beslut redan nu kunde fattas, hvarigenom deras rätt till pension efter modren blefve bestämd.

Uppå gjord proposition blef denna punkt af Ståndet bifallen.

Prosten *Lundblad* reserverade sig emot beslutet.

23:o.

Lector *Wallman*: Jag behöfver ej inom detta Stånd erinra om de förtjenster af Svenska Flottan och Statsverket, hvilka framlidne Stats-Rådet Ehrenstam förvärfvat sig under den utmärkta, om också icke långvariga verksamhet han egnade det allmänna. De som med honom deltagit uti allmänna värf och derigenom, såsom förhållandet vid 1845 års Statsrevision var med mig, haft tillfälle att draga fördel af hans, med en sällsynt grad af humanitet förenade, kunskaper och utmärkta skicklighet, kunna icke förneka, att han i flera hänseenden var en af Sveriges utmärktaste män; och då härtill kommer, att han lemnat enkan med 7 oförsörjda barn i torftiga omständigheter, inser jag icke något skäl, hvarföre den ifrågakommande pensionen skall blifva lägre, än den som under enahanda förhållanden af

Ständerna vid 1844 och 1845 årens Riksdag, då Statsverkets tillgångar åtminstone icke voro mindre knappa, än vid innevarande Riksmöte, beviljades åt Stats-Rådet, Grefve Hårds enka. Oaktadt Ridderskapet och Adeln icke återremitterat denna punkt, är det väl icke otänktbart, att genom en återremiss något resultat kan vinnas, då frågan i tvänne Riks-Stånd ännu icke förevarit; och jag anhåller således, att Högv. Ståndet täcktes medgifva, att denna punkt återsändes till Stats-Utskottet.

Doctor *Gumælius*: Både på Afdelningen och i Utskottets Plenum har jag förfäktat samma åsigt, som den siste Talaren nu framburit. Men då jag på förra stället rönte intet och på det sednare föga understöd, så föreställer jag mig, att en återremiss ej kommer att föranleda till bättre resultat, helst Ridderskapet och Adeln icke återremitterat Betänkandet i denna punkt. Jag begagnar emedlertid tillfället att till Ståndets Protokoll förklara, det jag ansett billighet och rättvisa fordra, att enkan efter Stats-Rådet Ehrenstam med 7 oförsörjda barn hafva bort hugnas med lika pensionsbelopp som enkan efter Stats-Rådet Grefve Hård med endast 3:ne barn. En jemförelse emellan desse Statsmäns ådagalagda förtjenster gifver intet stöd för den olika välvilja, som deras efterlemnade familjer af Rikets Ständer fått röna.

Lector *Wallman*: Det fägnar mig mycket, att Doctor Gumælius är i hufvudsaken med mig ense. Vi synas blott skilja oss från hvarandra uti förhoppningarne om ett gynnande resultat. Så länge likväl frågan är afgjord endast uti ett Stånd, bör man, i betraktande af de ömmande omständigheterne och sakens billighet, icke alldeles öfvergifva förhoppningen om framgång. Något giltigt skäl, hvarföre enkan efter Stats-Rådet Ehrenstam skulle bekomma ett pensionsbelopp, som med 200 R:dr understiger den pension, som Stats-Rådet Hårds enka åtnjuter, kan

ej anföras. Fördelas beloppet på medlemmarne af den förras talrika familj, så uppgår andelen för hvar och en af dem likväl icke högre än till 125 R:dr, hvilken summa icke tyckes vara serdeles öfverdrifven för personer i denna familjs samhällsställning. Då man torde hafva något svårt att på förhand bedöma behandlingen af detta ärende i de öfriga Stånden, fortsätter jag min anhållan om återremiss.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och blef, efter framställd proposition, ifrågavarande 23:de punkt af Ståndet återremitterad.

24:o.

Professor *Wahlberg*, som härvid begärde ordet, yttrade: Att Staten lemnar nödigt understöd åt utmärkte mäns närmaste efterlefvande, är en billig och vacker tacksamhetsgärd åt de bortgångnes minne. I denna rigtning har äfven det Höglofl. Utskottet handlat. Jag vågar dock hemställa, om icke någon tillökning kunde vinnas i den föreslagna pensionen för enkan efter en nyligen hädangången, af det allmänna högt förtjent man, Contre-Amiralen von Sydow, och jag saknar härutinnan icke allt hopp, då Ridderskapet och Adeln i dylikt syfte återremitterat denna punkt. Amiral v. Sydow har frejdat det Svenska sjövapnet på mer än ett sätt. Han har genom tapperhet bidragit till dess anseende, och som constructeur till dess förbättrande. I affären vid Strömstad år 1808 commenderade han som Lieutenant ett mörsare-fartyg, hvilket i förening med 4 kanonslupar under Capitainen Norbergs befäl i 2½ timmar slogos mot 11 Norrska kanonslupar och 16 kanonjollar, samt tvingade Norrmännen att vika, sedan 13 kanonjollar blifvit demonterade. Härigenom räddades Arméens i Strömstad befintliga dyrbara magasiner och, med proviant samt ammunition lastade, transportfartyg. Detta om hans tapperhet. Hans förtjenster om vår

Flotta, så väl med hänsyn till fartygens construction och armering, serdeles med bombkanoner, som serskildt om ångfartygen, äro alltför bekanta att här behöfva omnämnas. Under sådant förhållande synes hans, i knappa omständigheter, med 3:ne minderåriga barn efterlemnade enka väl vara förtjent af det årliga understöd, 666 R:dr 32 sk. B:co, som Kongl. Maj:t föreslagit, men hvilket af Utskottet blifvit till 500 R:dr nedsatt, isynnerhet då flera med honom jemnlika personers enkor blifvit uppförda till betydligt högre pensioner, och andra till lika belopp, ehuru de icke hafva någon mer än sig sjelf att försörja. Jag vågar derföre anhålla, att det Högv. Ståndet ville återremittera denna punkt.

Lector *D. Söderberg:* Jag instämmer med föregående Talare och kan ej inse skälet hvarföre Höglofl. Utskottet nedprutat det af Kongl. Maj:t Nådigst föreslagna pensionsbelopp för Amiral v. Sydows enka, då Utskottet bibehållit det för Stats-Rådet Ehrenstams efterlemnade familj föreslagna. Amiral v. Sydows förtjenster om det vapen han tillhörde äro så allmänt erkända, och den nytta han tillskyndat detta vapen så stor, att hans minne inom vår Flottas historia aldrig dör. Det är således öfverflödigt att här orda om, hvad denne man uträttat för det allmänna. Utan att vilja på något sätt nedsätta Stats-Rådet Ehrenstams förtjenster, helst han var af alla, som kände honom, värderad för sin redbarhet och sina kunskaper, hvilka han rastlöst egnade det allmänna, ja, till den grad att hans svaga helsa derför dukade under, torde vid detta tillfälle dock ej böra förbises, att då Stats-Rådet Ehrenstam var en man, som, genom sitt oförmodliga frånfälle, lemnade stora förhoppningar efter sig ouppfyllda, var Amiral v. Sydow den, som på ett lysande sätt realiserat de vackraste förhoppningar. Jag yrkar återremiss i den syftning, att Höglofl. Utskottet måtte förorda,

det den af Kongl. Maj:t i Nåder föreslagna pension för Contre-Amiral v. Sydows efterlemnade enka måtte oafkortad beviljas.

Doctor *Gumælius:* Jag är långt ifrån att vilja förneka framlidne Amiral v. Sydows förtjenster, hvilka äro allmänt kända och erkända. Men jag hade icke väntat att få höra en sådan jemförelse som den nyss framställda. Att Stats-Rådet Ehrenstam ej fick lefva och uppfylla de förhoppningar, man vid honom fästat, får väl ej läggas honom till last; men att han förenade snille med praktisk duglighet, lärer icke kunna förnekas, äfvensom det är allmänt bekant, att han såsom insigtsfull Sjöofficer utarbetat och efterlemnat värderika arbeten till gagn och ledning för idkare af sjövapnet. Det torde således vara vanskeligt att vilja nedsätta den ene på den andras bekostnad, och dylika jemförelser kunna svårligen göras utan fara att blottställa sig för orättvisa.

Hvad nu sjelfva saken vidkommer, så får jag tillkännagifva, att jag i Utskottet icke varit för den nedprutning i pensionsbeloppet, som blifvit föreslagen, och vill derföre ej nu motsätta mig återremiss. Det torde likväl böra upplysas, att Utskottet tog i betraktande skillnaden emellan ett Stats-Råd, som beklädt ett af Statens högsta embeten, och den vid Flottan visserligen högt uppsatte, men dock icke till de utmärktaste platserna i samhället befordrade mannen. Jag vill ock erinra mig, att Amiral von Sydows enka uppgafs åtnjuta pension på annat håll, men som Utlåtandet härom ingenting omförmäler, vågar jag ej såsom visst uppgifva, att så är förhållandet. Emedlertid är jag, såsom nyss nämndes, icke emot, att äfven denna punkt får åtfölja de många öfriga, som till Utskottet blifvit återförvisade.

Ståndet beslöt, uppå härefter i behörig ordning gjord proposition, att till Utskottet förevarande 24:de punkt återremittera.

25:o. Bifölls.

26:o.

Doctor *Grafström* begärde härvid ordet och yttrade: Med den kännedom jag eger om den bekymmerfulla belägenhet, hvaruti enkan efter Landshöfding Hedenberg med sina många barn sig befinner, vågar jag anhålla om återremiss af denna punkt. Det är visserligen sannt, såsom Utskottet upplyser, att denna enka årligen njuter några smärre bidrag från Pensions-Cassor; men det bör ock erinras, att det belopp, som till henne utgår från Arméens Pensions-Cassa, icke är något bidrag från Statens sida och således ej att betrakta annorlunda än såsom en ersättning för hvad hennes man under lifstiden utbetalt ifrån en inskränkt aflöning, till hvilken ersättning hon har fullt grundade rättsanspråk. Det är bekant, att Landshöfdingen i Norrbottens Län bland sina vederlikar åtnjuter den knappaste aflöningen, och någon årlig besparing kunde således svårligen göras, helst framlidne Landshöfding Hedenberg hade en talrik familj att försörja. Jag bör också vid detta tillfälle ej lemna oanmäldt, att han uti utöfningen af sin befattning, både som Militär-Befälhafvare och Landshöfding, städse ådagalagt nit och skicklighet samt för sin rättskaffenhet tillvann sig allmän aktning. Att nu för hans talrika efterlefvande vilja pruta på 200 R:dr, synes vara en alltför långt drifven sparsamhet, och då jag icke yrkar något undantag från Stats-Utskottets förut åberopade princip, utan önskar ett bifall till hvad Kongl. Maj:t uti ifrågavarande hänseende föreslagit, hoppas jag finna understöd för min framställda begäran om återremiss af denna punkt.

Med Doctor Grafström förenade sig Biskop *Bergman* och Prosten *Berlin*.

Biskop *Hallström:* Emot en enka, som uppgifves vara *i serdeles nödställd belägenhet* — ett vittnesbörd, som om ingen

på denna Statstitel uttalas — och derjemte med 7 oförsörjda barn, synes Utskottet icke egt ringaste befogenhet att föreslå en nedprutning af 200 R:dr å det belopp, som Kongl. Maj:t begärt. Jag förenar mig derföre uti det framställda yrkandet på återremiss af denna punkt.

Häruti instämde Biskop *Holmström* och Doctor *A. Nordström.*

Biskop *Heurlin*, som äfvenledes instämde uti begäran om återremiss, tillkännagaf, att han i Utskottet sökt bidraga dertill, att bifall måtte tillstyrkas till Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition i denna del.

Berörde 26:te punkt återremitterades.

27:o.

Härvid begärdes ordet af

Prosten *N. Wallin*, som anförde: Höglofl. Utskottet har välvilligt tillstyrkt pensioner på Indragnings-Staten åt enkorna efter 3:ne f. d. Landshöfdingar, Hrr Nauckhoff,, Hedenberg och Virgin; men åt enkan efter Landshöfdingen Sandelhjelm har Höglofl. Utskottet icke ansett sig ega något att tillstyrka. Vare långt ifrån mig, att vilja uttrycka eller ens önska, att någon minskning i dessa anslag måtte vidtagas, helst då ganska ömmande omständigheter, hvilka äro kända äfven af mig, förekomma för de 2:ne förstnämnde. Herr Virgins enkefru har sjelf uppgifvit sig ega en tillgång, den hon likväl icke ansett tillräcklig till ett anständigt underhåll för sig och en oförsörjd dotter. Jag antager, att Landshöfdingen Sandelhjelms enka, som med en likaledes oförsörjd och dertill sjuklig dotter befinner sig uti ett fullkomligt fattigdoms-tillstånd, blifvit af Höglofl. Utskottet förbisedd, till en del af det skäl, att ingen inom Utskottet funnits, som, med kännedom om förhållandet, kunnat framläg-

ga några talande eller bevekande skäl till hennes förmån. Vördnadsfullt anhåller jag derföre, att få lemna några belysningar i ärendet, hvilka jag högeligen önskade kunde föranleda det Högv. Ståndet att bevilja en återremiss af denna punkt, hvarigenom den behöfvandes angelägenhet möjligen kunde erhålla en gynnsammare vändning, än som nu framstått.

Då anslag af Statsverkets medel skola tilldelas åt aflidne embetsmäns efterlefvande enkor eller barn, synes väl ett relativt afseende böra fästas vid de bortgångnes embetsmannaduglighet och tjensteår, såväl som vid den mer eller mindre ömmande belägenhet, hvaruti deras efterlefvande sig befinna. Skulle nu aflidne Landshöfdingen Sandelhjelm i dessa hänseenden icke uthärda jemförelsen med de förstnämnde, så är i detta ärende icke månget ord att spilla. Men — hvad angår embetsmannadugligheten, må någon annan, lämpligare än jag, härom yttra sig, och må de samtlige hvar för sig hafva varit förtjente män — af de 3:ne förstnämnde bortgick en vid några och femtio års ålder, de 2:ne öfrige vid några och sextio år. Landshöfdingen Sandelhjelm var, då han sistliden höst hastigt bortrycktes af den härjande cholera-farsoten, en af Rikets äldste embetsmän, och hade uppnått en ålder af 76 år, af hvilka han användt 56 år i Rikets tjenst. Han hade uti fattigdom tjent sig upp genom alla grader inom ett af Rikets Collegier till en Rådsbeställning, då han, efter Tyska kriget åren 1813 och 1814, blef förordnad att såsom Liqvidations-Commissarie å Svenska Kronans vägnar bevista sammankomsten i Frankfurt, liktidig och sammanhängande med Congressen i Wien. Efter slutadt värf uppdrogs honom, att uppgöra Svenska Kronans liqvider med de Holländska Handelshus, hos hvilka Rikets mångåriga skuld utestått. Hemkommen efter ett par år från dessa vigtiga förhandlingar, förflyttades han till att vara den förste Landshöfding

höfding i Norrbottens Län, och Kongl. Maj:t belönade honom sedermera med Adelskap och Ordens-utmärkelser. Men Adelskap är icke bröd. Han hade blifvit utrustad med en lika lön vid sin nya beställning, som den han förut innehaft såsom Kammar-Råd eller 1,800 R:dr, alltför knapp för förökade behof och en anständig bergning. Han tillsatte der den lilla enskilda behållning han kunnat förvärfva vid aflöningen för de mera indrägtiga tjenster han förut bestridt. Efter några år förflyttades han till Wenersborgs Län. Det är en känd sak, att äfven denna Landshöfdinge-beställning hitintills varit försedd med en af de inom samma class svagaste löner, och hvilken derstädes, äfven vid högre spannemåls-priser, med inberäkning af boställets afkastning, icke uppgått till mer än emellan 4 och 5,000 R:dr R:gs. Såsom Landshöfding har han arbetat uti omkring 30 år, har under tiden uppfostrat 4 barn samt af sina knappa tillgångar beredt åt sin efterlefvande enka en pension af 400 R:dr uti Civil-Statens Pensions-Inrättning. Lätt att inse och vänta var sålunda, att han, efter en under så många år dryg lefnadskostnad, vid sitt frånfälle skulle lemna sitt hus i bekymmerfullt tillstånd. Tillgångarne i boet uppgå till 9,000 R:dr och skulderna till 13,000, och befinner sig boet sålunda i concurs-tillstånd.

Såsom grund för sitt afstyrkande har Höglofl. Utskottet behagat antaga, att Landshöfdingen Sandelhjelms enka innehafver förenämnda pensionsbelopp och möjligen kan erhålla ännu 200 R:dr af Allmänna Enke- och Pupill-fonden. Detta *kan* blifva sanning; men jag vågar hemställa till hvart vältänkande sinne, huru långt äfven denna summa förslår för den helt utblottade enkan, med en dotter och ännu flera nära anhörige att försörja, till hushyra, beklädnad, lefnadskostnad och alla nödiga bohag, samt, då den aflidne mannen af egna medel sjelf beredt åt

de sina det sparsamma bröd, som derutöfver kan uppkomma, hvad har samhället då gjort för en gammal, i Rikets tjenst utsliten och icke så oförtjent man, då det likväl åt de efterlefvande af en yngre, bättre lottad, haft sin hand öppen till hjelp?

På alla dessa skäl anhåller jag vördsamt om återremiss af denna 27:de punkt i Höglofl. Utskottets Betänkande, och får äran slutligen nämna, att Höglofl. Ridderskapet och Adeln redan uti sitt sista Plenum behagat samma punkt återremittera.

Häruti instämde Professor *Lindgren*, Lector *Wallman*, samt Prostarne *Melander* och *Melén* med flere af Högv. Ståndets Ledamöter.

Biskop *Bergman*, som förenade sig med Prosten Wallin, hemställde, huruvida icke, i händelse af återremiss, en bestämd anslagssumma skulle dervid såsom pension åt enkefru Sandelhjelm föreslås.

Prosten *Wallin*: Sedan Biskop Bergman behagat väcka uppmärksamhet dervid, att någon bestämd anslagssumma borde åt Landshöfdingen Sandelhjelms enka önskningsvis uttryckas, tager jag mig friheten vördnadsfullt föreslå, att åt samma enkefru med dess oförsörjda dotter måtte anslås åtminstone en lika stor pension att å denna 9:de Hufvudtitels Indragnings-Stat uppföras, som den, hvilken blifvit tillstyrkt för Landshöfdingen Virgins enkefru, utgörande 250 R:dr.

Prosten *Ljungdahl*: Alla de bevekande omständigheter, som tala för bifall till ifrågavarande understöd, äro redan af den föregående Talaren så utförligt framställde, att för mig ej återstår annat än att förena mig med honom, hvartill jag har så mycket större skäl, som jag varit i tillfälle att på närmare håll bevittna framlidne Landshöfding Sandelhjelms utmärkta tjenstenit ännu in på sena ålderdomen.

Efter härmed slutad öfverläggning, och uppå behörigen framställd proposition, blef 27:de punkten i förevarande Utlåtande af Ståndet återremitterad.

28:de, 29:de, 30:de, 31:sta och 32:dra punkterna biföllos.

33:o.

Contracts-Prosten *Almqvist* begärde härvid ordet och yttrade: Ehuru framlidne Expeditions-Secreteraren Arrhenii enka icke befinner sig i utblottadt tillstånd, så och då hennes tillgångar befinnas till barnens uppfostran otillräckliga, hade man hyst den förhoppning att Stats-Utskottet fästat afseende vid den omständighet, hvarigenom Arrhenius utan sitt förvållande gått miste om högre lön och deraf beroende större pensionsrätt för sina efterlefvande genom en af Rikets Ständer beslutad indragning af det Embetsverk, Canzli-Styrelsen, hvarvid han var anställd, och på denna grund återställt hans enka i den, utan hans skuld förlorade, rättigheten att inträda i den för Expeditions-Secreterare bestämda class, der pensionen för enka utgör 400 R:dr i stället för 150, hvarmed hon nu nödgats åtnöjas.

Då härtill kommer att Expeditions-Secreteraren Arrhenius under en längre tjenstemannabana, oaktadt sjuklighet, ådagalagt en berömvärd och rastlös verksamhet för allmänna angelägenheter, som icke kunna förnekas såsom allmänt kända, så nedlägger jag den vördsamma anhållan, att Högv. Ståndet täcktes medgifva återremiss af denna punkt, i förhoppning, att Utskottet icke förnekar sin liberalitet äfven i fråga om den här äskade pensions-fyllnaden, 250 R:dr.

Häruti instämde Biskoparne *Fahlcrantz* och *Bergman*, Doctor *A. Nordström* och Prosten *Eurén*.

Då *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* härefter gjorda proposition å bifall till hvad Utskottet i denna punkt tillstyrkt, besvarades med blandade Ja och Nej, och votering begärdes, föreslogs och gillades en så lydande voterings-proposition:

Den, som bifaller 33:de punkten uti Stats-Utskottets Utlåtande N:o 90, voterar Ja; den det ej vill, voterar Nej. Vinner Nej, har Ståndet sagde punkt återremitterat.

Voteringen, i behörig ordning verkställd, befanns efter rösternas summering hafva utfallit med 28 Ja emot 14 Nej, och var alltså berörde punkt af Ståndet bifallen.

34:o. Bifölls.

35:o.

Biskop *Bergman*, som härvid begärde ordet, yttrade: Med afseende på de förtjenster om den allmänna undervisningen, hvilka Collega Scholæ Ekelund i lifstiden förvärfvat sig medelst utgifvande af läroböcker, som varit till begagnande allmänt vedertagne och kunna anses för de bästa på sin tid, hemställer jag, om icke Högv. Ståndet skulle finna för godt återremittera denna punkt, i den syftning, att något understöd till hans enka måtte beviljas. Om detta understöd icke bestämmes till så högt belopp som Motionären önskat, så synes väl billigt, att hon kommer i åtnjutande af en mindre summa, t. ex. 200 R:dr, helst hon, oaktadt barnlös, befinner sig i behöfvande omständigheter och är mindre förmögen att genom arbete sig sjelf försörja.

Häruti instämde Doctorerne *Broman* och *Säve*, Lector *Wallman*, Prosten *Lagergren* och Hofpredikanten *Hasselrot*.

Vice-Talman, Biskop *Holmström:* Äfven jag instämmer med Biskop Bergman, men önskar att summan, hvartill ifrågavarande understöd anses böra utgå, icke må bestämmas. — Att härom framställa förslag må öfverlemnas åt Stats-Utskottet, och jag skulle för min del tro, att enkan Ekelund, som är barnlös, kan åtnöja sig med ett mindre belopp.

Häruti instämde Doctor *A. Nordström*.

Uppå behörigen gjord proposition, blef denna punkt af Ståndet återremitterad.

36:te och 37:de punkterna biföllos.

38:o.

Biskop *Fahlcrantz* begärde ordet och yttrade: Det torde förekomma otacksamt, ja, kanske oblygt att sätta i fråga en återremiss, då Utskottet tillstyrkt beviljandet af den summa, som blifvit begärd. Men jag torde få fästa uppmärksamheten derpå, att hvad som föreslås betydligt skiljer sig ifrån hvad jag önskat, och denna skillnad uppkommer genom de tillagda orden: "*efter afskedstagandet.*" Min afsigt deremot var, att summan skulle beviljas utan afseende på de löneförmåner, som Professor Sandberg för närvarande åtnjuter. Jag ville ej för honom begära en allmosa, utan uppmana Staten till en Mæcenathandling mot en man, hvars förtjenster äro af egen och stor betydenhet genom det mästerverk, som står lika herrligt som oförgängligt; och trodde jag att han så mycket mera härtill gjort sig förtjent, som han i denna konstart är den förste i vårt land och bidragit till utförande af ett nationen värdigt monument, hvartill Staten icke hittills offrat det ringaste.

Genom beviljande af hvad Utskottet nu tillstyrkt, skulle Professor Sandberg vid afskedstagandet komma att förlora uti inkomster, enär de boställsrum, hvilka han i egenskap af Konst-Akademiens Directeur begagnar, måste afträdas. Af 31:sta punkten i detta Betänkande synes, att Rikets Ständer vid 1840 års Riksdag beviljade Professor Cronstrand en årlig pension af 1,150 R:dr. Hvad jag önskar och anser billigt är, att en lika summa anslås att vid afskedstagandet komma Professor Sandberg till godo.

Doctor *Gumælius*: Icke utan obehag tager jag till ordet emot den siste värde Talaren, men måste dock bedja att korteligen få förklara orsaken, hvarföre motionen blifvit behandlad på sätt som skett. Noggrannt genomlästes Motionärens framställning, hvari man fann vara begärd en pension af 750 R:dr

för Professor Sandberg. Måhända begagnas der icke ordet pension, jag minnes detta icke med säkerhet; men såsom skäl för bifall till den framställda begäran åberopas, att Professor Sandberg nu vid ålderdomens annalkande allt mer saknade krafter och tillfälle till behöflig inkomst för sig och familj. Häraf kunde naturligtvis ingen annan slutsats dragas, än att Professorn vore sinnad taga afsked från sina offentliga befattningar och fördenskull önskade blifva på pensions-staten uppförd. Att under Motionärens ord kunde ligga en annan mening, föll ingen in, och Utskottets tillstyrkande kunde derföre efter allas förmodan icke annat än tillfredsställa Motionären. Jag instämmer för öfrigt med nöje uti lofordet öfver Professor Sandberg, men tror icke, att hans förtjenster skattas lika högt af alla. Också hördes man i Utskottet sätta i fråga, huruvida äfven *efter afskedstagandet* ett understöd borde beviljas. Om således en återremiss beslutas i den syftning, att den föreslagna summan skulle utgå såsom tillökning uti nu innehafvande lön, så sättes frågan på en annan punkt, och det kan befaras, att utgången blir helt annorlunda. Heldre än man äfventyrar något sådant, torde det vara klokast åtnöja sig med hvad Utskottet föreslagit.

Domprosten *Reuterdahl:* Så vidt jag fattade motionen, var i densamma icke fråga om något afskedstagande för Professor Sandberg. Derom kunde ej heller väl vara fråga. Afsked är en sak för sig, som ankommer på privatförhållanden, hvilka icke kunna vara kända. I motionen var fråga om understöd för en utmärkt konstnär, hvilken deraf var i behof, ehvad han qvarstode i sin offentliga tjensteutöfning eller lemnade densamma. Att ett sådant understöd kallas pension, är knappt att anse som språkvidrigt. Jag vet icke om ej det understöd så benämdes, som en berömd vetenskapsman för åtskilliga år tillbaka fick sig af Rikets Ständer anslaget. Skillnaden mellan Fri-

herre Berzelius som vetenskapsman och Professor Sandberg som konstnär är måhända icke så stor och slående, att icke den sednare lika så väl som den förre kan anses vara berättigad till något understöd af Staten, äfven under det han i embete qvarstår. Och om också skillnaden i förtjenst skulle vara mycket stor, så är ock skillnaden i löneinkomster, behof och ifrågasatt biträde detsamma. Lemnas biträdet först när personen från sin tjenst tager afsked, så gagnas han deraf obetydligt. Det kan till och med vara osäkert, om något gagn deraf Professor Sandberg tillfaller. Dör han efter ett eller annat år i sin tjenst, så har Staten för honom gjort intet, och en af Sveriges utmärktaste konstnärer har ohulpen fått kämpa med förlägenheter och behof, som Staten från honom hade bort aflägsna. Till följe häraf kan jag ej biträda Utskottets förslag i dess nuvarande skick, utan önskar återremiss.

Doctor *Säve*: För min del gör jag all rättvisa åt Professor Sandbergs förtjenster såsom konstnär och tror, att då motionen tillkom, var meningen dermed ej att blott och bart söka bereda en pension, utan att åt denne konstnär utverka ett allmänt understöd, då han nu vid hög ålder ej kan skörda betydligt genom privata beställningar. Utskottet synes således hafva något missförstått Motionärens framställning, men resultatet är icke destomindre, efter mitt förmenande, för Professor Sandberg fördelaktigt. Då hela hans lön på stat icke uppgår till mer än 450 R:dr och tillfällen till biförtjenster numera sällan torde erbjudas, måste det ju anses för en stor fördel att få taga afsked för att komma i åtnjutande af 750 R:dr. Möjligt är ock, att handen icke blifvit så domnad eller sinnet så slappt, att han ju ännu förmår lemna några bidrag till konsten, och på detta sätt föröka pensionssumman. Jag håller för rådligast att stanna vid hvad Utskottet föreslagit, och röstar för bifall till Betänkandet i denna del.

Häruti instämde Prosten *Forssell*.

Doctor *Grafström*: Jag anhåller endast få förklara, att jag, som instämt uti motionen, icke annorlunda uppfattat dess mening, än att dermed åsyftades en förbättring uti Professor Sandbergs lönevilkor eller ett honorarium, lemnadt af Staten, utan att medföra någon skyldighet till afskedstagande. Jag tillägger nu den fruktan, att, om han, för att komma i åtnjutande af den erbjudna summan, skulle tvingas att taga afsked från sina tjenster, beredes honom derigenom förlust i stället för fördel. Ty låt vara, att lönen på stat ej utgör mer än 450 R:dr, så åtnjuter han derjemte åtskilliga emolumenter, såsom boställsrum &c., och mistningen af dessa ersättes ingalunda af det öfverskjutande i pensionsbeloppet. Jag instämmer derföre med dem, som yrka återremiss i den syftning, att, med afseende på Professor Sandbergs aftagande krafter och såsom erkännande af hans konstnärsvärde, en årlig gratification utöfver lön måtte honom tilldelas.

Häruti instämde Prosten *Cnattingius*.

Doctor *Gumælius*: Jag anhåller få uppläsa slutorden af Biskop Fahlcrantz's motion, som igenfinnes uti våra Protokoller. Efter den föregående motiveringen heter det: "och vågar "jag således föreslå, att Professor Sandberg — — — måtte "af Rikets Ständer hugnas med samma anslag, som af Kongl. "Maj:t blifvit äskadt åt Seniorn bland Sveriges konstnärer, Pro-"fessor Limnell, nemligen en årlig pension af 750 R:dr B:co." Här står således tydligt "årlig pension", och då Utskottet icke trott sig kunna tolka dessa ord uti annan än vanlig mening, så må väl misstaget åtminstone vara ursäktligt. För öfrigt kan jag ej finna, att Utskottets tillägg "*vid afskedstagandet*" innebär något tvång för Professor Sandberg att taga afsked: detta står ju alltid uti hans fria val. Men den argumentation, som bevekte Utskottet till sitt tillstyrkande, var, att då han nu med

försvagade krafter ej kunde verka såsom sig borde, skulle genom pensionens beviljande hans rum blifva ledigt för en yngre, kraftfullare man, till mera gagn för Akademien och dess verksamhet.

Ingen lärer vilja förneka Professor Sandbergs konstskicklighet, men jag vet ej, om den jemförelse, som blifvit uppdragen mellan honom såsom konstnär och Berzelius såsom vetenskapsman, kan sägas vara väl betänkt. Att deruti ligger någon öfverdrift, lärer väl få medgifvas, och jag fruktar, att denna öfverdrift snarare motverkar än främjar saken. Man har sagt, att Professor Sandberg vid afskedstagandet skulle förlora i inkomster genom förlusten af boställsrum. Men jag vet ej, om boställets afträdande är oundvikligt. Det synes åtminstone som Akademien borde vara färdig till någon uppoffring, när Staten erbjuder en icke obetydlig summa för den förtjente mannens pensionering. Emedlertid om man tror, att något fördelaktigare genom en återremiss kan åstadkommas, vill jag ej sätta mig deremot; men jag upprepar, att man också äfventyrar förlora hvad som nu erbjudes.

Doctor *A. Nordström*: Jag hade ämnat påpeka, att Utskottet genom pensionens beviljande liksom velat uppmana den utmärkte konstnären att taga afsked från sina befattningar inom Akademien. Men då Motionärens ordalag verkligen kunnat, såsom Doctor Gumælius upplyst, gifva anledning till det tillstyrkande, hvarom Utskottet förenat sig, så vill jag ej förorda återremiss.

Biskop *Heurlin*: Jag instämmer med Doctor Gumælius deruti, att om Utskottet misstagit sig, så voro ordalagen i motionen sådana, att svårligen deraf kunde skönjas annat, än att fråga var om pension åt Professor Sandberg. Ty deri talas om hans vid ålderdomens annalkande allt mer aftagande krafter, hvaraf slutades, att hans afskedstagande var för handen. Vi föreställde oss således bereda den utmärkte konstnären en

fördel, när vi framställde förslag om en pension, till beloppet vida öfverstigande den lön, han såsom Akademiens Directeur uppbär. Att lönetillökning åsyftades var en tanke, som hos ingen af Utskottets Ledamöter uppstod.

Comminister *Beckman:* Ehuru uti motionen sådane ordalag begagnats, att de kunnat så tydas som Utskottet gjort, så synes dock af uppställningen, att icke egentligen en pension åt Professor Sandberg, utan en förbättring uti hans lönevilkor åsyftats. Ty jemte den erinran att han "allt mer saknade krafter och tillfälle att bereda sig inkomst", hvilket till betydlig del skett genom utförande af enskilda beställningar, talas tillika om de anspråk, han kan anses ega på fäderneslandets erkänsla för sitt i Upsala Domkyrka utförda mästerverk. På grund häraf önskar äfven jag att återremiss måtte beviljas, på det frågan i den af Motionären nu tydligare angifna mening må tagas i förnyadt ompröfvande.

Biskop *Fahlcrantz:* Comminister Beckman har redan antydt, hurusom motionen, fattad i sitt sammanhang, afser ett tillägg till Professor Sandbergs redan innehafvande lön, och icke en pension. Jag behöfver således i detta afseende ingenting tillägga. Om jag hyste samma farhåga, som Doctor Gumælius, eller att man genom en återremiss äfventyrar förlora mer än vinna, så skulle jag derifrån afstå; men som jag ej kan föreställa mig en sådan utgång inom Utskottet, vidblifver jag mitt yrkande.

Öfverläggningen förklarades nu fulländad, och då den framställda propositionen å bifall till hvad Utskottet uti förevarande 38:de punkt tillstyrkt, besvarades med blandade Ja och Nej, samt votering begärdes, föreslogs och gillades en så lydande voterings-proposition:

Den, som bifaller 38:de punkten uti Stats-Utskottets Betänkande N:o 90, röstar Ja; den det ej vill, röstar Nej. Vinner Nej, har Ståndet berörde punkt återremitterat.

Voteringen, som i behörig ordning försiggick, befanns hafva utfallit med 18 Ja och 24 Nej, till följe hvaraf omförmälde punkt var af Ståndet återremitterad.

39:o.

Doctor *Broman*, som på begäran fick ordet, anförde: Om Götha Kanal kan anses för ett af Sveriges få storverk, hvaraf verkningarne väl icke ännu framträdt i hela sin betydenhet, men säkert i framtiden skola göra det, så böra ock de mäns förtjenster, hvilka uppkastat planen och genomfört verkställigheten, åtnjuta en tacksamhet och en erkänsla, värdig dem sjelfva och fäderneslandet. Den ene af dessa män, framlidne Grefve Platen, fick också mottaga alla de utmärkelser, hvilka Regering och folk kunde gifva, och hans namn fortlefver i ett ärorikt minne hos efterkommande. Den andre deremot, Commerce-Rådet Santesson, lefver ännu, skiljd från det verk, till hvars början och fullbordan han så kraftigt bidragit, af samtiden glömd, i en belägenhet, som för honom borde anses såsom betryckets. Den, som minnes denna tid, då detta storverk började under landets ekonomiska *betryck*, men i glädjen öfver dess räddning ur främmande *förtryck*, han vet ock, att Santesson från början stod vid Platens sida, och att endast bådas snille, verksamhet och ihärdighet kunde, förenade, besegra både de physiska och politiska hinder, som lågo i deras väg. Santesson var ock den förste, som gjorde uppoffringar för det stora ändamålet. En af Götheborgs störste handlande, med en stor både ärfd och förvärfvad förmögenhet, drog han denna ur en vinstgifvande handel, för att kunna helt och hållet egna sin verksamhet åt det nationella arbetet. Då sedermera Rikets

Ständer genom ett till våld gränsande beslut beröfvade Götha Kanal-Bolag den Disconträttighet, hvilken det var tillförsäkradt genom privilegierna, och Bolagets actier derigenom föllo till ett allt ringare värde, nedlade Santesson, sjelf från början, som jag vill minnas, den störste actietecknaren, för att upprätthålla dessa actiers valeur, hela sin förmögenhet i sådana, och påskyndade derigenom, då han missräknat sig på sin egen förmåga i detta fall, sitt obestånd, utan att detta likväl nedsjönk till concurs. Han hade dock den glädjen att med sina stora uppoffringar se det sköna verket fullbordadt, och vände derefter sin omtanka på anläggandet af Motala mechaniska verkstad, hvartill första planen af honom uppgjordes, och hvarvid Directeursplatsen åt honom uppdrogs, såsom en erkänsla af Kanal-Bolaget. Men för utförandet af Santessons planer fordrades nya capitaler, dem Bolaget icke ansåg sig kunna anskaffa; och det af Santesson aldrig gillade förslaget uppkom, att försälja verkstaden till ett annat Bolag, hvilket på det noggrannaste utfört Santessons uppgifna idéer, och derigenom bragt verkstaden till den fullkomlighet, den nu innehar. Emedlertid gick Directeursplatsen, såsom det sades, icke utan intrig, för Santesson förlorad, och han bragtes i den nödvändighet att, såsom förvaltare på någon af sina fordom egna egendomar, söka sin nödtorft, sedan han användt den ringa återstoden af tillgångar till betalande af sina skulder. Götheborgs stad, hvars Representant han flere gånger varit vid Riksdagarne, och hvilken njutit fördelar af hans verksamhet, har, såsom ett prof af erkänsla och ofta visade patriotiska tänkesätt, såsom jag tror, flere gånger minskat hans betryck; men Staten har endast gifvit en pension af 500 R:dr B:co — en skärf ofta gifven af barmhertighet åt den omeriterade nöden. Santessons återstående år kunna icke blifva många. Kunna Statens tillgångar vara så knappa, att Rikets Ständer icke skulle kunna genom bifall till

Motionärens begäran visa, att de förstå att värdera sina utmärkte män, om de ock icke kunna värdigt belöna dem? — Jag yrkar återremiss.

Med Doctor Broman förenade sig Prostarne *Wallin*, *Setterblad* och *Lindberg*.

Biskop *Heurlin*: Jag instämmer med Doctor Broman och får tillkännagifva, att jag i Utskottet sökt bereda framgång åt motionen. Commerce-Rådet Santesson är, efter mitt sätt att döma, en utmärkt personlighet, som tillhör vår tids historia och der en gång skall åtnjuta rättvisa. Han har med värme omfattat en stor idée, och låt vara att hans verksamhet ej medfört de fördelar, som han förespeglat sig, så skydde han för realiserande af denna idée inga mödor, utan offrade derföre sina krafter och en stor förmögenhet. Jag yttrade i Utskottet och upprepar det nu, att hade Götha Kanal ej varit, så skulle Commerce-Rådet Santesson blifvit af sin samtid långt högre värderad, och i hvilket annat land som helst skulle Styrelsen ej underlåtit att tillegna sig en person med så utmärkta egenskaper.

Doctor *Gumælius*: Inom Stats-Utskottet erkändes allmänt Commerce-Rådet Santessons stora förtjenster af det allmänna, och jag kan således i detta hänseende, utan att personligen känna den utmärkte mannen, instämma med föregående Talare. Men jag bör korteligen angifva skälet hvarföre Utskottet ej ansåg sig kunna tillstyrka bifall till det föreslagna högre pensionsbeloppet. Detta skäl var, att samma sak förevar vid sistlidne Riksdag, då genom omröstning i Förstärkt Stats-Utskott pensionen bestämdes till 500 R:dr. Således ansåg man, att frågan redan blifvit af Rikets Ständer på ett bestämdt sätt afgjord, och att det ej vore välbetänkt att upprifva ett så nyligen fattadt beslut. Behandla Rikets Ständer sina egna beslut på sådant sätt, så beröfvas dem den helgd de böra ega, och deraf

kunna vådliga följder befaras. Hvad Högv. Ståndet nu vill göra, lemnar jag derhän.

Uppå härefter behörigen framställd proposition, fann Ståndet för godt att ifrågavarande 39:de punkt återremittera.

40:o. Bifölls.

41:o.

Härvid begärde Prosten *Eurén* ordet och yttrade: I afseende på den generellare delen af den motion, om hvilken närvarande punkt handlar, önskade jag få yttra några ord. Jag har mera än en gång förut tillkännagifvit min öfvertygelse vara, att frågan om pensioners beredande åt åldrige Skollärare är en af de vigtigaste, som kunna blifva föremål för Representationens öfverläggningar, och de skäl, jag tillåtit mig anföra, hafva synts röna bifall hos Högv. Ståndet. Den är en af de vigtigaste, antingen man betänker, att den rörer män, som, oaktadt ringa uppmuntran och vedergällning, offra sina krafter åt det ädlaste, men mödosammaste kall, eller man betänker det alldeles egna och nära förhållande, i hvilket desse män stå till det uppväxande slägtet och till folket i allmänhet. Skulle de i sina billiga anspråk röna alltför litet afseende från Statens sida, så måste man befara, att ofta nog deras verksamhet toge en rigtning, som icke är välsignelserik och som åtminstone icke Ledamöterna af detta Högv. Stånd kunna anse önsklig. Vi känne, att bearbetningar i denna väg icke saknats. Det torde således, korteligen sagdt, vara både med billighet och klokhet öfverensstämmande, om Rikets Ständer nu ginge Kongl. Maj:ts vid sista Riksdagen uttryckta nådiga önskan till mötes. Anledning förefinnes till förhoppning, det Kongl. Maj:t vore sinnad att ännu vid *denna* Riksdag förnya sin Nådiga Proposition om användande af en disponibel summa till framtida pensionsfond för åldriga Skollärare. I sådant fall vore det illa om, genom

bifall till Höglofl. Stats-Utskottets afstyrkande i denna punkt, Riks-Ståndden hade i förväg uttalat en mot den Nådiga Propositionen motsatt mening. Jag tror ej, att Skollärare-befattningens egenskap af att vara ett communal-bestyr borde föranleda oss, att endast åt communernas omtanka och välvilja anförtro omsorgen om Lärarnes pensionering. Ty dessa tjenstemän äro ställde på en plats, der, såsom jag haft äran yttra, deras verksamhet kan på det allmänna utöfva ett ganska stort inflytande, så väl i god som i mindre god rigtning. Och bättre är det, att ju förr ju heldre göra till deras förmån en uppoffring, än att fråga derom skulle, såsom ofelbart inträffar, några år härefter väckas med vida större anspråk och med större svårighet att dem tillfredsställa. Jag anhåller derföre vördsamt om återremiss af denna punkt.

Häruti instämde Domprosten *Ahlstrand*, Doctor *A. Nordström*, Prostarne *Ljungdahl* och *Wallin*, samt Hofpredikanten *Hasselrot*.

Doctor *Björling*: Det har förundrat mig, att ingen af det Högv. Ståndet reserverat sig mot Stats-Utskottets Betänkande i denna sak. Jag hade eljest väntat detta dels deraf, att nästan hela det Högv. Ståndet instämde i bifall till motionen vid dess remitterande till Stats-Utskottet, dels ock synnerligast för sakens stora vigt.

Folkundervisningen, har Utskottet sagt, är ett communalbestyr, och derföre bör ej Staten bidraga till Folkskole-Lärarnes pensionerande. Men detta skäl är ingalunda giltigt. Om vi äfven medgifva, att församlingarne, i första hand, böra draga försorg om folkundervisningen, så följer dock deraf ingalunda, att ej Staten bör med verksam hand hjelpa till att upprätthålla denna undervisning, då församlingarne ej sjelfva förmå att göra det; ty i afseende på sakens vigt bör folkbildningen ligga Sta-

ten lika mycket om hjertat som den allmänna elementar-undervisningen. Rikets Ständer hafva ock sjelfva visat, att de genom anslag till Folkskole-Lärares bildande och aflönande ansett Staten böra i någon mån taga hand om och underhjelpa folkundervisningen. Jag tror ock, att Stats-Utskottet sjelft ej lagt serdeles vigt på detta ofvannämnde skäl, men att det så mycket mer fästat sig vid det i Betänkandet sist angifna eller dervid, att den föreslagna pensioneringen skulle föranleda till en högst betungande utgift för Statsverket. Detta skäl är visserligen af ganska stor vigt, men jag tror dock, att man ej bör utsträcka denna vigt derhän, att saker afslås, som äro för samhället så nödvändiga, som den ifrågavarande; helst som det nu är möjligt att med en större summa, för en gång beviljad, fylla behofvet, då detta behof i framtiden ej kan fyllas utan de allrastörsta kostnader.

Om man ser på hvilka följder skola uppkomma af att öflemna Folkskole-Lärarnes pensionerande åt församlingarne sjelfva, så skall det visa sig att folkundervisningen derigenom i framtiden helt och hållet skall förfalla, och dessutom stora olägenheter uppkomma för samhället. Hvar och en, som är bekant med allmogens tillgångar och den dryga kostnad den måste vidkännas för Skolors uppbyggande och underhåll samt Lärares aflönande, inser lätt, att församlingarne i allmänhet ej hafva råd att pensionera en gammal Skollärare på samma gång, som de löna en yngre. Pensioneringen skall derföre i de flesta fall komma att bestå uti det underhåll som fattigvårds-samhällena lemna. Är Skolläraren ensam, så är detta redan hårdt, men blifver ännu hårdare, om han, såsom fallet troligen på de flesta ställen blifver, har familj. Vid sådana förhållanden, säger jag ej för mycket, då jag påstår, att Skolmästarena på landet äro ibland de mest beklagansvärda och mest vanlottade af Sveriges

innevånare.

innevånare. Deras lön utgör 18 T:r Spannmål eller 180 R:dr R:gs, samt husrum och vedbrand. Denna lön är sämre än en vanlig dränglön, enär en ordentlig dräng, åtminstone i min ort, med städja och allt ej gerna har mindre än 100 R:dr R:gs och dessutom husrum, värme och föda. Af denna lön kan Skollärarен knappast kläda och föda sig, men aldrig spara något åt framtiden. Hans sysselsättning är dessutom sådan, att den uttröttar honom och gör honom oduglig till allt annat arbete, så att, när han till ålderdomen fortsatt sitt skolmästare-kall, är han utsliten och otjenlig att på något sätt bidraga till sitt underhåll, samt derföre fordrar större hjelp än arbetskarlen, som mycket längre bibehåller och, så länge han är frisk, ej gerna fullkomligt mister sin arbetsförmåga. Man har sålunda tillskapat sysslor, hvilka medföra en trägen och högst uttröttande sysselsättning, en lön, som knappast räcker till det nödvändigaste, samt hafva fattigstugan såsom utsigt för ålderdomen. Man har säkert ej betänkt hvilka följder dessa sysslor i framtiden hafva med sig. De kunna icke annat än tillskapa missnöjda menniskor, som skola finna det närvarande tungt och framtiden fasansfull; och dessa skola bilda allmogens barn och ingjuta i de ungas själar gudsfruktan, förtröstan, hopp, undergifvenhet och förnöjsamhet.

Man behöfver ej vara mycket förutseende för att säga, att, när de olyckliga följderna af dessa dåliga sysslors stiftande utvecklat sig, folkundervisningen skall förfalla, och en trupp af missnöjda och oroliga samhällsmedlemmar skola hafva bildat sig, som kunna blifva för samhället farliga.

Det finnes numera ingen annan utväg att förekomma detta onda, än att bereda Skolmästarena bättre vilkor, och i detta

hänseende har jag föreslagit, såsom den första och mest maktpåliggande åtgärden, att förskaffa dem något understöd för ålderdomen; och vi böre i tid vidtaga nödiga mått och steg härtill, att ej, då behofvet infinner sig, detta må blifva alltför stort för att kunna fyllas. Man har väl sagt, att Skollärareplatserna böra i framtiden förenas med Klockare-sysslorna och att derigenom bättre vilkor skola beredas Skollärarena; men denna förening torde på ganska många ställen genom hvarjehanda omständigheter möta hinder, som ej äro så lätt undanröjda; och dessutom, der en sådan förening är åvägabringad, så lära först och främst Pastorerne ej begära något pensionsunderstöd, ej heller vederbörande bevilja det. — Jag vågar af ofvanstående anledningar vördsamligen anhålla om återremiss af Betänkandet.

Med Doctor Björling förenade sig Biskoparne *Fahlcrantz* och *Bergman*.

Professor *Carlson*: Hufvudsakligen förekommen af de föregående Talarne, förenar jag mig med dem. Utgången kan också icke vara tvifvelaktig, då Ståndet nästan enhälligt instämde uti Doctor Björlings afgifna motion. Mig synes Utskottets skäl, att omsorgen om Folkskole-Lärares pensionering bör öfverlemnas åt församlingarne sjelfve, ej fullt bindande, då det är fråga om en afgift, som Staten ålagt församlingarne, och då Staten understödt Communerna äfven vid desse Lärares aflönande. Sannolikt skulle det äfven blifva samma fond, som gifver understöd för lönerna, från hvilken bidraget till pensioneringen skulle tagas. Då dertill kommer, att, om åtgärder innan kort vidtagas till bildande af en fond för ändamålet, den blir tillräcklig, men, i fall man dröjer, en större summa erfordras, och svårigheterna sålunda ökas, finner jag äfven deri ett skäl att tillstyrka en återremiss.

Biskop *Heurlin*: Man har nyligen talat om en vacker idée, som vid 1840 års Riksdag lyckades göra sig gällande. Hänförde, beviljade Rikets Ständer stora anslag för denna idée. Dess realisering har mött svårigheter och fordrat allt större uppoffringar å nationens sida. Folkskolorna voro ock en vacker idée, som med värma omfattades. Man hastade åstad med beslut, utan att så noga betänka alla de omständigheter och svårigheter, som vid deras verkställande skulle möta. Vi hafve emedlertid fått skolor i nästan alla församlingar inom Riket. Vi hafve fått en högst talrik class af Folkskole-Lärare, mer eller mindre bildade och skicklige för sitt vigtiga kall. Framtiden kommer att utvisa, om alla de herrliga frukter häraf skola skördas, hvilka då föresväfvade dels känslan, dels en till klart medvetande icke kommen theori. Mycket kommer att bero af Presterskapets omsorgsfulla nit, och jag hoppas, att det ej skall förtröttas. Hvad jag anser gifvet, är att framtida bekymmer skola uppstå, när desse, nu antagne, Lärare åldrats och blifva mindre tjenlige att skickligt bestrida folk- — jag ville heldre säga — barna-undervisningen. De knappa löne-förmånerna kunna ej lemna någon sparpenning för ålderdomen, och om de ej skola falla fattigvården till last, anser jag af vigt, att både dessa Lärare sjelfva och församlingarne äro i tid betänkta att bilda anstalter för pensionering för upptröttnade och åldrige Skollärare. Detta åligger i främsta rummet Lärarne sjelfva, och jag vet, att uti Wexiö Stift har fråga härom inom dem varit väckt, och ett förslag till pensions-reglemente blifvit uppgjordt, samt mig förevisadt. Dernäst hafva församlingarne åliggande att understödja Skolelärarnes bemödanden. Och om de sednare taga initiativet, tror jag icke församlingarne skola finnas obenägne att jemväl bidraga, om ej på annat sätt, genom årlig collect och frivilliga gåfvor. Om några åtgärder för detta vigtiga ändamål inom Stiften vidtagas, skulle jag anse

billigt, att Staten trädde emellan och understödde Lärarnes och församlingarnes bemödanden. Men detta bör för ingen del ske genom årliga statsanslag, utan genom något anslag för en gång, till bildande af en fond till framtida pensioner för Lärarne. Sådana kunna icke på ett eller annat decennium komma i fråga. Fonden skulle genom ränte-accumulationer och årliga bidrag af Lärare och församlingar ökas och stå under förvaltning af en Styrelse, vald af Folkskole-Lärarne sjelfve, likväl under Stifts-Styrelsernas controll. Hvarken Konungen och än mindre Rikets Ständer borde med denna pensionering och förvaltning hafva något att skaffa. Nu är förhållandet, att af anslagen till Folkskole-Lärares aflöning finnas uti Riksgälds-Contoret reserverade omkring 60,000 R:dr, och hvad deraf ej inom detta års utgång af Kongl. Maj:t disponeras, ingår till Riksgälds-Contoret såsom dess behållning. Jag önskade, att dessa reservationer finge tillsvidare uti Riksgälds-Contoret qvarstå till Kongl. Maj:ts och Rikets Ständers framtida disposition. Man beredde sig härigenom rådrum, att närmare betänka denna grannlaga och vigtiga fråga, och man finge se, om och hvilka åtgärder Skolelärarne sjelfva vidtogo för betryggande af bergning på gamla dagar. Staten gör för närvarande ingen uppoffring; penningarne innestå uti Riksgälds-Contoret och komma väl till pass vid nästa Riksdag, om ej för detta, dock för andra ändamål eller statsbehof. Man kan ej heller säga, att medlen, om någon del deraf ansloges till grundfonder för enskilda, Stiftvis inrättade, pensions-anstalter för Folkskole-Lärare, rycktes ifrån sin bestämmelse, enär anslaget är beviljadt just i och för Folkskole-Lärare. Göres i denna väg intet, utan allt lemnas åt framtiden, så fruktar jag mycket bråk och bekymmer för Konung, Rikets Ständer, Presterskapet, Församlingar och Folkskole-Lärare.

Med Biskop Heurlin förenade sig Doctorerne *Broman*, *Grafström* och *A. Nordström*, Professor *Lindgren* och Prosten *Almqvist*.

Prosten *Eurén* förklarade sig ej hafva något att invända emot det förslag för ändamålets vinnande, som af Biskop Heurlin blifvit framställdt.

Prosten *Cnattingius:* Hvad de tvänne förste Talarne yttrat, öfverensstämmer så helt och hållet med mina tänkesätt, hvilka jag vid sistlidne Riksdag och äfven vid remissen af Doctor Björlings motion yttrade, att jag förenar mig med dem i yrkande af återremiss, hvilken, att döma af sednaste yttranden, jag hoppas att Högv. Ståndet beviljar; men jag ville blott, i afseende på den omförmälda Kongl. Propositionen i ämnet, nämna, att jag från säker hand vet, att en sådan oförtöfvadt är att förvänta, och jag hemställer derföre vördsamt, om icke äfven derföre Högv. Ståndet genom en återremiss skulle vilja lemna tillfället öppet, att framdeles taga denna angelägenhet i närmare öfvervägande.

Domprosten *Reuterdahl:* Jag kan deremot ej säga mig vara förekommen, i afseende på kraften af det skäl Utskottet för sitt afstyrkande anfört. Jag anser skillnaden mellan Tjenstemän i en commun och Statens Tjenstemän vara väsendtlig och noggrannt böra iakttagas. Och då jag tillika anser det för ganska betänkligt, att skilja Folkskolans Lärare från communen och göra dem till Statens tjenare — hvartill ännu icke den omständigheten kan gifva rätt, att Staten tager någon befattning med folkundervisningens ordnande — så måste jag ock billiga det skäl, hvarpå Utskottet afstyrkt Folkskole-Lärarnes pensionerande af Staten. Till ett sådant har Staten ingen förbindelse. Har Staten åter tillfälle att dervid lemna communerna något biträde, hufvudsakligen sådana communer, som af ett

biträde äro i behof, så kan deremot icke något vara att erinra. Det biträde, Staten lemnar en eller annan commun för Folkskole-Lärarnes aflöning, har dermed ingen analogi. Ett uppslag i denna syftning är gjordt af Biskop Heurlin, hvilket synes mig förtjena uppmärksamhet. Utskottet torde deraf böra erhålla kännedom och sättas i tillfälle att i anledning deraf göra ett förslag, som för ändamålet kan vara befrämjande. Återremiss synes mig således böra medgifvas.

Lector *Wallman* tillkännagaf, att han instämde uti hvad som blifvit yttradt af Prosten Cnattingius och Domprosten Reuterdahl.

Contracts-Prosten *J. C. Söderberg*: Jag förenar mig med Domprosten Reuterdahl, tilläggande, att jag ej kan inse de vådor, som enligt andra Talares åsigt skulle hota, i fall Staten icke mellankommer med medels beviljande till Folkskole-Lärares pensionering. Då ifrågavarande befattningar äro communala tjenster, hvilka inom alla socknar måste finnas, synes det bättre lämpa sig, att hvarje församling directe, än Staten ofvanifrån, tager hand om denna angelägenhet, och jag tror fördenskull, att man icke handlar välbetänkt, om man inlåter sig att för dem anvisa en pensionsfond på Rikets Stat. Godkännande Biskop Heurlins yttrande, att Lärarne sjelfve och församlingarne böra ombesörja anstalters bildande till pensionering af åldrige Folkskole-Lärare, anser jag lika med honom, att fråga först derefter bör blifva, huruvida det kan finnas tjenligt, att Staten bidrager med något understöd. Den uppoffring af det allmänna, som för folkundervisningen redan blifvit medgifven, är icke ringa, då halfva skyddsafgiften dertill är anvisad. För öfrigt synas Folkskole-Lärare icke befinna sig uti någon svårare belägenhet, då de allestädes hafva utsigt för sig öppen att kunna befordras till Klockare, hvilka tjenster äro nästan lika många som Folksko-

le-Lärare-tjensterna, liksom Lärarne vid de offentliga Läroverken kunna söka presterlig befordran, hvarigenom ombyten både ske vid skolorna, och afgångna Lärare kunna gagna i en annan tjenst, med anständig bergning, hvarigenom den befarade förlägenheten för deras framtid försvinner. Communerna lära i svåraste fallet ej kunna undandraga sig att bispringa en förtjent Folkskole-Lärare, när han på ålderdomen blifver oförmögen till tjenstgöring, och man torde tillika ihågkomma, att dessa Lärares löner icke äro mindre, än de som bestås åt t. ex. Under-Lieutenanter, hvilka af sina löner få bidraga till Pensions-Cassan och, om de ega större befordringsutsigter, äfven ega större lefnadsbehof. Jag yrkar på återremiss.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, blef efter behörigen framställd proposition 41:sta punkten af Ståndet återremitterad.

42:o.

Lector *Wallman*, som fick ordet, yttrade: I den här förekommande fråga hafve vi väl icke att vänta någon Kongl. Proposition, och den eger icke för sig samma chance som flere föregående; men församlingens tjenstgörande Prester kunna icke vara i okunnighet om den nöd, som oftast trycker den afskedade soldaten, då han blifvit urståndsatt att med arbete förvärfva sitt dagliga bröd. Jag har derföre inom Utskottet sökt åstadkomma ett annat resultat, än det Utlåtandet innehåller.

Soldaten i ledet har samma ärofulla pligt att, om det fordras, med sitt lif försvara fäderneslandet, som Arméens befäl; men för de sednare är sörjdt på flera sätt, då de lemna tjensten. Det understöd, som beredes orkeslösa soldater på deras ålderdom, är i de flesta fall så ringa, att det är alldeles otillräckligt för de första lefnadsbehofven. Detta underhåll utgår vid Landt-Arméen till underhållstagare i 4:de classen med 8 R:dr

årligen och i 3:dje med 12 R:dr, d. v. s. i den förstnämnda classen med ett dagtraktamente af omkring 1 sk. 1 r:st. Sådan är den framtid, som väntar största delen af manskapet, när de icke längre förmå tjena fäderneslandet och ej vilja falla fattigvården till last. Gratialisternas antal i 3:dje och 4:de classerna utgjorde vid 1849 års slut 9,628 af 10,080 eller mera än 90 proc. af hela antalet understödstagare. Om också det tillskott, som af Motionärerne blifvit föreslaget, var alltför högt, så hade likväl motionerna, efter min öfvertygelse, förtjenat mera afseende, än förhållandet blifvit. Utgifts-Afdelningen syntes väl erkänna behofvets vigt, men ansåg de summor, som erfordrades för att, på sätt Motionärerne föreslagit, vinna det åsyftade ändamålet, blifva så högst betydliga, att Statsverket deraf komme att i alltför hög grad betungas. Med erkännande af vigten i dessa skäl, med afseende på det högre anslag Motionärerne begärt, föreslogs inom Utskottet en förhöjning af endast 2 R:dr årligen, att till hvarje gratialist inom de båda nämnda classerna till nästa Riksdag utgå, äfvensom att i sammanhang härmed hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes, efter vederbörandes hörande samt verkställd utredning af de tillgångar Krigsmanshus-Cassan, Sjömans-Cassan och Invalidhus-Fonden kunde för ändamålet lemna, aflåta till näst sammanträdande Ständer Nådig Proposition i ämnet. För att söka utreda förhållandet, har jag på enskild väg förskaffat mig den upplysning, att sistnämnde Fond för närvarande lemnar, sedan alla derå anvisade utgifter blifvit bestridde, ett årligt öfverskott af mer än 18,000 R:dr. Under sådant förhållande anser jag både rättvisa och mensklighet bjuda beviljandet af den af mig föreslagna förhöjning, och jag hemställer vördsammast, huruvida icke Ståndet ville medgifva en återremiss af denna punkt i sådan syftning. Man kan väl tycka, att 2 R:dr är en alltför liten hjelp; men vi Landtprester känna väl hvad

värde 2 R:dr kunna ega för den fattige och huru många behof denna lilla summa ofta afhjelper. Ett bifall till detta mitt förslag skulle erinra äfven den obemärkta classen af folket, att Rikets Ständer ännu finnas till och icke äro främmande för deras nöd. Den jemförelse, jag i min reservation uppställt, visar, att inom blott en enda Titel på Indragnings-Staten 127 pensionärer åtnjuta ett sammanlagdt pensionsbelopp af 35,555 R:dr 29 sk. 4 r:st., motsvarande det som utskiftas bland icke mindre än 4,444 gratialister af Arméens gemenskap. Jag skulle misstaga mig om Högv. Ståndets, vid så många tillfällen och äfven i dag ådagalagda, välvilliga tänkesätt, om jag skulle misströsta att här finna sympathier för en talrik class nödställde, hvilka inom Riksförsamligen sakna egna målsmän.

Häruti instämde Doctor *A. Nordström* samt Prostarne *Cnattingius* och *Setterblad*.

Doctor *Sandberg*: Vid ett tillfälle yttrade en Talare, att af vissa Utskotts-Betänkanden bör man förnämligast läsa reservationerna. Jag har här läst både Utlåtandet och de dervid fogade reservationer. Har man hittills hållit sig vid det förra, kan nu vara tid att taga ledning af de sednare. Uti dessa äro 2:ne grundsatser uttalade, dem jag önskade framhålla. Den första är, att vid pensioners meddelande borde vissa reglementariska stadgar antagas och tillämpas. Frångår man dem, så finnes väl knappt någon pensionssökande, som icke genom vänskapens kraftiga förord kunde vinna större eller mindre sympathier, och härpå beror då bifall eller afslag. Skulle undantag från gifna föreskrifter ega rum, så borde de blifva högst få och inskränkas till utomordentliga personer, hvilka Rikets Ständer i sådant fall beviljade en national-belöning. Af sådan anledning får jag reservera mig emot pensioner till Revisor Nyström, Majoren Giertz, Länsnotarien Förberg, m. fl. Vidare

kan man sätta i fråga om Statsverket bör i någon mån anses vara en barmhertighets-anstalt, från hvilken Rikets Ständer kunna efter godtycke och förekommande omständigheter tilldela de nödställda behöfliga understöd. Ville man antaga detta, så instämmer jag fullkomligen med Lector Wallman, att man framför allt annat borde ihågkomma afskedade och fattiga soldater och båtsmän med den ringa tillökning uti deras små pensioner, som till deras uppehälle är så högligen af nöden. Men då kan jag icke heller dölja den öfvertygelse, att Stats-Ministrar, Landshöfdingar, Biskopar, Amiraler m. fl. af sina innehafvande betydliga löner bort kunnat spara något till ett tarfligt underhåll för sina efterlefvande enkor och oförsörjda barn, så att icke pensioner af Statsverket behöft begäras för Justitiæ-Stats-Ministern Törnebladhs dotter, för Enke-Biskopinnan Franzén, för Landshöfdingarne Virgins, Nauckhoffs och Sandelhjelms enkefruar, m. fl. — Då jag icke velat förlänga discussionen öfver det långa Betänkandet, med resultatlösa invändningar, anhåller jag endast, att dessa få ord nu vid öfverläggningarnes slut må få uttrycka min från pluraliteten skiljaktiga mening.

Contracts-Prosten *Holm*: Jag förenar mig med Lector Wallman, och vill endast tillägga, att när Utskottet varit så frikostigt mot alla andra, jag anser mindre i sin ordning, att gamle orkeslöse krigare skulle på sin ålderdom af Staten lemnas alldeles hjelplöse, då de till fäderneslandets skydd och försvar uppoffrat sin bästa ålder och sin mannakraft.

Doctor *Gumælius*: Emot Doctor Sandberg får jag anmärka, att man icke gerna kan frånträda något, som man ej antagit. Utskottet har ingalunda uppställt för sig de omförmälda grundsatserna, utan de tillhöra en Reservant, och hade man blott Pensionsreglementen att följa, så behöfdes ingen serskild reglering af 9:de Statstiteln.

Hvad nu saken beträffar, så var i Utskottet icke mer än en mening om både det önskvärda och behöfliga af en förbättring uti afskedade soldaters och båtsmäns vilkor, men frågan reducerar sig dertill, huruvida det är skäl att nu genast använda besparingarne af de för ändamålet befintliga Cassor, och derigenom afskära möjligheten af dessa Cassors ytterligare tillväxt, eller afbida tiden, då efter vunnen tillräcklig förstärkning Cassorna kunna lemna ett verkligt understöd. I afseende på hänvisningen till Invalidhus-Fonden, bör dessutom märkas, att den är bildad och ämnad endast till understöd åt blesserade krigare. Vi hafve nu fred, men kommer krig och fonden dessförinnan tillgripes, så blir följden, att medel i behofvets stund saknas. Visserligen finnes en utväg att bevilja direct anslag, men i frågans outredda skick bör väl sådant icke lämpligen ifrågakomma, äfvensom ändamålet utan Statens betungande torde efter afvaktan af den rätta tidpunkten kunna uppnås. Icke kan ett tillskott af 2 R:dr mycket förbättra de åldrige krigarnes ställning, utan synes det bättre att vänta, till dess en väsendtlig hjelp kan dem tilldelas. Serskildt torde böra meddelas, att Lector Wallman, då frågan i Utskottet behandlades, i början hade på sin sida de fleste af Bonde-Ståndets Ledamöter, som ej funno någon betänklighet vid att taga hvad som behöfdes från ifrågavarande Cassor; men så snart de blefvo upplyste derom, att ett serskildt statsanslag sattes i fråga, så försvann med hast barmhertighetskänslan och de öfvergingo på motsatta sidan. Slutligen får jag förklara, att jag ingalunda motsätter mig sjelfva saken, men, i afseende på sättet att ernå det önskade målet, anser jag Utskottet hafva rätteligen förfarit.

Contracts-Prosten *Almqvist:* Det kan väl vara, att en eller annan afskedad soldat kan behöfva förhöjning i den vanliga pensionen, 8 R:dr B:co. Men har han ådragit sig skada till

helsa och lemmar i Kronans tjenst, får han merendels förhöjd pension. Dessutom är soldaten i bästa tillfälle under sin tjenstetid, att genom flit och arbetsamhet samla öfverskott åt sin ålders dagar, då han besitter och utan alla afgifter eller eget betydligt besvär brukar torp, som underhåller åtminstone 2 kor.

Soldaterne utgöra en privilegierad class med stora företräden framför de nyss omhandlade Folkskole-Lärarne. Exempel saknas ej, att nycktre och ordentlige soldater lemnat efter sig 1,000 R:dr contant. Om de således falla fattigförsörjningen till last, äro de dertill sjelfve oftast orsaken. Staten kan ju dessutom icke blifva en allmän fattigförsörjningsanstalt. Man skulle då slutligen och kanske med mera skäl tänka på att pensionera stattorparen och backstugusittaren. Jag yrkar bifall till Utskottets Utlåtande i denna punkt.

Häruti instämde Doctor *Säve*, Prostarne *Lundblad* och *Lindberg*, samt Hofprædikanten *Hasselrot*.

Lector *Wallman:* Det synes mig mindre billigt och rättvist att anvisa åt det afskedade manskapet vid Arméen, såsom enda framtida utsigt, fattigvården. Soldaten har likväl, om också på en lägre plats, för fäderneslandet uppoffrat tid och krafter, och fäderneslandet står till honom i en skuld, som icke bör på sådant sätt gäldas. Kunde den af en Talare här uttalade grundsats göra sig gällande, så behöfdes alldeles icke någon Nionde Hufvudtitel, någon Indragnings-Stat. I det af Utgifts-Afdelningen afgifna förslag till Utlåtande, var ingen fråga om Krigsmanshus- eller de andra tvänne Cassorne, utan motionerna afstyrktes, emedan man ansåg de för ändamålets vinnande erforderliga summor blifva så högst betydliga, att Statsverket deraf öfver höfvan komme att betungas. Först sedan inom Utskottets Plenum uppmärksamheten blifvit fästad på Invalidhus-Fonden, tog man frågan från denna sida i öfvervägande. Be-

träffande den anmärkta nödvändigheten, att i fredstid spara för att ega medel för genom krig uppkommande ännu större behofver, så erkänner jag giltigheten af denna anmärkning till en viss grad, och har derföre äfven föreslagit förhöjningen till endast 2 R:dr, hvilken utgift kan med nuvarande inkomster bestridas, äfven om en sparpenning dessutom aflägges för framtida behof.

Häruti instämde Lector *D. Söderberg*.

Doctor *Sandberg:* Jag har ytterligare begärt ordet, endast för att till svar å hvad Prosten Almqvist anfört tillkännagifva, att jag lika med honom tror den indelta soldaten och båtsmannen kunna bereda sig sin bergning äfven på gamla dagar, om sparsamhet i tid iakttages. Men detta gäller äfven om Stats-Råder, Landshöfdingar, Biskopar och andra höga functionärer, hvilka man väl kunde tycka borde så hushålla med de betydliga löner de under sin tjenstetid åtnjuta, att deras enkor och barn icke skulle behöfva anlita det allmänna om understöd för sin nödtorftiga bergning.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå framställd proposition, blef denna 42:dra punkt af Ståndet bifallen.

Emot detta beslut anmäldes reservation af Lector *Wallman*, Prosten *Holm* och Doctor *Sandberg*.

43:dje, 44:de, 45:te och 46:te punkterna biföllos.

47:o.

Vice-Talman, Biskop *Holmström* yttrade: Ehuru anslaget till Emeriti-löner hittills icke varit hårdt anlitadt, så synes mig dock Utskottet hafva varit nog närgånget, då det tillstyrkt indragning af icke mindre än 30,000 R:dr af reservationerna derå och qvarlemnat icke fullt ⅓ deraf. Då efter den nya Skol-

regleringen sannolikt är, att flera äldre Lärare komma att afgå och söka pensioner på Emeriti-Stat, så skulle jag önskat, att man bibehållit reservationerna oförminskade, eller åtminstone icke så betydligt förminskade, till nästa Riksdag åtminstone. Äfven till Vicarii-arfvoden torde denna tillgång vara god att ega qvar. Visserligen hafva en del Stift temligen betydliga Emeriti-Cassor, och äfven i det jag tillhör är den ej så obetydlig; men dock räcka räntorna derå icke till mera, än *en* Emeriti-lön, och ganska lätt kan inträffa, att flere Lärare kunna på samma gång komma i behof af pensionering. Jag hemställer, om det Högv. Ståndet icke skulle finna tjenligt att återremittera denna punkt.

Häruti instämde Biskop *Bergman,* Lector *Wallman* och Prosten *Melén.*

Doctor *Gumælius*: Denna fråga hade i Utskottet sina vexlingar. Man var der i början ej benägen att ens bibehålla de 12,000 R:dr, som till Emeriti-löner vid Elementar-Läroverken äro uppförde, emedan besparingarne å detta anslag uppgått till nära 40,000 R:dr. Men då Preste-Ståndets Ledamöter visade vådan af att indraga summan, åberopande den afgång af Lärare, som motses till följe af Läroverkens pågående reorganisation och en förväntad ny Skol-Ordning, så medgaf man anslagets qvarstående. Likväl ansågos 30,000 R:dr af reservationerna utan fara kunna till Statsverket indragas, hvaremot de återstående 9,000 R:dr skulle å anslaget bibehållas. Denna mening bestreds af Preste-Ståndets Ledamöter, som endast ville medgifva afstående af 20,000 R:dr. Då emedlertid den andra åsigten temligen enhälligt af de öfrige Ståndens Ledamöter omfattades, och då någon egentlig skada icke förorsakas, funno vi för godt att gifva vika. Hufvudsaken är, att det på Indragnings-Staten uppförda anslaget får stå qvar, och dermed torde man

få vara belåten. En återremiss kan svårligen verka till någon förändring.

Biskop *Heurlin:* Inom Utskottet väcktes fråga, att dels indraga, dels till halfva beloppet nedsätta det årliga Statsanslaget. Man ansåg de stora reservationerna lemna full tillgång för behofvet. Men då det upplystes, att Kongl. Maj:t icke på reservationer kunde grunda och bevilja för en längre obestämd tid fortfarande Emeriti-löner, afstod man från detta förslag och valde i stället att indraga, eller till Riksgälds-Contoret öfverflytta en del af dessa reservationer. Först var fråga endast om 20,000, men summan ökades sedermera till 30,000 R:dr. Utan att klandra, kan jag likväl ej undgå beklaga, att så stora reservationer kunnat hopa sig. Man har alltför strängt hushållat med Statsanslaget, och låtit Stiftens enskilda, på Presterskapets bekostnad samlade, i allmänhet ringa Emeriti-Cassor bestrida dessa utgifter. Bättre hade väl varit, om man i första rummet användt Statsanslaget och låtit Stiftens fattiga Emeriti-Cassor så småningom förkofra sig. Wexiö Stift har ej haft någon andel af detta anslag, men då utgifterna till Emeriti-löner stego högre än Stifts-Cassans årliga inkomster, och den ringa capitalbehållningen måste anlitas, ingick Consistorium med underdånig ansökan, att Staten ville öfvertaga utgifterna till Läroverkens Emeriti. Detta beviljades väl, men med den stränga hushållning, att Emeriti-Cassans årsinkomst först togs till sitt fulla belopp i anspråk, och af Statsmedel beviljades endast hvad som behöfdes att fylla bristen. Att Rikets Ständer nu indraga större delen af de reserverade medlen, måste jag beklaga både för principens skull och för de behof, som kunna uppkomma vid en definitiv reglering af Läroverken, då flere Lärare torde önska öfvergå till Emeriti-löner. Men vi måste underkasta oss och åtnöjas med hvad Utskottet tillgjort. Formligt bifall till

denna punkt ville jag likväl afstyrka. Högv. Ståndet kunde förklara, att det *lät bero* vid hvad Utskottet tillstyrkt.

Häruti instämde Prostarne *Schram* och *Forssell.*

Sedan discussionen härmed förklarats slutad, fann Ståndet, uppå behörigen gjord proposition, för godt att vid Utskottets hemställan i denna punkt låta bero.

48:o. Lades till handlingarne.

49:de, 50:de, 51:sta, 52:dra och 53:dje punkterna biföllos.

Härefter yttrade

Hofpredikanten *Hasselrot:* Då jag ej hyst någon förhoppning, att genom något mitt yttrande kunna afgörande inverka på Ståndets tänkesätt, så får jag allenast anmäla min reservation mot de vid 22:dra, 32:dra och 39:de punkterna fattade beslut.

Doctor *Gumœlius:* Utan att vilja klandra något särskildt af de fattade besluten, anhåller jag i allmänhet få nedlägga min reservation emot det frikostiga beviljandet af återremisser vid föredragningen af nu behandlade Statstitel, och jag åberopar för denna reservation det skäl, att jag anser 9:de Hufvudtiteln böra betraktas icke blott och bart såsom en barmhertighetsanstalt, utan fast heldre vara en Statens anordning till understöd och belöning åt utmärkta förtjenster.

§ 7.

Upplästes till justering och godkändes *Expeditions-Utskottets* förslag till underdåniga skrifvelser:

N:o 62, angående upphörande af ljuspenningar för Embets- och Tjenstemän samt Extra-Ordinarier;

N:o 63, angående upphörandet af det särskilda Skattebidraget, till gäldande af 1848 års krigsrustningskostnader;

N:o

N:o 64, angående återbetalningen af ett, för sänkning af sjön Ökvattnet inom Westerbottens Län, förre Expeditions-Fogden C. J. Moritz beviljadt lån;

N:o 65, angående eftergift af en förre Arrendatorn J. Wedling ådömd arrendeskillnads-ersättning;

N:o 66, i frågan om upplåtelse åt staden Götheborg af Kronan tillhörig jord;

N:o 67, angående lyftningen af hela återstående beloppet af de vid sednaste Riksdag beviljade tillfälliga Statsanslag till försvarsverkets förbättrande;

N:o 68, angående förlängd tid för måls fullföljd från Under-Rätt i Stora Kopparbergs Län;

N:o 69, angående serskilda föreskrifter för behandlingen af besvärsmål, som från Gottland fullföljas i Hof-Rätt; och

N:o 70, angående verkställighet af Konungens Befallningshafvandes Utslag i skuldfordringsmål.

§. 8.

Föredrogs ånyo *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 91, i anledning af väckta motioner, dels om framläggande för Rikets Ständer i ett sammanhang af hela Statsregleringen, dels om densammas bibehållande oförändrad intill nästa Riksdag.

Biskop *Hallström* ville hafva anmärkt, att detta Utlåtande alltför sent inkommit, hvarigenom Rikets Ständer betagits rättigheten att i frågan besluta.

Häruti instämde flere af Ståndets Ledamöter.

Utlåtandet bifölls.

§. 9.

Vid förnyad föredragning af *Stats-Utskottets* Memorial N:o 92, med återlemnande af en inom Vällofl. Borgare-Ståndet af

Herr Wærn väckt motion, angående bestämmande af tiden för nästkommande Riksdags början, fann Ståndet förenämnde motion tillhöra Expeditions-Utskottets behandling.

§. 10.

Föredrogs ånyo *Bevillnings-, Lag- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 1, angående vilkoren för tillverkning och försäljning af brännvin.

Lades andra gången på bordet.

§. 11.

Föredrogos och bordlades *Banco-Utskottets* Utlåtanden:

N:o 34, i anledning af erhållen återremiss å Utlåtandet N:o 21, öfver gjorda ansökningar om ersättning för mistad sportelinkomst i följd af de s. k. småsedlarnes upphörande; och

N:o 35, i anledning af väckt motion om afskrifning af f. d. Handlanden M. J. Bergelins Sterbhusdelegares skuld till Banco-Discontverket.

§. 12.

Efter derom framställd begäran beviljades Prosten *Lundblad* att få beräkna sin redan erhållna permission ifrån den 8 instundande Maj, och likaledes Prosten *Cnattingius*, att den honom förunnade permission måtte få räknas taga sin början från och med morgondagen.

Ståndet åtskiljdes kl. 2¼ e. m.

Ut supra.

In fidem

S. H. Almqvist.

Den 5 Maj 1851.

Plenum kl. 10 f. m.

§. 1.

Företrädde Contracts-Prosten *Lars Paulus Holmberg*, som i stället för med den 1:sta dennes afgångne Riksdagsfullmäktigen Domprosten Thomander, blifvit vald att under innevarande Riksmöte vara Fullmäktig för Presterskapet i Lunds Stift, och uppvisade sin af H. E. Herr Justitiæ-Stats-Ministern erhållna Inträdes-pollett; hvarefter Herr Contracts-Prosten af H. H. Erke-Biskopen och Talmannen helsades välkommen och intog sin plats bland Högv. Ståndets Ledamöter.

§. 2.

Justerades Protokollen för den 23 sistlidne April e. m., samt den 24 f. m. och den 26 e. m. i nämnde månad.

§. 3.

Föredrogs ånyo *Bevillnings-, Lag- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 1 med dertill hörande Förslag till Förordning, angående vilkoren för tillverkning och försäljning af brännvin; hvarvid i ordningen förekom

Första Artikeln.

Om brännvinsbrännings-rättigheten.

§. 1.

Doctor *Säve* anhöll om ordet och yttrade: Det måste för hvar och en välsinnad Representant vara en sorglig känsla, att

gå till behandling af detta lagstiftningsämne. Ty det påminner ånyo om allt det ekonomiska obestånd, all den osedlighet och allt det förderf, som brännvinet i vårt land stiftat och oupphörligen skall stifta, så länge dess tillverkning och begagnande äro för andra, än vissa pharmaceutiska, industriella och rent af oumbärliga behof af lagen skyddade. Det lärer, huru fruktlösa alla lagstiftningens bemödanden hittills varit, att genom varans fördyrande hejda consumtionen, enär den ökade beskattningen endast förmått fabrikanternes vinningslystnad att påfinna nya utvägar, att öka tillverkningen och undgå skatten. Det visar ändtligen, huru mycket det ännu fattas vårt Svenska samhälle i moraliskt allvar och lyftning, då det år efter år fortfar att hemta en af sina mest betydande statsinkomster från en så förnedrande källa.

Dock förhållanderna, begären, fördomarne hos en nation, sådane de beklagligen äro och genom vanan befästat sig, låta icke på en gång likasom genom ett trollslag omskapa sig. Man erfor det i Norrige, der 1842 års Storthing fattade det storartade beslut, att, ehuru med en præscriptionstid af 10 år, föreslå brännvinstillverkningens upphörande, att, säger jag, folket i det hela ännu ansågs för litet förberedt på förändringen. Med vår fyrdelta Representation skulle man ej ens kunna åstadkomma ett sådant resultat. Om i någon ekonomisk fråga lagstiftningen bör akta sig att springa för långt framom det ännu oupplysta och sent mognande nationalbegreppet, så är det i denna punkt, der fördomarne äro så djupt rotade, der de motsatta åsigterna och intressena äro så vidt utbredda. Man får utgå från den olyckliga erfarenhet, som är och äfven vid denna Riksdag torde bekräfta sig, att Svenska folket genom dess Ombud vill den förderfliga varans både tillverkning och försäljning, samt tillsvidare eller tills Nykterhetsföreningar och Folkskolor hunnit sprida en bättre upplysning ibland folket, inskränka sin lagstiftningsåtgärd derhän, att Staten åtminstone må få sitt och

hvarje fabrikant utgöra en proportionligt lika och rättvis beskattning, i mån af sin större eller mindre tillverkning. Ja, man bör gå ett steg längre och, enligt Doctor Sandbergs välgrundade motion, lägga en serskild och ny afgift till communernas fattigvård på de isynnerhet större och ång-brännerier, som inom hvarje ort finnas; emedan ingen lär neka, att ju sådana i stort drifna anstalter för rusdrycksberedning sprida omkring sig ut mångfaldigt större både ekonomiskt och sedligt förderf. För antagandet af denna fattigvårdsskatt skulle kanhända finnas större sympathi hos Stånden, än för ökandet nu åter af bevillningen, sedan den så nyligen som vid sistförflutne Riksdag blef förhöjd med 25 proc. på den enkla redskapen, och 33⅓ proc. på alla så kallade konstapparater. Dock skall jag för min del ej vara emot, om brännvinet äfven på denna väg kan fördyras, om nemligen tullen på utländska spritdrycker i samma mån af Bevillnings-Utskottet höjes. Men bör Preste-Ståndet stanna dervid? Är vårt Stånd här kalladt att representera "det högsta", så bör det ock uttala de högsta, de oeftergifligt sanna och moraliskt ledande grundsatserna för samhällets lefverne och hushållning, och detta redan vid början af denna lagstiftningsfråga. Preste-Ståndet bör hafva mod att uttala den sanningen, som till och med upplyste Reservanter af lekmän i detta Betänkande icke fördolt, nemligen:

1:o att brännvinet ej är någon nödvändighetsvara;

2:o att användandet deraf såsom daglig dryck är lika obehöfligt för menniskan, som dranken för kreaturen;

3:o att njutningen deraf är den största retelse till synd, och har visat sig hittills såsom en af de verksammaste orsakerna till ohelsa, fattigdom, nöd och brott;

4:o att derföre bruket och ej blott missbruket af denna öfverflödsvara bör mer och mer afskaffas; samt ändtligen

5:o att Preste-Ståndet icke blott för sin del, såsom många enskilde bland oss redan gjort, vill upphöra med brännvinssupningen, utan uppmanar äfven de öfriga Riks-Stånden att så göra.

Uraktlåter Preste-Ståndet detta endast hvart 3:dje år återkommande tillfälle att allvarligt och inför hela nationen yttra sig om det moraliska af saken, inskränker det sin hela verksamhet och upplysning till endast ett mechaniskt deltagande i ordnandet af skattetariffen, då kan jag åtminstone ej inse, att Preste-Ståndets närvaro vid Riksdagen är för denna fråga behöflig, då saknar Svenska folket sitt mest bildade, sitt Lärostånds röst der, hvarest det säkrast väntade den, hvarest det mest behöfde den, och då har, till stor skada för samhället och sederna, saltet mistat sin sälta, hvarmed det dock var danadt och bestämdt att bevara Rikskroppen från förruttnelse.

Med denna allvarliga, men vördsamma uppmaning till Högvördiga Ståndet att ej undanhålla sitt yttrande, sin protest i hufvudfrågan, går jag, ehuru med sorgbundet sinne, att med det Högv. Ståndet deltaga i de detaljfrågor, som här vidare förekomma till pröfning, och får sålunda i afseende på 1:sta §. af detta Författnings-Förslag anmärka följande:

Fördelningen af brännvinsbrännings-tiden i 6 terminer, med en månad i hvardera, kan visserligen vara en fördel för de norra landskaperna, der ortens invånare af allmogen sällan hafva råd att bränna flere månader å rad, men skulle genom förbränning af sin sämre eller slösäd en månad om hösten och en om våren kunna på tjenliga tider uppfylla sitt behof af både något brännvin åt hushållet och af drank åt boskapen. Men då detta är en lagstiftning för hela Riket, och jag ej delar öfvertygelsen om husbehofsbränningens nödvändighet, kan jag ej anse annorlunda än såsom olyckligt, om genom detta nya medgifvande allt flere skulle inledas till brännvinstillverkning i smått,

hvilken, i jemnbredd med de större eller ångbränneriernes konsttillverkning, i allmänhet ej lärer kunna drifvas utan egarnes förlust. Lägger man dertill nästan omöjligheten att, vid så många förseglingar om året, som den nuvarande Kronobetjeningen svårligen ensam lär medhinna, bereda controll mot lagöfverträdelser, så skall denna frihet ej heller aflöpa utan kostnad och förlust för det allmänna. Dock detta har en Reservant mot Utskottets förslag, Herr Landshöfdingen Baron von Kræmer, än tydligare ådagalagt. Jag kan derföre hänvisa till denna reservation och begär återremiss af Betänkandet i denna punkt.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*: Först får jag hembära min hjertliga tacksamhet till Doctor Säve för de lika allvarliga som högt behjertansvärda ord han nu yttrat, och uti hvilka jag hufvudsakligen instämmer. Dertill bör jag tillkännagifva, att den röst, som han önskat måtte af detta Stånd i denna fråga höjas, inom de förenade Utskotten visserligen icke varit tyst, utan tvertom af Ståndets Ledamöter der höjts med den värma och det allvar, som sakens vigt och djupt beklagansvärda ställning kräfver, ehuru nu förevarande Betänkande nog sorgligt bevittnar, att dermed för närvarande intet hufvudsakligt kunnat vinnas. Att dock icke derföre gifva allt förloradt, anser jag vara helig pligt, och skall derföre efter förmåga söka bidraga dertill, att de små möjliga fördelar, som i Utskottet vunnits eller varit på väg att vinnas, måtte i förra fallet bevaras och, der de i Utskottets Plenum gått förlorade, nu om möjligt återvinnas. I denna afsigt vänder jag mig nu till den 1:sta §. under vördsam anhållan det Högv. Ståndet täcktes tillåta dess afgörande antingen hvila till dess 28 §. förekommer, eller ock nu genast företaga denna sistnämnda §. i sammanhang med den första. Såsom skäl för denna anhållan bör jag nämna, att

föreslagna förändringen i 1:sta §. tillkommit i följd af den på Utskotts-Afdelningen i 28:de §. föreslagna förhöjningen af 25 procent å all brännvinstillverkning, och att den, som mig synes, endast i sammanhang med detta förslag bör och kan försvaras, såsom en under dessa förhållanden rättvis och billig concession åt den mindre brännvinstillverkaren, hvilken väl kan hafva ett behof att bränna någon tid på hösten och någon tid på våren, men icke bör tvingas att bränna längre tid än han finner behofvet för sig kräfva, endast för att få ersättning för den högre skatten, hvartill han skulle nödgas, om 1:sta §., sådan den förut förefinnes, blefve oförändrad.

Då sålunda förslaget till förändring i 1:sta §. tillkommit endast under förutsättning af förhöjning i brännvinsskatten, torde Högv. Ståndet deruti finna skäl till min nu gjorda hemställan om dessa §§:rs gemensamma behandling.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen förklarade härvid sig icke finna dessa §§. vara så oskiljaktigt förenade, att icke hvardera för sig kunde och borde serskildt afgöras.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot* yttrade, att han, vid sådant förhållande, fann sig föranlåten yrka, att 1:sta §. måtte återremitteras, på det frågan må hållas öppen.

Contracts-Prosten *Holm*: Mången skulle vänta, att jag som varit med vid denna Förordnings uppsättande, skulle uppträda endast som dess försvarare; men som den blifvit uppgjord af flere än 100 personer, och många §§. blifvit afgjorda genom votering, der en eller par röster gifvit utslaget, så kan uti densamma icke finnas det sammanhang som borde. Jag anser, att hvar och en Förordning bör vara så beskaffad, att den ena §. harmonierar med den andra, och icke strider emot, eller gör den andra §. mindre verkställbar. Hvar och en För-

ordning bör vara så beskaffad, att samma princip råder öfver allt, så väl i början som slut. — Hvar och en Förordning bör framför allt vara sådan, att icke någon §. ger anledning till uppenbara lagöfverträdelser. — Sådana fel och briställigheter tror jag att ifrågavarande Förordning är behäftad med, och derföre anser jag för en pligt fästa Högv. Ståndets uppmärksamhet på en och annan §. samt begära återremiss derpå.

Hvad 1:sta §. vidkommer, så finner jag mig föranlåten klandra, att tiden för tillåten brännvinsbränning blifvid delad uti 6 terminer. Mitt första skäl är, att det uti stora och vidsträckta socknar, icke blott i Norrland, utan också uti Dalarne, Wermland, Dahlsland och flere ställen, blir för Kronobetjeningen omöjligt att hinna iakttaga hvad uti 23:dje och 26:te §§. föreskrifves. Länsman har mångfaldigt andra och vigtigare tjensteåligganden, än att 6 gånger på året göra en sådan resa till socknens alla districter inom 2:ne dygn, för att på alla ställen försegla hvar och en inmurad panna, samt den lösa redskapen. Det säges väl, att Konungens Befallningshafvande eger att dertill förordna andra välkända personer; men sådant har det felet, att det icke kan verkställas. En pålitlig, nykter och capabel person åtager sig ingalunda detta lönlösa göromål, och Konungens Befallningshafvande har ingen makt att tvinga någon dertill emot hans vilja. Det stannar alltså ensamt på Länsman.

Mitt andra skäl är, att genom 6 serskilda terminer blir mantalslängden, som förut innehåller omkring 30 columner, mera krånglig och förvillande, hvarigenom villervalla och onödig tidsutdrägt för mantalsskrifnings-förrättningen förorsakas.

Mitt tredje och hufvudsakligaste skäl är, att Utskottets motiver äro alldeles falska och felaktiga. Det säges, att genom 6 terminer undgår den mindre bonden, att antingen nödgas betala afgiften för hela termin, 2 månader, fastän han ej har råd

att bränna mera än 1 månad, eller ock blir han nödsakad att bränna mera än han vill och har råd till. Men Utskottet har förbisett och glömt, att 6:te §. lemnar tillåtelse åt 2, 4, till och med 8 bönder, att slå sig tillsammans för att bränna med en och samma panna, och att gemensamt betala den fastställda afgiften. Om nu, med 2 månaders termin, blott 4 slå sig tillsammans, så behöfver den mindre och fattige bonden icke bränna mer än en half månad, och undgår också att betala mera i afgift än för en half månad. Han har således, utan förändring af 1:sta §., lika, till och med större frihet än han får genom förändringen; och att dela den tillåtna brännvinstiden uti 6 terminer, är således alldeles öfverflödigt och onödigt, blott förorsakande flere stora olägenheter. Jag påyrkar derföre, att 1:sta §. i 1848 års Brännvins-Förordning måtte bibehållas oförändrad och blott 3 terminer för brännvinsbränningens utöfvande bestämmas. Jag yrkar derföre återremiss.

Häruti instämde Contracts-Prosten *J. C. Söderberg*.

Contracts-Prosten *Tegnér*: Äfven jag ber att i det väsendtliga få instämma med Doctor Säve och, hvad hufvudfrågan angår, förutsända den upplysning, att jag så vida är skiljd från allt eget intresse i denna del, som jag icke någonsin drifvit eller kommer att drifva brännvinsbränning, hvarken i större eller mindre scala, och tillika anser, att beggedera kunna betraktas såsom ett ondt, men af det slag, hvilket, tillsvidare, måste tolereras, emedan det ännu icke lär kunna afskaffas. Således bör rättvisa vederfaras brännvinsbränningen så länge som hon är loflig, antingen hon bedrifves till husbehof, eller fabriksmessigt, men ingendera slaget derföre hyllas eller befrämjas framför det andra. Till ett sådant förfarande synes mig dock Utskottens företag sylta, eller åtminstone leda, i afseende på fördelningen af tiden för brännvinsbränningens utöfning, eller i

6 terminer i stället för 3, ty bestridas kan icke, att husbehofsbränningen härigenom komme att befordras och utvidgas. De nu gömda, kanske nära i glömska komna, små brännvinspannorna skulle derigenom störas i deras hvila och framkallas ur deras gömställen, der de kunnat ostörde förblifva, och brännvinsbränning således komma att utöfvas under en månads tid på hvarje torfva af det ringa taxeringsvärde, som erfordras för utöfvandet af denna rättighet. Hvad gagn, som häraf kan för brännvinsbrännaren uppkomma, är jag icke mäktig inse, då deremot skadan och förlusten, ej blott i ekonomiskt, utan moraliskt hänseende, äro så allmänt både kända och erkända, att de ej behöfva upprepas, utan endast antydas. Beträffande den ofta förekommande invändningen, att alla kunna vara i behof af att drifva brännvinsbränning, åtminstone någon kortare tid, för att sålunda tillgodogöra dels jordfrukter, dels säd, som, till följe af ofördelaktig bergning, ej medgifva eller tåla att gömmas, får jag endast svara, att om äfven icke något annat sätt gåfves för tillgodogörandet af sagde jordalster, större brännerier likväl finnas i de flesta orter, hvarest afsättning för sådana varor lätteligen vinnes, antingen mot contant, eller i utbyte mot brännvin. Kommer nu härtill, att de små brännvinspannorna, med en ganska ringa afkastning, likväl förtära i proportion mera både af säd och bränsle än de större; så och då man behöfver hushålla både med säden, att icke priserna derå stegras öfver hvad skäligt vara kan, till förfång för den fattigare befolkningen, och med veden, hvaraf tillgången i vårt land blir allt mindre och priset högre, tyckes mig som skulle skäl icke vara till förändring i nu varande terminer för brännvinsbränningens utöfning. Med förändringen följde äfven olägenheten af ökadt besvär för Häradsskrifvarne, hvilka dock redan äro nog betungade, och controllen både öfver brännvinsbränningens utöfning, och vid dess slut öfver kärlens förseg-

ling, försvårades för Kronobetjeningen eller blefve ogörlig med den skyndsamhet, som fordras och vederbör, så vidt chikan, eller lagöfverträdelse, och ytterligare demoralisation skola kunna undvikas. Flera skäl, och icke minst det af brännvinsskattens förminskning, skulle kunna anföras mot den föreslagna förändringen i terminerna för brännvinsbränningen, men de af mig nu anförda torde, hvad jag hoppas, rättfärdiga mitt yrkande af återremiss i förevarande punkt, derom jag ock vördsamt anhåller.

Prosten *Lindberg*: Jemte det jag instämmer uti Doctor Säves åsigt, i afseende på nödvändigheten att af alla krafter uti denna lagstiftning motarbeta det omätliga förderf, brännvins tillverkning och försäljning medföra; bör jag tillkännagifva, att ansträngningar i denna rigtning inom Utskotten icke saknats, ehuru der icke funnits män, som med ordets makt förmått bereda den framgång Högv. Ståndet önskat. Beträffande nu föredragna §. 1, hafva föregående Talare motsatt sig de föreslagna 6 terminerna. Jag deremot anser att de böra medgifvas af hvar och en, som önskar inskränkning uti brännvinstillverkningen, enär tillverkningen med samma redskap alltid förhåller sig directe såsom tiden. Medgifves icke en kortare tid för beskattning, är producenten, för att ej förlora, nödsakad att fortsätta bränningen längre än han verkligen behöfde eller önskade, ty om man bränner en månad och skattar för två, är beskattningen 100 procent för hög. Är husbehofsbränning någonsin för landtmannen nödig, måste det väl vara en månad om hösten för tillgodogörande af de jordfrukter, som icke kunna förvaras eller genast afyttras, och om våren, då foderförråden behöfva all möjlig förstärkning, hvarför mig synes att den kortare brännvinsterminen hedrar sin plats. De föregifna svårigheter, som denna indelning skulle medföra i afseende på försegling,

försvinna dels genom det ringa antal, som möjligen endast begagnat sig af den kortare tiden, dels genom tillåtelsen att insätta redskapen i förvaringsrum; alltså synes mig intet skäl vara för handen till återremiss.

Prosten *Melén:* Äfven jag instämmer uti det utförliga utlåtande Doctor Säve afgifvit uti ifrågavarande ämne, så väl i hvad det rörer brännvinslagstiftningen i allmänhet som 1 §. af nu framlagde förslag till ny Brännvins-Förordning. Ehuru icke kan nekas, att den af sammansatta Utskotten föreslagna indelning af tiden för brännvinstillverkningen uti 6 terminer i stället för 3, som hittills öfligt varit, skulle medföra en fördel för de så kallade husbehofsbrännarne, är dock nödvändigt att här icke förbise de större olägenheter och vådor, som detta skulle medföra. Utom det att controllen blef betydligt försvårad, om icke alldeles omöjlig, om det tillåtes hvar och en att, utaf 6 terminer, bränna en eller flere, efter eget godtfinnande, skulle detta medföra en annan ännu betänkligare olägenhet, nemligen den, att skatten skulle härigenom betydligt minskas. Om alla de jordegare, som anmäla sig endast till husbehofsbränning, verkligen inskränkte sin tillverkning af brännvin till hvad med husbehofsbränning förstås, skulle jag vilja medgifva befrielse från all skatt af sådan ringa tillverkning; men då nu kändt är, måhända dock med några undantag i de norra provinserna, att de sig så kallande husbehofsbrännare i allmänhet tillverka flere hundrade kannor brännvin till afsalu, är nödvändigt tillse, att Staten icke går miste om den betydliga inkomst, som tillverkningen af denna öfverflödsvara hittills lemnat.

Kongl. Hofpredikanten Hasselrot har föreslagit, att ifrågavarande 1 §. borde afhandlas och afgöras i sammanhang med den 28 §. i detta Betänkande, förmenande desse §§. bero af hvarandra. Denna åsigt kan jag icke dela, emedan jag anser,

att brännvinsbrännings-terminerne nödvändigt måste inskränkas till 3, oberoende af huruvida skatten å tillverkningen kommer att förhöjas eller icke. Det har blifvit upplyst, att beslutet om 6 terminers antagande i stället för 3 inom de sammansatta Afdelningarne tillkommit genom votering med få rösters pluralitet; på samma sätt tillgick, inom sammansatta Utskotten, med bibehållande af gamla Tariffen i 28:de §. oförändrad, och anser jag mig härvid böra upplysa Högv. Ståndet, att icke mindre än Elfva Ledamöter af *ett Stånd* voro vid voteringen frånvarande. Då jag inom sammansatta Utskotten, i händelse någon återremiss af detta Betänkande beslutes, får tillfälle framställa mina tankar i detta ämne, inskränker jag mig nu till yrkande af återremiss af ej mindre 1:sta än 28:de §. af ifrågavarande Betänkande.

Contracts-Prosten *Holm* anmärkte, att efterföljande 6:te §. innehöll fullkomlig vederläggning af Prosten Lindbergs yttrande.

Prosten *Berlin* instämde i det uttalade ogillandet af förevarande 1:a §.; men hemställde tillika, huruvida, för ändrings vinnande, återremiss vore behöflig, och om Högv. Ståndet icke kunde nu genast besluta, att 1:a §. borde bibehållas oförändrad vid nu gällande ordalydelse.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen förklarade sig anse Högv. Ståndet icke kunna sådant nu besluta, utan vore återremiss nödvändig, derest den af Utskottet föreslagna ändring af Förordningens 1:a §. utaf Ståndet icke godkändes.

Comminister *Beckman:* Alldenstund jag har instämt uti Herr Landshöfdingen Friherre von Kræmers reservation, i afseende på det förändrade förslaget att medgifva 6 i stället för 3:ne terminer för brännvinsbränningens utöfvande, anser jag mig

böra upplysa, att, emedan Utskotts-Afdelningen hade föreslagit en förhöjning af 25 procent på den nuvarande beskattningen, jag i likhet med mången annan Ledamot uti det sammansatta Utskottet gerna ville bereda utväg till en lindring för husbehofsbränningen, och derföre i begynnelsen gillade förändringen. Men då med 49 röster emot 42 sedermera uti §. 28 bevillningsafgifterne bibehöllos oförändrade, var det hufvudsakliga skälet bortfallet för förändring af terminerne. Ty tvärtemot hvad en Talare här har yttrat, synes denna förändring verkligen *vådlig*, nemligen på det sätt, som reservationen utvisar, i afseende på den ökade omgången vid förseglingen af redskapen. Statens rätt och den laglydige brännvinsbrännarens säkerhet äfventyras mera, derest förseglingen oftare skall brytas och anbringas. Då samme Talare har förmenat, att ökad längd af hvarje termin skulle medföra nödvändighet att bränna desto längre och mera, kan man med skäl anmärka, att ingen tvingas genom beskattningen, helst uti den lägsta pannerymdsclassen, att bränna längre eller mera, än som hans enskilda fördel synes kräfva. Jag önskar inskränkning till nuvarande antal af brännvinsbränningsterminer, om icke skatten skulle komma att betydligen höjas, samt röstar derföre för återremiss.

Kongl. Hof-Predikanten *Hasselrot*: Beklagligen kan jag ej dela Prosten Berlins nu yttrade åsigt om ifrågavarande §. Då jag nemligen anser det vara i alla afseenden önskvärdt att kunna få brännvinsbeskattningen ökad, men är fullt öfvertygad att detta blir omöjligt, så vida icke frågan om brännvinsbränningsterminerna hålles öppen, måste jag lika vördsamt som hjertligt anhålla om återremiss af denna §. Med afseende å de yttrade svårigheterna för förseglingen, i händelse den föreslagna förändringen bifölles, anser jag mig böra upplysa, att Utskotten föreslagit, att allt ansvar i denna del öfverflyttas till

respective Myndigheter, hvilkas åtgöranden äfven underlättats genom föreslagna stadganden. Då af 3:ne i Utskotten närvarande Landshöfdingar blott en reserverat sig mot beslutet såsom outförbart, anser jag äfven deruti ligga ett medgifvande af dess möjlighet i utförandet, den jag för min del aldrig kunnat betvifla. Jag anhåller om återremiss.

Prosten *Berlin*: Utan afseende på huru det kan komma att gå med 28:de §., vill det synas mig, att det Högvördiga Ståndet kan här bestämma, att bränningstiden bör delas endast i trenne terminer med två månader i hvar termin. Om det äfven skulle inträffa, att skatten blir förhöjd med 25 procent, så verkar det så obetydligt för de små pannorna, för hvilka den närvarande afgiften är så högst ringa, och det kan väl icke vara att förmoda, att andra brännvinsbrännare än de, som ega de mindre brännvinspannorna, skulle vilja begagna en så inskränkt termin som en månad. Den, som icke vill eller kan bränna längre, må så gerna låta helt och hållet bli. Med en mängd af terminer, som Utskotten här hafva föreslagit, blir det icke allenast högst besvärligt, utan nära nog alldeles ogörligt för Kronobetjeningen att så tidt och ofta verkställa försegling och handhafva någon controll, — helst inom vidsträcktare districter.

Efter härmed slutad öfverläggning och af H. H. Erke-Biskopen och Talmannen i behörig ordning framställd proposition, fann Högv. Ståndet godt att ifrågavarande 1:a §. återremittera.

§§. 2—5 biföllos.

§. 6.

Härvid yttrade Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*: Då på Utskotts-Afdelningarne blifvit upplyst, att sista momentet i denna §.

na §. gifvit anledning till åtskilliga rättegångar för oloflig brännvinstillverkning mot jordegare, som utarrenderat sina brännerier, och dessa processer, ehuru de af jordegarne vunnits, om ock, som fallet lärer varit i de högre instanserna, blott på en röst, dock tyckas ostridigt ådagalägga behofvet af ett förtydligande; hade äfven Afdelningarne föreslagit ett sådant, hvilket dock föll i Utskottens Plenum. Då den tillfälliga utgången af en omröstning ingalunda kan undanrödja de skäl, som för den föreslagna förändringen anförts och tydligen finnas utvecklade i Herr Grefve Ugglas' reservation, uti hvilken jag instämt, får jag vördsamt anhålla om återremiss i denna punkt, i syftning att derå erhålla den lydelse, som i nämnde reservation förekommer med dessa ord: "*Brännvinsbränning må, med de uti denna och föregående §§. stadgade undantag, ej utöfvas annorstädes än å den jord, hvilken dertill berättigar*", hvilken lydelse med blott några ords ändring fullkomligt öfverensstämmer med den af Canzli-Ledamoten Cederschiöld i dess reservation föreslagna. Motståndet mot detta förslag syntes egentligen utgå från den åsigt att större jordegare icke borde ega rättighet att å sina egendomar äska brännvinstillverkning, såvida de ej sjelfve den utöfvade; men då denna åsigt för det första synes fotad på intet sken af rättsgrund, än mindre på rättvisa, och det dertill klart ådagalades, att blott genom contractets ändrande så, att den *verklige* arrendatorn deruti *kallades* brännmästare, denna §., om den skulle erhålla den restrictiva lydelsen, alltid kan kringgås och gäckas, torde alla skäl tala för antagandet af ofvananförda förslag. Jag upprepar min vördsamma anhållan om återremiss å sista momentet af denna §. i här ofvan anförde syftning.

Häruti instämde Professor *Wahlberg*, Prostarne *Melander* och *Melén*, samt Contracts-Prosten *Forssell* med flere af Högv. Ståndets Ledamöter.

I enlighet med derefter af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* i behörig ordning framställd proposition, blef sista momentet af 6:te §. återremitteradt.

§. 7.

Prosten *Berlin* hemställde, om ej förra redactionen af denna §. borde oförändrad bibehållas och det derur nu uteslutna förbehållet, att brännvinsbränning i stad ej må utöfvas med panna af mindre rymd än 30 kannor, åter införas, emedan ändringen skulle framkalla mångdubbelt antal pannor och befordra husbehofsbränningen, hvarigenom äfven Statens inkomster komme att minskas; yrkande Herr Prosten derföre återremiss.

Lector *Wallman*, Prosten *Lundblad* och Doctor *Björling* med flere Högv. Ståndets Ledamöter hördes häri instämma.

Prosten *Melén* yttrade, att han icke ville motsätta sig den yrkade återremissen, ehuru han tyckte, att, då brännvinsbränningsrättigheten åtföljde jorden, alla jordegare eller jordinnehafvare borde njuta samma rätt och ej vara beroende af slumpen om jordlotten tillhörde stad eller icke. Skälet för landtboens större rätt i detta hänseende skulle vara svårigheten för denne att på annat sätt tillgodogöra slösäd och skämda jordproducter; men härtill ansåg Prosten stadsboen ej hafva lättare utväg, hvarföre bådas fördel borde i lika mån afses.

Uppå derefter af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* framställd proposition, fann Högv. Ståndet godt att 7:de §:n återremittera.

§. 8.

Prosten *Berlin* ifrågaställde, om ej, till följd af Ståndets beslut att återremittera 1:sta §., återremiss af denna §. äfven

blefve nödig för vinnande af den redactionsförändring, att, i stället för orden "en eller flera terminer", införas orden *en eller tvänne terminer*.

Uppå derom i behörig ordning gjord proposition, blef förevarande 8:de §. af Högv. Ståndet återremitterad.

§. 9. Biföllts.

§. 10.

Prosten *Berlin*: Af samma skäl som vid 8:de §. torde äfven vid denna återremiss vara nödig, så att orden "hvilken eller hvilka månader" må ändras till *hvilka månader*.

Biskop *Hallström* ville hafva anmärkt det sväfvande i uttrycket, att "Mantals- och Skattskrifvare skola *genast* efter hvarje mantals- och skattskrifnings slut upprätta förteckning öfver dem, som sig till brännvinsbränning anmält" etc.; hvilket uttryck Herr Biskopen ansåg böra närmare bestämmas.

Doctor *A. Nordström*: Som jag i Utskottet hade mig synnerligen angeläget att undanrödja svårigheterna, som möta allmogen i och för uppgifterna till brännvinsbränning, torde jag, i afseende på Biskop Hallströms anmärkning, få yttra några ord. Efter nu gällande Förordning åligger Mantals- och Skattskrifvaren att inom Januari månads utgång hafva upprättat förteckning å alla dem, som sig till brännvinsbränning anmält. Allmogen, som i allmänhet ej är skrifkunnig, utan vid mantalsskrifningen ofta lemnar muntliga uppgifter, kan dervid missäga sig eller missförstås; anteckningen för en och annan kan bli felaktig. Emellertid börjar han bränna i tro, att han blifvit behörigen antecknad, och först då förteckningen i Sockenstugan anslås, får han veta det förelupna felet, eller måhända ej förr än pannan tages i beslag. Derföre yrkades att förteckningen

skulle vara upprättad och vederbörande delgifven redan i December. Detta motsatte sig väl flera Landshöfdingar, som i sammansatta Utskotten voro Ledamöter; men jag, som ej kunde inse svårigheten för Mantalsskrifvaren att uti på förhand dertill särskildt upplinierade blanketter ur mantals-längden införa de lemnade uppgifterna, föreslog, att ifrågavarande förteckningar skulle *omedelbart* vid mantalsskrifningens slut till vederbörande aflemnas. Detta mitt förslag gillades; men jag ser nu att ordet *omedelbart* blifvit utbytt mot "genast." Skälet dertill är mig obekant, och jag förenar mig med dem, som begärt återremiss af denna §.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och blef derefter, uppå i behörig ordning framställd proposition, 10:de §. återremitterad.

§. 11. Bifölls.

Andra Artikeln.

Om brännvinsbränning's-redskapen.

§. 12. Bifölls.

§. 13.

Rörande denna §. ville Högv. Ståndet besluta i sammanhang med behandlingen af förslagets 28:de §.

§§. 14—19 biföllos.

§. 20.

Prosten *Berlin*, som begärde ordet, yttrade: Hvad Utskottet här föreslagit tyckes egentligen gå ut på att kasta hela ansvaret på justeraren, och deremot freda egaren till en oriktig befunnen brännvinspanna. Man kan tänka sig det förhållandet, att en sämre qvalificerad justerare läte muta sig och

vore i complott med dem, som begagna olagliga redskap, och så länge ingen beslagare uppträdde, kunde han derpå skörda betydlig vinst. När slutligen förhållandet komme i dagen, så egde justeraren kanske intet att betala med, och saken stannade vid att han miste tjensten.

I sednare momentet af denna paragraf nämnes visserligen om, huru det skall gå, om pannans storlek icke öfverstiger en femtondedel af den uppgifna rymden; men icke hvad ansvar som drabbar, då öfverskottet är mer än en femtondedel. Mig synes att redaction i den nu gällande Författningen har företräde i denna paragraf, och jag tillåter mig här yrka återremiss, på det att den gamla redactionen må här blifva bibehållen.

Jemte instämmande härutinnan yttrade Biskop *Hallström*, att han ansåg förevarande §. och den 34:de icke vara i riktig öfverensstämmelse med hvarandra.

Doctor *Säve:* I motsats mot föregående Talare vill jag räkna den förändrade uppställningen af ifrågavarande §. Utskottet till förtjenst. Af tillverkaren kan man billigtvis ej fordra mer än betyg af justeraren, att redskapen blifvit tillbörligen uppmätta. Då han fullgjort denna fordran, bör han vara fredad från ansvar för de misstag, som vid uppmätnings-förrättningen kunnat göras. Man talar om complott mellan tillverkaren och justeraren. Sådan anser jag dock ej gerna tänkbar. Fördelen deraf för den förra är ej att räkna på, ty han får ju skatta för hela pannerymden, så snart den felaktiga uppmätningen blifvit upptäckt, och justeraren åter risquerar, om complotten kommer i dagen, att stånda den i nästföljande §. ganska allvarsamma ansvarsbestämmelse. Således ser jag ingen fara med det förtydligande, Utskottet sökt i denna §. inlägga. Utom en rättvisa mot tillverkaren, vinnes dermed nödig controll äfven

för det allmänna, att vederbörande justeringsmän fullgöra med noggrannhet sina tjensteåligganden.

Med Doctor Säve förenade sig Prosten *Melén* och Contracts-Prosten *Holm*.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot:* Hufvudsakligen förekommen af Doctor Säve, vill jag blott upplysa det åtskilliga händelser i Afdelningarne anfördes, då personer, som i förlitande på justerarens intyg, i enlighet dermed angifvit sig till bränning inom den genom taxeringsvärdet bestämda pannerymd, mistat sin redskap endast till följe af justerarens förseelse. Att sådant icke kan vara med rättvisa öfverensstämmande torde vara allom klart. Utskottet har derföre ansett sig böra fritaga panne-egaren för allt ansvar, då han uppger sig i enlighet med betyget och taxeringsvärdet; men har deremot funnit billigt att, i fall misstag skett honom ovetande och han derigenom kommit att bränna med större panna, än den hvarför han sig angifvit, honom då påföres den högre skatt, hvartill det högre befunna pannerummet gifver anledning. Skälet är helt enkelt det, att ingen bör straffas för annans misstag eller förseelse, och panne-egaren icke kan anses vålla justerarens fel eller böra det umgälla. Kan det åter bevisas, att han haft kännedom om det felaktiga i justerarens åtgörande eller dertill bidragit, då först blir han straffvärd och enligt 34 §:n sista mom. ock dertill förfallen. Beträffande Biskop Hallströms yttrande att ifrågavarande §. hade bort ställas i harmoni med den 34:de, får jag vördsamt upplysa, att sådant af Utskottet verkligen blifvit iakttaget genom det vid nämnde §. bifogade tillägg af lydelse: "är den uppgift, som rörande redskapen blifvit aflemnad, öfverensstämmande med pannans stämpel och justerarens betyg samt med stadgandet i 3 §. förenlig, vare brännvinsbrännare, om uppgiften oriktig befinnes, ifrån allt ansvar i sådant afseende

fri, så vida han ej om den oriktighet bevisligen haft kännedom." Jag yrkar bifall till denna punkt.

Doctor *A. Nordström*, Contracts-Prosten *Forssell* och Prosten *Melander* hördes häri instämma.

Biskop *Hallström*: Jag ville med min anmärkning säga, att, då 20:de §. och slutmomentet af den 34:de angå alldeles samma sak, men i den förra innehafvare af brännvinsbränningsredskap förklaras ifrån *allt åtal* fri, derest hans uppgift befinnes öfverensstämma med justerarens utgifna betyg, deremot i det sednare icke från allt *ansvar* i sådant afseende fri, såvida han om den sedermera anmärkta oriktigheten haft bevislig kännedom, dessa föreskrifter icke vilja stå väl tillsammans, enär den, som är fri från åtal, väl icke gerna kan fällas till ansvar. Såsom dessa §§. nu blifvit uppställda, gillar jag den sistnämnda, men ej den 20:de.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot* upplyste, att orsaken, hvarföre tillägget om ansvar för brännvinsbrännaren inkommit i blott den ena af ifrågavarande §§., var den, att dessa båda §§. stodo intagna under 2:ne serskilda artiklar, hvaraf den förra handlade om *brännvinsbränningsredskapen* och den sednare om *ansvar för öfverträdelse af hvad rörande brännvinsbränningen förordnats*, och att i 20:de §. alltså ingen ansvarsbestämmelse lämpligen kunde inflyta.

Efter härmed slutad öfverläggning och af *H. H. Erke-Biskopen* framställd proposition, fann Högv. Ståndet godt att den 20:de §. bifalla.

§§. 21—27 biföllos.

Tredje Artikeln.

Om bevillnings-afgifterna.

§. 28.

Härvid yttrade Contracts-Prosten *Holm*: Att den gamla tariffen, som blifvit bibehållen, är felaktig, blef i de sammansatta Utskotten till fullo bevisadt, ty med en 3:dje classens panna, som drifves med ånga, kan lika mycket brännvin tillverkas, som med en hörande till 4:de classen; men afgiften är ändock betydligen olika. Grefve af Ugglas i sin reservation påyrkar derföre, att det af Bonde-Ståndets Vice-Talman framställda förslag måtte i stället antagas, och dermed förenar jag mig också. Enligt det, skulle i tariffen på pannerymds-afgiften 1:sta och 2:dra classerna bibehållas oförändrade; men alla de pannor, som drifvas med ånga, föras tillsammans under en class och beläggas med den bevillning, som uti gamla tariffen finnes påförd 4:de classen. Derigenom skulle för ångbrännerierna, som tillverka en så ofantlig mängd brännvin, fås en högre och säkrare beskattningsgrund. För att få detta förslag antaget, påyrkar jag alltså återremiss. Och som jag är öfvertygad, att hvar och en inom detta Högv. Stånd är så stor nykterhetsvän, att han anser billigt och rätt, att de större brännvins-fabrikerne, som åstadkomma så mycket ondt i samhället, måtte erhålla en högre beskattning, så tviflar jag ej, att ifrågavarande 28:de §. från detta Stånd blir återremitterad.

Biskop *Bergman* och Contracts-Prosten *Forssell* hördes i detta yttrande instämma.

Prosten *Melander*: Jag hvarken eger eller önskar mig någon insigt uti den förderfliga konsten att tillverka brännvin; men hvad jag önskar är, att denna tillverkning måtte helt och hållet upphöra. Ett sådant förbud är likväl omöjligt, så länge

Staten i brännvinsskatt påräknar en intrad af 650,000 R:dr B:co. Men denna intrad är, i min tanke, en Staten ovärdig inkomstkälla, och jag har derföre uti en motion sökt vidare utveckla denna åsigt och, för att en gång rycka brännvinspannan lös från Statsvagnen, vågat föreslå, att brännvinsskatten borde tillfalla fattigvården inom den församling, från hvilken den utgår. Denna åsigt och detta förslag hafva ej kunnat tillvinna sig några sympathier, men torde en annan gång röna bättre framgång. I öfverensstämmelse med denna åsigt är det väl å ena sidan naturligt, att jag skulle önska skatten så ringa som möjligt, för att derigenom minska svårigheten att få den lösryckt ifrån Statsverket, men då å andra sidan en förökad brännvinsproduction skulle genom skattens nedsättning otvifvelaktigt åstadkommas; så delar jag deras åsigt, som yrka 25 % förhöjning å brännvins-bevillningen. Detta yrkar jag äfven ur det skäl, att brännvins-tillverkningen både skall och bör i tidernas längd öfvergå från den så oriktigt benämnda husbehofs-bränningen till fabriksbränning. Den skall öfvergå dit, derigenom att bränningen med ånga kan med mycket större, äfven stats-ekonomisk fördel drifvas än bränningen med eld: den bör öfvergå dels för att hindra bondstugorna ifrån att blifva krogställen, dels också på det skatten må kunna så högt uppdrifvas, att den förderfliga varan blir för dyr att köpa. Då kan man hoppas, att den arbetande classen skall vända sig till helsosammare drycker, såsom Svenskt eller Bäyerskt öl, och att derigenom brännvinsconsumenternas antal skall förminskas. På dessa skäl yrkar jag återremiss af denna paragraf.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*: Ehuru hufvudsakligen förekommen af båda de föregående Talarne, anser jag mig dock böra tillägga några ord, och finner den bästa inledning dertill i första punkten af Herr Grefve Ugglas' tänkvärda reservation vid

denna §., helst jag i densamma instämt, hvilken punkt jag tager mig friheten här anföra. Den lyder sålunda: "Då uti "alla länder öfverflödsvaror ansetts såsom serdeles lämpliga fö- "remål för beskattning, torde uti främsta rummet brännvinstill- "verkningen böra draga en sådan, då förbrukandet af denna "vara, förutom dess egenskap af öfverflöd, äfven, då det sker "till öfverdrift, physiskt skadar och moraliskt nedsätter menni- "skan." Ingen har mig veterligen bestridt och ingen torde med verkliga skäl kunna bestrida sanningen i detta yttrande. En lika glädjande som oemotsäglig erfarenhet af de millioner i skiljda verldsdelar, som afsagt sig bruket af alla spritdrycker, vittnar lika obestridligt, att dessa drycker tillhöra öfverflödet, som den förfärande, ja, fasaväckande tafla, den verkligheten i alla länder framställer af deras beklagansvärda, ja, rysliga tillstånd, hvilka ohejdadt lemnat sig åt dessa dryckers hejdlösa bruk, talar om det namnlösa jordiska elände och det mindre synliga och derföre mindre beaktade, men likväl blott ännu fasansfullare och afgrundsdjupa andeliga fall, som i dessa dryckers bruk ega sin rot och finna sin näring, samt i dess missbruk sin fulla utveckling och fulländning, till vanära för en tid, som vill helsas som upplysningens och förbättringarnes, till outsägligt ansvar för ett slägte, som nämner sig efter Jesu Christi namn och rikt bestrålas af Hans sannings ljus. Men jag behöfver inom detta Stånd blott antyda dessa genom sørglig erfarenhet nogsamt kända förhållanden. Att emot detta onda söka någon, om än i minsta mån hejdande damm, synes redan ett högt önskvärdt mål, då en sorglig erfarenhet af förenade fördomars och inbillade intressens förenade makt att skydda denna så kallade näring visar omöjligheten att med framgång kunna angripa det onda i roten, för att upprycka det ur samhällskroppen och sålunda verksamt befordra dess tillfrisknande. Såsom ett steg på denna bana har man städse med skäl ansett bemö-

dandet att i någon mån inskränka varans förbrukning, äfvensom man ansett detta lämpligast kunna ske genom dess fördyrande. Erkännande denna grundsats, hafva ock Rikets Ständer alltifrån 1824 vid hvarje Riksdag höjt skatten på brännvinstillverkningen. Följande samma åsigt hade de förenade Utskottens Afdelning äfven nu föreslagit en sådan förhöjning; men detta förslag föll vid en votering i Utskottens Plenum, der tyvärr alltför många röster saknades, hvilka, om de varit närvarande, sannolikt gifvit frågan en annan utgång. Men just i detta förhållande synes mig ligga en anledning att begära återremiss och hoppas framgång af densamma. Ty hvarföre skulle Rikets Ständer nu stanna på den länge och icke utan all framgång beträdda banan? Inga giltiga skäl synas mig derföre kunna anföras. Icke har det onda, som man vill förekomma eller bota, aftagit så att ingenting vidare behöfs att åtgöra. Derom torde väl åtminstone alla vara ense. Och icke borde någon med skäl kunna påstå, att skatten å denna tillverkning redan är hög nog, då den efter noggrannaste beräkningar icke lärer å de högst beskattade pannorna utgöra mera än 6 r:st på hvarje tillverkad kanna brännvin, under det denna vara i alla andra länder drager en mångdubbelt högre beskattning. Genom den småningom skedda förhöjningen har dock det resultat vunnits, att antalet af de små brännvinspannorna aftagit och, som man har all anledning antaga, i jemnbredd dermed eller som dess orsak öfvertygelsen om det ofördelaktiga i dessa pannors bruk. Om Rikets Ständer således fortginge på denna bana, synes grundad anledning vara för handen till den förhoppning, att hos Svenska folket småningom den öfvertygelse gjorde sig gällande, att hvad man nu kallar husbehofsbränning och som man nu försvarar, såsom vore det icke blott åkerbrukets, utan nästan hela landets säkraste värn mot fattigdom och olyckor af alla slag, vore för åkerbruket icke blott obehöfligt

utan både i ekonomiskt och moralikt afseende skadligt och vådligt. Och hvilken oberäknelig vinst skulle ej uppkomma genom vinnandet af detta mål? I första rummet blefve frestelsen att allmänt begagna varan mindre i samma mån som den mindre allmänt i husen förefunnes af egen tillverkning. Ty en hvar känner nogsamt Svenska landtmannens betänksamhet att dagligen begagna varor, som måste för penningar anskaffas. Helt annat är förhållandet, då den är egen tillverkning. Sjelfva det vackra draget af Svensk gästfrihet, som ännu outplånadt lefver hos Sveriges folk, gifver under detta förhållande ej sällan sorglig anledning till missbruk och förderf. Den ene grannen och vännen, som ena dagen klarar, bjuder då sina grannar och vänner att smaka på tillverkningen. Detta förbinder de bjudna till samma vänskapsbevis i deras ordning, och så uppkommer och underhålles ej sällan åtminstone i de större byalagen under större delen af brännvins-tillverkningen ett gästande, som mer än en gång haft de bedröfligaste följder för helsa, bestånd och sedlighet, icke blott på enskilda personer, men äfven på större samfund. Dertill vunnes på ofvannämnde sätt den stats-ekonomiska fördel, att det sedan endast fabriksmessigt tillverkade brännvinet kostade landet blott ungefär hälften i rudimaterier och arbete mot det, som på småpannor nu tillverkas. Om man således kunde påstå, att brännvin vore för menniskor lika nödvändigt som kött och bröd, så måste man dock medge det vara en vinst att erhålla denna nödvändighetsvara för hälften bättre pris, hvilket obestridligen blir fallet vid fabriks-tillverkningen; enär af en tunna råg om 14 *Lll* icke sällan å konstbränneriet erhållas 28 kannor brännvin, under det af samma vara i de små pannorna sällan torde erhållas 14. Redan ur denna synpunkt allena synes det antydda målet vara af högsta vigt för fäderneslandet. Dertill kommer dock ännu att tredje skäl. Först då, när flertalet af folket genom öfvertygelsens makt frångått åsigten om

husbehofs-bränningens nytta och nödvändighet, blir det möjligt för Konung och Ständer att genom en förnuftig lagstiftning söka reglera denna olycksbringande handtering och att åtminstone, i likhet med hvad som sker i andra länder, ålägga den en beskattning, som kan sätta Staten i tillfälle att med deraf inflytande medel söka motarbeta det onda och i någon mån bota de skador, som deraf vållas. Af dessa förenade skäl anhåller jag om återremiss å denna punkt, i syftning att skatten å all brännvins-tillverkning, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Utskotts-Afdelningens förslag, må höjas med 25 procent mot den nuvarande, med undantag af pannor till och med 20 kannor af första classen, hvilka skulle behållas vid nuvarande skatt, såsom en nödvändig och med nuvarande åsigter och ställningar billig eftergift åt fördomen om den egentliga husbehofs-bränningens oundgänglighet. Emot Utskottets förslag vågar jag dock, i händelse återremiss beviljas, fästa uppmärksamheten dels å den principlöshet och deraf vållade orättvisa, som, ehuru lika gammal med nuvarande tariff, dock deri ögonskenligt innefattas och i min tanka bör rättas, dels ock på ett af v. Talman Zetterberg väckt och i Herr Hesselgrens reservation ännu mera utveckladt förslag, hvarigenom all brännvins-redskap med ånga hänföres till blott en class. Skälen till förra yrkandet finnes lätt vid minsta granskning af tariffen. Man kommer dervid till de vidunderligaste resultater. Om man så vill jemföra första och andra classens pannor, finner man t. ex. att för 10 kannors pannor i andra classen skattas hälften mera än för samma panna i första classen, eller 3 R:dr 6 sk. för den i första och 4 R:dr 33 sk. för den i andra. Detta grundas på ett temligen allmänt uppgifvet förhållande, att andra classens pannor, jemförde med första, blott kunna afverka hälften mera än dessa, och innebär således en rättvis grundsats för den inbördes beskattningen. Men huru följes nu denna grundsats? Redan vid 11

kannors pannan är den öfvergifven, i det afgiften der stiger öfver den förut angifna proportionen. Detta fortgår oupphörligt till dess skatten vid 20 kannors pannan är dubbel mot i första classen och vid 40 kannors pannan nära tredubbel, hvarefter afgifterna åter aftaga i andra classen, så att vid 90 kannors pannan det normala förhållandet af hälften högre skatt åter inträder.

Något sken af rättsgrund för en sådan ojemn beskattning torde ej kunna anföras. Hvarföre skall den, som bränner med 40 kannors panna i andra classen skatta, i förhållande till samma panna i första, nära 3 gånger mera, än den som bränner med 10 eller 90 kannors i samma class? Ännu tydligare framstår tariffens ojemnhet och orättvisa vid en blick på Herr Hesselgrens reservation, pag. 31 i Betänkandet, och dermed äfven behofvet af dess omarbetning efter bestämda grundsatser och kända förhållanden de olika classerne emellan. För sednare delen af mitt yrkande om all ångredskaps sammanförande i en class behöfver jag blott anföra det numera temligen allmänt både vitsordade och medgifna förhållande, att tillverkningen vid ångapparater mindre beror på pannans rymd och öfriga tillsatta apparater, än på styrkan af det ångtryck, som användes vid afverkningen. Jag har sjelf varit vittne till förvånande resultat i denna del. Om ej något i denna syftning beslutes, befarar jag, att vi snart öfverflyglas af en mängd små ångbrännerier i husbehofs-bränningens ställe och syftning. Å dessa skäl och i denna syftning yrkar jag vördsamt på återremiss å denna §.

Uti hvad Kongl. Hofpredikanten Hasselrot sålunda yttrat instämde Doctor *Säve*, Prostarne *Eurén* och *Melén*, samt flere af Högv. Ståndets Ledamöter.

Professor *Agardh:* Då denna 28:de §. synes blifva återremitterad, vill jag mot den deri innehållna tariffen göra några

små anmärkningar, hvilka i sig äro obetydliga och endast röra siffrorna; men då jag har så mycket att göra med siffror, önskar jag, att äfven dessa skola vara i sin ordning. För att komma under fund med lagen för beskattningen i 1:sta classen, har jag tagit differenserna mellan de här förekommande talen, hvarigenom jag funnit, att några smärre fel förefinnas. Lagen befinnes nemligen vara den, att från och med 10 till och med 15 kannors panna erlägges skatten med 15 sk. per kanna, från och med 16 till och med 30 kannors panna ökas skatten med 1 sk. för hvarje kanna, så att skatten för en 16 kannors panna är 16 sk., för en 17 kannors panna 17 sk. per kanna o. s. v. Från och med 31 till och med 90 kannors panna ökas skatten med 1½ sk. per kanna. Nu gör likväl skatten för en 16 kannors panna 5 R:dr 16 sk. och ej 5 R:dr 15 sk. såsom i tariffen finnes upptaget; på samma sätt blir skatten för en 19 kannors panna 7 R:dr 25 sk. och ej 7 R:dr 24 sk. De af mig anmärkte fel äro följande:

Pannerymd.	Tariffen, sådan den är.	Tariffen, sådan den bör vara.
16 à 16 sk.	5: 15.	5: 16.
19 à 19 »	7: 24.	7: 25.
21 à 21 »	9: 8.	9: 9.
24 à 24 »	11: 47.	12: —
26 à 26 »	14: 3.	14: 4.
29 à 29 »	17: 24.	17: 25.
32 à 33 »	21: 47.	22: —
38 à 42 »	33: 11.	33: 12.
42 à 1 R:dr	41: 47.	42: —
48 à 1 R:dr 9 sk.	56: 47.	57: —

För att få reda på anledningen till dessa felaktigheter måste man gå tillbaka till 1844 års tariff, hvilken vid föregående Riksdag förhöjdes med 25 procent. I tariffen för 1844 är lagen

för beskattningen den, att från och med 10 till och med 15 kannors panna erlades 12 sk. per kanna i skatt, från och med 16 till och med 30 kannors panna ökades skatten med 12 sk., hvilka 12 sk. fördelade på de 15 kannorna mellan 15 och 30 gör $\frac{4}{5}$ sk. tillökning per kanna; från och med 31 till och med 90 kannors panna ökades skatten inalles med 1 R:dr 24 sk., hvilket gör $1\frac{1}{5}$ sk. tillökning per kanna. Således skulle skatten för en 16 kannors panna utgöras efter $12\frac{4}{5}$ sk. per kanna eller med 4 R:dr $12\frac{4}{5}$ sk. Nu kastade man bort bråken af skillingar och fixerade således skatten till 4 R:dr 12 sk.; när åter beskattningen vid förra Riksdagen höjdes med 25 procent eller med $\frac{1}{4}$, så göra dessa bortkastade bråk på de af mig anmärkta ställen den skilling, hvarmed skatten är för litet utförd i tariffen. Om således 4 R:dr 12 sk., som är skatten i 1844 års tariff för en 16 kannors panna, ökas med 25 procent, så får jag visserligen 5 R:dr 15 sk., eller den i nuvarande tariff bestämda; ökar jag åter 4 R:dr $12\frac{4}{5}$ sk., som skatten rätteligen bort utgöra 1844 om man bibehållit bråken, så får jag 5 R:dr 16 sk. eller den rätta skatten för en 16 kannors panna efter 16 sk. Samma är anledningen till de öfriga af mig anmärkte felaktigheterna. Möjligen finnas flera fel äfven mellan 48 och 90 kannors panna, hvilket Utskottet genom en af sina Canzlister kan låta undersöka.

Comminister *Beckman*: Uti hufvudsaken instämmer jag med Kongl. Hofpredikanten Hasselrot och Professor Agardh. I likhet med den sednare af desse värde Talare har äfven jag funnit tariffen på pannerymds-afgiften oregelbunden och uti stort behof af en justering eller snarare omarbetning, emedan den borde vara en noggrann graderad scala, hvilket den nu icke är. Talarens anställda beräkningar i afseende på denna scala samman-

manstämma väl icke fullkomligt med Professor Agardhs, men jag lemnar gerna mitt förtroende åt Mästaren uti calculer. Till completterande af Kongl. Hofpredikanten Hasselrots anförande bör jag tillägga det beriktigande, att Utskotts-Afdelningen hade föreslagit lindring för husbehofsbränningen, *så att, derest den med panna i första classen af till och med* 20 *kannors rymd bedrefs icke längre tid af året än* 2:*ne månader, skatten skulle nedsättas med* 20 (icke 25) *procent,* förutsatt nemligen att den nuvarande pannerymds-afgiften blifver höjd med 25 procent. För denna förhöjning af beskattningen har jag röstat uti det sammansatta Utskottet, isynnerhet med afseende på den mera fulländade redskapen, hvars afverkning kan drifvas till en otrolig gräns. För min del skulle jag icke vara obenägen att undantaga husbehofsbränningen ifrån denna ökade beskattning. I afseende på dessa omständigheter yrkar således äfven jag på återremiss af Betänkandet.

Efter härmed slutad öfverläggning och af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* i behörig ordning gjord proposition, fann Högv. Ståndet godt den nu discuterade 28:de §:n återremittera; i sammanhang hvarmed, efter behörigen framställd proposition, jemväl §. 13 blef af Ståndet återremitterad.

§§. 29—33 bifölios.

Fjerde Artikeln.

Om ansvar för öfverträdelse af hvad rörande brännvinsbränningen förordnats.

§. 34. Bifölls.

§. 35.

Prosten *Berlin* yttrade: Jag hemställer, om det ej vore skäl att återremittera sista momentet af denna §., för att få

gamla redactionen bibehållen. Det nu framlagda förslaget talar om *det vid beslagstillfället befintliga, olofligen tillverkade brännvin,* då deremot samma moment i 35:te §:n, sådan den nu är gällande, innehåller orden: "*det i bränneriet vid beslagstillfället befintliga brännvin.*" Det skulle således hädanefter komma att åligga beslagaren att bevisa, att det under beslagsanspråk anhållna brännvinet blifvit olofligen tillverkadt, hvilket för denna har sina stora svårigheter, som deremot ej möta vid bibehållandet af §:ns nuvarande lydelse.

Med Prosten Berlin förenade sig Biskop *Hallström* och Doctor *Säve* med flere Högv. Ståndets Ledamöter.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot:* Jag anser mig böra dels upplysa, att Utskottet ingalunda förbisett de svårigheter, som uppstå genom den föreslagna förändringen, enär discussionen öfver denna punkt både på Afdelningen och i Plenum var en bland de längsta utan att kunna leda till annat resultat än det nu framlagda, dels i möjligaste korthet antyda de grunder, som förmått Utskottet, oaktadt alla svårigheter, föreslå denna förändring. Dessa skäl härleda sig directe ur rättvisans strängaste kraf. Ty å ena sidan kan det icke med rättvisa förenas, att det brännvin, som, lofligen tillverkadt, af en händelse befinnes i bränneriet, då olofligen tillverkadt brännvin der upptäckes och blir förbrutet, af denna tillfällighet skall gå förloradt, och än mindre kan det vara rättvist, att olofligen tillverkadt brännvin i största parti skall blifva fritt blott derföre att det icke i bränneriet vid beslagstillfället förvaras. Ett exempel, som på Afdelningen anfördes, torde klart upplysa det förra; det hände vid ett större bränneri, att Brännmästaren utan egarens vetskap vid midnattstid, då rättigheten att bränna upphörde, hade en del mäskning i ett kar oafverkad. För att tillgodogöra denna till husbondens förmenta fördel, fortsatte han bränningen ännu en timma; men under denna timma kom en beslagare och

tog icke blott det under timman olofligt tillverkade brännvin, utan derjemte det mångdubbelt större parti, som ännu qvarlåg i bränneriet. Till förekommande af dylika rättsvidrigheter ansågs förändringen nödig; men äfven i ett annat afseende. Som bekant är, finnes i de flesta ångbrännerier numera ingen droppa brännvin förvaradt. Genom rör föres det directe ur apparaten in i ett annat rum eller källare, der liggarne hafva sin plats. Med bibehållande af den gamla lydelsen, skulle vid dessa, de största brännerierna, aldrig något brännvin kunna blifva förbrutet, om än der aldrig så mycket olofligen tillverkades, enär aldrig något finnes i bränneriet, men lagens arm deremot blott träffa de små brännerierna, med jemnförelsevis blott ringa oloflig tillverkning. Att en ändring således är af behofvet påkallad, torde väl medgifvas; men svårigheter mötte vid hvarje förslag. Det nu framlagda uppgjordes dock temligen enstämmigt af Utskottets flere utmärkte Jurister, hvilka, frångående den hittills antagna grunden af præsumtion, i stället antogo den visserligen med svårigheter förenade, men dock rättvisare och säkrare af bevisning.

Att en sådan icke är omöjlig, torde ock inses, om man besinnar, att det i de fleste fall bör kunna bevisas, huru länge bränningen olofligen fortgått, och med hvad pannerymd, hvaraf man med temlig säkerhet kommer tillverkningens qvantitet på spåren. Sedan jag sålunda redogjort för Utskottets motiver, anhåller jag om bifall å denna punkt, helst jag af Utskottets kända åsigt i frågan är öfvertygad, att med en återremiss intet kan vinnas.

Häruti instämde Doctor *A. Nordström*, Comminister *Beckman* och Prosten *Melander*.

Efter härmed slutad öfverläggning och af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* i behörig ordning framställd proposition, fann Högv. Ståndet godt att 35:te §:n bifalla.

§. 36. Bifölls.

§. 37.

Doctor *A. Nordström* hemställde, om icke, enär 37:de och 28:de §§:ne behandla samma fråga, nemligen den om brännvinsbränning förenad med pressjästberedning, oaktadt redan beslutad återremiss af 28:de §:n, den del deraf, som rörer ifrågavarande ämne, dock kunde få anses öppen lemnad, till dess nu förevarande 37:de §. blifvit afgjord.

Prosten *Lindberg* yttrade, att han för sin del ansåg tillägget uti 28:de §:n, rörande pressjästberedning, vara innefattadt uti återremissen af nämnde §. i hela dess vidd.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot:* Vid beslutet om återremissen af 28:de §:n fattade jag meningen sådan, att den gällde äfven nu ifrågavarande tillägg. Skälet till min önskan af återremiss äfven af denna punkt är det, att jag icke anser nog starka controller mot missbruk af ifrågavarande tillåtelse vara i förslaget inlagda, utan önskar genom en återremiss söka erhålla mera betryggande. För möjligheten att vinna detta mål, ansåg jag det åter vara nödigt, att äfven hafva frågan om skatten å denna tillverkning öppen, på det saken i sin helhet åter måtte i Utskottet kunna tagas under pröfning. Att väsendtliga och högst betänkliga missbruk och öfverträdelser af ifrågavarande lagstifnings både mening och anda, om de icke redan inträdt, likväl äro på väg att utbildas, vid de såkallade pressjästfabrikerne, torde icke gerna kunna bestridas. Ty att brännvin der hela året om utgör hufvudproducten, men jäst en biproduct, derom kan enhvar lätt öfvertygas, som blott tager minsta kännedom om en sådan fabrik. Nyligen har jag hört uppgifvas, utan att derföre dock kunna ansvara, att vid en sådan fabrik, der 8 kar tillmäskas, jäst tages blott af det ena,

hvaremot de 7 afverkas allena till brännvin. Säkert är åtminstone, att de fleste sådana fabriker icke motsvara sitt ändamål, eller fullgöra sina redan i namnet inbegripna förbindelser. Vid en pressjästfabrik borde väl tillverkas pressjäst, d. v. s. jäst i torr form. Så skedde, om än i ringa mån, vid den först anlagda. Nu torde sådant höra till undantagen. Jästen beredes och säljes nu i flytande form. Den kan som sådan icke förvaras. Följden deraf åter blir, att tillverkningen måste lämpas allena efter den kringliggande nejdens behof för dagen. Men icke kan detta svara emot begreppet af en fabrik. En sådan bör bereda producter, som kunna genom handeln blifva tillgänglige, hvarhelst behof sig visar, och dess tillverkning begränsas blott af förmågan dertill och handelns behof med afseende på afsättning. Då det nu deremot är kändt, att i närheten af Upsala, emot såväl Magistratens som Konungens Befallningshafvandes afstyrkan, icke mindre än 2:ne så kallade pressjästfabriker med behörig tillåtelse uppstått, och då jästbehofvet derstädes icke torde kräfva ens hvad *en* sådan fabrik, om den drefves hufvudsakligen för jästberedning, kunde tillverka på en kortare tid, synes meningen med dessa allt flere uppstående fabriker tydligen framstå såsom ett försök att, oberoende af brännvinslagstiftningen och dess förbud att i vissa tider tillverka brännvin, få hela året om ostördt drifva denna handtering. För att om möjligt förekomma denna lagarnes eludering och denna mot andra samhällsclasser tydliga orättvisa, samt den derigenom ökade förstöringsbringande brännvinsfloden, anhåller jag om återremiss å denna punkt i syftning af Herr Borgmästaren Hallings reservation i denna del, eller att ansvar för missbruk af meddelade rättigheter i detta afseende måtte bestämmas i likhet med hvad första punkten af denna 37:de §. innehåller, och skatten derå, om så nödigt finnes, förhöjas utöfver hvad förut blifvit föreslaget.

Häruti hördes flera af Högvördiga Ståndets Ledamöter instämma.

Prosten *Lindberg*: Frågan om pressjäst-beredningen har upptagit mycken tid inom Utskotten. Der kämpades för att skilja den ifrån brännvinstillverknings-rättigheten, men då det deremot upplystes, att bagerierna, sedan Bäyerska ölbryggningen blifvit allmän, icke mera från bryggerierna kunna förses med jäst, utan detta ämne numera hemtas från pressjästberedningarne; ansågs det nödvändigt låta dessa tillverknings-anstalter fortgå i förening med brännvinstillverkning, på det jäst skulle kunna erhållas till så billigt pris, att brödet derigenom ej alltför mycket stegrades, hvilket ofördelaktiga förhållande skulle uppkomma genom enbar jästberedning, då residuum af den massa, som dertill användes, blefve utan värde. Deremot ansågo sig Utskotten pligtige att under den icke tillåtna bränningstiden belägga denna sammansatta rörelse med en emot fördelarne af dess idkande svarande beskattning. Jag bör icke fördölja, att en ej obetydlig minoritet yrkade lindring i afgift för denna näring, hvilken åsigt ock kan segra, om återremiss beviljas. Hvad den föreslagna controllen beträffar, att jäst skall tagas af hvarje kar, måste den förfalla såsom overkställbar, enär dertill fordrades, att polisbetjening förlades på tillverknings-stället, för att hålla vakt natt och dag. Om det än förmodas, att man framdeles skall lyckas att ensamt tillverka jäst för drägligt pris, lärer väl denna hypothes icke för närvarande kunna afhjelpa bageriernas behof helst uti större städer. På alla dessa skäl anser jag rådligast, att 37:de §:n bifalles.

Häruti instämde Prosten *Berlin*.

Professor *Wahlberg*: Jemte det jag instämmer med Prosten Lindberg, får jag tillägga, att det resultat, hvartill Utskotten kommit rörande pressjäst-tillverkningen, erhölls, efter hvad

jag vill minnas, med ganska liten pluralitet, och att således en återremiss lätt kan föranleda frågans återkomst i ofördelaktigare skick än det, hvaruti hon nu befinner sig. Denna jästberedning bör icke göras omöjlig eller alltför kostsam, då den numera för bagerierna högt påkallas, sedan dessas behof, till följe af förändrade ölberednings-methoder, ej mera från bryggerierna erhålles; men den brännvinsbränning, som derjemte måste bedrifvas, bör dock icke lemnas obeskattad, på det jästberedningen ej må blifva en förevändning till obehörig bränning, och öfverträdelse bör derföre allvarligt bestraffas. Då Utskottens förslag är affattadt med nödig hänsyn till dessa förhållanden, tillstyrker jag bifall till detsamma.

Lector *Wallman* förenade sig med Professor Wahlberg.

Doctor *A. Nordström* tillkännagaf, jemte instämmande med de 2:e nästföregående Talarne, att han ansåg återremiss af denna §. möjligen kunna leda till nedsättning i den uti 28:de §:n föreslagna pannerymds-afgiften, hvarföre han beklagade, om den beslutade återremissen verkligen gällde 28:de §:n i sin helhet.

Prosten *Lindberg*: Ehuru, enligt min nyss yttrade tanke, tillägget uti 28:de §:n angående pressjästberedningen redan är afgjordt, skulle jag likväl i afseende på det oskiljaktiga sammanhanget mellan 37:de och 28:de §§:ne i denna del, lika med Doctor A. Nordström, anse att, om 37:de §:n bifalles, nämnde tillägg i 28:de §:n jemväl måtte antagas.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot:* Med anledning af åtskilliga Talares yttranden om ifrågavarande fabrikers nödvändighet och vådan att försvåra deras bedrifvande, anser jag mig böra upplysa, att en aktad medlem inom Utskottet uppgaf den till visshet nära gränsande förhoppning, att en jästtillverkning utan brännvins-beredning snart torde inom hufvudstaden upp-

stå. Men dertill bör icke förtigas, hvad hvarje väl underrättad husmoder känner, att jäst kan serskildt bryggas när helst behofvet sådant kräfver, och att följaktligen brännvins-tillverkningen icke nödvändigt står i sammanhang med beredning af jäst. Nej, dessa fabriker hafva tillkommit för brännvins-tillverkning, men lånat skylten af jästen och under denna skylt fått nödig utväg. Jag hade tillfälle att under min tjenstgöring nära hufvudstaden närmare följa utvecklingen af den första här anlagda så kallade pressjäst-fabrik, der så litet, eller intet jäst tillverkades, men mycket, mycket brännvin. Möjligen kunna förhållanden nu vara något annorlunda. I hufvudsaken äro och blifva de dock desamma. Det är brännvin, som afses, och vinsten derå, men icke jäst i första rummet. Jag torde icke heller böra fördölja det högst egna förhållande, att en högt aktad Ledamot i Utskottet påstod sig i Stats-Expeditionerna fått den försäkran, att, genom ifrågavarande resolutioner för dessa fabriker, tillåtelse aldrig blifvit dem medgifven att tillverka brännvin, hvilket ock aldrig i dessa resolutioner nämnes, utan endast rättigheten att begagna brännvins-redskap till pressjästberedning. Möjligen, och enligt anförda uppgift, skulle således sjelfva Regeringen och andra Auctoriteter vara förde bakom ljuset i denna del och aldrig trott sig hafva gifvit en tillåtelse, att på oloflig tid tillverka brännvin. — Så mycket större omtänksamhet och varsamhet torde saken fordra å Representationens sida. Som förut i dag uppgifvits, är den högst beräkneliga brännvinsskatt 6 r:st på tillverkad kanna. Denna skulle nu för dessa fabriker höjas med ytterligare 50 procent eller 3 r:st. Men då allom kändt är, att brännvinet under sommarmånaderna alltid står betydligt högre, och detta ej sällan till några skilling på kannan, emot under den tid då tillverkningen i allmänhet fortgår, så torde häruti finnas en lätt begriplig anledning till försöken att under hvarjehanda förevändningar få

tillverka brännvin under den tid, andra dertill äro förbjudna. Äfven denna skatt synes således för låg, om den ej skall innebära en frestelse att eludera Författningen. Jag vidblifver således mitt yrkande på återremiss.

Prosten *Berlin*: Utskottet har sjelft gifvit stöd för bibehållandet af det här föreslagna stadgandet om rättigheten af brännvinsbränning i förening med pressjäst-beredning, då derigenom endast kan befordras, att man allt mer och mer närmar sig målet att undanträngа små-pannorna och åstadkomma en fabriksbränning. Det kan naturligtvis icke blifva många pressjäst-beredningar, som kunna uppkomma, då den restrictionen iakttages, att beviljandet först får ske efter vederbörandes hörande, och således sedan det är fulltygadt, att det i orten verkligen förefinnes ett behof af ökad tillgång på pressjäst.

Hvad angår det högre priset, som en Talare har anfört, såsom beredande en alltför stor förmån för den ifrågavarande rörelsen, så ber jag att få upplysa, att, ehuru det visserligen ofta inträffar, att brännvinspriset står 3 à 4 skilling högre under sommarmånaderna än under den vanliga tiden, så motsvarar detta högre pris ingalunda 2:ne andra momenter, som härvid böra intagas i räkningen. För det första äro rudimaterierna under denna tid vanligen också dyrare, och för det andra denna tid högst ofördelaktig för en brännvins-brännare, då det ofta inträffar, till följe af den högre luft-temperaturen, att mäsken icke kan skyndsamt nog afsvalas och således kommer att blifva sur och ofullkomligt jäst, hvaraf den nödvändiga följden är, att afkastningen blir mycket mindre än under de kalla vintermånaderna.

Discussionen förklarades härmed slutad, hvarefter och sedan *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* proposition å bifall blifvit med blandade Ja och Nej besvarad samt votering begärd, följande voterings-proposition uppställdes och godkändes:

Den, som bifaller nu discuterade 37:de §., röste Ja; den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, har Ståndet samma §. återremitterat.

Voteringen, som nu försiggick, befanns, efter rösternas summering, hafva utfallit med 17 Ja mot 19 Nej; och var alltså ifrågavarande §. af Högv. Ståndet återremitterad.

§§. 38—41 biföllos.

Femte Artikeln.

Om brännvins-försäljning samt vilkoren och afgifterna derför.

§. 42. Bifölls.

§. 43.

Prosten *Berlin* yttrade: I första momentet af denna §. har ordet "sådane" blifvit borttaget framför ordet "Gästgifvaregårdar"; men det anser jag vara ganska oriktigt, emedan derigenom uppkommer en helt annan mening än den, som Utskotten velat uttrycka. Om nemligen detta ord är borta, så kan man icke till "Gästgifvaregårdar" hänföra hvad som på följande rad förekommer, eller att mat der skall vara att tillgå. Jag hemställer derföre, att denna §. må återremitteras, derest icke det Högv. Ståndet vill genast besluta, att ordet "sådane" här åter inskjutes, och att således den gamla redactionen eller den, som förekommer i nu gällande Förordning, bibehålles.

Medan jag har ordet, vill jag taga mig friheten föreslå, att det följande momentet, som handlar om burskap å brännvins-försäljning, må afslås eller helt och hållet borttagas. Något sådant burskap må icke skäligen kunna sättas i fråga, och alltså kan intet stadgande derom behöfvas; men deremot är det

undantag, som förekommer i slutet af detta moment, ganska olämpligt, så att det gerna kan helt och hållet afslås.

Uppå härefter af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* i behörig ordning framställd proposition, fann Högv. Ståndet godt att 43:dje §. återremittera.

§§. 44—48 biföllos.

§. 49.

Contracts-Prosten *Holm* anhöll härvid om ordet och yttrade: Genom denna §:s förändring hafva alla lönnkrögare blifvit på ett utmärkt sätt gynnade och omhuldade. Lönnkrogarne, dessa obyggliga nästen, der så mångas välstånd och lugn förstöras, der så många laster och brott både grundläggas och föröfvas, och som sprida ett tärande gift uti hela samhället, dessa nästen borde man söka att utrota; men till motsatt rigtning kommer man, om man frångår den princip, som uti 41:sta §. blifvit följd, samt äfven uti gamla Förordningen gällde. Samma princip borde väl råda öfverallt uti en och samma Förordning. Men nu följes helt olika princip uti 41:sta och 49:de §§., och sådant kan ingalunda kallas rätt. Om denna nya samhälls-förstörande princip skulle gillas och antagas, så har lönnkrögaren genom 49:de §. fått icke blott anledning, utan likasom en uppmaning, att så mycket mera fritt och öppet fortsätta sitt lagstridiga yrke ända intill nästa Ting, då han kan blifva lagförd. När han vet, att han icke kan pliktfällas mera än för en gång, om han felade aldrig så många gånger innan han blir lagförd, så vore han en dåre, om han ej genom sitt fortsatta lönnkrögeri skulle söka förtjena så mycket att plikten kunde ersättas, samt inbringa honom så mycket större vinning. I alla de landsorter, der Ting hållas 2 gånger om året, der har lönnkrögaren alltså 6 à 7 månaders tid, att fräckt och oförsynt öppet fortsätta sitt vanhederliga yrke. Förstår han att krångla sig undan första

Tinget, så kan han hela året få fritt fortsätta sin nesliga handtering. Jag hemställer derföre till hvar och en, om det icke vore i högsta grad obetänkt, att frångå den princip, som i förra Brännvins-Förordningen är följd, samt äfven nu finnes i 41:sta §. nya Förordningen gälla, nemligen, att *plikten skall erläggas för hvarje gång sådan förbrytelse sker*. Onödig misskundsamhet med lönnkrögare, hvilka i samhället åstadkomma så mycket ondt, kan och bör ingalunda försvaras. Jag anhåller derföre vördsamt om återremiss.

Häruti hördes flere af Högv. Ståndet instämma.

Lector *Wallman*: Föregående Talare har redan så eftertryckligt lagt på Ståndets hjerta vådan af den ifrågaställda ändringen af denna §., att jag ej behöfver med många ord ytterligare framhålla densamma. I min ort hållas blott 2 Ting om året. Lönnkrögaren hörsammar ej stämningen till det första, lyckas möjligen att jäfva vittnena vid det andra och kan på detta sätt draga ut målet öfver året. Då man vet, huru sällan det är möjligt att med lagens hand hinna lönnkrögaren och hans olycksbringande handtering, och huru många utvägar han eger att eludera rättvisan, bör man tillse att i lagstiftningen icke inläggas nya svårigheter, och förenar jag mig alltså i Contracts-Prosten Holms begäran om återremiss.

Häruti instämde Prosten *Lindberg*.

Uppå derefter i behörig ordning framställd proposition, blef förevarande 49:de §. af Högv. Ståndet återremitterad.

§§. 50—54 biföllos.

Lector *D. Söderberg* anhöll nu om ordet och yttrade: Om man jemförer §§. i den ännu gällande nådiga Förordningen, angående vilkoren för tillverkning och försäljning af brännvin, med §§. i det förslag till ny Förordning för reglerandet af denna

handtering, de sammansatta Höglofl. Utskotten föreslagit och vi här hafve i händerna, så finner man, att i detta förslag är utesluten en §., som, om den hade bibehållits på en plats motsvarande den, som den innehar i den nu gällande nådiga Förordningen, skulle fått ett rum emellan det nya förslagets 54:de och 55:te §§. Jag ogillar ingalunda de Höglofl. Utskottens åtgärd, att ur det nya förslaget utesluta nämnde §., som innehöll ett undantags-stadgande till förmån för den, som olofligen utminuterar brännvin. Men jag hade önskat, att man ej blott stannat vid denna negativa uteslutning, utan bort utsträcka åtgörandet i detta hänseende till insättandet af en ny §. i den uteslutnas ställe. Denna nya §. borde enligt min tanka helt enkelt hafva innehållit en föreskrift, som återvisade domaren på allmänna Lagens stadganden om jäf emot vittnen. Jag föreslog på Afdelningen ungefärligen en sålunda lydande redaction af den nya §:n: "*Vill någon, vid åtal för oloflig brännvins-försäljning,* "*jäfva vittne, pröfve domaren enligt allmän Lag om det jäf* "*lagligt är.*" Härigenom hade på samma gång det skadliga undantags-stadgandet i 55:te §. af den nu gällande nådiga Förordningen blifvit borttaget, jemte det att domaren vore hänvisad till 17 Cap. Rättegångs-Balken, som ej upptager *köpare* bland dem, som i och för denna egenskap kunna såsom vittnen jäfvas. Jag befarar, att möjligen någon domare, till följe af vanans makt, kunde fortsätta tillämpningen af det blott borttagna lagstadgandet, om detta ej ersättes genom något nytt. — Jag yrkar i detta hänseende återremiss.

Prosten *Lindberg:* Orsaken, hvarför 55:te §. i nu gällande Författning blifvit utesluten, var den, att man ansåg det olämpligt uti en ekonomisk Författning införa det som rätteligen har sin plats uti Rättegångs-Balken. Utskotten ansågo, att då domaren i långt vigtigare mål eger att pröfva jäf, gjordes icke

uti ett så underordnadt fall undantag behof. I anseende till det yrkandet, att borttagandet af nu gällande stadgande borde i en motsvarande §. intagas, synes det mera öfverensstämma med Ovidii skämt: *si nihil excute nullum*, än lagstiftarens allvar. Då jag fruktar, att genom återremiss den nu gällande 55:te §. vinner nytt burskap, tillstyrkar jag det förslagna vacuum.

Med Prosten Lindberg förenade sig Doctor *A. Nordström* och Prosten *Melén*.

Contracts-Prosten *Holm*: Jag, lika med många andra, kan ingalunda gilla, att hela 55:te §. i förra Brännvins-Förordningen blifvit utesluten och bortlemnad, serdeles som det skett på ganska klena och svaga skäl. Det säges, att hvad §:n innehåller, är ett ämne som egentligen tillhör allmän Lag och Rättegångs-Ordning och alltså icke bör finnas uti en Författning af ekonomisk natur. Men om denna princip skulle strängt tillämpas, så skulle ganska många andra §§. också böra utgå. Om en ekonomisk lagstiftning skall för den enfaldige blifva tydlig och klar, så måste deruti förekomma mycket, som tillhör den allmänna lagstiftningen, och som det vore högst orätt att vilja borttaga från en Lag, som egentligen rörer den enfaldige allmogen. Att lönnkrögeri bör förekommas, kan ingen bestrida; lika litet kan det nekas, att om lönnkrögaren vet, att en köpare kan få vittna att brännvin blifvit såldt, så ingifver det skräck och farhåga hos honom; men genom 55:te §:s borttagande har en snara blifvit utlagd för den mindre lagkunnige, som lemnar ett fritt spelrum åt falskheten, hatet och hämdlystnaden. Men icke blott för säljaren, utan äfven för köparen, är det angeläget att veta hvad som kan komma att hända, och borttagandet af 55:te §. är således mindre välbetänkt. Om Brännvins-Förordningen så förändras, att ifrågavarande §. borttages, så insöfves derigenom lönnkrögaren i den säkra förhoppning,

att en som köper hos honom numera icke kan få vittna emot honom. Jag hatar visserligen lönnkrögaren på det högsta; men jag kan derföre ingalunda gilla, att Lagen skall likasom utsätta en snara för hans fällande. Nej, låt honom öppet få veta hvad hans frid tillhörer; ett sådant handlingssätt är ärligt, värdigt och rättskaffens. Jag anhåller derföre, att 55:te §. åter må intagas i den blifvande Brännvins-Förordningen, och anhåller vördsamt om återremiss.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*: Ehuru jag fullkomligt delar öfvertygelse med Lector D. Söderberg och efter förmåga bidragit till det resultat, som vanns på Afdelningen i Utskottet, nemligen att icke blott ifrågavarande §. utgick, utan att en i motsatt syftning insattes i dess ställe, hvilket förslag dock i Utskottets Plenum efter en lika het som långvarig debatt förföll, nödgas jag dock nu, med den kännedom jag eger om tankarna inom Utskottet, och för att icke blottställa mig att vid en återremiss få in den gamla §., afstå från yrkandet om återremiss i detta afseende, men deremot vördsamt tillstyrka bifall till Betänkandet; sålunda öfverlåtande åt domaren att i dessa som alla andra fall, efter allmän Lag, pröfva när laga jäf inträder.

Häruti instämde Prosten *Melander*.

Comminister *Beckman* yttrade det vara föga utsigter att genom återremiss få ifrågavarande §. i Förordningen intagen, enär den i sammansatta Utskotten utmönstrades med 66 röster mot 29.

Doctor *Säve:* Jag instämmer med föregående Talare i yrkandet på bifall åt uteslutningen af den åberopade 55:te §. i gamla Förordningen, samt om onödigheten af en återremiss i detta afseende. Genom borttagande af nämnde §. har blott ett förbud, att köpare i något fall skulle få såsom vittne höras,

blifvit undanröjdt, utan att detta lägger ringaste hinder för domaren, att såsom förut i brottmål tillämpa Rättegångs-Balkens 17 Cap. 7 §. Jag har ej sett föreskrifterna i någon ekonomisk Författning kunna upphäfva allmän Lag. Något annat är väl också, att angifvare enligt R. B. 17 Cap. 7 §. ej tillåtes i brottmål vittna, och att köpare äfven i allmänna ordningsmål skulle från allt vitsord uteslutas. Så noggrann har man ej varit i åtskilliga andra fall, såsom då Polis-Tjenstemän, Tullbetjenter m. fl., äfven då de äro ensamme och angifvare, få bestyrka sin berättelse med ed, i fall ej jäf finnes. Dock skall naturligtvis i hvarje fall domaren pröfva vittnesmålets verkan. Fördelen af förbudets borttagande synes mig blifva, att t. ex. en Ordnings- eller Socken-Nämnd kan, för att öfvertyga sig att lönnkrögeri på visst ställe, t. ex. i kyrkans grannskap, bedrifves, skicka ut ombud, som sjelf köper och i följe deraf kan gifva vittnesbörd i saken. Han är ej derföre angifvare, hvilket tillhör Ordnings-Nämnden sjelf. Sålunda är visst skäl, att Utskottets Betänkande i denna del blir oförändradt.

Doctor *Broman*: Jag har icke deltagit i discussionen om denna Författning, och ämnar ej heller göra det. Jag idkar ej sjelf denna rörelse och är nog lycklig att i min församling, bestående af 85 oförmedlade hemman, icke hafva någon brännvinspanna. Vore icke brännvinsbränningen ett ondt, så behöfde man icke bråka så mycket i lagstiftningen *för* och *emot* densamma. Declamationer *öfver* detta onda äro i detta Stånd öfverflödiga. Frågan är här att utfinna medel att göra det så litet skadligt som möjligt. Jag har dock nu begärt ordet, endast för att uttrycka en tanka, hvilken under discussionerna öfver vederbörande Utskotts-Betänkanden flere gånger förut och äfven nu påtvingats mig. Man tillråder, man yrkar, att Högv.

Ståndet

Ståndet bör afhålla sig från återremisser och ogillande af framställde förslag af den orsak, att något annat eller bättre *icke kunde vinnas*, emedan Utskotts-Ledamöternas tankar skola vara så och så delade, och att i följd af en återremiss en än sämre utgång vore att befara. Jag kan ej gilla dessa skäl och ej dela denna fruktan, hvarföre jag en gång för alla reserverar mig deremot; emedan ett gillande skulle vara att tillerkänna de respective Utskotten ett slags förmynderskap öfver Riks-Stånden. Betänka Utskotten sin pligt, så böra Ståndens tankar för dem ega en stor betydelse och vinna ett tillbörligt afseende. Sker ej detta, så böra Stånden icke efterskänka sin rätt att vederbörligen afslå ett, efter deras tanka, oriktigt fastän vidhållet beslut; och om äfven genom Stånds-pluraliteten det rätta och goda ej för den gången skulle segra, så har dock Ståndet uppfyllt sin pligt och bevarat sin rätt, då det icke ingått på ett mot dess öfvertygelse stridande beslut. Besinningen och erfarenheten skola dock slutligen bereda det rättas och det godas framgång. Dagtingan *med* och eftergiften *för* stundens opinioner leda aldrig till något godt resultat.

Häruti instämde Biskop *Hallström* och Professor *Lindgren*.

Contracts-Prosten *Holm* anmärkte, att om ifrågavarande §. uteslutes ur Förordningen och åt domare öfverlåtes att i dithörande frågor tillämpa allmänna Lagens föreskrifter, skulle olika praxis på olika ställen göra sig gällande och den ena domaren anse tillåtet hvad den andra icke medgåfve; till följd hvaraf Contracts-Prosten förnyade sin anhållan om återremiss.

Prosten *Melén:* Jag har redan instämt med Prosten Lindberg, som nöjaktigt förklarat anledningen till 55:te §:ns i gamla Förordningen uteslutande i det nya förslaget till Brännvins-Förordning. Prosten Holm har framhållit, att genom denna §:s

försvinnande ur den nya Förordningen en snara skulle blifvit lagd för lönnkrögare, äfvensom att olika domare kunde komma att olika tolka och tillämpa allmänna Lagens föreskrift, rörande jäf af vittne. Hvad snaran för lönnkrögare angår, fäster jag alldeles ingen vigt dervid och tror icke att, genom 55:te §:ns uteslutande, någon snara blifvit lagd; dessutom må den, som vill begå en orättfärdig handling, akta sig sjelf; lagstiftaren bör åtminstone icke underlätta brottet. Att olika domare åter kunna tolka Lagen olika vid olika tillfällen, är väl icke något nytt; men då här icke blifvit föreslaget annat, än att allmänna Lagens föreskrift må tillämpas äfven vid fråga om jäf emot vittnen, rörande oloflig brännvins-minutering, trodde jag icke att någon skulle uppträda, aldraminst inom detta Högv. Stånd, till försvar för lönnkrögeriet. Inom sammansatta Afdelningen föreslogs, att ifrågavarande §. skulle bibehållas, men förändrad, så lydande: "*Ej må köpare jäfvas att vittna, rörande oloflig brännvins-*"*försäljning, så vida icke annat jäf, enligt allmänna Lagen,* "*mot honom förefinnes.*" Detta förslag antogs icke af sammansatta Lag- och Bevillnings-Utskotten, utan uteslöts endast 55:te §. i nu gällande Förordning. Om, genom en återremiss, den af sammansatta Afdelningarne föreslagna, förändringen af 55:te §. kunde i den nya Förordningen blifva intagen, skulle ingen heldre än jag rösta för återremiss i denna syftning; men då jag nu är fullt öfvertygad att detta icke låter verkställa sig, men väl att man kunde äfventyra att i den nya Förordningen få den gamla 55:te §. åter intagen, får jag fästa Högv. Ståndets uppmärksamhet på nödvändigheten att, i denna del, bifalla Betänkandet, då åtminstone något är vidgjordt till hämmande af det förderfliga lönnkrögeriet.

Contracts-Prosten *Forssell* tillkännagaf sig häri instämma.

Efter härmed slutad öfverläggning förklarade Högv. Ståndet, i enlighet med derom af *H. H. Erke-Biskopen och Tal-*

mannen i behörig ordning framställd proposition, sig anse någon åtgärd icke böra vidtagas med anledning af hvad nu yttradt och hemstäldt blifvit i fråga om återintagande i blifvande Förordning af 55:te §. i den nu gällande, hvilken §. sammansatta Utskotten ur sitt förslag till Förordning uteslutit.

§. 55. Bifölls.

§. 56.

Härvid yttrade Lector *D. Söderberg:* Då jag ur denna §. velat undantaga *utländska spirituösa dryckers försäljning* från den ansvarspåföljd, som drabbar försäljningen af dylika drycker af inhemsk tillverkning, får jag vördsamt förklara, att detta ej skett för att derigenom gynna afsättningen af *utländska spirituosa* på de inhemskas bekostnad. Må det tillåtas mig att hänvisa på den min reservation, som rörande denna §. finnes Betänkandet bifogad. Jag har endast genom den föreslagna redactions-förändringen velat åstadkomma en öfverensstämmelse mellan Tullförfattningen och Författningen om vilkoren för tillverkning och försäljning af brännvin. Ty orimligt synes det väl i alla fall, att man kan pliktfällas för försäljningen af ett qvantum af spirituosa, som är tillåtet att införtulla. Jag kan införtulla ett qvantum, mindre än en kanna, men anses brottslig, om jag försäljer det.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot:* Det tillägg, som Utskottet föreslagit i denna §., innebär ingalunda någon förändring, utan endast ett förtydligande af hvad Författningen förut stadgat. Anledningen till förslaget hemtades från uppgift derom att villrådighet någorstädes uppstått huru §:n borde tolkas. Då nu Utskottet enstämmigt var af den åsigt, att hvad som gällde utminutering af brännvin alltid gällt och borde gälla äfven andra brända eller distillerade drycker, de utländska åtminstone

icke mindre än de inhemska, så ansågs sådant, till undvikande af all tvetydighet, äfven böra i Författningen ordagrannt inflyta. Skulle nu bifall deremot nekas till detta förslag, då företages af Ståndet en verklig förändring, hvarigenom utländska spritdrycker tillerkändes en frihet till utminutering, hvilken frånkändes de inhemska. Huruvida sådant skulle kunna vara förenligt med rättvisa, billighet och sunda principer, är åtminstone mig icke möjligt att inse. Jag anhåller derföre, som mig synes på goda skäl, vördsamt om bifall till §:n.

Doctor *A. Nordström* och Contracts-Prosten *Forssell* med flere Högv. Ståndets Ledamöter hördes häri instämma.

Lector *Wallman* instämde äfven, tilläggande den upplysning, att i Östergöthland på flera krogställen å landsbygden, utminuteras rumm och arrac, och det är icke ovanligt, att personer, som gjort löften att afhålla sig från brännvin, söka sin ersättning i dessa lika förderfliga, men dyrare spritdrycker.

Lector *D. Söderberg*: Med afseende å hvad den siste vördade Talaren yttrat får jag nämna, att ingen lärer väl införtulla ett så obetydligt qvantum, som han antydt, men väl ett eller annat krus, som tillsammanlagda understiga en kanna. Jag upprepar än en gång, att jag genom min anmärkning afsett åstadkommandet af harmoni emellan Författningar inom serskilda grenar af lagstiftningen, och ingenting annat.

Prosten *Melén* anmärkte det orätta uti att vilja tillåta försäljning under en kanna af andra spirituösa drycker, vare sig in- eller utländska, t. ex. rumm och cognac m. fl., som införtullas och försäljas på bouteljer, då försäljning af brännvin på samma gång förbjudes. Herr Prosten lade vigt på denna inconsequens, serdeles med afseende på landthandlarne, hvilka, lika farliga som lönnkrögarne, handlade med rumm och cognac

lika väl som med brännvin, hvarföre inskränkning i utminuteringsrätten borde vara enahanda för alla slags spirituösa varor.

Efter härmed slutad öfverläggning och af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjord proposition, fann Högv. Ståndet godt nu discuterade §. 56 bifalla.

§. 57. Bifölls.

Doctor *Sandberg* begärde derefter ordet och yttrade: Jag anhåller vördsamt att efter 57:de §:n eller vid slutet af Femte Artikeln få tillägga ett stadgande enligt min väckta motion, som afser både Tredje och Femte Artikeln, hvilket jag önskade måtte blifva af följande innehåll:

> Utom bevillnings-afgifterna till Statsverket, erlägges till fattigvårdens behof ett belopp, motsvarande en femtedel af bevillningen för tillverkning och utminutering, hvilket belopp uppbäres och redovisas på samma sätt och emot samma arfvode som folkskole-afgifterna, hvarefter dessa medel af Läns-Styrelserna fördelas till hvarje fattigvårds-samhälle, i förhållande till folkmängden, och afhemtas i Ränterierna af vederbörande Fattigvårds-Styrelser.

Doctor *Säve*: Jag har redan vid remissen biträdt Doctor Sandbergs motion. Men nyss har Högv. Ståndet återremitterat 28:de §:n i syftning att få beskattningen höjd med 25 procent. Om nu Ståndet, för att ytterligare försvåra tillverkningen, skulle pålägga densamma en serskild skatt till communen, så fruktar jag, att man på en gång begär mera, än som på en Riksdag kan vinnas. Derföre biträder jag nu Doctor Sandbergs förslag endast alternativt, nemligen så, att, om ej sammansatta Utskotten skulle kunna komma öfverens om den vid 28:de §:n yrkade förhöjda beskattningen, Utskotten ville

afse Doctor Sandbergs väl motiverade förslag, att en viss procent af bevillningen å hvarje brännvinspanna utgöres till communens fattigvård.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot*: Då jag redan vid remissen af Doctor Sandbergs motion förklarade mig deri till alla hufvudsakliga delar instämma, och jag af alla krafter, ehuru sorgligen förgäfves, inom Utskottet kämpat för hans åsigter, dem jag ännu delar, instämmer jag äfven nu af allt hjerta i hans förslag, och anhåller vördsamt om Högv. Ståndets bifall dertill. Upplysningsvis bör jag äfven meddela, att icke så få inom Utskottet voro böjde för antagandet af hans förslag i hufvudsaken, men funno sig tillbakastötta af den föreslagna fördelningsgrunden, den de icke ansågo rättvis eller billig. Man trodde sig skönja ett spår af den gamla välkända, Svenska afunden. Nu deremot, då en ny fördelningsgrund efter folkmängd är föreslagen, synes förslaget derigenom ega större utsigter till framgång. Äfven häruti synes mig ligga ett skäl att bevilja hans vördsamma hemställan.

Lector *Wallman* och Prosten *Melander* tillkännagåfvo, att de instämde i Doctor Sandbergs förslag.

Prosten *Melén* ville hafva anmärkt, att sammansatta Utskotten icke underlåtit besvara Doctor Sandbergs motion, enär Utskotten, efter uppräknandet af de motioner som till Utskottens behandling blifvit remitterade och bland dem äfven Doctor Sandbergs, yttra: "Utskotten, som dessa motioner noggrannt öfvervägt, föreslå vördsamt, att stadgandena i nu gällande Förordning, angående vilkoren för tillverkning och försäljning af brännvin, må, beträffande så väl beskattningen som i öfrigt, varda bibehållna, med de förändringar, som uti bilagde förslag till Författning finnas med cursiv stil utmärkta, och till hvilka skälen skola här nedan anföras." Då de samman-

satta Utskotten således beslutat bibehållande af brännvins-skatten för den tid som nu är i fråga, utan all förhöjning, kan jag omöjligen finna annat, än att Doctor Sandbergs motion äfven är tydligen besvarad eller, om man heldre så vill, afslagen.

Vice-Talman, Biskop *Holmström* yttrade, att, om Doctor Sandbergs förslag, hvilket Herr Biskopen för sin del biträdde, äfven af Högv. Ståndet till behandling upptoges, sådant borde ske under form af återremiss, enär förslaget icke blifvit af de sammansatta Utskotten direct besvaradt.

Doctor *A. Nordström* och Contracts-Prosten *Forssell* med flere Högv. Ståndets Ledamöter hördes häri instämma.

Doctor *Sandberg*: Äfven med afgjord visshet, att aldrig något kan uträttas, är det mig omöjligt, så länge jag har en röst på detta rum, att icke, så eftertryckligen jag förmår, uttala hvad som härutinnan är min lefvande öfvertygelse.

Vi hafve nu för oss det olycksaligaste lagstiftningsverk i verlden, ty det är en lagstifning om sättet att föröka proletärernas skaror: en Lag för rättigheten att göra fattigdomen rätt stor och rätt usel i vårt land: en Författning, huru de, som innehafva jord skola gå tillväga, för att lagenligt kunna utarma och utsuga dem, som ingen jord ega, och allt mer och mer utvidga den snart oöfverstigliga graf, som söndrar fattigdom och rikedom. Frågar man efter orsaken, hvarföre backstugusittare, inhysesfolk och fattige tillväxa i antal och uselhet i en fruktansvärd grad år från år, såsom våra folkmängdtabeller utvisa, så har man svaret uti detta Betänkande och alla dess föregångare. Vid 1840—41 årens Riksdag, uppgjorde jag, efter brännvinspannornas ungefärliga afverkningsförmåga på en enda termin, en beräkning öfver värdet af de födoämnen, som förvandlas till brännvin, och det uppgick till mer än 25 millioner R:dr R:gs om året, oaktadt beräkningen togs ytterst låg och

utan tvifvel vida under verkliga förhållandet. Häraf uppkommer ändå det förfärande resultat, att på mindre än 20 år har hela Svenska jordens taxeringsvärde blifvit uppbrändt och uppsupet.

Vill man vid beräkningen utgå från den förlust förtäringen förorsakar consumenterne, så framträder tydeligen den ovedersägliga orsaken till fattigdomens och eländets tillväxt ibland de talrika arbetsclasserna i vårt land, hvilka väl till största delen förbruka detta olycksaliga fabrikat, som jordens innehafvare förskaffa dem. Antages förtäringen till blott en sup till frukost, middag och aftonvard eller 3:ne supar om dagen, hvardera beräknad till 1 sk. B:co, så gör det 21 sk. B:co i veckan eller 34 R:dr 6 sk. R:gs om året och således på 10 år 341 R:dr 12 sk. R:gs, som för en fattig arbetare skulle vara ett capital, hvarmed han kunde köpa sig ett litet hemvist. Förer han denna *så kallade* måttliga diet ifrån sitt 20 till sitt 60 år (menniskornas medelålder i vårt land), så uppgår det till en summa af 1,365 R:dr R:gs, som kunnat användas till barnens uppfostran och hushållets bergning, såvida familjfadren mäktat försaka den strupkittling supen åstadkommer. Detta är dock endast beräknadt efter det måttliga måttet af 3:ne supar om dagen. Njutningen deraf tillfredsställer icke något naturbehof och medför ingen nytta; utan är, lindrigast sagdt, alltid ett mer eller mindre skadligt öfverflöd, som utan saknad kan undvaras. Men för de många tusende, som många dagar om året mångdubbla detta mått, huru stor och i grund ruinerande skall icke förlusten och skadan blifva både för kropp och själ!

Om man vidare antager Sveriges brännvinspannor till 50,000 st. i rundt tal, och man derjemte förutsätter att hvar och en brännvinspanna icke tillverkar i medeltal mera brännvin om året än som förbrukas af 10 personer, beräknadt till endast 3:ne supar om dagen, hvilket påtagligen är för litet, då man vet att många pannor på en enda dag tillverka flere hun-

drade kannor, så skulle efter denna beräkning brännvinsförtäringen i vårt land *årligen* kosta consumenterna, efter minuteringspris 1 sk. B:co per sup, den oerhörda summan af 17,100,000 R:dr R:gs. Detta motsvarar ungefärligen hela årliga skattebeloppet till Svenska Statsverket. Man må förlåta mig, om detta förhållande förekommer mitt sinne obeskrifligen nedslående. Och ändå misstänker jag, att beräkningen vida understiger verkligheten. Ty om man förutsätter, att hvarje panna tillverkar dubbelt emot hvad här är antaget, eller så mycket som erfordras till 3 supar om dagen åt 20 personer, så blir tillverkningsloppet i medeltal ändå icke större än 4 à 5 kannor om dygnet under den tillåtna tiden, som väl troligen icke är för mycket, då man vet att pannor finnas, som gifva 3 till 500 kannor sprit om dygnet. Häraf skulle följa, att brännvinsförtäringen skulle kosta consumenterne dubbelt eller 34,200,000 R:dr R:gs årligen, en så hiskelig summa, att jag, af fruktan för mitt fäderneslands framtid, icke vågar antaga densamma.

Men man försöke att vederlägga dessa bedröfliga beräkningar, och en öfvertygande vederläggning skulle blifva ett glädjeämne för hvarje fosterlandsvän. Man säger väl, för att försvaga intrycket häraf, att detta icke är någon stats-ekonomisk förlust, emedan penningarne qvarblifva i landet. Detta är väl sannt, men de ombyta egare. De flyttas till aldra största delen utur fattiga förbrukares fickor till brännvinsfabrikanter och försäljare. Om man nu för de arma consumenterna beräknar icke blott förlorade penningar, utan äfven försummad arbetstid, förslöad arbetshåg, dårskap i handel och vandel och allt elände, uselhet och brott, som ett ymnigare brännvinssupande förorsakar, kan man väl då länge behöfva söka efter orsakerna till den Svenska fattigdomen eller till den år från år uti en förskräcklig grad tillväxande pauperismen? Och hvad tillverkare och försäljare vinna på den olycksbringande industrien,

kan icke medföra någon välsignelse och qvarstannaar icke heller såsom national-behållning, utan den uppfrätes till största delen af arbetets försummelse och oduglighet, af kostnaderna för polis, rättegångar och fångvård samt af det utomordentligt stigande fattigvårdsbehofvet, till hvilket allt brännvinsförtäringen är förnämsta orsaken. Det kan aldrig nog beklagas, att nationens inflytelserikaste män icke kunna blifva öfvertygade att härutinnan ligger fattigdomens och eländets hufvudkälla — att alla andra orsaker till pauperismen äro ringa i jemförelse med denna, och så länge man icke vill göra något *på allvar* för att tillstoppa olycksbrunnen, skola alla försök till arbetsclassernas upphjelpande blifva vanmäktiga. Hvarföre skall jordegaren bemyndigas att förvandla sitt och andras öfverskott af jordens afkastning till brännvin och räcka detta åt arbetaren, i stället för att använda de födoämnen, som jorden frambringar till utbyte emot dennes arbetskraft, hvarpå begge skulle vinna? Hvarföre skola jordens innehafvare, både de större och mindre, både possessionater och bönder, ensamt förbehålla sig detta privilegium — det olycksaligaste af alla, som fått detta förhatliga namn? Om det vore nödvändigt för menniskans välbefinnande att supa brännvin, hvarföre då icke låta backstugusittaren, om han det förmår, koka sitt brännvin likasom sin välling? Och hvarthän skall denna olyckliga hushållning väl föra vårt arma fädernesland? Arbete vi icke sjelfva på den upplösning och söndring, som man anser så fruktansvärd? Ty när en gång de otaliga skaror, som vår brännvinslagstiftning gjort utfattiga och husvilla, blifva tillräckligen stora, och då de lära känna sin makt och börja kunna inse huru brännvinsbrännare och krögare af alla slag lefva i öfverflöd af de penningar de utsugit från arbetsclasserna, som nu svälta och frysa, då gripas dessa i sin hunger och uselhet af communismens dæmon, som redan

arbetar i samhällets djup, och dess härjningar blifva förskräckliga.

Men ho tror vår predikan? Quos Deus perdere vult obcæcat. Förespeglingen häraf endast tröttar; ty ingen tror på dess sanning. Jag vill derföre icke vidare fortsätta den, utan endast förnya min vördsamma och ödmjuka anhållan, att det af mig föreslagna tillägg till 5:te Artikeln näst efter 57:te §:n måtte få i Författningen införas, och för att, om möjligt är, beveka Höglofl. Utskotten och de öfriga Riks-Stånden att dertill lemna bifall, önskade jag att Betänkandet i denna syftning måtte återremitteras.

Kongl. Hofpredikanten *Hasselrot* tillkännagaf sig instämma i hvad Doctor Sandberg sålunda yttrat.

Efter härmed slutad öfverläggning och af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjord proposition, beslöt Högv. Ståndet, att, som sammansatta Utskotten lemnat Doctor Sandbergs sid. 2 omförmälda motion utan afseende, det af bemälde Doctor ofvan framställda förslag till §., att intagas vid slutet af Författningens Femte Artikel, skulle, tillika med hvad i anledning deraf inom Ståndet blifvit yttradt, de beslutade återremisserna till Utskotten åtfölja.

Sjette Artikeln.

Föreskrifter i afseende på Författningens verkställighet.

§. 58. Bifölls.

§. 59.

Härvid yttrade

Prosten *Lindberg*: I afseende på de fortfarande vilkoren för visitation efter oförseglad bränneri-redskap, har jag mig reserverat, enär visitationsrätten inskränkes till sådane rum der

brännvin kan beredas eller distilleras, det är der eldstad finnes, ty genom denna bestämmelse, kan innehafvaren af lös panna behålla den oförseglad i sitt hus, endast den förvaras i rum utan eldstad, hvarest ingen undersökning efter sådan redskap enligt denna §. är medgifven. På det controll i afseende på föreskriften uti 26:te §:n skall kunna utföras, yrkar jag, att nämnde visitationsrätt må utsträckas till alla byggnader å den jord eller lägenhet der brännvins-tillverkning idkas. Vill man åter inskränka tiden för sådan undersökning från kl. 6 f. m. till kl. 8 e. m. anser jag husfriden icke för nära trädd. I denna syftning anser jag återremiss af behofvet påkallad.

Uppå derefter af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjord proposition, fann Högv. Ståndet godt att 59:de §:n bifalla.

§§. 60—67 biföllos.

Det nu föredragna Betänkandet vidfogade *Formulär* till mätnings- och stämplings-bevis å brännvinsbrännings-redskap gillades.

§. 4.

Föredrogs ånyo *Constitutions-Utskottets* Memorial N:o 6, till Rikets Ständer, angående verkställd granskning af de uti Stats-Rådet förda Protokoll.

Lades andra gången på bordet.

§. 5.

Prosten *Brobergs* uti skrifvelse till H. H. Erke-Biskopen framställda och nu hos Högv. Ståndet anmälda anhållan om 3:ne veckors förlängning i den honom beviljade ledighet från Riksdagsgöromålen fann Ståndet godt bifalla.

§ 6.

Af inkommet Protokoll, denna dag hållet hos Högv. Ståndets Electorer, inhemtades, att i ledigheten efter Domprosten Thomander, som den 1 dennes upphört att vara Riksdagsfullmäktig, blifvit utsedd till Ledamot af Banco-Utskottet, Domprosten *Ahlstrand*, äfvensom att Lector *D. Söderberg* blifvit utsedd till Suppleant i samma Utskott, att i sådan egenskap derstädes inträda vid för Ordinarie Ledamot inträffande förfall.

Likaledes inhemtades af sagde Protokoll, att till Suppleanter blifvit utsedde, Prosten *Eurén* uti Expeditions-Utskottet och Contracts-Prosten *Holmberg* uti Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet, hvilka i sådan egenskap egde att vid inträffande behof i nämnde Utskott inträda.

§. 7.

Uppläste Contracts-Prosten *Forssell* följande skriftliga anförande: Sedan Doctor Sandberg vid denna Riksdag förnyat sin redan vid tre föregående Riksmöten väckta motion om upphäfvande af 1726 års Conventikel-Placat, stadgades hos mig den föresats, hvartill ej mindre öfverläggningarne inom Ståndet i detta ämne under förra Riksdagen, än ock dessförinnan vunnen erfarenhet om ovissheten rörande detta Placats rätta betydelse gifvit anledning, att nemligen i Kongl. Riks-Archivet uppsöka och rådfråga sjelfva källan för dess tillkomst, i hopp att derigenom vinna ett hittills ej blott för mig, utan ock, såsom det syntes, för de flesta saknadt ljus öfver dess ursprung, mening och rätta tydning. Denna min föresats har vunnit ett betydligt understöd genom den godhetsfulla benägenhet, hvarmed det Högv. Ståndet bifallit min hemställan, till följe hvaraf de vidlyftiga handlingar, som saken röra, blifvit på Ståndets Archiv-Cassas bekostnad från Riks-Archivet i afskrift utlösta. Den betydliga lättnad, undersökningarna derigenom vunnit, ålägger mig

en så mycket större förbindelse, att ur denna källa meddela hvad jag funnit vigtigast vara till sakens fullständiga och behöriga utredande; och denna förbindelse utbeder jag mig att nu få fullgöra, ej utan den förhoppning, att det Högv. Ståndet skall finna upplysningarne af den beskaffenhat, att de böra till Lag-Utskottet remitteras, för att i förening med sjelfva motionen tagas i öfvervägande.

Att ifrågavarande Conventikel-Placat föranleddes af de så kallade pietistiska rörelser, som vid början af förra seklet på åtskilliga ställen inom fäderneslandet uppkommo, torde vara allmänt kändt och behöfver således endast i förbigående här anmärkas. Närmaste anledningen gafs af företeelser i denna syftning, som samtidigt visade sig i Umeå stad och trakten deromkring samt på Sikla ö nära Stockholm. Bland de två Commissioner, som nedsattes för att härom undersöka, synes åtminstone den ena äfven hafva fått i uppdrag, att, för beredande af det tillämnade nya stadgandet rörande religiösa sammankomster, sig yttra, om och på hvad vilkor sådana skulle anses tillåtliga. Säkert är åtminstone, att då dessa mål, under loppet af 1725, i "Rådkammaren öfver Justitiæ-saker", till slutligt afgörande förekommo, utsträcktes behandlingen deraf till nämnde omfattning, så att samma afseende på en gång fästades vid den allmänna och de speciella frågorna. Det synes nemligen, som inom sjelfva Rådkammaren gjort sig gällande ett visst tvifvel om dels lämpligheten dels ock behörigheten af de stadgar och författningar, som dittills utkommit i detta hänseende, ehuru dessa visserligen ej voro få till antalet, eller kunde anses, till följe af sin ålder, antiquerade, då sådane funnos så nyligen och nära inpå hvarandra utgifna, som den 7 Juni 1706, 1 Dec. 1713, 7 Juni 1716 och 8 Dec. 1721. Tydeligen verkade ock afseendet på den från flera håll och ej minst från sjelfva Hufvudstaden påträngande pietismen, att man å ena sidan drefs till en revision

af de försvarsverk, man visste sig hafva att tillgå mot denna befarade fiende, under det man å andra sidan kände sig förpligtad att ej alldeles undertrycka de ständigt återkommande anspråken på större frihet i utöfningen af en christens heligaste rätt. Lägges nu härtill, att de farhågor, som i Rådkammaren gjorde sig gällande mot pietismen och den, enligt dess åsigt, såsom ett oeftergifligt vilkor för Guds sanna dyrkan, nödvändiga conventikelfriheten, fullt ut lika mycket egde en politisk, som en religiös grund, så har man härmed, såsom jag vågar påstå, kommit till en skäligen tillförlitlig uppfattning af de förhållanden, under hvilka öfverläggningen om ifrågavarande Conventikel-Placat inom 1725 års Rådkammare började.

Följe vi nu denna öfverläggning, så mycket som för vårt ändamål är nödigt, på spåren, så kan utgångspunkten tagas från sjelfva det förslag till hufvudgrunder för Placatet, som Commissionens majoritet afgaf, och hvars innehåll är i Rådsprotokollet för den 18 Nov. 1725 intaget. Detta förslag lyder i sammandrag, som följer:

1. Att en fróm och gudfruktig husfader, af hvad stånd och vilkor han är, som är väl grundad i sina christendoms-stycken, må ega tillstånd och frihet, när han efter predikningarne, jemte bön och sång, upprepar Guds Ord för sitt husfolk, att låta några af dess grannar och andra christendomvänner vara med tillstädes, som af sig sjelfva ditkomma och i sina egne hus till en slik uppbyggelse ej tillfälle hafva.
2. Att vänner och bekanta måge *efter aftal* om Söndagarna med hvarannan sammankomma och, efter bevistad offentlig Gudstjenst, helga Sabbathen med böner, lofsånger samt Guds Ords betraktelser till uppbyggelse i sin christendom, fastän de icke alla äro af lika stånd och character,

tilläggande Commissionen härvid, att

dessa begge slag sammankomster ej kunna annorledes anses i anledning af Guds Ord än för nyttiga och uppbyggeliga, när de blifva inom de af Commissionen utmärkta försigtighets-skrankor,

hvarförutan Commissionen, angående de för sammankomsten å Sikla ö anklagade personer, yttrar:

att, som de hafva vid samma sin Gudaktighetsöfning både iakttagit rätta tiden, som varit efter sluten och bevistad offentlig Gudstjenst, och rätta saken, som varit Guds Ords betraktande, samt det oskyldiga sättet, som bestått i sjungande, läsande, böner och lofsånger, jemväl ock det ostraffliga ändamålet, nemligen inbördes uppbyggelse och uppmuntring till en sann christendom och förkofring, så finner Commissionen, att de äro alldeles oskyldige och obrottslige.

Emot denna pluralitetens mening hade en minoritet af två Prester afgifvit en reservation, som också finnes intagen i Råds-Protokollet och äfven här måste närmare vidröras, emedan den utgör grunden till det beslut, hvarigenom frågan sedermera afgjordes, och således, i anseende till sina motiver, är af serdeles betydelse. Hufvudinnehållet af denna reservation är:

1. Att föräldrar må med sina barn och husbondefolk med sina tjenstehjon hafva någon serskild andakt hemma uti sina hus, som ock att en god vän, som tillfälligtvis kommer till den andra, kan begynna ett gudeligt och uppbyggeligt samtal och jemväl, der nödigt pröfvas, slå upp Bibeln, samt med dess egna ord och språk så mycket tydeligare och kraftigare öfvertyga hvarandra, samt att äfvenväl en åhörare kan gå till sin Själasörjare och begära undervisning

uti

uti det, som han antingen sjelf läsit hemma, eller hört i kyrkan och tycker sig vara angeläget att närmare förstå och veta.

2. Men att en sammankomst, som består af många men olika personer, de der eljest hafva hvarken skyldskap, bekantskap eller commerce sinsemellan, utan träda allenast tillhopa vissa förelagda tider och stunder att taga sig en serskild andakt före, ej bör tillåtas, *såsom ej varande här i Sverige högst nödig och oundgänglig, eller till den sanna christendomen otvifvelaktigt nyttig.*

Öfver dessa förslag, i förening med specialfrågorna, hade nu Rådkammaren att sig yttra. Omröstningen företogs derstädes den 19 November, och utfördes medelst serskilda, till en del utförliga och fullständigt motiverade anföranden till Protokollet. Resultatet af denna omröstning blef, bland annat, 1726 års Conventikel-Placat, eller rättare den Resolution, som i sjelfva det behörigen justerade Protokollet finnes utförligen upptagen, och i öfverensstämmelse hvarmed sjelfva Placatet sedermera, såsom en utgående publication, skolat och bort vara uppsatt. Såsom en säker och fullt tillförlitlig grund för Placatets rätta betydelse måste således denna Resolution till sitt innehåll här intagas. Den lyder, något sammandragen, sålunda:

Att på det allvarsammaste förbjudas sammankomster, som bestå af många men olika personer, de der eljest hvarken hafva skyldskap, bekantskap eller commerce sins emellan, utan träda allenast tillhopa vissa förelagda tider och stunder att taga sig en serskild andakt före, och detta vid straff af penningeböter första och andra gången, samt tredje gången landsförvisning på vissa år.

Varandes dock tillåtet:

A) Om en husfader vill esomoftast och serdeles om Helgedagarna förhöra och undervisa sina barn och husfolk i Katechesen och deras Christendoms-stycken, samt efterfråga hvad de af predikan lärt och hört, hvilket honom tillkommer att göra så väl som att dageligen hålla bön, läsa i Bibeln och andra här i Riket vedertagne Postillor och gudeliga böcker, böner och psalmer, hvarvid dock alldeles förbjudet är att uttyda Skriftens språk och böner, kunnande jemväl en och annan af dess slägt, vänner och grannar, som förut hos honom varit, väl få bivista en sådan anställd husandakt, samt ock med hvarandra tala om den på Helgedagarna hörda predikan, huru den ene eller den andre predikan och uttydningen förstått, och deruti den ene den andra underrätta, men dervid böra de dock alldeles afhålla sig från djupsinniga frågor och disputerande.

B) Att en god vän, som tillfälligtvis kommer till den andra, kan begynna ett gudeligt och uppbyggeligt samtal, och jemväl, der nödigt pröfvas, slå upp Bibeln samt med dess egne ord och språk så mycket tydeligare öfvertyga och stadfästa hvarandra.

C) De, som bo på landet och hafva lång väg till kyrkan, enär de icke kunna komma dit, måga hos sig göra bön, sjunga vanliga psalmer, läsa i Bibeln, Postillor och gudeliga böcker, som allmänt i Riket vedertagne äro.

D) Om en Prestman skulle vilja öfverenskomma med sina åhörare att tillbringa hvar Söndagsafton, antingen många eller få, uti sitt hus med Catechismiförhör, predikans upprepande, så vore sådant högst beröm-

ligt och prisvärdigt. Och som mycket klagas deröfver, huru litet isynnerhet den gemene man är underrättad i sin Christendomskunskap, så skola Presterna vara förpligtade, att sex gånger om året förhöra sina åhörare hemma i deras hus eller ock till den ändan sammankalla om sönder några hus i städerna och några byar på landet.

Sådant blef resultatet af den länge och flitigt förberedda omröstningen, och dermed är tillika meningen med 1726 års Conventikel-Placat uttryckt. Betraktar man detta resultat närmare, så inses, att det hufvudsakligen grundar sig på den restrictiva åsigt, som uttalades af minoriteten inom Commissionen. Sjelfva hufvudbeslutet, äfvensom punkten B) här näst ofvan, och till en del äfven punkten A), äro ordagrannt hemtade från nämnde minoritets förslag. Rådkammaren har dock undvikit att begagna sig af minoritetens märkliga motiver. Å andra sidan röjer sig i punkterna C) och D) en benägenhet till eftergift, hvarigenom Rådet närmar sig den åsigt, som af majoriteten inom Commissionen är uttalad. Hvarföre denna icke kunde fullt omfattas, vill jag med ledning af omröstnings-protokollet söka upplysa. Riks-Rådet Gyllenborg, hvars votum, i förening med Riks-Rådet Lagerbergs, utgjorde grunden för beslutet, emedan majoriteten derutinnan instämde, säger straxt i början af sitt anförande: "Vore här quæstio de facienda lege, så kunde "de för och emot sammankomsters tålande vidlyftigt andragne "skälen komma att skärskådas och attenderas, men som sådant "nu hvarken är eller kan vara in quæstione, sedan vi redan "hafve lagens factum bestående af så många Kongl. Förordnin-"gar, så tror jag för min del mig endast och utan vidare rai-"sonnement böra taga anledning till dessa sammankomsters för-"dömande såsom olagliga." Sannt är väl, att Talaren med denna ingress egentligen vill motivera sin åsigt om olaglighe-

ten af de serskilda sammankomster, som nu voro under åtal; ehuru han likväl slutar med att befria deltagarne i dessa sammankomster för allt ansvar till följe af ett sådant åtal; men att de anförda orden tillika innehålla grunden för hans öfvertygelse om beskaffenheten af den nya Förordning, som äfven var i fråga, synes tydeligen deraf, att när han längre fram i anförandet kommer att härom sig yttra, säger han: "Jag upprepar för-"denskull min i början yttrade och *på Kongl. Förordningar* "*grundade mening*, *att dessa möten* quæstione *äro straffbare,* "*och tror dem alltså böra hädanefter* på det aldrasträngaste "*hämmas*, så igenom nya förbud, som deras allvarsamma hand-"hafvande." Och, märkligt nog, tillägger Talaren omedelbarligen derpå: "finna Riksens Ständer på en allmän Riksdag "anledning utaf de för sammankomsters tålande andragna skä-"len, att de närvarande Förordningar limitera eller alldeles upp-"häfva, så går då allt lagligen till, och då kunna dessa sam-"mankomster få lofligen idkas, som det nu sker olofligen."

Således bestämdes den först röstande Ledamoten i Rådkammaren mindre af frågans beskaffenhet i och för sig, och dess förhållande till de stadganden som Guds Ord innehålla, än af omsorgen att upprätthålla de statsborgerliga Författningar, som dittills utkommit och voro gällande. Visserligen måste man antaga, att han inom sig icke hyste bestämdt tvifvel om dessa Författningars behörighet; men att han dock anade, att ett annat förhållande, än som af dem utstakades, kunde vara det rätta, följer tydligen af hans medgifvande, att hvad som nu vore olofligt, det kunde blifva lofligt, blott Ständerna framdeles ville ändra Författningarna. Det hade icke bort undfalla honom, det han sålunda indirect uttalat sin öfvertygelse vara, att uti en vidare utsträckt Conventikel-frihet låge någonting både lofligt och rättmätigt. Men hvad som härvid höll honom tillbaka var den politiska farhåga, han hemtade af exemplen från Eng-

land under Cromwells tid, och hvilka han äfven under den föregående discussionen uttryckligen åberopat. Emedlertid var härigenom redan från början af discussionen den rigtning gifven åt Rådkammarens öfverläggningar, från hvilken flertalet sedermera icke afvek. Riks-Rådet Lagerberg, som dernäst sig yttrade, samt upptog och utvecklade föregångarens åsigt, tillade såsom ett nytt skäl, att "här i Stockholm alla Sön- och stora "Helgedagar ifrån kl. 5 om morgonen till kl. 3 efter middagen "alla timmar offentligen predikas och Gudstjenst hålles i kyr-"korna, alla söcknedagar morgon och afton offentlig bön, två "gånger i veckan vecko-predikan, tre gånger om veckan Cate-"chismi-förhör i kyrkan, på landet efter Kyrkolagen utom pre-"dikan om Sön- och Helgedagar, och på vissa tider på året "jemväl ottesångs-predikan, vecko-predikan, på vissa tider på "året Catechismi-förhör i kyrkorna." Detta skäl egde verkeligen, hvad Stockholm beträffar, då någon vigt; och är det tydligen detta åberopande af då existerande förhållanden, som gifvit anledning till det i Placatet bland andra förekommande skäl till sammankomsternas förbjudande, att "slika sammankom-"ster så mycket mindre pröfvas nödige, *som Guds Ord hos oss "rikeligen varder lärdt och predikadt.*"

Detta om Författningens tillkomst. Nu några ord om dess mening och betydelse. Till en början måste, för detta ändamål, anmärkas, att Placatet, sådant det i sin fullständighet finnes i Riks-Archivets registratur intaget, uti ingressen uttryckligen rubriceras såsom ämnadt att förnya och förklara tvänne åberopade förr utkomna stadganden i ämnet, nemligen Kongl. Maj:ts åtvarning af den 1 Dec. 1713 och Kongl. Brefvet till Öfver-Ståthållaren af den 8 December 1721. Båda dessa Kongl. Påbud tillkännagifva sin syftning vara att "hämma hvarjehanda "förargelser, oordningar, vilfarelser och svärmerier i den chri-"steliga läran och Gudstjensten." Det förstnämnda är i syn-

nerhet märkligt för den fullständighet, hvarmed det framlägger de många och stora, af erfarenheten redan då bekräftade vådorna af en obegränsad Conventikel-frihet, — vådor, hvilkas fortsatta tillvaro och ännu i dag lika besannade storhet skulle i någon mån kunna urskulda den skygghet, för att ej säga bitterhet, hvarmed så kallade Conventiklar hos oss anses, om icke påtagligen den så beskaffade sinnesstämningen till stor del vore föranledd af helt andra bevekelsegrunder än de, som åsyfta Kyrkans välfärd. Emedlertid får ej förnekas och förbises, att Conventikel-Placatet, oaktadt sina politiska relationer, till sin afsigt omisskänneligeu innebär en syftning till Kyrkans bästa. Det vill, såsom visadt är, hämma oordningarne, eller, såsom det sjelf säger, "i tid med allvar dämpa och således fö-"rekomma allt det, som i andelig måtto skulle kunna oroa." Det är således att anse såsom ett å Kyrkans vägnar uttaladt erkännande af rättmätigheten i de Christendomens bud, som innefattas i 1 Tim. 6: 20, Tit. 3: 9, 10, Rom. 16: 17 m. fl. Det är en af Guds eget Ord till sin behörighet helgad ordningsstadga, som hos hvarje vårt christeliga samhälles medlem inskärper skyldigheten att *fly* en kättersk menniska samt oandelig och onyttig ord och trätor, som gå af falskelig berömd konst, att *vika ifrån* dem, som tvist och förargelse åstadkomma emot den lärdom, som lärd är. Men huruvida det, jemte denna sin behörighet, tillika innebär full lämplighet, är en annan fråga. Det måste, för att vinna sitt ändamål, ålägga inskränkningar i hvarje christen samhällsmedlems dyrbara rätt att obehindradt få öfva sin Gudstjenst. Uti detta åläggande hade det ock stöd af redan stadgad folksed och förr utkomna Författningar i ämnet. Men en revision af tillbörligheten i de sålunda förevarande inskränkningarnas vidd var här i fråga. Nu är, genom den ofvan refererade, efter omröstningen i Rådkammaren tillkomna Resolutionen, visadt, huru långt Statens och Kyrkans högsta myn-

dighet i bestämmandet af dessa inskränkningar velat gå. Hufvudtankan i denna Resolution är, att hvarje *efter aftal* tillkommen enskild Gudaktighetsöfning, hvaruti andre, än en husfader med sitt husfolk, deltaga, är otillåten och straffbar. I denna åsigt öfverenstämde 1725 års lagstiftning med de föregående. Men utan förbehåll ansåg man sig dock nu icke kunna stanna vid denna stränghet. Derföre medgafs, emot hvad ditintills varit stadgadt, ej blott att tillfälligtvis tillkommande slägtingar, vänner och grannar egde utan ansvar bevista en sådan husandakt, utan ock så väl att på landet aflägse från kyrkorna boende må, utan närmare inskränkningar, för Gudaktighetsöfning sammankomma, som ock att Presterna både rättsligen och "berömligen" handlade, om de för samma ändamål i *sitt hus* sammankallade sina *åhörare*, hvarjemte dem ålades att för enahanda ändamål sina åhörare i deras hus ofta besöka och flere af dem till ett ställe sammankalla. — Så beskaffad *är* 1725 års lagstiftares mening och beslut i denna vigtiga fråga. Att nu det i början af år 1726 publicerade Placatet härom hvarken tillräckligen klart eller fullständigt uttrycker detta beslut, är visserligen besynnerligt, men torde dock svårligen kunna förnekas. Detta Placats ordalydelse föranleder nemligen till en uppfattning, som deruti inlägger både mer och mindre än dermed velat uttryckas. Det är sålunda kändt, huru man å ena sidan ansett sig berättigad, utan Placatets förnärmande, deltaga i hvarje Conventikel, blott den icke kunnat hänföras under den svårfattliga benämningen af "enkannerlig Gudstjenst" eller bevistats af "kända och okända" personer om hvarandra; och man måste medgifva, att en sådan tydning, utan kännedom af Rådkammarens Protokoll, kan hafva skäl för sig. Å andra sidan har erfarenheten nogsamt besannat, hurusom Presterskapet så litet af Placatet kunnat få begrepp om sin rätt att med sina åhörare hålla de medgifna sammankomsterna för Guda-

tighets-öfningar, att försöken dertill ofta af både embets-bröder och åhörare stämplats och ännu stämplas såsom lagöfverträdelse; äfvensom det torde vara obestridligt, att mången välsignelserik samfälld Gudaktighets-öfning i de från kyrkorna aflägsna bygder blifvit uraktlåten blott derföre, att samvetsgranna christna ej velat tillegna sig en rättighet, som de ansett vara dem i Författningarna förmenad.

Häraf torde vara klart, att det ifrågavarande Placatet är till sin *form* alldeles olämpligt, och derföre tarfvar ändring. Det har ock, genom sednare tillgöranden, förlorat hela den *betydelse*, som ensam åt detsamma gifvit skäl och rimlighet, nemligen egenskapen att verka såsom förekommande och hämmande. Det är visadt, att sådan var dess ursprungliga mening. Det skulle verka præventivt, och stod just derigenom i ett rätt och oförtydbart förhållande till den sedermera utkomna Stadgan af den 20 Mars 1735, hvars hufvudsyfte är correctivt och afflictivt. Men de sedermera tillkomne Kongl. Brefven af den 15 December 1762 och den 20 Januari 1837, till följe af hvilka intet åtal med anledning af 1726 års Placat får anställas, innan de allmänna åklagarena "af Kyrkoherden i församlingen inhem-"tat skriftelig berättelse om saken och dess sammanhang, och "sådant, med alla dertill hörande omständigheter hos Justitiæ-"Canzlers-Embetet anmält, samt derpå erhållit dess svar och "embets-utlåtande", hafva till den grad förändrat Placatets natur, att detta numera är mindre præventivt än sjelfva 1735 års Stadga. Häruti ligger ett annat och vigtigt skäl till dess ändring, enär tydligen de stränga och olämpliga straffbestämmelserna deri påkallat nödvändigheten af bemälde för dess betydelse menliga försigtighetsmått. Sluteligen är det ock, efter mitt förmenande, oriktigt till sitt *innehåll*, sådant nemligen, som detta bestämmes af Kongl. Rådkammarens Resolution af den 19 November 1725, hvilken, såsom ofvan är visadt, innefattar den enda och

rätta grunden för dess uppfattning. Det är i detta hänseende oriktigt, emedan det förbjuder hvarje enskild sammankomst för Gudaktighetsöfning, som sker *efter aftal* och på *förelagda tider*. En sådan makt öfver en af det christeliga lifvets dyrbaraste rättigheter kan och får jag icke tillerkänna Statens Öfverhufvud, icke ens i dess eganskap att vara Kyrkans summus Episcopus. Är det redan en obestridlig sanning, att en aftalad sammankomst för hvad lofligt ändamål som helst icke kan af någon embetsmyndighet i ett fritt samhälle hindras eller genom dess mellankomst upplösas förr, än den visat sig urarta till en för Staten vådlig rigtning, så måste detta gälla ännu mer då frågan är om det lofligaste bland allt lofligt, eller christnas Gudaktighets-öfningar. Att sammankomma för ett sådant ändamål kan i och för sig icke vara rätts- och samhällsvidrigt; att på förhand aftala om tid och ställe för sammankomsten, ännu mindre. Således får icke den omständigheten, att en Conventikel blifvit aftalad, stämpla densamma såsom olaglig.

Härmed vill jag dock ej hafva sagt, att jag önskar Conventikel-Placatets fullkomliga upphäfvande, eller anser vår Kyrka kunna undvara ett stadgande, tjenligt att förekomma de vådor, som kunna blifva en följd af den, likasom all annan frihet, lätt missbrukade Conventikel-friheten. Om jag medgåfve sådant, skulle jag underkänna vigten och betydelsen af de Bibelställen jag anfört, och hvilka, efter min uppfattning, fullt grunda nödvändigheten af en ordningsstadga i detta hänseende. Icke heller kan jag gilla det från Nya Kyrkolags-Committéens arbete hemtade förslag till ändring, som Doctor Sandbergs motion innehåller; ty denna ändring innebär egentligen Placatets fulla upphäfvande, enär den skulle alldeles borttaga dess betydelse af præventiv lag, sålunda lemna fritt spel åt mången, ofta uppblåst nychristens vådliga begär att förestå Guds församling, och först när oredan deraf, till enfaldiga sinnens skada, hunnit blifva

märkbar, lemna tillfälle att försöka en rättelse, som, under sådana förhållanden, oftast för hvarje förmåga blifver omöjlig. Om jag ej alltför mycket bedrager mig, skola de just nu pågående separatistiska rörelserna i Norrland komma att lemna ett bedröfligt bevis härpå. De hafva, som bekant är, ohindradt fått fortgå i trots af det dels föraktade, dels såsom oanvändbart ansedda Conventikel-Placatet, och derigenom nu inom kort tid hunnit till den utveckling, att icke Svensk Lag finnes, som kan vid underdomstol tillämpas på de hittills oerhörda förvillelser, de åstadkommit. Med denna erfarenhet för ögonen, ryggar jag med skäl tillbaka för åtgärden, att vid bemälde förslag låta ändringen bero, ehuru jag nogsamt inser, hvilka svårigheter härigenom uppstå, enär kändt är, att Kongl. Maj:t, på Högsta Domstolens och Justitiæ-Canzlerens tillstyrkan, redan vid 1823 års Riksdag till Ständerna afgaf en Proposition om Placatets ändring i denna syftning. För omfattande af Prosten Cnattingii, i dess förslag till Kyrkolag 2 Cap. 12 §. uttryckta åsigt, vore jag mera benägen, i fall ej denna medgåfve mindre frihet, än den 1725 års Regering velat bestämma, och jag måste anse med sakens beskaffenhet förenlig. Jag måste således, så vanskeligt än det svåra försöket må synas, underkasta mig skyldigheten att i korthet framlägga de grunder, efter hvilka jag anser Conventikel-Placatet böra ändras.

Derförinnan bör jag dock, såsom min öfvertygelse, uttala, att i denna sak Bibeln främst bör rådfrågas. Ett uraktlåtet afseende på dess utsagor gör här, såsom oftast, hvarje menskligt bemödande vanmäktigt. Nu hänvisar Bibeln bestämdt på tvänne slag af sammankomster för enskild Gudaktighetsöfning, det ena lofligt, det andra olofligt. Det förra har fått sin sanction genom Frälsarens bekanta löfte: Hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag mitt ibland dem, Math. 18: 20; sitt föredöme genom Ap. G. 1: 14; sin form och bety-

delse genom Col. 3: 16, Eph. 5: 19, 1 Thess. 5: 11 m. fl. Dess ändamål är uppbyggelse på trons grund, Jud. v. 20. Det andra slaget har fått sin betydelse och sin dom genom 1 Cor. 11: 17. Det utgör Pauli bekymmer. Vi finne honom förespegla vådorna deraf på många ställen, serdeles i Pastoral-Brefven. Exempelvis må anföras 1 Tim. 1: 3—6; 6: 3—5; 2 Tim. 2: 14—18; Tit. 1: 11; äfvensom Rom. 16: 18. I hans egen förutsägelse, Ap. G. 20: 30, torde få anses ligga en syftning på hela Christna Kyrkan, bekräftad jemväl af Apostelen Judas i dess 18 och 19 verser. Så får ock Pauli bud om aktsamhet och vaksamhet i detta hänseende (Ap. G. 20: 28, 31) samma allmänna vigt och betydelse.

Härmed anser jag nu syftningen vara anvisad, som bör gifvas åt de stadgar, dem vår Kyrka för sig eger uppgöra, till ordnande af enskilda Gudaktighets-öfningar. För åstadkommande häraf ville jag vördsamt föreslå, att Andra Capitlet i Kyrkolagen får till öfverskrift: *Om offentlig Gudstjenst*, och att innehållet lämpas derefter, hvaruppå insättes ett så lydande

Tredje Capitel.

Om enskilda Gudaktighets-öfningar.

§. 1.

Till inbördes uppbyggelse i christelig tro, ege hvar och en frihet att med husfolk, slägt, vänner och grannar sammankomma och husandakt hålla å tider, då offentlig Gudstjenst inom församlingen ej förrättas; dock vare barn och tjenstefolk förbjudet att, emot föräldrars och husbondefolks vilja och tillsägelse, sådane sammankomster i främmande hus bevista. Den sitt hus för sådan andakt upplåter, inhemte hos Pastor, der ingen af församlingens Prester kan sammankomsten öfvervara,

anvisning till andaktens förrättande, och ansvare att derefter allt skickligen och ordentligen tillgår. Vill Pastor åt välkänd husfader medgifva, att, utan föregången ytterligare anmälan, framgent sådane sammankomster i sitt hus hålla, vare honom obetaget.

§. 2.

Å landet, i de från kyrkorne aflägse bygder, må äfven å tider, då offentlig Gudstjenst hålles, de, som icke dertill kunna framkomma, till enskild Gudaktighets-öfning samlas, hvarvid andaktens ledning skall anförtros åt serskild af Pastor dertill utsedd person, på hvars ansvar ankommer, att allt skickligt och ordentligt tillgår, samt att förelupna oordningar behörigen anmälas. I afseende på fiskelägen gäller i detta hänseende hvad Kongl. Hamnordningen af den 24 Jan. 1771 stadgar.

§. 3.

Prest vare skyldig att, i afseende på husandakt, sine åhörare föregå så väl med föredöme och uppmuntran, som ock med ledning eller anvisning till behörigt förrättande. Ej må Bibeln eller Sön- och Helgdagstexters förklaring och utläggning vara tillåten vid annan husandakt, än der församlingens Prest är närvarande, ej heller må, i hans frånvaro, vid husandakt föreläsas ur sådana böcker, dem Pastor förklarat för sådant ändamål olämplige.

§. 4.

Ej må lekman från främmande församling, utan serskildt Kongligt tillstånd, ej heller annan församlings Prest, utan vederbörande Pastors vetskap och medgifvande, till husandakt sammankalla eller sådan hålla i den församling, dit de ej höra. Ingen annan än vederbörande Presterskap ege rätt att från Predikstolen kungöra om tillernadt sammanträde för husandakt